

PAPALITATEA SCHISMATICĂ

SAU

ROMA ÎN RAPORTURILE SALE CU BISERICA RĂSĂRITEANĂ

de

WLADIMIR GUETTÉE

DOCTOR ÎN TEOLOGIE AL
BISERICII ORTODOXE A RUSIEI

Traducere de IOSIF GHEORGHIAN
fost Episcop al Dunării de Jos și Mitropolit Primat

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Retipărim acum o lucrare clasică a eruditului teolog francez din secolul XIX, Arhimandritul Vladimir Guettée, cunoscut mai ales sub numele de Abbé Guettée (René-François Guettée pe numele de mirean).

Fost preot al Bisericii Romano-catolice din Franța, Abatele Guettée este autorul *Istoriei Bisericii Franței* (9 volume) și al mai multor lucrări de mare erudiție sau cu caracter polemic. Lucrările sale, scrise în spiritul adevărului istoric, cu o probitate exemplară, au stârnit opoziția cercurilor ultramontane și a Papalității, fiind puse la Indexul cărților interzise de Biserica Romano-catolică. Intrând în conflict cu Biserica Catolică, Abatele Guettée devine un opozant deschis al Papalității și treptat se apropie de Biserica Ortodoxă Rusă de la Paris. Descoperind Ortodoxia ca fiind Biserica autentică a Apostolilor, a Sinoadelor Ecumenice și a Sfinților Părinți, se va converti la Ortodoxie cu numele de Vladimir, obținând apoi titlul de doctor al Bisericii Ortodoxe Ruse și rangul de Arhimandrit.

Papalitatea schismatică, una din cărțile cele mai celebre ale Abatelui Guettée, a fost tradusă în românește de Episcopul Iosif Gheorghian (ediția întâi 1880, ediția a doua 1906). Pentru această reeditare am folosit textul ediției a doua (Tipografia Cărților Bisericești, București, 1906). Din dorința de a oferi cititorilor de azi un text cât mai inteligibil și fidel originalului, traducerea a fost complet revăzută, fără a o modifica în mod esențial, intervenindu-se doar punctual acolo unde sensul risca să se piardă. Au fost corectate tacit erorile de tipar, completate unele pasaje și înlocuiți unii termeni improprii folosiți de traducător, unificându-se pe cât posibil și redarea în românește a numelor proprii. De asemenea, am îndreptat punctuația destul de fantezistă a ediției din 1906, care îngreua mult lectura.

Nădăjduim că aceste câteva modificări vor sluji mai bunei receptări a mesajului atât de actual al unei lucrări în care erudiția slujește fericit zidirii duhovnicești și întăririi dreptei credințe, în duhul predaniei autentice a Bisericii Ortodoxe.

Editura.

Prefața traducătorului la ediția întâi

Biserica Creștină este divizată de zece secole în Biserica Răsăriteană și Biserica Apuseană. De atunci și până astăzi se urmează un necurmat proces între aceste Biserici, aruncându-și una alteia culpa dezbinării ce există de atâtea secole și întristează sufletul fiecărui adevărat creștin, văzând dezbinarea între biserici care, și una și alta, își au originea lor apostolică.

Care dintre Biserici să fie culpabilă de această sciziune? Iată întrebarea ce își pune fiecare creștin ce aspiră la reunirea Bisericilor. S-au scris multe lucrări, multe apologii în favoarea uneia sau alteia dintre Biserici. Cu toate acestea, marea chestiune a rămas nerezolvată și Bisericile continuă a fi divizate.

O chestiune dar de cea mai mare importanță este a se cunoaște căreia dintre Biserici se cuvine reprobarea și culpa ce-și atribuie una alteia de atâtea secole; ca astfel, cunoscându-se partea din care provine eroarea, să reintre în sânul Bisericii Ortodoxe, a acelei Biserici ce a păstrat fără întrerupere și fără inovațiuni moștenirea apostolică.

Asemenea gravă și capitală chestiune a tratat-o venerabilul și savantul Arhimandrit Vladimir Guettée în lucrarea sa *Papalitatea schismatică*.

Din câte lucrări, tratând asemenea subiecte, am avut ocazia a citi, *Papalitatea schismatică* a eruditului Părinte Vladimir Guettée este fără contrazicere, după părerea mea, tratatul cel mai serios, cel mai savant; căci a aprofundat chestiunea și a descoperit adevăratele cauze ale dezbinării Bisericii; a arătat apoi la fine și mijlocul de a se reuni Bisericile, pentru care scop Biserica se roagă necontenit zi și noapte, zicând: Să ne rugăm Domnului pentru pacea, bunăstarea și unirea tuturor Bisericilor.

Această interesantă lucrare este bazată pe Sfânta Scriptură și pe documente autentice, primite de erudiți generalmente recunoscuți ca atare și stimați; nu se vede în ea nici ură, nici pasiune, este o scriere serioasă cu o critică profundă și cu totul imparțială.

Această lucrare, în fine, are un caracter istoric.

Citind mai multe opere literar-religioase ale venerabilului și eruditului Părinte Vladimir Guettée, căruia cu dreptate i se poate da titlul de apărător al Ortodoxiei, și găsind această lucrare ca foarte necesară și folositoare tuturor creștinilor în genere, și în particular creștinilor ortodocși și clerului român, am întreprins a o traduce în românește și a o da la lumină, crezând a face prin această un serviciu Bisericii noastre Române.

Traducțiunea m-am silit a o face pe cât posibil mai inteligibilă fără a schimba câtuși de puțin sensul sau ideea din limba originală.

Recomand dar cu tot dinadinsul această traducțiune tuturor Românilor, sperând că vor fi edificați în ortodoxie prin citirea ei.

Și dacă această carte unică până astăzi în limba română va produce vreun bine, îl voi atribui milostivirii lui Dumnezeu și meritul va fi al autorului.

Cât pentru mine, mă voi considera fericit și recompensat pentru osteneala ce am pus în traducțiunea și darea la lumină a acestei lucrări, prin ideea că am putut contribui câtuși de puțin la edificarea creștinilor ortodocși, căroră le cer de la Dumnezeu har și milă și mântuire de la Domnul nostru Iisus Hristos.

Prefața traducătorului la ediția a doua

În dorința de a servi literaturii noastre bisericești, am tradus și tipărit acum douăzeci și șase de ani valoroasa operă a învățatului teolog, Arhimandritul Vladimir Guettée, doctor în teologie al Bisericii Ortodoxe a Rusiei, acum răposat, — *Papalitatea schismatică sau Roma în raporturile sale cu Biserica Răsăriteană*, cu dorința mai departe ca să se poată vedea de partea cui stă vina de dezbinare a Bisericii lui Hristos, ca apoi, recunoscându- se greșala, să reintre în sânul Bisericii Ortodoxe, care a păstrat cu neîntrerupere și fără inovațiuni moștenirea apostolică.

Ediția primă a acestei traduceri sleindu- se cu desăvârșire, și fiindcă chestiunile pe care le tratează această lucrare însemnată sunt totdeauna de actualitate până când va exista, din nefericire, această dezbinare, am crezut nimerit să o tipăresc din nou și să o recomand dragostei creștine cu aceeași căldură cu care o recomandam acum douăzeci și șase de ani, reținându- mi pentru mine mângâierea că va fi citită și folosită de iubiții noștri creștini.

Am păstrat în această nouă ediție prefața de la prima ediție, pentru dorința de a reda întocmai și neschimbat ceea ce am crezut atunci că e bine să se facă.

Iosif, Mitropolit Primat

9 Martie 1906.

PAPALITATEA SCHISMATICĂ

Precuvântarea autorului la a doua ediție

Prima ediție a acestei lucrări a apărut în 1863. De la acea epocă, mari evenimente au avut loc. Puterea vremelnică a Papalității, a cărei apropiată cădere o preziceam în momentul când Napoleon al III-lea se declară pe față în favoarea sa, acea putere a căzut.

Nu o putere străină a alungat-o din Roma; Italia însăși este cea care nu-i mai lasă loc. Aceasta va să însemne că ea nu se va mai scula niciodată. Puterea duhovnicească a Papalității este zăticnită prin înseși ale sale depășiri. Conciliul din Vatican a semnat hotărârea ei de moarte. Decretul său asupra infailibilității pontificale a depărtat din biserica romană tot ce ea mai avea cinstit și înțelept. Nu mai rămâne Papalității decât o tabără de fanatici fără credință și o gloată fără știință, care va fi gata a crede tot ce va voi, până în ziua în care, pentru cel mai zadarnic cuvânt, ea va arunca departe nu numai Papalitatea, ci toate dogmele creștine. Se găsesc, nu e vorbă, ici și colo câțiva oameni ce se zic cu adevărat credincioși, și cari nu părăsesc Papalitatea; ei se măgulesc cu un viitor mai bun, și voiesc a crede într-o renaștere duhovnicească sub cârma unui papă mai înțelept. Aceștia se înșală.

Papalitatea a urmat calea sa și a ajuns la scopul ce urmărea de veacuri. Ea mai degrabă va pieri decât să se întoarcă îndărăt. Ea a voit să aibă stăpânirea a toată lumea: Apusul a recunoscut aceasta; ea a voit o putere fără frâu și dumnezeiască: Biserica Galicană însăși s-a supus la aceasta; ea a voit a umili episcopatul și a face din fiecare episcop un umilit servitor, și a reușit la aceasta; ea a voit a strânge în mâna ei Biserica întreagă, și succesul său a întrecut așteptările sale.

A voit a-și însuși dreptul de a face dogme, și a făcut dogme, iar episcopii toți le-au propovăduit ca dogme divine; a voit a fi fără greșală: episcopii ei au proclamat-o *infailibilă*. A voit a-și însuși o putere culminantă asupra tuturor statelor și guvernelor lor: toți episcopii o ajută în planurile sale. Printr-o dreaptă judecată a lui Dumnezeu, cu cât Papalitatea depășea pretențiile sale, își micșora puterea reală.

Astăzi, când a ajuns la culmea acestor pretenții, ea nu mai este nimic pentru cei lumești, și nu este mai nimic pentru cei duhovnicești. Mâna lui Dumnezeu a lovit idolul. Ea va cădea; însă înainte de a apune, cât rău nu va fi făcut! Ea va întina credința și morala; va dărâma în Apus dumnezeiescul așezământ al Bisericii, va înjosi cultul până la cea mai ridicolă superstiție, va dezbină Bisericile și va ridica cele mai îngrozitoare furtuni în moștenirea Domnului!

Din fericire, Dumnezeu în milostivirea sa a voit ca Răsăritul creștin să nu fie supus Papalității. Din ziua în care episcopul Romei a pretins a fi episcopul universal, Răsăritul a refuzat a recunoaște pretinsa lui autoritate. Papa răsculă Apusul întreg împotriva Răsăritului, sub cuvânt că merge să cucerească mormântul lui Iisus Hristos, iar într-o zi Innocentie al III-lea, numind episcopi falși pentru toate scaunele din Răsărit, a putut crede că puterea sa avea să devină într-adevăr universală.

Însă Dumnezeu a vegheat asupra Bisericii Sale. El a scăpat-o de Papa, care ar fi întinat credința ei, și i-a trimis nenorociri, pentru a o curăți de propriile sale greșale. Astăzi ea viețuiește cu aceeași viață ca în veacul al IX-lea, în

momentul când Papalitatea voia a i se impune; cu aceeași viață ca în vremea celor dintâi opt veacuri, adică cu viața ce i-au dat-o apostolii. Va fi interesant astăzi, în fața acestei Papalități ce cade și a acestei Biserici Răsăritene ce privește la căderea ei, să aprofundăm chestiunea care se avântă de zece veacuri între una și alta. Lucrarea noastră deci n-a pierdut nimic din actualitatea sa. Osebit de aceasta, caracterul său este principalmente istoric, și istoria nu îmbătrânește; ea poartă totdeauna cu sine cele mai folositoare învățături.

INTRODUCERE

Papa este rege și se pretinde suveran pontif al Bisericii creștine.

Nu ne vom ocupa de regalitatea sa. Pentru ce să ne ocupăm de ea? Căci va cădea curând. Ruina sa este hotărâtă de Pronia dumnezeiască. Baionetele streine nu o vor mântui mai bine decât sofismele apărătorilor săi. Dacă ea este necesară susținerii pontificatului suveran, după cum se zice, iată un cuvânt mai mult de a-i dori căderea, căci acest pontificat este o *uzurpare*.

Vom dovedi aceasta în lucrarea de față. Pentru a ne ajunge scopul nu am alergat nici la sofisme, nici la argumente bănuite, nici la declamații. Faptele, luate din izvoare sigure, sunt chemate spre mărturie. Noi luăm episcopatul roman de la ivirea creștinismului, îl urmărim prin veacuri și ajungem astfel a vedea că pe vremea celor dintâi opt veacuri Papalitatea duhovnicească, așa cum se înțelege astăzi, nu a existat; că vreme de trei veacuri episcopul Romei nu a fost decât *un episcop*, cu același titlu ca și ceilalți; că în veacul al patrulea el a primit întâietatea cinstei, fără jurisdicția a toată lumea; că această cinstire nu are alt temei decât hotărârile Bisericii; că jurisdicția sa *restrânsă* asupra oarecărora biserici vecine cu a lui nu e sprijinită decât pe *un obicei* legalizat de către sinoade.

Cât despre suveranitatea universală, culminantă, *de drept divin*, adică Papalitatea, faptele și mărturisirile sobornicești ale celor dintâi opt veacuri vorbesc împotriva ei, în loc de a o sprijini.

Istoria ne arată Papalitatea, după oarecari încercări zadarnice, născându-se din împrejurări și întărindu-se prin veacul al IX-lea, cu îndoitul său caracter politic și bisericesc. Adevăratul său întemeietor este Adrian I; Nicolae I a ajutat mai cu seamă la înflorirea ei; Grigorie al VII-lea a înălțat-o la culmea cea mai înaltă.

Adrian I este în realitate întâiul Papă.

Acei ce au stat înaintea lui pe scaunul Romei nu sunt decât *episcopi*, urmași nu ai Sf. Petru, după cum s-a zis și repetat până la sațiu, ci ai lui Linus, care era deja episcopul Romei când Sf. Petru a venit în acest oraș pentru a pecetlui cu sângele său credința ce o propovăduise.

Apărătorii Papalității săvârșesc deci mai întâi o greșală istorică din cele mai josnice, făcând a se urca Papalitatea, adică suveranitatea papală, la obârșia creștinismului. Această greșală i-a mânat la o mie altele, căci au voit a găsi în istoria Bisericii și în scrierile vechilor Părinți probe în sprijinul falsei lor teorii. Drept aceea au preschimbat faptele și au răsucit mărturiile. Ei au cutezat să atace chiar Sfânta Scriptură și, prin tâlcuri mincinoase, protivnice adevărului sobornicesc, a o sili să dea *o falsă mărturie* în folosul sistemului lor.

Astfel Biserica Romei a dat, ea cea dintâi, pilda tâlcuirilor fiecăruia în parte, pe care ea le impută cu atâta amărăciune protestantismului. Ea cea dintâi a lepădat *regula sobornică* a tâlcuirii cârților sfinte și a lăsat la o parte tâlcuirea *laolaltă*, ale cărei credincioase răsunete au fost Părinții Bisericii, și cu de la sine putere a voit a vedea în Scriptură ceea ce Biserica nu a văzut. Ea a ajuns astfel a pune suveranității sale uzurpate o temelie *dumnezeiască*, trăgând din acest principiu toate consecințele ce decurg din el: papa a devenit vicarul lui Iisus Hristos, miezul trebuincios al Bisericii, stâlpul creștinismului, organul infailibil al cerului.

Greșalele papale au fost cu atâta dibăcie împrăștiate în laturile Apusului, încât ele fură acolo puțin câte puțin obștește primite. Plângerile pe care ele le

ridicată au fost fără sfârșit, este adevărat; însă cu vremea ele au luat un caracter mai puțin războinic; chiar cei ce se ridicau împotriva abuzurilor Papalității primeau fără nici o bănuială temelie dumnezeiască a acestui așezământ.

Astăzi greșalele au străbătut nu numai în cler și între oamenii credincioși: raționaliștii, anticreștinii înșiși sunt de părere că papa este șeful suveran al Bisericii creștine, că drepturile sale duhovnicești vin de la Iisus Hristos. Protestanții înșiși nu înțeleg Biserica *catholică*¹ fără papă și nu voiesc a vedea această Biserică decât în Biserica Romană.

Noi înșine am fost amăgit de greșala obștească ce ne-a fost predată în învățământ ca un adevăr de sus descoperit și nesupus îndoielii. Străbătând prin adâncile cercetări ce am fost îndatorat a face pentru alcătuirea *Istoriei Bisericii Franței*, nici nu am cugetat măcar a cerceta mai multe chestiuni, cari nu intrau în subiectul nostru decât într-un chip ocolit, și asupra cărora noi primiserăm cu ochii închiși oarecari păreri.

De aici, câteva rânduri prea prielnice Papalității și câteva greșale de amănunțime în cartea noastră. Ne folosim de prilejul ce ni s-a dat, pentru a face cunoscut aceasta, ca oricine să se ferească de acele greșale; însă vor găsi îndreptarea lor în lucrarea ce dăm la iveală astăzi.

Roma a cercetat cu deamărunț *Istoria Bisericii Franței*, pentru că nu era destul de prielnică pretențiilor sale. Noi o cercetăm iarăși, pentru că am făcut în ea prea multe concesii prejudecăților romane ce ne-au fost date ca un adevăr și pe cari încă nu am avut grija de a le cerceta în adâncul lor.

Dacă vreodată Pronia ne-ar înlesni mijlocul de a face să se retipărească *Istoria Bisericii Franței*, noi am privi ca pe o datorie de conștiință îndreptarea ei. Am fi făcut-o după cererea Romei, dacă Roma ar fi *binevoit* să ne convingă de greșală. O vom face după cererea conștiinței noastre, care astăzi este mai luminată.

Nici un om nu este fără greșală; pentru aceasta dar, cu cât cineva se necinstește schimbându-și părerile fără a ști pentru ce, sau prefăcându-se a le schimba pentru motive interesate, cu atât este mai prețuit când recunoaște greșalele ce se știe că a săvârșit, și le retractează.

Suntem deci foarte îngăduitori către romano-catolicii cari cred în obârșia dumnezeiască a drepturilor papale, căci știm că această greșită părere e dată tuturor o dată cu cele dintâi învățăminte ale instrucțiunii religioase, și că totul în Biserica Romană tinde a întări în suflete această părere. Însă cu cât această greșală e mai înrădăcinată în Biserica Romană și îndeobște în tot Apusul, cu atât mai mult trebuie luptat împotriva ei cu tărie.

De mai mulți ani noi urmărim aceasta cu stăruință, și mulțumită lui Dumnezeu lucrările noastre nu au fost fără folos. Nădăjduim că noua lucrare ce dăm la iveală va aduce de asemenea roadele sale și că va veni în ajutor acelor oameni credincioși, al căror număr crește pe fiecare zi, cari, față de abuzurile fără margini și de tot felul săvârșite de către Papalitate, nu mai pot păstra în privința sa vechile lor închipuiri. Deprinși a vedea în ea centrul divin al Bisericii, ei nu o pot întâlni de fel în acea vatră de novisme și de răpiri nelegiuite, întreabându-se: Unde dar este Biserica lui Iisus Hristos?

Nu e nevoie decât a șterge Papalității aureola pe care a luat-o de la sineși, pentru ca îndată Biserica *sobornicească* să se arate în măreața ei continuitate,

¹ Autorul folosește cuvântul *catholic* în înțelesul său etimologic, așa cum apare în Crez, deci cu sensul de *universal* sau *sobornicesc* (cum este redat și de traducător). (n. ed.)

în *universalitatea* sa. Papalitatea a adus- o până la punctul de a pretinde să o rezume în ea însăși. Să-i smulgem acea aureolă, și societatea creștină se va arăta mergând cu pas neîncetat prin veacuri, păstrând neatinsă vistieria descoperirii dumnezeiești, ridicându- se împotriva tuturor greșalelor ce ar ieși de la Roma sau de aiurea, neavând ca regulă decât *regula sobornicească* a cărei temelie este Cuvântul lui Dumnezeu, ale cărei organe sunt Sinoadele și Părinții. În această societate sfântă nu sunt nici greci, nici barbari, nu sunt decât *creștini* cari pot zice cu Sf. Pachian: “*Creștin* este numele meu; *catholic* este prenumele meu”, pentru că ei cred *fără excepție* și în totalitate (*kath' holon*) doctrina învățată de Învățătorul și păstrată neatinsă de Biserica tuturor timpurilor și tuturor locurilor. Acest mare adevăr este arătat lămurit prin cuvintele atât de cunoscute ale lui Vincent de Lerins:

„*Ouod ubique, quod semper, quod ab omnibus traditur est.*”

Papa voiește, în interesul său, a mărgini Biserica la aceia cari recunosc suveranitatea sa, pentru a-i copleși pe urmă și a zice: *Biserica sunt eu*. Să rupem zăgazarile înălțate de el, și îndată vom vedea Biserica în toată frumusețea sa, bucurându- se în libertate, fără a fi împiedecată prin hotare pământești, având ca mădulare toate Bisericile particulare, legate între ele prin aceeași credință, comunicând între ele prin păstori deopotrivă apostolici, strâns unite în Iisus Hristos, marele Arhiereu, singurul cap al Bisericii, și în Sfântul Duh care o cârmuiește.

Cine a rupt această minunată unitate ale celor dintâi veacuri creștine? Papa.

El a răpit locul lui Iisus Hristos, și a zis tuturor Bisericilor: „Cu mine și prin mine voi veți fi unite; dregătorul păstorilor voștri va veni de la mine. Eu sunt păstorul cel mai înalt. Am drept de a cârmui totul. Eu sunt judecătorul cel mai de sus, pot judeca totul fără a fi judecat de nimenea; eu sunt răsunetul Cerului, tălmăcitorul fără de greșală al lui Dumnezeu.”

Oare pentru că Papalitatea s- a folosit de împrejurările dinafară spre a- și întinde stăpânirea sa copleșitoare asupra oarecărui număr de biserici particulare, fi- va pentru aceasta știrbită conglăsuirea Bisericii *sobornicești*? Nu, desigur. În loc de a scoate în afară din această conglăsuire Bisericile cari au înfruntat copleșirea sa, ea este cea care s- a pus în afară de dânsule. Nu numai că a rupt cu Bisericile cu adevărat sobornicești, dar a sfărâmat și datinile propriei sale Biserici; ea le- a despărțit în două părți deosebite, ca pe însuși episcopatul roman. Datinile romane ale celor dintâi opt veacuri nu mai sunt aceleași ca ale veacurilor următoare. Papalitatea a pierdut deci adevărata ei moștenire apostolică în punctele unde ea a făcut novisme.

Deci un membru al Bisericii Romane care se urcă la doctrina primară a acestei Biserici, care leapădă novismele Papalității, reintră îndată în conglăsuirea *sobornică* și ține de adevărata Biserică a lui Iisus Hristos, de acea Biserică care s- a menținut cu îndoita ei însușire, adică moștenirea apostolică și pretutindinitatea.

Departa deci de noi aceste jalnice învinovățiri de schismă, aruncate unor prea cinstite Biserici ce au păstrat doctrina descoperită de Dumnezeu în curățenia sa cea dintâi, ce au păstrat slujirea apostolică! Papalitatea le numește schismatice, pentru că n- au voit să se facă părtașe cu hrăpirea ei. Este timpul de a sfârși cu o astfel de neînțelegere.

Vom dovedi deci că Papalitatea însăși este vinovată de schismă; că după ce a dat naștere dezbinării, a hrănit- o și a întărit- o prin novismele sale; în fine, că ea a făcut- o să treacă la starea de *Schismă*.

Aceasta dovedită, vom fi în drept a încheia că cei ce sunt priviți de Papalitate ca schismatici, din pricina nesupunerii lor puterii sale, aceștia sunt adevărații catholici, și că ea este cea care s-a despărțit de Biserică voind a despărți pe ceilalți de dânsa.

Sunt catolici în Apus cari voiesc a privi Papalitatea ca sporirea legiuită a ideii creștine, ca creștinismul ajuns la desăvârșita lui sporire. Adevărul este că Papalitatea e *tăgăduirea* ideii evanghelice, a ideii creștine. Oare tăgăduirea unei idei poate fi privită ca sporire?

Poate că se va mira cineva văzându- ne susținând un astfel de subiect cu atâta bună credință. Vom răspunde că în vremea în care viețuim trebuie să vorbim limpede, fără pripire în gândire. Noi nu înțelegem vorbirea ocolită față de greșală. Lesne iertător și cu dragoste pentru oamenii ce se înșală, ne credem a fi ascultător unui adevărat simțământ de dragoste, urmărind cu înverșunare greșala ce înșală pe oameni: "A spune adevărul", scria patriarhul Fotie papei Nicolae, "este cea mai mare faptă a dragostei."

PAPALITATEA

I.

Biserica creștină este adânc dezbinată. Dacă ar vrea cineva să dea la iveală certurile lăuntrice ce turbură toate societățile creștine și doctrinele contrazicătoare ale sectelor ce s-au ridicat împotriva Bisericii mame, ar face un tablou întristător. Cu toate acestea, luptele și ereziile au cuvântul lor de a fi. Într-adevăr, în ce privește doctrinele ce nu fac parte din vistieria descoperirii dumnezeiești și cari n-au fost *hotărâte*, lupta este îngăduită și libertatea spiritului omenesc trebuie a fi respectată; cât despre erzie, Sf. Pavel ne spune că ea este *trebuincioasă*, pentru ca credința credincioșilor să fie trainică și luminată.

Însă mai presus de toate dezbinările este una mai grozavă și care trebuie mai cu seamă să atragă luarea aminte, din pricina însemnătății sale și a faptelor ce i-au dat avânt: este aceea ce există între Biserica Catholică Răsăriteană și Biserica Catholică Romană.

Toată inima adevărat creștină trebuie a fi întristată la vederea acestei dezbinări ce desparte de atâtea veacuri Bisericile, care și una și alta au obârșie apostolică; care, afară de *un cuvânt*, au același Simbol de credință; care au aceleași taine, aceeași însărcinare, aceeași morală, același cult. Cu toate aceste elemente de unire, dezbinarea este, din veacul al nouălea, un fapt împlinit între aceste Biserici.

Asupra cui cade responsabilitatea acestui mare neajuns religios și social? Iată una din întrebările cele mai grave pe care și le poate pune un teolog. El nu o poate dezlega fără a face procesul uneia dintre Biserici, fără a o învinui că a disprețuit cuvântul lui Iisus Hristos care a făcut din unitate o condiție neapărată a ființării Bisericii sale. Este adevărat că dezbinarea a putut lua naștere și a se menține numai prin cea mai stranie pervertire a înțeleșului creștin. Lucrul este admis în amândouă Bisericile, răsăriteană și romană. Pentru aceasta ele își trimit una alteia învinuirea de schismă, și nu voiesc nicicum a primi înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor responsabilitatea acelei învinuiri, pe care o consideră și una și alta ca o defăimare.

Trebuie ca una din două să fie vinovată. Chiar dacă din ambele părți s-ar putea aduce la iveală fapte vrednice de osândă, acele greșale mărunte nu ar lămuri dezbinarea. Discuții asupra unor puncte de a doua mână, loviri din când în când din deșertăciune sau ambiție nu pot naște decât lupte trecătoare. Pentru a hotărî o dezbinare temeinică și pentru totdeauna trebuie o pricină mai radicală și care atinge chiar miezul lucrurilor.

Nu se poate deci dezlega chestiunea pe care am pus-o decât căutând pricina puternică și adâncă ce a născut schisma și a făcut-o să dureze până în zilele noastre. Intrând în această chestiune, am fost mai întâi izbit de deosebirea ce există între imputările ce-și fac una alteia amândouă Bisericile, Răsăriteană și Romană. Aceasta de pe urmă încredințează că Biserica Răsăriteană s-a despărțit de ea pentru a mulțumi niște jalnice ranchiuni, pornite din interes și din ambiție. Astfel de pricini n-ar putea explica filozoficește decât niște lupte trecătoare. Dimpotrivă, Biserica Răsăriteană dă dezbinării un motiv puternic și logic; ea încredințează că Biserica Romană a provocat-o, vrând ca în numele lui Dumnezeu să impună Bisericii Universale un jug nelegitim, adică suveranitatea papală, pe atât de protivnică

așezământului dumnezeiesc al Bisericii, pe cât și hotărârilor Sinoadelor Ecumenice.

Dacă învinuirile Bisericii Răsăritene sunt întemeiate, reiese că Biserica Romană este vinovată. Pentru a ne lămuri asupra acestui punct am cercetat care au fost relațiile ambelor Biserici înaintea despărțirii lor. Într-adevăr, trebuie să stabilim într-un chip luminos natura acestor relații, ca să vedem din care parte a venit ruptura. Dacă este adevărat că Biserica Romană a voit a impune în veacul al nouălea întregii Biserici o stăpânire necunoscută veacurilor de mai înainte, și prin aceasta chiar nelegitimă, va trebui să conchidem că ea singură trebuie să poarte responsabilitatea schismei. Noi am făcut acest studiu cu liniște și fără prejudecăți, și el ne-a adus la următoarele încheieri: 1. Episcopul Romei n-a avut nicidecum, în timpul celor dintâi opt veacuri, stăpânirea de *drept divin* ce a voit a exercita de atunci încoace; 2. Adevărata pricină a dezbinării au fost pretențiile episcopului Romei la suveranitatea de *drept divin* asupra Bisericii întregi.

Urmează să aducem dovezile în sprijinul acestor încheieri. Însă mai înainte de a le arăta, credem de folos a cerceta Sfânta Scriptură și a cerceta dacă pretențiile episcopului Romei la suveranitatea universală a Bisericii își au temeiul, după cum el se rostește, în cuvântul lui Dumnezeu.

II.

Autoritatea papală condamnată de cuvântul lui Dumnezeu.

Biserica, după Sf. Pavel, este un templu, o clădire religioasă, ale cărei pietre sunt toți credincioșii. „Voi sunteți zidiți”, zice el credincioșilor din Efes, “pre temelia apostolilor și a prorocilor, fiind piatra cea din capul unghiului însuși Iisus Hristos; pre care toată zidirea alcătuindu-se, crește întru locaș sfânt întru Domnul; întru care și voi împreună vă zidiți spre locaș al lui Dumnezeu întru Duhul” (Efes. 2, 20- 22).

Astfel, după Sf. Pavel, Biserica este adunarea tuturor credincioșilor a Vechiului ca și a Noului Așezământ; cei dintâi, instruiți de către proroci, și cei de- al doilea, instruiți de către apostoli, formează împreună o zidire duhovnicească având ca temelie pe Iisus Hristos, așteptat de către unii ca Messia, închinat de către ceilalți ca Cuvântul dumnezeiesc ce poartă trup omenesc. Prorocii și apostolii formează primele temelii ale clădirii tainice; credincioșii se înalță pe aceste temelii și formează însăși zidirea; în fine, Iisus Hristos este piatra principală, piatra din unghi, care dă monumentului tăria sa.

Nu este altă piatră de temelie sau principală decât Iisus Hristos. „Că altă temelie nimenea poate să puie”, scrie Sf. Pavel către Corintheni, „afară de ceea ce este pusă, carea este Iisus Hristos” (1 Cor. 3, 11). Pavel dădea Corinthenilor această lecție pentru că mulți dintre ei se alipeau de propovăduitorii Evangheliei ca și cum ei ar fi fost piatra Bisericii. „Am aflat”, le zice el, „că sunt certuri între voi.” Unul zice: „Eu sunt al lui Pavel”; altul: „iar eu al lui Apollo”; altul: „eu sunt al lui Petru”; altul: „iar eu al lui Hristos.” „Au doară s- a împărțit Hristos? Au Pavel s- a răstignit pentru voi?”(1 Cor. 1, 11- 13).

Petru însuși nu putea fi, după Sf. Pavel, privit ca piatră de temelie a Bisericii, ca primul vicar al lui Iisus Hristos, precum nici el și nici Apollo. Petru și toți ceilalți apostoli sau oameni apostolici nu erau în ochii săi decât ucenici ai lui Iisus Hristos, primele temelii ale clădirii celei tainice.

Sf. Pavel aseamănă încă Biserica cu un trup, al cărui cap este Iisus Hristos, și ale cărui mădulare sunt păstorii și credincioșii.

„Hristos”, zice el, „au dat pre unii apostoli, iar pre alții proroci, iar pre alții evangheliști, iar pre alții păstori și dascăli, spre săvârșirea sfinților, spre lucrul slujbei, spre zidirea trupului lui Hristos, până ce vom ajunge toți la unirea credinței și la cunoștința Fiului lui Dumnezeu, întru bărbat desăvârșit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos. Ca să nu mai fim prunci, învăluindu- ne și purtându- ne de tot vântul învățăturii, întru amăgitura oamenilor, întru vicleșug spre meșteșugirea înșelăciunii; ci adevărați fiind întru dragoste, să creștem toate întru El, care este capul, Hristos, dintru care tot trupul, potrivit alcătuindu- se și încheindu- se prin toată legătura cea ajutătoare, după lucrarea pre măsură a fiecărui mădular, face creșterea trupului, spre zidirea lui însuși întru dragoste” (Efes. 4, 11- 16).

Nu este deci decât o Biserică, al cărei cap este Iisus Hristos, Biserică alcătuită din credincioși ca și din păstori, și în sânul căreia păstorii lucrează la sporirea vieții creștine sau a dragostei, care este sfârșitul ei, prin numeroasele slujbe ce le sunt încredințate.

Se vede oare din aceste noțiuni despre Biserică o monarhie guvernată de către un pontif suveran, absolut și infailibil?

Tocmai această Biserică, pe care Sf. Pavel o privește ca păstrătoarea învățaturii dumnezeiești — înțeleasă în unitatea și universalitatea ei — este cea numită de el “stâlp și întărire a adevărului” (1 Tim. 3, 15).

Sf. Petru, din care teologii romani voiesc a face cel dintâi suveran absolut al Bisericii, n-a avut nici cea mai mică idee de înalte prerogative pe care ei i le atribuie și pe care le acoardă cu atâta liberalitate episcopilor Romei ca urmași ai lui. Adresându- se către șefii Bisericii, el se exprimă astfel: „ Pre presviterii cei dintru voi îi rog, ca cel ce sânt împreună presviter și mărturisitor al patimilor lui Hristos, și părtaș al slavei celei ce va să se descopere: Păstoriți turma lui Dumnezeu cea dintru voi, purtând grija de dânsa, nu cu sila, ci de voie, nu cu agoniseli urâte, ci cu osârdie, nici ca și cum ați stăpâni preste moștenirea lui Dumnezeu, ci pilde făcându- vă turmei; și când se va arăta mai marele păstorilor, veți lua cununa slavei cea neveștejită” (1 Petru 5, 1-4).

Sf. Petru nu cunoștea decât numai un cap al păstorilor, pe Iisus Hristos. Cât despre dânsul, el era colegul celorlalți preoți, după însărcinarea lui; el nu vorbește nici de întâietatea sa, nici de suveranitatea sa. Nu se înalță mai presus de ceilalți păstori ai Bisericii, căroră se adresează, dimpotrivă, precum fraților și tovarășilor săi, nesprijinindu- se, pentru a le da sfaturi, decât pe numele său de *martor* al patimilor lui Iisus Hristos și a slavei sale viitoare, care i s- a descoperit pe muntele Thavorului.

N- am întâlnit în Sfintele Scripturi nici un text privitor la subiectul ce ne interesează, unde Iisus Hristos să nu fie privit ca unicul cap al întregii Biserici, și unde Biserica să nu fie văzută ca un tot, *unul* și același, compus din credincioși ca și din păstori.

Nu se poate tăgădui că păstori au primit de la Iisus Hristos puterile trebuitoare pentru buna cărmuire a Bisericii; asemenea, nu se poate tăgădui că puterile date apostolilor au fost date și urmașilor lor legiuți, căci Biserica și corpul păstorilor trebuia, după voința lui Iisus Hristos, a se păstra prin toate veacurile. Înainte de a părăsi pământul, Iisus Hristos a zis apostolilor săi: „Mergând, învățați toate neamurile, botezându- i pre ei în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându- i pre dânsii să păzească toate câte am poruncit vouă; și iată eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului” (Mat. 28, 19- 20).

Iisus Hristos este deci neîntrerupt cu corpul păstorilor Bisericii. Lor le- a zis el, în persoana apostolilor: „Cine ascultă pre voi, pre mine ascultă; și cine se leapădă de voi, de mine se leapădă” (Luca 10, 16). Iarăși lor le- a zis: „Luați Duh Sfânt; căroră veți ierta păcatele, se vor ierta lor, și căroră le veți ținea vor fi ținute” (Ioan 20, 22- 23).

Această putere, dată într- un mod general apostolilor, fusese *făgăduită* mai înainte Sfântului Petru, și în aceiași termeni. Este una din probele aduse de papi în sprijinul teoriei lor despre o putere aparte și mai înaltă ce ar fi primit Petru de la Iisus Hristos, și pe care el le- ar fi transmis- o; însă ei nu bagă de seamă că puterea a fost dată tuturor, că nu a fost făgăduită lui Petru *personal*, ci tuturor apostolilor în persoana sa: este observația Sfântului Ciprian și a celor mai mulți dintre părinții Bisericii. Se mai citează încă alte texte în sprijinul acestei teorii. O să le discutăm. Iată cel dintâi:

„Tu ești Petru, și pre această piatră voi zidi Biserica mea, și porțile iadului nu o vor birui” (Mat. 16, 18- 19),

Dacă vom crede pe papi, textul probează că Sf. Petru și episcopii Romei, urmașii săi, au fost așezați de Iisus Hristos ca piatra de temelie a Bisericii și că

Greșala, figurată prin porțile iadului, nu va birui niciodată această piatră. De aici trag concluzia că ei sunt șefii suverani ai Bisericii.

Pentru ca acest raționament să fie exact ar trebui ca Sf. Petru să fi fost așezat, mai presus de ceilalți apostoli, piatră de temelie a Bisericii, și ca acest privilegiu să nu fi fost unul personal, ci să fi fost trecut și episcopilor Romei.

Nu e nicidecum așa.

Mai întâi, Sf. Petru nu a fost numit piatră a Bisericii dându- se de o parte ceilalți apostoli. El n- a fost instituit șeful absolut al ei. Despre aceasta vedem o probă în textul Sfântului Pavel citat mai sus, în care apostolul afirmă pozitiv că pietrele de temelie ale Bisericii sunt prorocii și apostolii, uniți împreună prin piatra unghiulară care este Iisus Hristos.

Nu se poate da Sfântului Petru titlul de *piatră* a Bisericii fără a forța înțelesul Sfintelor Scripturi, fără a lovi în iconomia Bisericii și fără a părăsi datina sobornicească. Iisus Hristos a declarat că el însuși este piatra prezisă de proroci (Mat. 21, 42; Luca 20, 17- 18). Sf. Pavel zice că "Iisus Hristos era piatra" (1 Cor. 10, 4). Sf. Petru învață același adevăr (1 Petru 2, 7- 8).

Astfel cea mai mare parte dintre Părinții Bisericii nu au admis nicidecum jocul de cuvinte ce atribuie ultramontanii¹ noștri lui Iisus Hristos și nu au aplicat nicidecum sfântului Petru cuvintele: „Și pre această piatră voi zidi Biserica mea”².

Pentru a se încredința cineva că interpretarea lor poate fi cea mai adevărată, e de ajuns să- și amintească împrejurările în care Iisus Hristos a adresat Sfântului Petru cuvintele de care teologii romani abuzează. El spusese ucenicilor săi: „Cine- mi zic oamenii că sunt Eu, Fiul Omului?” Ucenicii răspunseră: „Unii zic, că ești Ioan Botezătorul, alții Ilie, alții Ieremia sau unul din proroci.” „Dar voi”, răspunse Iisus, „cine- mi ziceți că sunt?” Atunci Simon Petru, luând cuvântul, a zis: „Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu.” Iisus i- a răspuns: „Fericit ești Simone, fiul lui Iona; căci trup și sânge nu ți- au descoperit ție acestea, ci Tatăl meu carele este în ceruri; și Eu zic ție, *că tu ești Petru*, și pre această piatră voi zidi Biserica mea“ (Mat. 16, 13- 19).

Aceste cuvinte nu înseamnă altceva decât: Zic ție, pe care te- am supranumit Petru pentru tăria credinței tale, că *adevărul* pe care l- ai rostit este piatra de temelie a Bisericii și că înșelăciunea nu o va birui niciodată.

După cum observă Fericitul Augustin, nu s- a zis lui Simon, fiul lui Iona: Tu ești *piatra*, ci tu ești Petru. Cuvintele Fericitului Augustin merită a ne reține atenția. El zice: "Nu pe tine, care ești Petru, ci pe *piatra* pe care tu ai mărturisit- o, pe piatra pe care ai recunoscut- o zicând: *Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu*, pe acea piatră voi zidi Biserica mea. Tu te vei zidi pe mine, nu Eu mă voi zidi pe tine. Cei ce voiau a fi zidiți pe oameni ziceau: *Eu sunt al lui Pavel, eu al lui Apollo, eu al lui Chifa, adică al lui Petru*; dar cei ce nu voiau a fi zidiți pe Petru, ci pe *Piatră*, ziceau: *Eu sunt al lui Hristos*."

În limba franceză, numele dat omului având aceeași terminație ca și cel dat

1 Reprezentanții unui curent din Biserica Romano- catolică Franceză ce grupează pe partizanii supremației absolute a Papei. (n. ed.)

2 Launoy, doctor la Sorbona, cunoscut printr- un mare număr de lucrări de teologie și a căruia vastă erudiție nimeni nu o poate contesta, a făcut analiza tradiției catolice asupra acestei chestiuni. El a demonstrat, prin texte clare și autentice, că un foarte mic număr de Părinți sau dascăli ai Bisericii au aplicat Sfântului Petru titlul de *piatră*, pe care Biserica trebuie a fi zidită; în timp ce partea cea mai mare nu i- l aplică nicidecum și înțeleg cuvintele lui Hristos cu totul în alt mod. Se poate consulta colecția *Scrisorilor* sale, care sunt tot atâtea tratate demne de un savant de prim ordin.

lucrului, rezultă o amfibologie ce nu se găsește nici în limba greacă, nici în limba latină. În aceste limbi numele omului are terminație masculină, în timp ce numele lucrului are terminație feminină, ceea ce face mai lesne deosebirea celor două obiecte, pe care o avusese în vedere Iisus Hristos. Pe lângă aceasta, e lesne de observat în cele două limbi, cu ajutorul pronumelui și articolului feminin ce preced cuvântul *piatra*, că cuvintele nu se raportează nicidecum la substantivul masculin, care arată pe om, ci la un alt obiect. În plus, nu s-a observat îndeajuns cuvântul grec pe care latina l-a tradus foarte exact prin cuvântul *quia*, ce înseamnă *fiindcă* (fr. *parce que*). Traducându-l astfel în franțuzește, se evită amfibologia asupra căreia se sprijină tot raționamentul papilor și a partizanilor lor.

De mai multe ori în Sfintele Scripturi se vorbește de *piatră* într-un mod figurat. Acest cuvânt arată totdeauna pe Iisus Hristos, și niciodată, direct sau indirect, pe Sf. Petru. Cel mai bun interpret al Scripturii este însăși Scriptura. Cu dreptate deci cea mai mare parte a Părinților și a vechilor Dascăli au dat pasajului în chestiune interpretarea ce am arătat noi, raportând cuvântul *piatră*, de care s-a slujit Mântuitorul, sau la Iisus Hristos, sau la credința în dumnezeirea Sa. Interpretare are întreitul folos de a fi mai conformă textului, de a se potrivi mai bine cu celelalte pasaje ale Sfintei Scripturi și de a nu atribui nicicum lui Iisus Hristos un joc de cuvinte puțin vrednic de El.¹

Cât pentru micul număr din vechii scriitori cari admit acest joc de cuvinte, trebuie să recunoaștem că nici unul dintr-înșii nu a interpretat textul într-un chip priincios suveranității papale și nu a tras din el încheierile exagerate ale acestui sistem. Aceste încheieri sunt diametral opuse întregii lor doctrine.

Este adevărat că Iisus Hristos s-a adresat lui Petru de-a dreptul; însă e de ajuns a citi textul întreg ca să vedem că nu i-a dat prin aceasta un titlu mai presus de ceilalți apostoli. Într-adevăr, după ce a rostit cuvintele citate mai sus, Iisus Hristos, adresându-se tot către Petru, a adăugat:

„Și voi da ție cheile împărăției cerurilor: și orice vei lega pe pământ va fi legat în cer“ (Mat. 16, 19). În amândouă părțile textului, Iisus Hristos nu a dat lui Petru, decât două *făgăduințe*: întâi, că Biserica va fi atât de puternic încredințată în dumnezeirea persoanei Sale, încât înșelăciunea nu va birui niciodată împotriva acestui adevăr; a doua, că va da lui Petru o însărcinare însemnată în Biserică.

1 Dintre Părinții cari au dat această interpretare faimosului pasaj *Tu ești Petru*, vom numi pe St. Ilarie de Poitiers, *Despre Treime*, cartea a 6-a; pe Sf. Grigorie de Nissa, *Despre venirea Domnului*; pe Sf. Amvrosie, cartea a 6-a la cap. 9 din Sf. Luca și la cap. 2 al Epist. către Efeseni; pe Sf. Ieronim asupra vers. 18 din cap. 16 de la Sf. Matei; pe Sf. Ioan Gură de Aur, Omiliile 55 și 83, la Matei și la cap. 1 al Epist. către Galateni; pe Fer. Augustin, *Tratatul 7 și 123* asupra Sf. Ioan, Cuvântarea a XIII-a asupra cuvintelor Domnului luate de la Sf. Matei, Cartea 1 a Retrăzierilor; pe Acachie, *Omilie* rostită la Sinodul din Efes; pe Sf. Chiril al Alexandriei, cartea a IV-a asupra Isaiei, cartea a IV-a despre *Treime*; pe Sf. Leon I, *Cuvântul al 2-lea și al 3-lea la ridicarea sa la Episcopat*, *Cuvânt la Schimbarea la Față a Domnului nostru*, *Cuvântul al 2-lea la praznicul Apostolilor Petru și Pavel*; pe Sf. Grigorie cel Mare, Cartea a 3-a *Epist. 33*; pe Sf. Ioan Damaschin, *Cuvânt la Schimbarea la Față a Domnului*. Această interpretare a Părinților s-a păstrat în Apus până în epoca când ultramontanismul a fost înălțat ca sistem de către iezuiți, în secolul al XVI-lea. Pentru a o dovedi, va fi de ajuns a cita: pe Iona d'Orleans, *Despre închinarea icoanelor*, cartea a 3-a; pe Hincmar de Reims, *Opuscul 33*; pe papa Nicolae I, *Scrisoarea a 6-a către Fotie*; pe Odon de Cluny, *Cuvântare despre scaunul Sf. Petru*; pe Rupert, cartea a 3-a *Despre Sf. Matei* și cartea a 12-a despre Apocalipsă; pe Thoma din Aquino, *supliment Q. 25, art. 1*; pe Anselm, *asupra Cap. 16 din Sf. Matei*; pe Eckius, cartea a 2-a despre *Întâietatea Sf. Petru*; pe Cardinalul de Cusa, *Concordance catholique*, cart. a 2-a, cap. 13 și 18.

Nu se poate susține că puterea cheilor s-ar fi dat lui Petru excluzând pe ceilalți apostoli, întrucât Iisus Hristos le-a dat-o tuturor în același timp, și întrebându-i aceiași termeni de cari se slujise făgăduind-o lui Petru (Mat. 18, 18); mai mult, el a făgăduit tuturor apostolilor laolaltă, iar nu numai lui Petru, că va fi cu ei până la sfârșitul veacului.

După evanghelistul Matei (Mat. 28, 18 și urm.), Iisus s-a apropiat de apostolii săi și le-a zis: „Datu-mi-s-au toată stăpânirea în cer și pre pământ; drept aceea *mergând învățați* toate neamurile, (...) învățând pre dânșii să păzească toate câte am poruncit vouă. Și iată eu *cu voi* sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului.”

Citim în Evanghelia după Ioan (Ioan 20, 21 și urm.): „Precum m-au trimis pre mine Tatăl și eu trimit pre voi.” După ce a zis aceste cuvinte, El a suflat asupra lor și le-a zis: „Luați Duh Sfânt, căroră veți ierta păcatele se vor ierta lor, și căroră le veți ținea vor fi ținute.”

Neapărat că Iisus Hristos a dat apostolilor săi deopotrivă prerogativele ce le făgăduise și lui Petru. Făgăduința a fost adusă la îndeplinire în soborul păstorilor, ceea ce probează că Iisus Hristos nu vorbea lui Petru decât ca reprezentând pe colegii săi, ca cel ce era mai bătrân în ceata apostolilor.¹

Dar dacă s-a adresat lui singur într-o împrejurare măreață, trebuie oare să încheiem din aceasta că i-a dat prerogative într-un mod deosebit și mai înalt?

Trebuie să luăm aminte că nu se vede niciunde în Evanghelie să se fi îndeplinit numai în persoana lui Petru făgăduința ce i se făcuse. Petru n-a primit această putere decât o dată cu ceilalți apostoli. Însă dacă Hristos ar fi avut în minte să dea Bisericii sale un șef suprem, absolut, acel așezământ ar fi fost atât de însemnat, încât s-ar fi făcut în sfintele cărți o amintire deosebită asupra momentului când Iisus Hristos a hărăzit acelui șef suprem o putere covârșitoare. Dimpotrivă, se vede că ajutorul aparte a lui Hristos pentru păstrarea adevărului descoperit, precum și puterea cheilor, i-au fost date lui Petru doar laolaltă cu tovarășii săi întru apostolat.

Sf. Pavel, ca și evangheliștii, nu a cunoscut puterea covârșitoare ce ar fi fost dată sfântului Petru. Afară de textele ce am citat deja, citim în Epistola către Galateni (2, 7-9) că Pavel își atribuie între neamuri aceeași putere ce avea Petru între iudei, și că el nu privea pe Petru ca superior lui Iacov și lui Ioan, pe cari îi numește, ca și pe dânsul, stâlpii Bisericii; ba el încă citează pe Iacov, episcopul Ierusalimului, înainte de Petru, când le dă acest titlu de *stâlpi ai Bisericii*; el credea atât de puțin în autoritatea lui Petru, încât îl mustră în față pentru că, zice, era vrednic de mustrare (Galat. 2, 11 și urm.).

Când apostolii s-au adunat la Ierusalim, Petru nu a vorbit în Sinod decât ca un simplu membru al adunării, nu *el întâi*, ci după mai mulți alții. El s-a văzut nevoit să renunțe pe față înaintea celorlalți apostoli, a bătrânilor și a credincioșilor, la opinia sa asupra necesității circumciziei și a ceremoniilor iudaice. Iacov, episcopul Ierusalimului, a făcut rezumatul discuției și a statornicit hotărârea ce a fost primită, conducând sinodul ca un adevărat președinte (Fapte. 15, 7 și urm.).

Deci Apostolii n-au privit nicidecum pe Petru ca *piatra* de temelie a Bisericii. Prin urmare, tâlcuirea papală a faimosului text: *Tu ești Petru...*, este

¹ Astfel a interpretat acest text: Origen, *tâlcuirea la Sf. Matei*; Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii*; Fer. Augustin, *Tratatele* 50 și 118 *despre Sf. Ioan*; *Cuvântul* 205 *la praznicul apostolilor Petru și Pavel*; Sf. Amvrosie, *Asupra psalmului* 38; Sf. Pachian, *Scrisoarea a III-a către Sempronius*.

tot atât de protivnică Sfintei Scripturi, ca și datinii universale.

Nu vedem nici o obiecție serioasă față de modul cum am înțeles noi acest text. Tâlcuirea noastră reiese numaidecât din comparația diferitelor texte ale Scripturii relative la acest subiect; din punctul de vedere sobornicesc sau tradițional ea prezintă toate garanțiile; în sfârșit, textul considerat în sine nu poate primi alt înțeles logic.

Din simpla citire a pasajului reiese că Mântuitorul a avut ca scop de căpetenie să atragă toată luarea aminte a ucenicilor Săi asupra dumnezeieștii Lui trimiteri. Dumnezeirea Lui este ideea la care se raportează foarte lămurit întrebările sale și răspunsul lui Petru: încheierea trebuia să se raporteze tot la această idee. Ea nu se poate aplica lui Petru, ca șef al Bisericii, fără a pretinde că Iisus Hristos, după ce a vorbit de dumnezeirea sa, ar fi scos din ea ca o consecință puterea pontificală, care este o idee cu totul aparte.

Să vedem acum dacă celelalte texte citate de către teologii romani în sprijinul autorității papale dovedesc că Iisus Hristos a așezat cu adevărat această autoritate în Biserica sa.

Ei se sprijină pe acest pasaj din evanghelia sfântului Luca: „Simone, Simone, iată Satana a cerut *pre voi*, ca să vă cearnă ca grâul. Iar eu m-am rugat *pentru tine*, ca să nu piară credința ta; și tu oarecând întorcându-te, întărește pre frații tăi“ (Luca 22, 31 și urm.)

Iisus Hristos se adresează către toți apostolii prin Simon, ce se mai numea Petru. El zice că Satana a cerut voie să-i cearnă, adică să supună credința lor la aspre încercări. Trebuie să luăm aminte în text termenul *pre voi*, în latinește *vos*, în grecește ς . Satana nu a obținut învoirea pe care o cerea. Apostolii nu-și vor pierde credința în fața ispitelor ce-i vor face a încerca suferințele și moartea de ocară a învățătorului lor; numai Petru, ca pedeapsă a încrederii în sineși, va cădea și va tăgădui pe învățătorul său de trei ori. Dar, mulțumită unei rugăciuni osebite a Mântuitorului, va reveni la căință; atunci va avea o mare datorie de împlinit în privința fraților săi, scandalizați de căderea sa: aceea de a-i întări și de a șterge, prin râvna și credința sa, greșala săvârșită.

Într-adevăr, nimeni nu poate pricepe cum Papii au alergat la ajutorul acestui pasaj de la Luca ca să statornicească sistemul lor. Se știe bine că cuvintele au fost adresate de Iisus Hristos lui Petru chiar în ziua când avea să se lepede de dânsul și că ele nu cuprind într-însele decât prezicerea căderii sale. Apostolul Petru le-a înțeles tocmai așa, de vreme ce a răspuns îndată lui Iisus Hristos: „Doamne, cu tine gata sunt și în temniță și la moarte a merge.” Iar Iisus i-au zis: „Zic ție, Petre, nu va cânta astăzi cocoșul mai înainte până ce de trei ori te vei lepăda că nu mă știi pre mine.”

Textul din Evanghelia de la Luca grăiește mai degrabă împotriva statorniciei în credință a lui Petru decât în sprijinul acestei statornicii; cu atât mai vârtos nu se poate trage din el vreo urmare în sprijinul superiorității sale în materie de doctrină sau de guvernământ. Astfel, Părinții Bisericii și cei mai învățați tâlcuitori ai Sfintelor Scripturi nu au cugetat niciodată a-i da o astfel de tâlcuire; afară de papii moderni și partizanii lor, cari vor cu orice chip a-și procura probe, bune sau rele, nimenea n-a văzut în cuvintele citate mai sus decât o dojană dată lui Petru de a repara prin credința sa scandalul căderii sale și de a întări pe ceilalți apostoli, pe cari acea cădere nu putea decât a-i clăti.¹

¹ Nu se găsește, până în secolul al nouălea, nici un Părinte, nici un scriitor bisericesc, care să fi

Îndatorirea de a *întări pe frați* decurgea din acest scandal; cuvintele *confirma fratres* nu sunt decât urmarea cuvântului *pocăit*; dacă voiesc a da celor dintâi cuvinte un înțeles general, pentru ce nu- l dau și celui de al doilea? Ar rezulta atunci că, dacă succesorii lui Petru au moștenit prerogativa de a *confirma* (întări) pe frații lor în credință, ar fi moștenit- o și pe aceea de a avea nevoie de conversiune (întoarcere) după ce au renegat pe Iisus Hristos; noi nu vedem ce ar fi putut câștiga cu aceasta autoritatea pontificală.

Papii, cari au găsit o probă atât de unilaterală în sprijinul pretențiilor lor în versetele 31 și 32 ale capitolului 22 de la Sf. Luca, s- au ferit foarte de a cita versetele precedente.

Evangelistul istorisește acolo că se ridică între apostoli o discuție pentru a se ști care dintre ei trebuia a fi considerat cel mai mare. Faimoasele cuvinte: *Tu ești Petru...* erau deja pronunțate atunci, ceea ce ar dovedi că apostolii nu le înțeleseseră ca papii moderni. Chiar în preseara morții lui Iisus Hristos ei nu știau că el ar fi ales pe Petru ca pe cel mai mare între dânșii și piatra de temelie a Bisericii. Iisus Hristos a intervenit în discuție. Aceasta era pentru el un prilej foarte nimerit de a releva puterea lui Petru: era timpul s- o facă, fiindcă avea să fie dat morții. Făcutu- o- a? Nu numai că Mântuitorul nu a recunoscut superioritatea ce ar fi promis- o lui Petru, dar încă a dat apostolilor săi o lecție cu totul contrarie, zicând: „Împărății neamurilor le domnesc, și cei ce stăpânesc pre ele făcători de bine se cheamă. Iar voi nu așa; ci cel ce este mai mare între voi, să fie ca cel mai mic și cel ce este mai întâi să fie ca cel ce slujește” (Luca 22, 25- 26).

Alăturând istorisirea evangelistului Luca cu cea a evangelistului Matei, vedem că discuția ridicată între apostoli fusese pricinuită de cererea făcută lui Iisus Hristos de mama apostolilor Iacov și Ioan în favoarea copiilor ei. Ea mijlocise pentru dânșii cele dintâi două locuri în împărăția Lui. Iisus Hristos nu i- a răspuns nicidecum că ar fi dat locul cel dintâi lui Petru, răspuns ce ar fi fost foarte firesc, și chiar necesar, dacă Sf. Petru ar fi fost într- adevăr investit cu o autoritate superioară. Ceilalți zece apostoli s- au mâniat de cererea ambițioasă ce făcuseră Iacov și Ioan prin mijlocirea mamei lor, deschizându- se între ei vorba de superioritate. Atunci le- a dat Hristos lecția despre care am vorbit, ce precede imediat textul prin care teologii romani pretind a- și sprijini sistemul lor (Mat. 20, 20 și urm.).

Se poate înțelege din context valoarea pretinsei lor probe.

Ei mai citează încă în favoarea lor pasajul următor din Evanghelia Sf. Ioan (21, 15 și urm.); „ Au zis Iisus lui Simon Petru: Simone al lui Iona, mă iubești mai mult decât aceștia? Zis- a lui: Așa, Doamne, tu știi că te iubesc. Zis- au lui: Paște mieluseii mei. Zis- au lui iarăși a doua oară: Simone al lui Iona, mă iubești? Răspuns- a lui: Așa, Doamne, tu știi că te iubesc. Zis- au lui: Păstorește oile mele. Zis- a lui a treia oară: Simone al lui Iona, mă iubești? S- a mâhnit Petru căci au zis lui a treia oară: Mă iubești? Și a zis lui: Doamne, tu toate știi; tu știi, că te iubesc. Zis- au Iisus lui: Paște oile mele.”

Teologii romani tâlcuiesc textul astfel: „Iisus Hristos a dat sfântului Petru într- un mod obștesc grija de a paște mieii și oile sale; iar mieii sunt credincioșii, pe când oile sunt păstorii; deci Petru și, în persoana sa, succesorii săi au primit o putere covârșitoare asupra păstorilor și asupra credincioșilor.”

Pentru ca tâlcuirea să fie dreaptă, ar trebui să se probeze: 1. că slujba dată

lui Petru nu a fost încredințată și celorlalți păstori ai Bisericii; 2. că miei însemnează credincioșii iar oile păstorii.

Însă Sf. Petru însuși ne spune că toți păstorii Bisericii au primit însărcinarea de a paște turma Domnului. Am citat deja pasajul din prima lui epistolă, unde zice tuturor celor ce erau în capul diferitelor Biserici: „Păstoriți turma lui Dumnezeu cea dintre voi“ (1 Petru 5, 2).

Dar solemnitatea cu care Hristos îi dă lui Petru această slujbă nu însemnează oare că el ar avea-o într-un mod covârșitor? Nimic nu o dovedește. Părinții Bisericii și cei mai învățați tâlcuitori nu au văzut niciodată în întreita mărturisire de iubire pe care Iisus Hristos a cerut-o de la Petru decât ștergerea întreitei sale lepădări. Petru însuși n-a văzut aici altceva, de aceea s-a *mâhnit*. Dacă ar fi înțeles că Hristos îi dădea niște puteri deosebite, mai curând s-ar fi bucurat, decât să se întristeze de cuvintele ce i s-au adresat; dar era convins că Mântuitorul îi cerea o întreită mărturie publică a credinței lui, mai înainte de a-l așeza din nou între păstorii turmei sale, pentru că dăduse loc unor legitime bănuieli tăgăduind pe învățătorul său. Hristos nu trebuia să se adreseze decât lui, fiindcă numai el singur se făcuse vinovat de această crimă.

Și oare „mieii” înseamnă credincioșii, iar „oile” păstorii? Interpretarea este cu totul arbitrară, nu se găsește nimic în tradiția universală care s-o poată confirma; din contră, tradiția o contrazice formal, și ar fi imposibil a cita în sprijinul ei un singur Părinte al Bisericii. Mai mult, interpretarea nu e nicidecum conformă Scripturii. Cuvintele *miei* și *oi* sunt întrebuințate fărăosebire în Sfintele Cărți pentru a arăta același obiect. Astfel, citim la evanghelistul Matei: „Vă trimit ca pre niște oi în mijlocul lupilor“ (Mat. 10, 16). Și la evanghelistul Luca: „Vă trimit ca pre niște miei în mijlocul lupilor“ (Luca 10, 3). Cuvântul *oi* în Scriptură înseamnă credincioși. Citim la Iezechil: „Și s-au risipit oile mele, nefiind păstor“ (Iezechil 34, 5). Iisus Hristos dă numele de oi credincioșilor: „Și alte oi am, cari nu sunt din staulul acesta.” Sf. Petru, adresându-se către credincioșii din Pont, din Galatia, din Cappadochia, din Asia și din Vithinia, le zice: „Că erați ca niște oi rătăcite, ci v-ați întors acum la Păstorul și Episcopul sufletelor voastre“ (1 Petr. 2, 25). Nu poate deci fi cineva întemeiat a da un înțeles deosebit cuvintelor *oi* și *miei*, nici a interpreta cuvântul *oi* în sens de *păstori*.

Dacă ar ține cineva să dea celor două expresii un înțeles deosebit, n-ar fi oare mai firesc a înțelege prin miei pe tinerii credincioși, cari au nevoie de îngrijiri mai părintești, și prin oi pe cei ce sunt în maturitatea vârstei bărbătești, după credință?

Interpretarea papală a oilor și mieilor este atât de lipsită de temei, încât un tâlcuitor al Evangheliilor ce nu poate fi bănuțit de teologii romani, iezuitul Maldonat, vorbește în acești termeni: „Nu trebuie a disputa cu amănunțime ca să știm pentru ce Iisus Hristos s-a servit de cuvântul miei în loc de cuvântul oi. Cei ce ar vrea să dispute trebuie să aibe multă grijă să nu se facă de râs față de oamenii învățați; căci este fapt lămurit că cei pe cari Hristos îi numește *miei* săi sunt aceiași cu cei pe cari îi numește *oile sale*.” (Coment. la Ioan 21, 30).

Deci Sf. Petru n-a fost așezat nici piatră de temelie a Bisericii, nici păstorul său suprem.

Dar se va zice: nu se poate tăgădui că s-ar fi acordat acestui apostol oarecare întâietate. Deși, în ordinea timpului, nu el a fost cel dintâi dintre

ucenicii aleși de Hristos pentru apostolat, este totuși întâiul numit de către Sf. Matei: acest evanghelist, vrând a numi pe cei doisprezece apostoli, se exprimă astfel: „cel dintâi Simon, ce se numește Petru, și Andrei fratele său etc.“ (Mat. 10, 2). Sf. Marcu numește de asemenea întâi pe Petru, deși ei nu urmează aceeași ordine când arată pe ceilalți (Marc. 3, 16 și urm; Luc. 6, 13 și urm.).

În mai multe împrejurări Hristos a dat lui Petru semne de considerație cu totul deosebită; supranumele de Petru, fără a avea însemnătatea ce-i dau teologii romani, nu i-a fost dat decât pentru a arăta statornicia credinței sale și pentru a-l onora. De obicei Petru era cel dintâi care lua cuvântul ca să întrebe pe Iisus și ca să-i răspundă în numele apostolilor; evangheliștii se servesc de expresia „Petru și cei împreună cu dânsul“, pentru a arăta colegiul apostolic. (Mat. 1, 36; Luc. 8, 45; 9, 32). Putem oare conchide din aceste fapte, precum Dr. de la Chambre, că „Iisus Hristos acordase Sfântului Petru, mai presus de toți colegii săi întru apostolat, o întâietate a jurisdicției și autorității în conducerea Bisericii“ (*Traité de l'Eglise, vol. I*)?. Concluzia nu este logică: poți fi întâiul într-un corp oarecare, fără a avea pentru aceasta *jurisdicție* și *autoritate*; poți fi în acel corp, după cum se zice, *primus inter pares*, întâiul între egali. Apoi, Sf. Petru nu e totdeauna numit întâiul în Sfintele Scripturi; astfel, Sf. Ioan citează pe Andrei înaintea lui (Ioan 1, 44); Sf. Pavel nu-l numește decât după Iacov (Galat. 2, 9); el îl numește chiar *după ceilalți apostoli și frații Domnului* (1 Cor. 9, 5). „Petru nu a fost deci cel dintâi între apostoli altfel decât a fost Ștefan între diaconi.“ Cuvintele sunt ale Fericitului Augustin (Cuvântul 316). Origen (Tâlcuire la Sf. Ioan) și Sf. Ciprian (Scrisoarea 71 către Quint.) sunt de aceeași socotință cu Fer. Augustin. Putem afirma că nici unul din Părinții Bisericii nu au văzut în întâietatea lui Petru o îndreptățire la *jurisdicție*, la *autoritate* în conducerea Bisericii. Ei n-ar fi putut trage această concluzie fără a se împotrivi însăși Sfintei Scripturi.

Iisus Hristos nu a dat voie apostolilor săi ca să ia unii față de alții titlurile de învățător, de dascăl și chiar de părinte sau papă. Cuvintele sale sunt hotărâtoare (Mat. 23, 8, și urm.): „Iar voi să nu vă numiți Ravvi, căci unul este dascălul vostru Hristos, iar voi toți frați sunteți; și Tată să nu chemați vouă pe pământ, căci unul este Tatăl vostru cel din ceruri; nici vă numiți învățători, căci unul este Învățătorul vostru, Hristos. Iar cel ce este mai mare între voi, să fie vouă slugă.“ Să se alăture cuvintele Evangheliei cu descrierile prerogativelor episcopului Romei făcute de teologii romani, și se va vedea fără greutate că aceștia nu stăruiesc a rămâne întru *adevăr*.

Sf. Matei spune că atunci când Petru a întrebat pe Iisus despre prerogativele apostolilor, Mântuitorul i-a răspuns: „Amin zic vouă că voi cei ce ați urmat mie, întru a doua naștere, când va ședea Fiul Omului pe scaunul slavei sale, veți ședea și voi pre douăsprezece scaune, judecând cele douăsprezece seminții ale lui Israil“ (Mat. 19, 28).

Dacă Iisus Hristos ar fi ales pentru Petru un scaun mai înalt ca scaunele celorlalți, dacă i-ar fi dat o putere mai mare, ar fi zis oare lui Petru însuși că cei doisprezece apostoli vor ședea pe douăsprezece scaune, fără deosebire?

Din toate acestea tragem concluzia că în Biserică nu se află decât un învățător, decât un domn, un singur păstor suprem. „Eu sunt păstorul cel bun“, zice Iisus (Ioan 10, 11). „Voi mă chemați Învățător și Domn, și bine ziceți, căci sunt“ (Ioan 13, 13). „Unul este învățătorul vostru, Hristos.“ (Mat. 13, 10).

El șade singur pe scaunul slavei sale, în sfânta cetate „al cărei zid avea

temelii *douăsprezece*, și într-însele numele celor *doisprezece* apostoli ai Mielului“(Apoc. 21, 14). Primii păstori șed acolo pe scaunele lor, judecând semințiile noului popor al lui Dumnezeu. Dacă se ridică acolo întrebări cercetătoare, ce nu se pot dezlega într-un mod frățesc, trebuie a le înfățișa tribunalului lor; nu la tribunalul unuia singur, ci al întregii Biserici, reprezentată prin cei ce sunt instituți a o cârmui.

Nu este prin urmare nimic în Scriptura Noului Așezământ care să fie prielnic, chiar de departe, autorității suverane pe care o dau teologii noștri romani Sfântului Petru și episcopilor Romei, pe cari ei îi consideră ca pe urmașii acestuia.

Se poate zice chiar că autoritatea sa este formal condamnată. Am citat mai sus cuvintele destul de lămurite ale lui Iisus Hristos. Faptele Apostolilor și Epistoliile conțin dovezi ce demonstrează până la evidență că Sf. Petru nu se bucură de nici o superioritate în colegiul apostolic. Într-adevăr, citim în Faptele Apostolilor (8, 14): „Iar auzind apostolii cei din Ierusalim cum că a primit Samaria cuvântul lui Dumnezeu, *au trimis* către dânsii pre Petru și pre Ioan.” Petru era deci supus nu numai colegiului apostolic în întregul său, ci și mai *multor* apostoli cari erau adunați la Ierusalim, de vreme ce el *a primit de la ei o însărcinare*. În aceeași carte (11, 2-3) se citește că *credincioșii tăiați împrejur* au făcut imputări lui Petru pentru că s-a dus la cei necredincioși, iar Petru se apără zicând că a ascultat de o poruncă de-a dreptul de la Dumnezeu. Oare astfel se poartă cineva către un șef suveran, și oare astfel lucrează acel șef față de supușii lui? La Sinodul din Ierusalim (Fapte 15, 7 și urm.) nu a prezidat Petru; Iacov a fost cel ce a rostit cuvântul: *Judec* (Fapte 15, 19). Petru nu a vorbit decât la rândul său, ca un simplu membru; cu toate acestea președinția i-ar fi aparținut *de drept*, dacă ar fi fost șef investit cu autoritate și jurisdicție asupra sinodului apostolic. Sf. Pavel (Galat. 2, 7 și urm.) tăgăduiește întâietatea lui Petru; el afirmă că este egalul său, îl pune după Iacov și spune că i-a făcut o aspră mustrare pentru că nu mergea *după adevărul evangheliei*. Mai tăgăduiește încă (1 Cor. 3, 4-5; 22) când afirmă formal că Petru nu este decât un simplu *slujitor* ca și dânsul, ca și Apollo, și că credincioșii nu trebuie a se lipi nici de unul nici de altul ca învățător, ci numai de Iisus Hristos. În sfârșit, chiar Sf. Petru însuși nu cunoaște întâietatea cu care ar voi Biserica Romană să-l încarce, de vreme ce, îndreptându-se către presviterii Bisericilor întemeiate de dânsul, nu se dă pe sine decât ca coleg al lor (1 Petru 5, 1).

III.

Despre autoritatea episcopilor Romei în timpul primelor trei veacuri ale Bisericii.

Istoria ne va demonstra că Părinții și episcopii din timpul celor dintâi opt veacuri ale Bisericii au dat Sfintei Scripturi înțelesul arătat de noi acum. Dacă episcopul Romei s-ar fi bucurat *de vreun drept divin*, de o autoritate universală în Biserică, dacă ar fi fost, cu titlu de succesor al Sfântului Petru, vicarul și reprezentantul lui Iisus Hristos, centrul necesar al Bisericii, negreșit că prerogativele i-ar fi fost recunoscute de vechimea creștină, păzitoarea neadormită a credinței și a dumnezeieștilor așezăminte. Dacă Biserica a suferit în curgerea veacurilor oarecari scăzăminte în ceea ce are omenesc, adică în oamenii ce o cârmuiesc sau cari fac parte din ea, nu se poate susține că acele scăzăminte să se fi ivit și la obârșie. Este firesc și drept a ne urca la obârșia unei instituții pentru a-i cunoaște adevăratul caracter; acesta e punctul de plecare trebuincios pentru a putea cunoaște progresele sau scăderile sale în șirul veacurilor. Dacă vom proba că Biserica primară nu a recunoscut episcopului Romei stăpânirea ce și-o atribuie astăzi și că acea stăpânire nu e decât o uzurpare ce nu datează decât din veacul al nouălea, va trebui firește să încheiem că autoritatea sa nu e de drept divin și, prin urmare, este o datorie pentru toate Bisericile și pentru toți credincioșii de a se ridica împotriva ei și a o dărâma.

Iar noi putea afirma, după studiul aprofundat și conștiincios ce am făcut asupra documentelor istorice și doctrinale din cele dintâi opt veacuri ale Bisericii, că episcopul Romei nu e nicicum în drept a cere o autoritate universală și că acea autoritate nu are temeii nici în cuvântul lui Dumnezeu, nici în legile Bisericii.

Cel dintâi fapt pe care partizanii suveranității papale s-au întemeiat este Epistolia scrisă de Sf. Climent în numele Bisericii Romei către Biserica din Corinth. Ei pretind că o scrisese în temeiul unei puteri covârșitoare, alipită numelui său de *episcop al Romei*.

Dar este dovedit 1. că Sf. Climent nu era episcopul Romei când scrisese către Corintheni; 2. că el nu a lucrat nicidecum în această împrejurare cu o putere ce i-ar fi fost dată, ci în numele Bisericii Romei și din dragoste creștinească.

Epistolia semnată de Sf. Climent a fost scrisă în anul 69 de la Hristos, îndată după persecuția lui Neron, care avu loc între anii 64 și 68, după cum mărturisesc toți învățații. Foarte mulți învățați, primind ca un fapt neîndoios că epistolia către Corintheni a fost scrisă pe când Climent era episcopul Romei, îi fixează data sub domnia lui Domițian. Într-adevăr, Climent nu urmă lui Anaclet pe scaunul Romei decât în anul al doisprezecelea al domniei lui Domițian, adică în anul 93 al erei vulgare, și a ținut acest scaun până la anul 102. Mărturia lui Evsevie nu poate lăsa nici o îndoială asupra acestui punct¹.

Din însăși epistolia se vede că a fost scrisă în urma unei persecuții; dacă se pretinde că persecuția este cea a lui Domițian, trebuie a statornici facerea scrisorii până la cei de pe urmă ani ai veacului întâi, fiindcă persecuția lui Domițian avu loc mai cu seamă între anii 95 și 96. Și este lesne a vedea, din

¹ Evsevie, *Hist. Eccles.*, cartea a III-a, cap. II; XIV; XXXIV.

însăși scrisoarea, că a fost scrisă înaintea acestei epoci, căci într-înșea se vorbește de jertfele iudaice ca menținându- se încă în templul din Ierusalim, iar templul a fost distrus de Tit odată cu cetatea Ierusalimului, în anul 70 al erei noastre. Epistolia a fost deci scrisă înaintea acestui an. Pe de altă parte, ea a fost scrisă după o persecuție în care au suferit mucenicia la Roma câțiva mucenici foarte vestiți. În persecuția lui Domițian nu au fost mucenici de felul acesta. Persecuția lui Neron dură de la anul 64 până la anul 68. De- aici rezultă că scrisoarea către Corintheni nu a putut fi scrisă decât în anul 69, adică cu douăzeci și patru de ani înainte ca Sf. Climent să fi fost episcopul Romei.

În fața acestui simplu calcul, ce devin vederile și părerile partizanilor suvernității papale asupra însemnătății actului ce izvorăște de la *papa Climent*? Chiar când s- ar susține că scrisoarea Sfântului Climent a fost scrisă în timpul episcopatului său, nu s- ar putea încheia nimic din aceasta, căci scrisoarea nu a fost nicidecum scrisă de el în temeiul unei puteri mai mari și *personale* pe care ar fi avut- o, ci din dragoste și în *numele Bisericii Romei*. Să ascultăm în această privință pe Evseviev: „Există de la Climent o scrisoare, primită de toți, foarte frumoasă și vrednică de laudă; el a scris- o în *numele Bisericii Romanilor* către Biserica Corinthenilor, între cari se ridicase o înverșunată ceartă. Am aflat că în cea mai mare parte din Biserici, ca și într- a noastră, din vremuri vechi era obiceiul a o citi. Iar pentru dezbinarea ce se ridicase la Corintheni pe vremea lui Climent, Hegesippus este un martor foarte prețios“¹.

Evseviev revine mai departe asupra scrisorii lui Climent și observă iarăși că fusese scrisă în *numele Bisericii Romanilor*². El spune într- un mod foarte lămurit că Climent n- a lucrat în această împrejurare *din propria sa autoritate*, în temeiul unei puteri ce ar fi avut îndeosebi. Nimic în această scrisoare nu lasă a presupune o astfel de putere. Ea începe prin cuvintele: „Biserica lui Dumnezeu care este la Roma, către Biserica lui Dumnezeu care este la Corinth.“ Autorul vorbește de slujirea bisericească în legătură cu unii preoți pe care Corinthenii îi alungaseră pe nedrept; el privește treapta preoțească ca venind în întregime din izvor apostolic, și nu atribuie nici lui nici altora vreo întâietate în această slujire.

După toată proba, Sf. Climent a fost redactorul scrisorii către Corintheni. Chiar din primele veacuri ea a fost privită ca lucrarea sa. El nu a scris- o nicidecum cu titlu de episcop al Romei, ci cu numele de ucenic al apostolilor. Fără a fi însărcinat să păstorească Biserica Romei, el a fost hirotonit episcop de către Sf. Petru și fusese tovarășul Sfântului Pavel în mai multe din călătoriile sale apostolice. Poate că lucrase cu acest din urmă apostol la creștinarea Corinthenilor. Era deci firesc să fi fost însărcinat a face o scrisoare a Bisericii din Roma către o Biserică căreia îi fusese unul din întemeietori. Astfel Climent le vorbește în numele apostolilor, și mai cu seamă al Sfântului Pavel, care i- a născut prin credință. Chiar de ar fi scris cu numele de episcop al Romei, nu s- ar putea scoate de aici nici o urmă în folosul autorității sale. Sf. Ignatie al Antiohiei, Sf. Irineu al Lionului ori Sf. Dionisie al Alexandriei au scris scrisori către mai multe Biserici, și chiar către cea a Romei, fără a pretinde din aceasta o altă putere decât cea pe care o aveau, ca episcopi, de a lucra pretutindenea la lucrul Domnului.

Nici din scrisoarea însăși, nici din împrejurările în care a fost scrisă nu

1 Evseviev, *Hist. Eccl.*, cartea a III- a, cap. XVI.

2 *Ibid.*, cap. XXXVIII.

putem trage încheierea cum că plângerea Corinthenilor ar fi o recunoaștere a unei puteri covârșitoare în episcopul sau în Biserica Romei, nici răspunsul dat lor ca un act de autoritate. Corinthenii s-au adresat către o Biserică unde se aflau împreună- lucrătorii sfântului Pavel, părintele lor întru credință; și acea Biserică, prin pana lui Climent, îndemna la pace și la unire, fără cea mai mică pretenție la o autoritate oarecare.

Nu se poate vedea în mijlocirea lui Climent nici o probă în favoarea pretenției puteri a episcopilor Romei. Climent a fost însărcinat de către clerul din Roma cu această afacere din pricina destoiniciei sale, a legăturii ce avusese cu Corinthenii, a tovărășiei sale cu apostolii și a trecerii ce avea în temeiul acestor însușiri. Însă el nu lucra ca episcop al Romei, și încă mai puțin ca unul ce ar fi avut stăpânire asupra Bisericii din Corinth.

În veacul al doilea chestiunea pascală a fost ridicată cu multă aprindere. Mai multe Biserici Răsăritene voiau să urmeze datinile iudaice de prăznuire a sărbătorii, păstrate de cei mai mulți apostoli, și au așezat-o la a patrusprezecea zi a lunii martie; alte Biserici Răsăritene, în conglăsuire cu Bisericile Apusene, prăznuiau sărbătoarea Paștilor în *duminica* ce urmează după a patrusprezecea zi a lunii martie, după o predanie apostolică.

Deși chestiunea în sine nu era de o mare însemnătate, totuși se socotea îndeobște că toate Bisericile ar trebui să prăznuiască deodată marea sărbătoare creștină, și că nu ar trebui ca unele să fie în bucuria Învierii Domnului, pe când celelalte ar cugeta la taina îngropării Sale.

Cum s-a rezolvat chestiunea? Văzutu- s-a episcopul Romei interpunând autoritatea sa și prezidând discuția, cum ar fi făcut-o în cazul când s-ar fi bucurat de o putere covârșitoare?

Să ascultăm mărturia istoriei. Chestiunea fiind ridicată, „sinoade și adunări de episcopi avură loc”, zice Evsevie¹, „și toți într- un singur glas dădură prin scrisori rânduiala bisericească tuturor credincioșilor... Avem încă astăzi scrisoarea celor ce se adunară în Palestina, sub președinția lui Theofil, episcopul Bisericii Chesariei, și a lui Narcis, episcopul Ierusalimului. Există și o *scrisoare a sinodului roman*, în care se citește numele *episcopului Victor*. Avem încă pe aceea a episcopilor din Pont, al căror sinod a fost prezidat de Palma, cu titlul de cel mai vechi; pe aceea a Bisericilor din Gallia, ce au fost prezidate de Irineu; pe aceea a Bisericilor întemeiate în provinciile din Osrhoena și în orașele din acea țară; pe aceea a lui Vacchil, episcopul Corinthenilor, și mai multe altele. Toți, mărturisind aceeași doctrină, deteră aceeași hotărâre.”

Lămurit că Evsevie vorbește de scrisoarea sinodului roman cu același titlu ca și a celorlalte; el nu o atribuie episcopului Victor, ci adunării clerului roman; în fine, nu o amintește decât în al doilea rând, după aceea a episcopilor din Palestina.

Iată deja un punct cu temeinicie hotărât: cum că în chestiunea pascală Biserica Romei vorbește și judecă cu aceeași putere ca și celelalte Biserici, și că episcopul său nu iscălește scrisoarea decât în numele sinodului care reprezenta acea Biserică. Partizanii autorității papale afirmă că Victor a *poruncit* a se aduna sinoade. Această încredințare este cu totul falsă².

Mai mulți episcopi răsăriteni nu se supuseră hotărârii celorlalți. Policrat al

1 Evsevie. *Hist. Eccl.*, Cartea a V-a, cap. XXIII.

2 Dintre teologii romani cari emit această falsă aserțiune vom numi anume pe Darruel, în lucrarea sa intitulată: *Despre Papă și drepturile sale*, carte ce este rezumatul tuturor erorilor și tuturor exagerărilor teologilor romani.

Efesului se declară mai cu seamă contra deciziei¹. Atunci o discuție vie se ridică între el și Victor, episcopul Romei, care credea că numai episcopul Efesului ar avea o părere aparte, și-l îndemnă prin urmare să ceară socotința celorlați episcopi ai provinciei sale. Policrat se învoui la aceasta, și episcopii fură de părerea sa; el scrisese aceasta lui Victor, care amenință de a-i despărți de legătura duhovnicească cu el.

Policrat nu se turbură; el îi răspunse cu asprime și-i zise îndeosebi: „Am învățat de la cei cari erau mai mari decât mine că e mai bine a asculta de Dumnezeu decât de oameni. Primind scrisoarea, Victor, episcopul Bisericii Romei, *încercă* îndată”, zice Evsevie², „de a scoate din duhovniceasca legătură pe toate Bisericile din Asia și din provinciile vecine, ca având socotințe protivnice credinței; el scrisese în acest scop scrisori în care învinuiește pe toți frații cari sunt în acea țară și se rostește că sunt despărțiți de unitate.”

Ar fi greu de crezut ca partizanii pretențiilor romane să fi găsit în aceste cuvinte ale lui Evsevie și în purtarea lui Victor o probă în folosul părerii lor. Ei ar fi putut găsi în ele, fără greutate, o probă contrarie. Trebuie luat în seamă mai întâi cuvântul lui Evsevie, cum că Victor *încercă* a face să se scoată Bisericile din Asia din uniunea cu celelalte Biserici. Este vădit că cel ce *încearcă* nu are în el puterea de a face ceea ce voiește, almintrelea actul ar urma voinței. Cu toate acestea Victor face tot ce poate pentru ca excomunicarea să fie recunoscută; el o rostește chiar, însă actul său nu rămâne decât o *încercare*, și trebuie a fi încuviințat de celelalte Biserici pentru ca să aibă oarecare valoare. Victor nu avea deci, ca episcop al Romei, puterea de a excomunica alte Biserici, fiindcă rezultatul nu a ținut seamă de hotărârea ce se credea în drept să dea în numele Bisericilor Apusene din pricina însemnătății Scaunului său.

Episcopii, cari s-ar fi supus hotărârii sale dacă l-ar fi recunoscut ca șef al Bisericii și investit cu o autoritate universală, nu numai că nu l-au ascultat, dar încă veștejiră puternic purtarea lui.

„Această purtare”, zice Evsevie³, „nu plăcea tuturor episcopilor; și pentru aceasta ei îndemnară pe Victor de a lucra almintrelea și de a se pătrunde de simțăminte mai pașnice, mai conforme *unității* și dragostei ce se cuvine aproapelui.”

Astfel, în loc de a crede că *unitatea* constă în unirea cu Victor, episcopii îl îndeamnă pe el însuși a ține seama mai bine de adevăratele noțiuni ale *unității*. Mulți meraseră chiar mai departe: „Sunt scrisori”, adaugă Evsevie, „în care ei îl muștră cu mai multă îndrăzneală. În acest număr este Irineu, care i-a scris în numele fraților din Gallia pe cari îi păstorise; în scrisoarea sa, deși se arată partizanul hotărârii ce așează sărbătoarea pascală în ziua Domnului, totuși atrage luarea aminte lui Victor, în termeni cuviincioși, că nu trebuie a despărți de uniunea duhovnicească niște Biserici ale lui Dumnezeu ce păstrează datinile bătrânilor lor.” Irineu căuta în scrisoarea sa a face pe Victor să înțeleagă, că deosebirile în rânduală nu vatămă unitatea bisericească și-i amintea că astfel fusese doctrina predecesorilor săi. El îi zice îndeosebi: „Când preafericitul Policarp veni la Roma în timpul lui Anichit și se ridică între ei o ușoară discuție asupra oarecăror chestiuni, ei își dădură îndată sărutarea de pace. Anichit nu putuse convinge pe Policarp a părăsi obiceiul ce-l ținuse cu

1 Evsevie, *op. cit.*, cartea a V-a, cap. XXIV.

2 Πειραται; Evsevie, *op. cit.*

3 Evsevie. *op. cit.*, cartea a V-a, cap. XXIV.

Ioan, ucenicul Domnului nostru, și cu alți apostoli în tovărășia cărora viețuise. Policarp, din parte- i, nu putuse convinge pe Anichit de a ține acel obicei, căci el zicea că e dator să țină pe cel ce-l primise de la bătrânii cari fuseseră înaintea lui. Lucrurile fiind în această stare, ei rămaseră în comuniune unul cu altul. Ba încă Anichit făcu lui Policarp cinstea de a-l lăsa să săvârșească Sfânta Liturghie, și toți cei ce urmau obiceiuri deosebite rămaseră în legătură cu întreaga Biserică. Irineu nu scrisese numai lui Victor, ci trimise la mulți alți episcopi scrisori însuflețite de același duh.”

Deci Victor nu a putut, *prin autoritatea sa*, să scoată într-adevăr din Biserică pe cei ce- i hotărâse el ca lepădați; ceilalți episcopi i s- au împotrivit cu tărie, iar Sf. Irineu, marele dascăl de atunci, veșteji prin scrisorile sale pe cele scrise de Victor ca să dea loc dezbinării.

Această discuție, pe care partizanii pretențiilor papale o invocă în folosul lor, recade deci asupra lor cu toată greutatea, cu o putere ce nu poate fi contestată cu bunăcredință.

Anichit nu vorbește nicidecum despre autoritatea sa împotriva lui Policarp; Victor nici atâtă în fața lui Irineu și a celorlalți episcopi. Policarp și Irineu judecau și scriau episcopului Romei ca egali în putere episcopală și nu recunoșteau decât o regulă: *vechea predanie*.

Cum s- au unit Bisericile într- o practică comună? Evsevie istorisește astfel acest fericit sfârșit care, desigur, nu se datorează autorității episcopului Romei:

„Episcopii Palestinei, de cari am vorbit mai sus, adică Narcis și Theofil, împreună cu Cassius al Tirului, Clarus al Ptolemaidei și cei adunați împreună cu ei, după ce au vorbit despre datina zilei Paștilor așa cum ajunsese până în vremea lor într- o urmare neîntreruptă, atinseră multe alte chestiuni și sfârșiră scrisoarea lor cu aceste cuvinte: Aveți grijă să se trimită copii de pe scrisoarea noastră tuturor Bisericilor, ca nu cumva să fim învinovați de cei ce- și întorc cu lesnire sufletele lor din dreapta cărare a adevărului. Vă facem cunoscut totdeodată că la Alexandria sărbătoarea Paștilor este prăznuită în aceeași zi ca la noi. Episcopii din acele împrejurimi și noi ne trimitem unii altora scrisorile noastre, astfel că sărbătorim împreună ziua cea sfântă”¹.

Mai multe Biserici au păstrat totuși predania Bisericilor din Smirna și Efes, și nu au fost privite pentru aceasta ca schismatice, deși Victor s- a despărțit din unirea cu ei.

Partizanii părerii papale pun mult preț pe puterea ce a avut- o episcopul Romei în chestiunea pascală și în alte oarecari împrejurări; ei preschimbă puterea duhovnicească *în autoritate*.

Aceasta este o înșirare de cuvinte fără rost. Nu e nicidecum de mirare că episcopul Romei s- a bucurat chiar de la început de o mare trecere în chestiunile religioase, căci el ocupa cel dintâi Scaun din Apus și, cu titlul de episcop al capitalei Imperiului, era mijlocitorul firesc între Răsărit și Apus. Se înțelege atunci că Biserica sobornicească nu era numai decât într- o parte oarecare, că nici Răsăritul nu se bucura mai mult decât Apusul de o autoritate universală; iată pentru ce oarecari eretici, născuți și osândiți în Răsărit, căutau sprijin în Apus, și mai cu seamă la Roma, care- l reprezenta; iată pentru ce chiar sfinți ca Policarp al Smirnei se duceau la Roma pentru a se sfătui cu episcopul acestui oraș asupra chestiunilor religioase. Însă nu se pot cerceta cu

1 Evsevie, *op. cit.*, cartea a V- a, cap. XXV.

credincioșie aceste fapte, după documentele sigure, fără ca să reiasă adevărul că trecerea episcopului Romei nu venea nicidecum *dintr-o autoritate universală*, că ea nu-și avea măcar izvorul într-o autoritate recunoscută de toate Bisericile Apusene, ci ieșea numai din însemnătatea Scaunului său episcopal.

Roma era miezul tuturor căilor între deosebitele părți ale Imperiului. Credincioșii năvăleau acolo din toate părțile, ori pentru afacerile politice, ori pentru interesele lor particulare, și astfel mărturia sa de Biserică Apostolică se găsea sprijinită de credincioșii ce se duceau acolo din toate părțile și cari duceau cu dânsii mărturisirea tuturor Bisericilor din care făceau parte. Astfel e înțelesul unui citat din Sf. Irineu de care teologii romani au făcut cel mai straniu abuz. Marele dascăl, scriind către ereticii ce căutau a corupe pe credincioșii din Roma, a statornicit împotriva lor *regula sobornicească* a credinței, păstrată *pretutindenea și totdeauna*; „însă”, adaugă el, „fiindcă ar fi prea lung a înșira în această lucrare succesiunile tuturor Bisericilor, vom arăta pe aceea a Bisericii prea mari și prea vechi și cunoscute de toți, care a fost întemeiată și așezată la Roma de către cei doi preaslăviți apostoli, Petru și Pavel, care Biserică moștenește o datină ce vine de la apostoli precum și credința vestită oamenilor, și pe care ne-a trimis-o prin succesiunea episcopilor săi; prin aceasta îi înfruntăm pe toți cei cari prin orice chip, ori prin orbire, ori prin rea părere, nu se adună unde ar trebui; căci toată Biserica, adică credincioșii *de pretutindeni*, sunt îndatorați a se duce către această Biserică, din pricina celui mai puternic așezământ din această Biserică, predania ce vine de la apostoli, care a fost păstrată *de către cei ce sunt de pretutindenea*.”¹

Teologii romani se silesc a tălmăci rău aceste rânduri, ca să găsească în ele un temei în sprijinul suveranității papale. În loc de a zice că credincioșii din lumea întreagă erau datori a se duce la Roma pentru că era capitala Imperiului, scaunul guvernământului și centrul afacerilor politice și civile, ei tălmăcesc cuvintele *convenire ad* prin cuvintele *a fi de acord*, ceea ce este un contrasens; ei fac să se raporteze *potentiolem principalitatem* la Biserica Romei și văd în aceasta *întâietatea* sa, când cuvintele acelea sunt zise doar *într-un mod general*, și nimic nu arată că ele nu se referă numai și numai la *orașul de căpetenie și capitala imperiului*; ei tălmăcesc *maximae, antiquissimae* prin *cea mai mare, cea mai veche*, fără a se gândi că pun în gura sfântului Irineu o părere vădit greșită; căci, dacă vor ca Biserica Romei să fi fost *cea mai mare* din vremea lui, cel puțin ea nu putea fi *cea mai veche* — toată lumea știa că un mare număr de Biserici fuseseră întemeiate în Răsărit înainte de cea a Romei. Așijderea, ei nu tălmăcesc în așa chip încât să-l facă pe scriitor să zică ca încheiere că predania apostolică a fost păstrată la Roma *de aceia ce sunt de pretutindeni (ab his qui sunt undique)*, cum o cere textul, ci tălmăcesc ca și Pius

1 Sf. Irineu, *Împotriva ereziilor*, cartea a III-a, cap. III. Dăm textul Sfântului Irineu, ca să se poată confrunta cu traducerea noastră: Quoniam valde longum est, in hoc tali volumine omnium ecclesiarum enumerare successiones; *maximae et antiquissimae et omnibus cognitae*, a gloriosissimis duobus apostolis Petro et Paulo, Romae fundatae et constitutae Ecclesiae, eam quam habet ab apostolis traditionem et annunciatam hominibus fidem, per successiones Episcoporum pervenientem usque ad nos, indicantes, confudimus omnes eos, qui quoquomodo, vel per caecitatem et malam sententiam, praeterquam oportet colligunt. Ad hanc enim Ecclesiam, *propter potentiolem principalitatem*, necesse est omnem *convenire* ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles; *in qua semper ab his, qui sunt undique conservata est ea, quae est ab Apostolis, Traditio*.

IX în *Enciclica către creștinii Răsăriteni*: „în tot ceea ce credincioșii cred“, fără a se gândi că săvârșesc o greșală față de înțelesul adevărat, punând în cugetul sfântului dascăl neadevăruri.

În textul tradus de noi, totul stă în picioare. Sf. Irineu, după ce a statornicit că nu trebuie a primi decât credința *universală*, arată Biserica din Roma ereticilor din acest oraș ca pe una ce le poate înfățișa o credință cu atât mai puternică, cu cât predania apostolică fusese păstrată acolo *de către credincioșii lumii întregi*.

Cum oare Sf. Irineu — care se silește a da *credința universală* ca regulă a credinței fiecăruia și care se rostește lămurit asupra acestui punct în capitolul de unde e scos textul de mai sus — ar fi putut el să se rostească în felul cum socotesc papii și teologii lor? El ar fi judecat atunci astfel: *Este nevoie să primim drept regulă credința tuturor Bisericilor; dar e de ajuns a ține credința Bisericii Romei, de care trebuie să ne lipim și căreia se cade a ne supune, pe temeiul întâietății sale*. Sf. Irineu n-a scos la iveală o părere atât de puțin îndreptățită. El pune în frunte credința universală ca regulă; arată credința Bisericii Romei ca adevărată, mulțumită sprijinului credincioșilor ce se duceau acolo din toate părțile și cari păstrau astfel predania apostolică. Cum anume o păstrau? Prin faptul că s-ar fi ridicat împotriva oricărei schimbări a datinilor din înseși Bisericile lor, ai cărori martori la Roma erau ei. Sf. Irineu nu dă pretinsa autoritate divină a episcopului Romei ca rădăcina pe care stă predania Bisericii din acest oraș; însă recunoaște după dreptate că această moștenire este a credincioșilor celorlalte Biserici, cari cercetau datinile Romei prin cele din înseși Bisericile lor, alcătuind astfel un stăvilar nebiruit față de orice înnoire.

Era firesc ca episcopul capitalei Imperiului, mai cu seamă din pricina credincioșilor cari se duceau acolo din toate părțile, să câștige o mare trecere în lucrurile religioase și câteodată să ia chiar unele măsuri. Însă toate documentele și împrejurările faptelor în care se găsește amestecat dovedesc că nu se bucura de o putere covârșitoare în fața celorlalți episcopi.

Se vede că, în adâncul ei, toată discuția privitoare la textul Sfântului Irineu se mărginește asupra înțelesului ce trebuie să se dea cuvântului *convenire*. Dacă acest cuvânt înseamnă *a fi în acord*, trebuie să înțelegem că venerabilul scriitor cugeta că se cuvine *numaidecât* a fi în bună înțelegere cu Biserica Romană și că nu se poate fără aceasta a fi în unitate. Dacă cuvântul înseamnă *a merge*, toată șubreda clădire ultramontană va cădea de la sine; căci nu se poate afirma cu judecata sănătoasă că toți credincioșii ar fi datori *numaidecât* să meargă la Roma, chiar când Biserica întemeiată în acest oraș ar fi Biserica de căpetenie și întâia, miezul unității. Se cuvine deci a statornici înțelesul cuvântului într-un chip atât de lămurit încât să nu mai rămână nici o îndoială în această privință.

Am arătat deja că prepoziția *ad* îi dă la iveală înțelesul; putem, pe lângă această probă de mână întâi, să adăugăm și altele.

Dacă am avea la îndemână textul grec al pasajului în chestiune, nu ar mai fi nici o îndoială, căci amfibologia ce reiese din cuvântul latin nu ar mai exista. Însă Evsevie și Nichifor ne-au păstrat alte părți ale textului celui dintâi, iar în aceste bucăți sfântul dascăl s-a slujit numai și numai de cuvinte pe care traducătorul latin le-a tălmăcit prin cuvântul *convenire* și care n-au alt înțeles decât acela *de a merge* — ori *împreună*, ori separat.

În cartea a II-a, cap. XXII (Ediț. Migne, col. 785), Sf. Irineu zice: „Toți preoții

cari au mers în Asia, la Ioan, ucenicul Domnului, mărturisesc.”

Textul grec:

ς

ς

Traducerea latină: „Omnes seniores testantur qui in Asia apud Ioannem discipulum Domini *convenerunt*.” În cartea a III-a, cap. XXI (Migne, col. 947) vorbind despre cei șaptezeci de tâlcuitori ai Scripturii, Sf. Irineu zice: „Adunându-se la Ptolemeu etc.”

În grecește:

Traducătorul latin a tălmăcit astfel: „*Convenientibus* autem ipsis in unum apud Ptolemaeum.”

Benedictinul dom Massuet, care a tipărit lucrările Sfântului Irineu, pretinde că sfântul dascăl trebuie să se fi slujit în textul în chestiune de cuvintele

ς

Apoi pretinde că

ς

este tot una cu .

Chiar când această părere ar fi nesupusă căderii, învățătura lui încă n- ar fi de folos; căci se mulțumește a *presupune* că sfântul dascăl s- a slujit de cuvântul . Ne- ar părea mai firesc și mai drept a căuta cuvântul

neunoscut printre cuvintele cunoscute pe care traducătorul le- a tălmăcit prin cuvântul *convenire*. Din studiu reiese că Sf. Irineu nu s- a slujit de cuvântul

, ci de

ς, care are înțelesul de *a merge*

împreună către un loc, sau de

ς, cu un înțeles asemănător,

fiindcă în textele grecești ce s- au păstrat el s- a slujit de aceste cuvinte ca să exprime ideea pe care traducătorul a tălmăcit- o prin *convenire*.

În general, traducătorul latin al sfântului Irineu dă cuvântului *convenire* înțelesul de *a merge* și nu pe cel de *a fi de acord*. Pentru ce dar să i se dea acest înțeles în vestitul text în chestiune, când chiar în acel text prepoziția *ad* dă ideea unei direcții *către* un loc, și când adverbul *undique* dă ideea plecării din toate locurile depărtate Romei, unde se găseau credincioșii.

Nimic nu ne lipsește pentru a dovedi că nu este îngăduit a da vorbelor Sfântului Irineu înțelesul ce îi atribuie teologii romani. Sfântul dascăl a zis deci curat că *îmbulzirea credincioșilor din toate laturile, atrași la Roma din nevoia afacerilor lor, pentru că acel oraș era cel întâi și cel mai puternic al Imperiului, contribuia a păstra acolo predania apostolică, fiindcă acei credincioși aduceau cu dânșii credința Bisericii căroră aparțineau*.

Neapărat că Roma, ca *Biserică Apostolică*, avea o mare putere în primele veacuri, și Tertullian cu dreptate se îndrepta la mărturisirea ei de credință împotriva ereticului căruia îi zicea: „Tu ai Roma, a căreia putere este alătura cu noi. Fericită Biserica căreia apostolii i- au dat toată învățătura cu sângele lor“ (*De praescript.*, cap. XXXVI). Dar oare o *Biserică Apostolică* nu poate ea mărturisi despre credință împotriva ereziei, fără a avea pentru aceasta o *autoritate universală și divină*?

Sf. Ciprian avea dreptate să numească Biserica din Roma „*scaunul lui Petru, Biserică însemnată*, de unde a ieșit unitatea preoțească” (Sf. Cipr., *Scrisoarea 55 către Corneliu*). Însă prin aceasta pretindea el oare că episcopul se bucura de o *autoritate* de drept divin? O credea atât de puțin, încât în *Tratatul despre unitatea Bisericii* înțelege prin „*scaun a lui Petru*” întregul *episcopat*, privește pe Sf. Petru ca egal celorlalți apostoli și- i tăgăduiește întâietatea, făcând din

Sf. Petru un simplu *chip* al unității soborului apostolic¹. Așadar el numește Biserica de la Roma *scaun a lui Petru* într- un înțeles restrâns; el o numește Biserica *principală*, însă principalitatea era *un fapt* ce ieșea din importanța ei exterioară. Ea era izvorul *unității preoțești*, în sensul că Petru era *semnul și chipul* unității soborului apostolic. A da un alt înțeles textului scos din scrisoarea Sfântului Ciprian către Corneliu ar însemna a contrazice *Tratatul despre unitatea Bisericii*, a atribui Sfântului Ciprian două doctrine protivnice și a-i răpi prin urmare toată logica și toată autoritatea.

Cei ce au dat o importanță atât de mare textului Sfântului Ciprian scos din scrisoarea către Corneliu au uitat pe un altul ce-l luminează atât de bine, încât cu greu se înțelege să nu-l fi avut în vedere Ciprian; acela adică unde el declară că „Roma trebuie să fie înaintea Cartaginei, din pricina măririi sale“; *pro magnitudine sua*². Această doctrină este potrivită cu cea a Sf. Irineu și a celorlalți Părinți, ce nu au vorbit niciodată de vreo prerogativă *divină*, cu care Biserica Romei ar fi fost hărăzită. Sf. Optat, Sf. Ieronim, Fer. Augustin și mulți alți Părinți apuseni au lăudat Biserica Romei ca Biserica Apostolică și au pus mare preț pe mărturisirea ei de credință în chestiunile religioase. Însă *nici unul* nu i-a atribuit o *autoritate doctrinală* în înțelesul că *mărturisirea ei* ar fi de ajuns pentru a sfârși discuțiile. Trebuie chiar lua seama că Fericitul Augustin opune donatiștilor puterea Bisericilor Răsăriteane și nu le vorbește nicidecum de cea a Romei, deși era Biserica *Apostolică* din Apus. Sf. Irineu ar fi *singurul*, care ar susține-o, dacă s-ar tâlcui textul său cum îl interpretează teologii romani. Însă am văzut că tâlcuirea este falsă și că el nu a dat Bisericii Romei o mare autoritate decât în înțelesul că ea primise predania apostolică și că, grație credincioșilor ce se duceau acolo din toate părțile, predania se păstrase acolo curată *până în vremea lui*. Deci Biserica Romei avea însemnătate nu pentru faptul că era *principală, întâia și cea mai puternică* din toată creștinătatea, ci *din pricina credincioșilor* celorlalte Biserici cari o întăreau prin sprijinul lor.

Când Constantinopole devine capitala Imperiului Roman, Sf. Grigorie din Nazianz zice despre această Biserica ceea ce zisese Sf. Irineu despre cea Romei, și cu cuvinte mai lămurite încă: „Această cetate“, zice el, „este ochiul lumii; neamurile cele mai de departe se duc către ea din toate părțile, și ele scot dintr- înșea, ca dintr- un izvor, rădăcinile credinței.“ (Grigorie al Naz., Cuv. 42, § 10, col. 470, ed. Migne).

Traducătorul latin al Sf. Grigorie din Nazianz s- a slujit, ca și cel al lui Irineu, de cuvântul *convenire* pentru a exprima îmbulzirea popoarelor la Constantinopole. Trebuie oare a- i da înțelesul de *a fi de acorda cu ea* pentru că Sfântul Ierarh numește Constantinopolea nu numai Biserica principală și puternică, dar încă *ochiul lumii, izvorul credinței*?

Canonul al nouălea al Sinodului din Antiohia, ținut în anul 341, ar fi de ajuns ca să hotărască înțelesul textului Sf. Irineu. Iată acest canon:

„Episcopii tuturor provinciilor (eparhiilor) trebuie a cunoaște că episcopul din cetatea metropolitană este însărcinat cu purtarea de grijă a toată provincia, căci către mitropolie *din toate părțile năzuiesc toți cei ce au trebuință*. Pentru aceea s- a socotit de cuviință ca el și cu cinstea să covârșască.”

Dacă o simplă mitropolie atrăgea pe credincioși *pentru afacerile lor*, cu atât mai vârtos *capitala* Imperiului, care era centrul *necesar* pentru ei, și unde

1 Vom da mai jos în întregime textele sfântului Ciprian și ale lui Tertullian.

2 Sf. Ciprian, *Scrisoarea 59 către Corneliu*.

trebuiau să se întâlnească din toate părțile Imperiului. Astfel e *faptul* constatat de Sf. Irineu, din care trage încheierea că mărturisirea Bisericii Romane putea fi de ajuns să învingă pe eretici.

Să luăm seama în sfârșit că în capitolul sfântului dascăl era vorba doar de ereticii din Roma, căroră le scrisese cartea, și oricine se va încredința că ar însemna a abuza în chip straniu de cuvintele lui dându-le un înțeles absolut, cu privire la toți ereticii în general și din toate veacurile; căci el a afirmat numai că Biserica Romană păstrase până în vremea lui datina apostolică, iar nu că *ar păstra-o* totdeauna.

Discuția asupra botezului ereticilor aruncă noi lumini asupra chestiunii ce o cercetăm.

Din cea mai adâncă vechime¹ era obiceiul de a impune numai mâinile asupra celor ce căzuseră în erezie și cari voiau a reintra în sânul Bisericii. O mare gălceavă s-a ridicat în această privință în veacul al treilea. Sf. Ciprian, episcop de Carthagina, a fost cel dintâi în Apus care a susținut că trebuie să se săvârșească a doua oară botezul pentru ereticii întorși. Dionisie, episcopul Alexandriei, care se bucura atunci de o înaltă influență în toată Biserica prin sfințenia, râvna și știința sa, se rosti pe față pentru episcopul Carthaginei și scrisese în această privință episcopului Romei, Ștefan. Acesta din urmă, socotind că nu trebuie a schimba nimic dintr-o datină păstrată din vremuri vechi, se întristă de o părere pe care o privea ca o noutate. Sf. Ciprian spunea că fusese asemenea obicei, însă pretindea că nu era după lege. Ba încă se folosea și de o doctrină protivnică, pe care ar fi păstrat-o Biserica sa, și după care se privea ca nul botezul săvârșit de către eretici.

Sf. Ciprian, adunând mai multe sinoade de episcopi din provincia Africii, trimise lucrările lui Ștefan al Romei cu o scrisoare² în care-i spunea: „Am crezut de datorie să vă scriu asupra unui fapt ce interesează unitatea și vrednicia Bisericii Sobornice și să stau de vorbă cu un om *atât de statornic, pe cât și înțelept ca tine.*”

După cum vedem, el nu se adresa nicidecum ca unui superior, ci ca unui egal, a cărui statornicie și înțelepciune o prețuia. El îl făcu încă să înțeleagă că greșește când apără obiceiul Bisericii Romane: „Sunt încredințat”, zice el³, „că evlavlia și credința voastră primește cu plăcere tot ce e potrivit *cu adevărul*. Dar noi știm că sunt unii ce nu vor nicidecum a părăsi părerile de cari odată au fost pătrunși și cari mențin obiceiurile lor deosebite fără a lovi prin aceasta în legătura dintre episcopi. Deci întru aceasta noi nu facem răzvrătire și nu impunem lege nimănui.”

Sf. Ciprian nu vrea deci a impune părerea sa lui Ștefan, dar îl învinuiește că continuă a păstra ceea ce el privea ca o lovitură dată împotriva adevărului.

Ștefan nu a primit doctrina Sfântului Ciprian; ba chiar spune sus și tare că nu va mai avea părțășie cu el, nici cu episcopii din Cilicia, din Cappadochia și din Galatia, cari urmau aceeași doctrină. Dionisie al Alexandriei⁴ i-a scris, îndemnându-l la pace și zicându-i că toate Bisericile Răsăriteane, deși având *păreri* împărțite asupra doctrinelor lui Novat, erau în unirea cea mai desăvârșită și în bucuria acestui fericit sfârșit. De-aceea îl sfătuia să nu turbure din nou Biserica din pricina botezului ereticilor.

1 Evsevie, *Hist. Eccles.*, Cart. a VII-a, cap. II și III.

2 Sf. Ciprian, *Scrisorile 72 și 73 către Ștefan*..

3 *Ibid.*

4 Scrisoarea Sf. Dionisie al Alexandriei, în Evsevie, *Hist. Eccles.*, Cart. a VII-a, cap. V.

Între acestea, Xist urmă lui Ștefan. Dionisie din Alexandria s-a grăbit a-i scrie, pentru a-l hotărî să nu urmeze aceeași cale ca Ștefan. El zice despre acest episcop¹: „A scris scrisori împotriva lui Helenus, a lui Firmilian și a celorlalți episcopi din Cilicia, din Cappadochia și din provinciile lăturașe, zicând că se va despărți de duhovniceasca legătură cu ei, pentru că dânșii botezau din nou pe eretici. Socotiți, vă rog, gravitatea unui asemenea lucru. Aflu într-adevăr că în soboare foarte mari de episcopi s-a hotărît că cei ce ar veni de la erezie la Biserica sobornică trebuie mai întâi să fie făcuți catehumeni și apoi, prin botez, a fi curățiți de aluatul cel vechi și necurat. Eu i-am scris despre toate acestea o scrisoare în care-i făceam rugăciuni și cereri să nu urmeze așa.”

Sf. Dionisie nu vede în scrisoarea lui Ștefan un act de autoritate, ci o mijlocire, care putea arunca în Biserică o nouă sămânță de vrajbă, și pe acest temei voia a o înlătura. În loc de a turbura Biserica, Ștefan ar fi împăciuit-o prin mijlocirea sa, dacă i s-ar fi recunoscut o autoritate universală. Această simplă observație este de ajuns ca să vedem caracterul cu totul particular al scrisorii sale.

Care a fost sfârșitul? Ascultatu-l-au oare episcopii, cum ar fi făcut-o dacă episcopul Romei ar fi avut puterea covârșitoare? Privitu-s-a despărțirea sa ca rupând unitatea Bisericii? Nu, desigur. Sf. Dionisie al Alexandriei lucră în această împrejurare ca și Sf. Irineu în chestiunea pascală: el se rosti pe față pentru cei ce se deosebeau de episcopul Romei și adresă acestuia din urmă rugăminți stăruitoare pentru pacea Bisericii. Sf. Ciprian adună un nou sinod de episcopi în Africa, care întări prima părere, și se înțelese cu Firmilian ca să ridice Biserica întregă împotriva Bisericii Romane pe această chestiune. Firmilian răspunse Sfântului Ciprian printr-o scrisoare ce face cunoscută credința Răsăritului creștin cu privire la autoritatea episcopilor Romei²:

„Firmilian către fratele său Ciprian, închinăciune întru Domnul:

„Am primit prin prea iubitul nostru diacon Rogațian, pe care l-ați trimis, scrisoarea ce ne-ați scris, prea iubite frate; și am mulțumit cu mari laude lui Dumnezeu, că fiind despărțiți cu trupul, sântem uniți cu duhul, ca și cum am locui nu numai în aceeași țară dar chiar în aceeași casă. Este potrivit a zice că casa duhovnicească a lui Dumnezeu este una. *În vremile de apoi, zice prorocul, muntele Domnului și casa lui Dumnezeu, așezată pe vârful munților, se vor arăta.* Adunați în aceeași casă ne bucurăm cu fericire de unitate. Aceasta o cerea Domnului psalmistul: *de a locui în casa lui Dumnezeu în toate zilele vieții sale.* Același psalmist zice, într-alt loc, că e o mare fericire pentru sfinți de a fi uniți. *O, zice el, cât e de bine și de plăcut a locui frații împreună.* Într-adevăr, unirea, pacea și conglăsuirea aduc mare fericire, nu numai oamenilor credincioși cari cunosc adevărul, dar chiar și îngerilor din cer, cari, după dumnezeiescul cuvânt, simțesc bucurie pentru un păcătos ce se pocăiește și care se întoarce în legătura unității. Aceasta n-ar fi zis-o despre îngerii ce locuiesc în ceruri, dacă ei înșiși nu ar fi uniți cu noi; însă dacă ei se bucură de unirea noastră, apoi se întristează când văd duhul și inimile unora în dezbinare, nu numai ca și cum nu ar chema pe unul și același Dumnezeu, dar ca și cum nu ar putea nici a-și vorbi, nici a se înțelege. Noi deci am putea fi recunoscători lui Ștefan, căci prin îngâmfarea sa ne-a dat prilej de a avea o

1 Scrisoarea Sf. Dionisie către Xist, în *Hist. Eccles.* a lui Evsevie, Cartea a VII-a, cap. V.

2 Scrisoarea lui Firmilian către Sf. Ciprian, între scrisorile acestuia din urmă. Scrisoarea a șaptezeci și cincea. Edit. Baluze, revăzută de Benedictini.

dovadă de credința și înțelepciunea voastră; iar dacă *noi* am avut acest folos din pricina lui Ștefan, nu lui îl datorăm. Într-adevăr, Iuda prin viclenia și vânzarea pe care a săvârșit-o ca un criminal asupra Mântuitorului nu trebuie privit ca pricina marilor bunuri ce ne-a adus patima Domnului, care a mântuit lumea și toate limbile. Dar să trecem pentru moment asupra celor ce a făcut Ștefan, ca nu cumva amintindu-ne *de cutezarea și de îngâmfarea* sa, să simțim prea multă întristare de faptele lui cele rele.”

Acest început al scrisorii lui Firmilian vădit arată că el era foarte departe de a pune centrul unității în papa. Ștefan nu era în ochii săi decât un episcop plin de *cutezare și de îngâmfare*, pentru că îndrăznise a se despărți de Bisericile cele ce aveau o altă credință decât a sa asupra chestiunii botezului ereticilor, și merge până la a-l asemăna cu Iuda. Nu trebuie să uităm că Firmilian era unul din cei mai sfinți și mai învățați episcopi din vremea sa.

Principiul unității, el îl punea în Dumnezeu: „Fiindcă este”, zice el, „un singur și același Domn care locuiește întru noi, el unește și leagă pe ai săi între dânșii prin legătura unității, în orice loc ar fi ei.”

Cât despre Biserica Romei, pe care vor să ne-o înfățișeze *papistașii astăzi ca centru de unitate*, el vorbește astfel:

„Aceia ce sunt la Roma nu țin socoteală de toate lucrurile ce au fost date la început, și în zadar pretind ei a se sprijini pe autoritatea apostolilor; astfel că asupra zilei serbării Paștilor și asupra unui mare număr de alte taine ale credinței sunt la ei oarecare deosebiri, și nu țin tot ce se ține la Ierusalim; așijderea în alte ținuturi se întâlnesc multe deosebiri, după felul locurilor și limbilor; totuși nu i-au despărțit pentru aceasta de pacea și unitatea Bisericii universale.”

Biserica din Ierusalim era *Biserica tip*, după Firmilian; ea era mama tuturor celorlalte și tipul cel mai curat, după care ele erau datoare să urmeze; cât despre Biserica Romei, ea putea fi scoasă din unitate ca oricare altă Biserică particulară. Pentru aceasta el se ridică cu tărie împotriva lui Ștefan, care *cutezase a rupe pacea* cu episcopii din Africa, care *defaimă pe apostolii Petru și Pavel*, pretinzând că ține datinile lor. „Mă mâhnesc adânc după dreptate”, zice el, „de nebunia vădită a lui Ștefan care, pe de o parte, se slăvește cu scaunul episcopatului său și pretinde că este moștenitorul lui Petru, pe care au fost puse temelile Bisericii, și care, pe de altă parte, adaugă alți Petri și zidește noi clădiri pentru alte biserici, afirmând, cu de la sine putere, că ele țin adevăratul botez...”

„Ștefan, care *se fălește, că moștenește scaunul lui Petru*, nu arată nici o râvnă împotriva ereticilor... Voi, africanilor, puteți spune lui Ștefan că, cunoscând adevărul, ați respins *obiceiul cel greșit*; pe când noi ținem deopotrivă adevărul și obiceiul; noi împotrivim obiceiului romanilor, obiceiul nostru, care este cel adevărat, păstrând de la început ceea ce ni s-a dat de Hristos și de apostoli... Și Ștefan nu se rușinează a spune că cei ce sunt în păcat pot ierta păcatul, ca și cum baia vieții s-ar putea găsi în casa morții! Cum, oare nu te temi tu de judecata lui Dumnezeu, ținând partea ereticilor împotriva Bisericii? Iată tu ești mai rău decât toți ereticii; căci când aceia dintre ei, cari au recunoscut greșala lor, vin la tine ca să primească adevărata lumină a Bisericii, tu vii în ajutorul greșalelor lor și, stingând lumina adevărului Bisericii, aduni împrejurul lor întunerecul nopții ereziei. Nu înțelegeți tu că o să îți se ceară seamă de aceste suflete în ziua judecății, fiindcă ai oprit băutura Bisericii celor ce aveau sete, și ai pricinuit moartea celor ce voiau să trăiască? Și cu toate acestea, tot tu te

mâinii? Vezi cât e de mare nebunia ta, când îndrăznești a muștra pe cei ce se luptă împotriva minciunii pentru adevăr! Cine este cel ce se supără cu mai multă dreptate împotriva altuia? Este oare cel ce se înțelege cu vrăjmașii lui Dumnezeu, sau cel care, pentru adevărul Bisericii, se dă pe față protivnic celui ce se înțelege cu vrăjmașii lui Dumnezeu?... Câte certuri, câte gâlcevi pregătești tu tuturor Bisericilor din lume! Ce păcat mare ai săvârșit când te-ai despărțit de atâtea turme! Te-ai ucis pe tine însuși; nu te înșela; căci *acela este cu adevărat schismatic, care s-a lepădat de împărtășirea unității Bisericii. Pe când tu cugești că toți ceilalți s-au despărțit de tine, tu ești cel ce s-a despărțit de ceilalți.*"

Astfel vorbea Firmilian episcopului Romei; și nimeni nu cugeta că el greșește, chiar dintre cei ce nu primeau credința sa privitoare la botezul ereticilor¹.

Sf. Dionisie al Alexandriei, fără a lupta fățiș împotriva episcopului Romei, căuta a-l aduce la adevăr în privința celor din nou botezați. Tocmai în acest scop îi arată îndoielile sale față de un om pe care-l primise la împărtășire fără a-l reboteza, și care cu toate acestea nu îndrăznea decât cu greutate a se apropia de Trupul Domnului, pentru că nu primise botezul decât de la eretici și cu cuvinte și rituri greșite². „Frate”, scria el lui Xist, „am nevoie *de sfatul vostru și vă cer părerea voastră, pentru ca să nu greșesc într-o afacere atât de însemnată.*” El nu se adresează nicidecum unui superior, pentru a cere o hotărâre, ci unui egal, unui *frate*, pentru a cunoaște felul său de a vedea, pentru ca pe urmă el însuși să ia o hotărâre. Întrebăm pe tot omul de bună credință: oare astfel s-ar fi adresat episcopul Alexandriei către cel al Romei, dacă acesta din urmă s-ar fi bucurat de o autoritate universal recunoscută pentru a duce la bun sfârșit discuțiile dogmatice sau disciplinare?

Găsim în lucrările celui de pe urmă sinod al Sfântului Ciprian o critică foarte bătătoare la ochi asupra pretențiilor episcopului Romei, care începeau a scoate capul. După ce a cerut părerea tovarășilor săi, el grăi astfel: „Fiecare din voi să-și spună părerea sa, fără a judeca pe nimeni și *fără a despărți de la comuniune pe cel ce nu ar fi de socotința sa, căci nici unul din noi nu se pune episcop al episcopilor și nu supune pe colegii săi ascultării sale prin mijlocul unei groaze tiranice, fiindcă tot episcopul are deplina libertate a voinței sale și întreaga putere; după cum el nu poate fi judecat de un altul, nici el nu poate judeca pe altul. Să așteptăm toți judecata Domnului nostru Iisus Hristos, care singur are puterea de a ne așeza la ocârmuirea Bisericii sale și de a judeca purtarea noastră.*”³

Lămurit că Sf. Ciprian avea în vedere pe Ștefan, episcopul Romei, care

1 Câțiva ultramontani au contestat autenticitatea scrisorii lui Firmilian, însă cei mai erudiți dintre ei se unesc cu ceilalți savanți ai tuturor școlilor, privind-o ca autentică. Rațiunea cea mai puternică ce aduce Barruel pentru a contesta autenticitatea este faptul că Firmilian nu putea scrie o asemenea scrisoare fiindcă, după Sf. Dionisie al Alexandriei, el se reconciliase cu papa înainte de epoca când ar fi scris-o. Dacă Barruel ar fi fost ceva mai erudit, ar fi știut că în scrisoarea Sfântului Dionisie al Alexandriei către Ștefan, scrisoare la care el face aluzie, Dionisie nu zice că toată Biserica era în pace în privința botezului ereticilor, fiindcă discuția de abia începuse, ci zice numai lui Ștefan că ar greși de ar turbura prin această discuție Biserica, care se găsea atât de fericită de a se bucura de pace după turburările provocate de Novat. Celelalte pretenții probe ale lui Barruel sunt încă mai slabe și nu merită a fi discutate. Zicem numai că i-a trebuit o cutezare puțin ordinară pentru a se ridica în contra erudiților celor mai iluștri din toate școlile, cari admit fără contestare scrisoarea lui Firmilian ca autentică.

2 Scrisoarea Sfântului Dionisie, în *Hist. Eccles.* de Evsevie, Cartea a VII-a, cap. IX.

3 Sinodul Carthag., Oper. Sfântului Ciprian, pp. 329- 330, edit. Benedict.

cutezase a excomunica pe cei ce cugetau altfel decât el asupra botezului ereticilor. Teologii romani vor să privească aceste excomunicări ale episcopilor Romei ca sentințe ce despărțeau de la unitate pe cei ce erau loviți de ele. Însă modul cum se privește hotărârea lui Victor în chestiunea pascală și cea a lui Ștefan în discuția asupra Botezului dovedește că nu erau luate decât ca niște acte personale și care nu aveau alt efect decât de a rupe relațiile dintre episcopul Romei și cei ce nu împărtășeau chipul său de a cugeta. Cât pentru unitatea Bisericii, ea rămânea neștirbită, pentru cuvântul foarte simplu că acea unitate nu consta nicidecum în unirea cu episcopul Romei, și că cei pe cari el îi despărțea de la părtășia cu dânsul erau în comuniune cu restul Bisericii. Nu se priveau ca în afară de Biserică decât cei ce erau loviți de excomunicare de către însăși Biserica întrunită în sinod ecumenic sau în sinoade particulare cu care se unea și restul Bisericii.

Critica pe care o face Sf. Ciprian titlului de *episcop al episcopilor* ne îndeamnă să credem că episcopul Romei căuta încă de pe atunci a și-l însuși, și amintește o remarcă a lui Tertullian¹. Învățatul preot din Carthagina zicea cu ironie de un episcop roman, a căruia doctrină o defăima: „Aud că s-a dat o poruncă, și încă o poruncă hotărâtoare; *suveranul pontif*, adică *episcopul episcopilor*, a zis: <<Iert păcatele de necurăție și de curvie celor ce au făcut pocăință>>. Oh, poruncă! Cel puțin nu i se va putea pune deasupra eticheta: *Faptă bună!* Însă unde se va afișa oare această poruncă atât de liberală? Socot, de bună seamă, că pe ușile locurilor de desfrânare...” Tertullian își bate joc de asemenea de titlurile de *papă* și de *apostolic*, ce luau episcopii Romei. Oameni ca Zefirin și Callist, urmașul său², puteau prea bine să-și ia titluri pompoase pe care nu le meritau; însă Biserica, în loc de a le recunoaște legitimitatea și de a le privi ca pornind din *drept divin*, le osândește prin dascălii ei cei mai învățați și le privea ca un fruct rău al mândriei și al ambiției. Sf. Ciprian n-ar fi fost consecvent cu sine însuși, dacă s-ar fi supus și dacă s-ar fi declarat în favoarea pretențiilor episcopilor Romei. Într-adevăr, în *Tratatul despre unitatea Bisericii*, el tăgăduiește fățiș chiar întâietatea Sfântului Petru; el nu face din acest apostol decât *chipul* unității ce se găsea în întregul sobor apostolic și, prin drept de moștenire, în întregul corp episcopal, pe care-l numește *scaunul lui Petru*. Numai în urma unui șir de deformări din cele mai stranii au ajuns teologii romani a înțelege prin această din urmă expresie *scaunul Romei*. Ei nu puteau să-i dea un astfel de înțeles, decât uitând cu totul restul textului din Sf. Ciprian, de unde ea este scoasă. Noi îl vom da ca pildă, *una dintr-o mie*, de puțina bună credință a partizanilor Papalității când citează vechile izvoare. După ce înșiră puterile făgăduite Sfântului Petru, sfântul dascăl zice că Iisus Hristos le-a *făgăduit* lui *singur*, deși ele ar fi trebuit să fie *date tuturor*. „Pentru ca să se arate *unitatea*”, zice el, „Mântuitorul a voit, ca această unitate să-și tragă obârșia de la *unul singur*.”³ *Desigur, ceilalți apostoli*

1 Tertull., *De Pudicitia*, § 1.

2 Asupra scandalului acestor doi nedemni episcopi ai Romei vezi lucrarea intitulată *Φιλοσοφοῦμενα*, care se atribuie cu dreptate Sfântului Hippolit, episcop de Ostia, sau învățatului preot Caius. E sigur, cel puțin, că această carte este opera unui scriitor contimporan evenimentelor ce a istorisit, și care se bucura de o mare autoritate în Biserica Romană. Tertullian impută unui episcop al Romei că a adoptat, în urmarea înșelăciunilor lui Praxeas, erezia *patripassienilor* (*Lib. adv. Prax.*, § 1). Autorul cărții *Φιλοσοφοῦμενα* atribuie această erezie lui Zefirin și lui Callist, episcopi ai Roma în acea vreme. După cum vedem, ei nu credeau în infailibilitatea acestora.

3 Iată explicația pasajului, de care am vorbit mai sus, unde Sf. Ciprian numește Biserica Romei

erau ceea ce era **și Petru; ei aveau aceeași cinstită și aceeași putere** ca și dânsul¹. Toți sunt așezați păstori, iar turma, *hrănită de toți păstorii împreună*, este *una*, pentru ca Biserica lui Hristos să se arate în *unitatea sa*.”

Scaunul lui Petru, în ideea sfântului Ciprian, este autoritatea soborului apostolic și, prin drept de moștenire, aceea a corpului episcopal; toți episcopii au *aceeași cinste și aceeași putere* în privința rangului, după cum apostolii aveau **aceeași cinste și aceeași putere ca și Petru**. De vreme ce Sf. Ciprian admite acest principiu, cum se poate abuza de unele din expresiile sale, așa cum s-a făcut? Chiar când ar trebui să se înțeleagă prin *scaunul lui Petru*, scaunul Romei, nu ar urma din aceasta nimic favorabil pretențiilor episcopului acestui scaun căci, ca episcop, el n-ar avea *nici mai multă cinste, nici mai multă stăpânire* decât ceilalți; și, așa cum spune puțin mai departe Sf. Ciprian, *episcopatul este unul, și episcopii îl au laolaltă cu toți și fiecare în parte*.

Însă episcopul din Carthagina numește Biserica Romei *rădăcină și mamă a Bisericii sobornice*². Ce urmează de aici, când asemenea expresii erau îndeobște întrebuințate în vremea sa pentru a însemna *toate Bisericile Apostolice*? Nimeni nu tăgăduiește că Biserica Romei ar fi fost întemeiată de apostoli; ea a fost deci o *rădăcină* a Bisericii întregi, o Biserică mamă, însă nu a fost prin excelență *rădăcina, mama* Bisericii. Într-adevăr, Tertullian numește toate bisericile apostolice *mame și rădăcini*, ceea ce înseamnă: „mame ce dau naștere altora”³; același dascăl numește Ierusalimul *mamă a credinței, matricem religionis*⁴. Sinodul întâi din Constantinople⁵ dă Bisericii din Ierusalim titlul de *mamă a tuturor bisericilor*. În Africa se dădea titlul de *matrix* sau *mame* tuturor Bisericilor mari mitropolitane⁶. Un episcop galican din veacul al cincilea, Avit din Vienne, scria patriarhului din Ierusalim: „Apostolatul vostru are o întâietate ce i-a fost dată de Dumnezeu”, și se silește a dovedi că ține locul *cel dintâi (principem locum)* în Biserică, nu numai prin privilegiile sale, ci și prin meritele sale⁷. Nu e dar nicidecum de mirare că Sf. Ciprian a dat titlul de Biserică *mamă*, de Biserică *rădăcină* celei a Romei, care născuse pe altele, poate chiar în Africa, și a cărei obârșie se urca la apostoli. Prin apostoli ea era, cu același titlu ca și celelalte Biserici apostolice, *mama și rădăcina Bisericii întregi*. Întrucât denumirile nu-i sunt date într-un mod exclusiv, ele nu probează nimic în folosul puterii ce singură își ia. Nimeni nu zice că Roma n-a fost unul din centrele cele mai de frunte ale iradierii creștine din lume; nimenea tăgăduiește că ar fi fost o Biserică puternică,

„Izvorul unității sacerdotale.”

1 În unele manuscrise s-a adăugat aici: „Însă întâietatea a fost dată lui Petru, pentru a fi numai o singură Biserică și un singur scaun (*Sed primatus Petro datur ut una Ecclesia et cathedra una monstretur*). “ S-ar putea explica aceste cuvinte într-un sens neultramontan, prin ceea ce precede la Sf. Ciprian asupra lui Petru, *chip* al unității; însă e de prisos a pierde timpul ca să explicăm un text interpolat. El era privit astfel de savantul Baluze, care pregătise ediția operelor Sfântului Ciprian, publicată pe urmă de benedictinul Dom Maran. Când această ediție a fost publicată, un oarecare Masbaret, profesor la Seminarul din Angers, obținu de la guvern ca pasajul să fie reintrodus. Pe atunci se ținea a nu contraria Roma, și pasajul a fost restabilit prin mijlocirea unui cartonaș. Vezi în *L'Histoire des Capitulaires* observațiile lui Chiniac asupra *Catalogului lucrărilor lui Stephan Baluze*.

2 Sf. Ciprian, *Scrisoarea 45 către Corneliu*.

3 Tertullian, *Praescript.*, c. XXI.

4 Tertull., *Adv. Marcionem*, Cartea a IV-a, cap. XXXV.

5 Labbe, *Collect. des Conciles*.

6 Cf. *Conciles d'Afrique*, ibid.

7 *Operele Sfântului Avit*, editate de Sirmond (tom. II al operelor alese ale lui Sirmond).

venerabilă, apostolică. Însă totul vine a dovedi că însemnătatea sa nu- i dă și o stăpânire covârșitoare în vremea celor dintâi veacuri.

Vedem că, chiar din veacul al treilea, episcopii Romei, pentru cuvântul că Petru fusese unul din întemeietorii scaunului lor, *pretindeau* că ar avea oarecare drept de stăpânire asupra restului Bisericii și își dădeau câteodată titlul de *episcop al episcopilor*; dar așijderea vedem că Biserica întreagă se ridica împotriva acestor pretenții ambițioase și nu ținea nici o seamă de ele.

Fiindcă teologii romani dau multă importanță mărturiilor Sfântului Ciprian și alor lui Tertullian, a trebuit să fixăm înțelesul lor într- un mod neted și precis. Pe lângă textele marelui episcop al Carthaginei, vom mai adăuga alte câteva ale lui Tertullian, care sunt de cel mai mare preț, întrucât teologii romani au voit a le tâlcui în favoarea lor.

În cartea sa contra lui Marcion¹, Tertullian se exprimă astfel: „Dacă se dovedește din capul locului că: este mai adevărat ceea ce este mai vechi; că este mai vechi ceea ce a fost de la început; că ceea ce a fost de la început a fost așezat de către apostoli; va fi deopotrivă dovedit că ceea ce a fost dat de către apostoli este ceea ce a fost ținut *cu sfințenie* de către Bisericile apostolice. Să vedem *ce lapte* au primit Corinthenii de la Sf. Pavel; după care rânduială au fost îndreptați Galatenii; ce citesc Filippisenii, Thessalonicienii și Efesenii; ce vestesc Romanii, *ce sunt aproape de noi*, ei cari au primit de la Petru și de la Pavel Evanghelia, pecetluită cu sângele lor. Și mai avem și Bisericile alăptate de Ioan...”

Biserica Romei este bine pusă aici la rangul său, adică după Bisericile *apostolice*, a căroră întemeiere era mai veche ca întemeierea sa. Tertullian nu privește mărturia ei mai presus de celelalte mărturii; el constată *un fapt*: cum că Biserica Romei, singura *apostolică* din Apus, era *mai apropiată* decât celelalte și, prin urmare, era mai ușor pentru dânsul și pentru protivnicii săi să cunoască *mărturia* ei cu privire la chestiunile ce îi dezbinau.

În cartea sa *De Praescriptionibus* Tertullian dezvoltă aceeași doctrină despre *mărturia* Bisericilor *apostolice*, și apelează la aceea a Bisericii Romei în același mod ca în cartea sa contra lui Marcion.

„Ceea ce apostolii au propovăduit”, zice el², „adică ceea ce Hristos le- a descoperit, eu pretind *prin prescripțiune* că nu se poate proba altminteri decât prin Bisericile ce apostolii au întemeiat, învățându- le fie *prin viu grai*, cum se zice, fie prin epistoliile lor. Dacă este așa, toată doctrina ce se acordă cu cea a *Bisericilor apostolice, mame și izvoare ale credinței*³, este conformă cu adevărul.”

Puțin mai jos, Tertullian aplică acest principiu general:

„Cutreieră”, zice el⁴, „Bisericile apostolice, unde scaunele apostolilor sunt încă în picioare, unde se citesc epistoliile lor autentice, unde glasul lor încă răsună și chipul lor pare că încă se vede. Este Ahaia aproape de tine? Ai Corinthul; de nu ești departe de Machedonia, ai pe Filippiseni și pe Thessalonicieni; de poți merge în Asia, ai Efesul; dacă locuiești aproape de Italia, ai Roma, a căreia autoritate este aproape de noi. Cât este de fericită această Biserică, căreia apostolii i- au dat toată doctrina cu sângele lor; unde Petru a suferit moartea ca Mântuitorul; unde Pavel a fost încoronat cu moartea

1 Tertull., *Adv. Marc.*, Cartea a IV- a, § 5.

2 Tertull., *De Praescrip.*, § XXI.

3 *Matricibus et originalibus fidei.*

4 Tertull., *De prescrip.*, §. XXXVI.

Sfântului Ioan Botezătorul; unde apostolul Ioan a fost aruncat în ulei clocotit, fără a suferi nimic din aceasta, după care a fost exilat într-o insulă! Să vedem ce spune această Biserică, ce învață, ce mărturie dă ea dimpreună cu Bisericile din Africa.”

Teologii romani se mulțumesc de obicei a cita partea textului ce am subliniat. Ei se feresc foarte de a observa că Tertullian nu vorbește de Biserica Romei decât după celelalte Biserici apostolice *și cu același titlu*; că el apelează la mărturia ei doar pentru că era Biserica apostolică *cea mai apropiată* de Africa, cea a cărei mărturie îi era mai ușor de constatat. Aceste observații, a căroră importanță și exactitate oricine o înțelege, dărâmă cu deplinătate tâlcul ce acești teologi caută a da celor câteva linii citate de ei. Negreșit că pentru aceasta le trec de obicei sub tăcere pe celelalte.

Teologii romani au apucat cu grăbire câteva împrejurări din viața scaunului Romei pe vremea celor dintâi trei veacuri și le-au dat ca probe de putere covârșitoare a episcopilor acestui scaun asupra întregii Biserici. Ele însă nu probează absolut nimic în favoarea stăpânirii lor. Exemplele de căpetenie pe care se sprijină sunt Origen, Sf. Dionisie al Alexandriei, Pavel din Samosata și novațienii. Vom cerceta faptele în lumina izvoarelor istorice autentice.

Vom stabili mai întâi un principiu general, care determină adevăratul lor caracter, precum și pe cel al apelurilor ce fură adresate în urmă scaunului Romei: apelul la un scaun sau la un episcop nu este o probă în favoarea autorității lor. În primele trei veacuri existau între episcopi relații foarte dese; și dacă o discuție se ridica într-o Biserică oarecare, cei ce căutau să probeze adversarilor lor că erau greșiți se adresau la alți episcopi și-i rugau să facă cunoscută credința Bisericii lor, și astfel să osândească pe cei ce voiau a face să iasă la iveală niște păreri noi. De regulă, se adresau la Biserici depărtate ce nu puteau fi bănuite de parțialitate, la Biserici apostolice, sau la episcopi ce se bucurau de o mai înaltă reputație de știință și sfințenie. Aceia ce erau osândiți în Apus apelau la Răsărit, și cei ce erau osândiți în Răsărit se adresau în Apus, și mai cu seamă Romei, *singura Biserică apostolică* din acea latură.

Este cât se poate de firesc ca Biserica Romei să nu fi fost exclusă de la aceste apeluri; însă pentru ca să-i fie permis a scoate aceste apeluri în sprijinul puterii sale covârșitoare, ar trebui ca ea să fi fost singura chemată a judeca, iar hotărârile ei să fi fost primite ca ieșite din această putere. Vom vedea că nu a fost așa.

Origen nu a apelat deloc la Roma, deși mai mulți teologi romani zic că a făcut-o. Osândit mai întâi de episcopii Egiptului, apoi de mai mulți alții și îndeosebi de cel al Romei, susținut de cei ai unui mare număr de Biserici din Răsărit, el voia să se îndreptățească față de cei ce-l osândiseră. „El mai scris”, zice Evsevie¹, „scrisori lui Favian, episcopul orașului Romei, și unui mare număr de alți episcopi ai Bisericilor, ca să îndreptățească curăția credinței sale.” Iată, în toată simplitatea sa, faptul în care teologii romani au găsit o probă a întâietății de autoritate și de jurisdicție a episcopilor Romei. Ei s-au ferit foarte de a cita textul lui Evsevie, și au trecut sub tăcere părerea Sfântului Ieronim, legată de condamnările al căror obiect fusese Origen. Ieronim, după ce a vorbit de nenumăratele lucrări ale învățatului preot din Alexandria, strigă²: „Ce răsplată a primit el pentru atâtea lucrări și sudori? El este osândit de episcopul Dimitrie și, afară de episcopii din Palestina, Arabia, Fenicia și

1 Evsevie, *Hist. Eccles.*, Cartea a VI-a, cap. XXXVI.

2 *Apud* Ruff., cart. II.

Ahaia, este osândit unanim pretutindeni. Roma chiar și-a adunat contra lui Senatul său (adică sinodul ei), nu pentru că ar fi învățat dogme noi, nu că ar fi avut simțăminte eretice, cum ar vrea să ne convingă cei ce latră după el ca niște câini turbați; ci pentru că nu puteau suferi strălucirea elocvenței și a științei sale, și pentru că atunci când vorbea el, toți ceilalți păreau a fi ca niște pești fără de glas!“

Astfel, după Sf. Ieronim, clerul Romei s-a asociat unor intrigi josnice contra lui Origen; iar după Evseviev, marele om scrisese episcopului Romei *la fel ca multor altora*, ca să își apere credința.

Ne întrebăm ce anume probează un asemenea fapt în favoarea autorității episcopilor Romei?

Cauza Sfântului Dionisie al Alexandriei nu dovedește nimic mai mult.

Mai mulți credincioși, neînțelegând doctrina expusă de marele episcop contra lui Savellie și a partizanilor săi, merseră la Roma și îi atribuiră o doctrină eretică. Un sinod se ținea atunci în acest oraș. Episcopul roman scrisese, în numele sinodului, o scrisoare lui Dionisie al Alexandriei, ca să se informeze dacă este adevărat că susținea doctrina ce i se atribuiseră. Episcopul Alexandriei trimise la Roma o lucrare alcătuită de el, în care erau expuse părerile sale cu exactitate. Iată rezumatul exact al celor scrise asupra acestui punct de către Evseviev și Sf. Athanasie. Și din faptul că un episcop cere, în numele unui sinod, lămuriri unui alt episcop asupra credinței sale, trebuie a se conchide oare că episcopul care cere lămuririle are *autoritate și jurisdicție* asupra celui căruia-i scrie? Este nu numai *dreptul*, ci și *datoria* oricărui episcop de a căuta să lumineze pe un frate pe care-l crede greșit, și să fie gata el însuși a da seamă de credința sa. Deci episcopul Romei și al Alexandriei au îndeplinit *o datorie* riguroasă; nici unul dintr-înșii nu a exercitat o autoritate covârșitoare.

Însă pentru faptul că mai mulți au venit la Roma să-l învinuiască, este oare un motiv de a spune că ei recunoșteau acestui scaun o putere mai mare?

Faustin, episcop de Lion, stărui să osândească pe Marcian din Arles, îl acuză înaintea sfântului Ciprian¹. Recunoștea el pentru aceasta Sfântului Ciprian o autoritate superioară? Episcopii din Spania denunțară aceluiași Ciprian pe doi episcopi răi, cari arătau în favoarea lor scrisori de la episcopul Romei, iar Ciprian îi condamnă pe cei doi episcopi vinovați². Trebuie oare a se conchide de aici că episcopii spanioli recunoșteau Sfântului Ciprian nu numai autoritatea asupra Bisericii lor, ci încă o autoritate superioară celei a episcopului Romei? Istoria Bisericii ne oferă numeroase exemple de episcopi ce apelează unii la alții, și aceasta fără a recunoaște nici o autoritate celor cărora le erau deferite cauzele.

Dionisie al Alexandriei³ primi el însuși plângeri contra doctrinei lui Pavel din Samosata, episcopul Antiohiei, după cum cel al Romei primise plângeri contra doctrinei lui Dionisie. Precum episcopul Romei îi scrisese, el scrisese episcopului Antiohiei pentru a-i face cunoscute învinuirile de care era încărcat; el se adresă lui Pavel în numele clerului său, după cum episcopul Romei se adresa lui însuși în numele sinodului roman. Episcopul Antiohiei răspunse, pentru a se explica; și Dionisie, negăsind lămuririle sale destul de tari, scrisese din nou spre a le doborî. Episcopii din Siria se adunară la Antiohia

1 Cf. Scrisorile Sf. Ciprian.

2 *Ibid.*

3 Evseviev, *Hist. Eccles.*, Cartea a VII-a, cap. XXVIII și XXX, *Biblioteca Părinților*, t. XI.

ca să judece pe Pavel; ei scriseră lui Firmilian al Chesariei Capadochiei și lui Dionise al Alexandriei, rugându- i să vină ca să- l judece împreună cu ei. Dacă ei ar fi scris episcopului Romei, cât ar triumfa teologii romani de acest fapt, care totuși n- ar proba mai mult în favoarea jurisdicției acestui episcop, după cum nu probează în favoarea aceleia a lui Firmilian sau a lui Dionisie.

Acesta din urmă nu se putu duce la sinod, din pricina unei boli îngrijorătoare, ce- l mână puțin timp după aceea la mormânt; dar scris sinodului din Antiohia o epistolă, trimisă la toată Biserica de un al doilea sinod care puse capăt afacerii lui Pavel din Samosata.

Episcopul eretic, vrând a continua să locuiască în casa episcopală, episcopii, pentru a- l scoate afară din ea, scriseră la Roma împăratului Aurelian, care, zice Evsevie¹, „ordonă foarte înțelept să se dea casa în mâinile altora, căroră ar scrie *episcopii italieni de religie creștină și episcopul roman*.” Sinodul al doilea din Antiohia scrisese episcopului Romei, ca și urmașului lui Dionisie pe scaunul din Alexandria. Biserica din Italia s- a unit cu hotărârea sinodului contra lui Pavel de Samosata, care a fost alungat din Biserică.

S- a voit a vedea în decizia lui Aurelian o probă în favoarea jurisdicției universale a episcopului Romei. Este mai exact a zice că împăratul a voit să se raporteze, în afacerea ce îi era deferită, la mărturisirea unor episcopi pe cari ambele părți *nu- i putea recuza după drept*, fiindcă ei nu aveau nici un interes a favoriza pe unul mai mult decât pe altul; episcopi a căroră sentință el însuși putea să o cunoască lesne, fiindcă locuia în mijlocul lor. Este de remarcat că împăratul nu a dat nicidecum sentința episcopului Romei ca nerecuzabilă; el îl numi împreună cu ceilalți episcopi italieni și *după ei*; dacă îl menționează într- un mod special, evident aceasta nu a fost decât din cauza importanței scaunului său așezat în capitala Imperiului, iar nu pentru că se bucura de o autoritate particulară.

Într- adevăr, este nevoie de *probe* în favoarea supremației romane, pentru a le căuta până și în afacerile unui împărat păgân, când toate lămuririle bisericesti în afacerea lui Pavel din Samosata probează că acea supremație nu era nicidecum recunoscută de către Biserică!

Cauza novațienilor, la care au recurs încă teologii romani, nu este mai favorabilă sistemului lor. Schisma lui Novat din Carthagina se confundă cu aceea a lui Novațian din Roma. Partizanii lui Novațian, ca și cei ai lui Novat, se purtau cu foarte mare asprime față de cei cari slăbiseră în persecuție. Novațian, întemeind schisma sa la Roma, ca și Novat la Carthagina, vedem pe schismaticii din Roma cautând să se sprijine pe Biserica din Africa, după cum schismaticii din Carthagina pe aceea a Romei. Din relațiile lor și din plângerea lor s- ar putea tot atât de bine conchide supremația Carthaginei cât și cea a Romei. Însă teologii romani nu caută să- și ațintească privirea decât asupra Romei. Se înțelege pentru ce. Silințele lor sunt zadarnice. Faptele se împrotivesc.

Sf. Ciprian condamnă cu asprime, în mai multe sinoade, învățătura lui Novat și a lui Novațian. Cel dintâi, unul din partizanii cei mai râvnitori ai acestor învățături cel puțin criminale, văzând că are să fie osândit, fugi la Roma. Acolo se înțelese cu Novațian, care vâna scaunul acestui oraș, și făcu să fie hirotonit episcop, atunci când Cornelie era deja legitim ales.

Cornelie și competitorul său se adresară episcopului Carthaginei. Ciprian

1 Evsevie, *Hist. Eccles.*, Cartea a XII- a, cap. XXX.

credea în legitimitatea alegerii lui Cornelie; cu toate acestea nu-l admise deocamdată în comuniunea sa, din cauza scrisorilor competitorului său. El adună un sinod al episcopilor din Africa, cari hotărâră să trimită la Roma doi dintre ei, ca să afle ce se petrecuse. Lămuririle fiind favorabile lui Cornelie, legăturile de unire duhovnicească se stabiliră între el și episcopii din Africa.

Novațian nu conținu însă a se pretinde episcop al Romei, stăruind din nou pe lângă Biserica Africană. El căzu în fața curajului lui Ciprian; însă își căpătă cu toate acestea câțiva partizani. Partida sa la Roma era destul de mare. Ciprian mijloci ca să se aducă liniștea în această Biserică, și reuși, iar Cornelie îi comunică fericita veste.

Până aici, mai mult episcopul Carthaginei exercită influență asupra afacerilor Bisericii Romei, decât episcopul Romei asupra celor ale Bisericii Carthaginei. Curând apoi, schismaticii din acest de pe urmă oraș aleseră un episcop ce căută a se pune în înțelegere cu cel al Romei. Atunci partida se dezbină în două părți, care-și aleseră fiecare câte un episcop. Această dezbinare îi slăbi. Neputând câștiga partizani în Africa, ei se duseră la Roma ca să învinuiască pe Ciprian, precum mai înainte învinuiseră pe Cornelie pe lângă episcopul Carthaginei. Episcopul Romei se lăsă deocamdată a fi clătit de calomniile lor; dar reveni la alte simțăminte după ce primi scrisorile lui Ciprian.

Partidul lui Novațian s-a menținut la Roma după moartea lui Cornelie. El avea partizani în cea mai mare parte din Biserici. Marcian, episcopul din Arles, era din numărul lor.

În această împrejurare, Faustin, episcopul Lionului, crezu că e bine să se sprijine, pentru a osândi pe Marcian, pe cei mai de frunte episcopi din Apus. El se adresă deci lui Ștefan, episcopul Romei, și lui Ciprian. Cel din urmă scris episcopului Romei pentru a-i arăta ce se cuvenea să facă în această împrejurare. El însuși era prea depărtat de localități, ca să poată vedea de ele cu folos, și ruga pe fratele său din Roma să scrie clerului și poporului din Arles, sfătuindu-i ca să depună pe Marcian.

În toate faptele acestea, exact istorisite după documentele autentice¹, nu se vede altceva decât o egală mijlocire a episcopilor Romei și Carthaginei în afacerile Bisericii, o egală dorință de a întreține între ei bune raporturi și de a fi în desăvârșită legătură frățească. Dacă Sf. Ciprian laudă pe Cornelie și Biserica Romei pentru că lepădase pe schismaticii din Africa, el îi ocărâse mai înainte pentru că au pregetat a se rosti între el și episcopul nelegitim ce se dusesse la Roma. Fericit că vrăjmașii săi nu găsiseră în acea Biserică sprijinul ce-l doreau, el aduce mari laude romanilor, scriind atunci vestitele rânduri de cari atât de mult s-a abuzat: „Ei (adversarii săi) cuteză a se îmbarca și a duce scrisori la scaunul lui Petru, la Biserica principală, de unde a ieșit unitatea sacerdotală, negândind că acolo erau *acei Romani* a căror credință apostolul a lăudat-o, și pe lângă care perfidia nu poate avea apropiere.”

Am explicat, după însuși Sf. Ciprian, expresiile din care teologii romani ar voi să tragă niște consecințe atât de întinse. Nu ne mai rămâne decât a observa că împrejurările și contextul le ridică toată importanța ce au voit a le atribui. Sf. Ciprian datora într-adevăr mulțumire Bisericii Romei, care se rostise în favoarea sa și împotriva dușmanilor săi. Pentru aceasta, el face amintire de cei doi întemeietori ai ei: Sf. Petru, care fusese *simbolul* unității corpului apostolic,

¹ Vezi mai cu seamă colecția *Scrisorilor Sfântului Ciprian*.

și prin urmare, aceea a corpului episcopal; și Sf. Pavel, care lăudase credința *Romanilor*. Trebuie să luăm aminte că el nu adresează nicidecum episcopului Romei laudele sale, ci clerului și credincioșilor acelei Biserici, cari după rugămintea sa luaseră în seamă scrisorile sale și pe lângă cari el pledase cauza sa. Episcopul nu e nimic în ochii lui fără clerul său și credincioșii săi, și nu-i acordă nici o prerogativă personală. Deci textul Sfântului Ciprian e protivnic, iară nu favorabil, sistemului autorității papale. Despre aceasta se va încredința oricine, mai ales citind în întregul lor scrisorile episcopilor Romei și Carthaginei. Și unul și altul nu lucrează decât împreună cu clerul Bisericii lor și cu episcopii din provinciile lor; nici unul, nici altul nu-și atribuie autoritate personală.

IV.

Despre autoritatea episcopilor Romei în veacul al patrulea și al cincilea.

Faptele se unesc cu mărturiile doctrinale, întru a demonstra că Papalitatea nu se bucura nicidecum de autoritate universală pe vremea celor dintâi trei veacuri ale Bisericii; întru a proba că episcopii Romei nu au avut, în afacerile bisericești, decât o influență ce izvora mai mult din însemnătatea și din vrednicia scaunului lor, *singurul* care a fost obștește recunoscut ca apostolic în Apus.

Biserica Romei fusese, afară de aceasta, mama mai multor Biserici, asupra cărora ea avea oarecare stăpânire, după cum ne spune canonul al șaselea al întâiului sinod ecumenic, ținut la Nicea în anul 325.

S-a vorbit mult asupra acestui vestit canon, în care teologii romani s-au silit a vedea o mărturie în favoarea părerilor lor. Dânșii au răsfoit manuscriptele să vadă nu cumva vor descoperi sau vor găsi ceva care ar părtini scopurile lor. Și într-adevăr, au întâlnit unele mărturii cari le veneau foarte la îndemână, prin niște completări ce n-ar lăsa nimic de dorit, dacă ar fi autentice. Iată una: „Deci întrucât sfântul sinod a confirmat *întâietatea scaunului apostolic*, cuvenită meritului sfântului Petru, care este principele episcopatului întreg (cuvânt cu cuvânt: al coroanei episcopale), și vredniciei orașului Romei.” Iată într-adevăr un frumos început pentru canonul al șaselea de la Nicea; dar ce nenorocire că falsificatorul s-a trădat chiar prin stilul său¹, care nu poate fi decât din epoca manuscriptului însuși, adică din evul de mijloc. Într-un manuscript roman se citește în capul canonului al șaselea: „Biserica Romană a avut întotdeauna *întâietatea*.” Aceste cuvinte, care ar putea fi primite, sunt copiate din actele Sinodului din Chalcedon, și nu aparțin celor din Nicea, precum nici această formulă intercalată într-un alt manuscript: „Fie ca Biserica Romană să aibă totdeauna *întâietatea*.” Toate aceste completări nu erau încă cunoscute în veacul al nouălea, fiindcă autorul *Falselor Decretale*, care trăia atunci, și care n-ar fi lipsit a se folosi de ele, a dat canoanele primelor sinoade după cum le adunase Dionisie cel Mic. Acest învățat, care făcuse chiar la Roma adunarea sa de canoane, a murit în prima jumătate a veacului al șaselea. După Cassiodor, el cunoștea desăvârșit limba greacă. Versiunea sa merită deci deplină încredere. Și în ea nu se găsește nici una din completările ce văzurăm. Astfel, el dă canonul al șaselea al Sinodului de la Nicea precum urmează:

„*Obiceiurile cele din început ție-se, cele din Eghipt și din Livia și din Pentapole, ca Episcopul cel ce este în Alexandria să aibă stăpânire preste toate acestea: fiindcă și Episcopului ce este în Roma aceasta este obișnuită. Așijderea încă și în Antiohia și în celelalte Eparhii să se păzească întâietatea bisericilor. Și de obște aceea să fie arătată, că dacă cineva fără socotința mitropolitului s-ar face episcop, unul ca acela marele sinod a hotărât a nu se cuveni să fie episcop etc.*“

¹ Noi îl dăm ca model de acest tip: *Cum igitur sedis apostolicae primatum, sancti Petri meritum qui principis est episcopalis coronae, et Romanae dignitas civitatis, sacrae etiam synodi firmavit auctoritas*. E destul să citească cineva două pagini din izvoarele bisericești ale secolului al patrulea, pentru a descoperi fraudă la prima vedere, și pentru a fi convins că acest limbaj bizar și ambițios datează din epocă posteroară.

Pricina acestui canon era apărarea întâietății și puterii episcopului Alexandriei împotriva partizanilor lui Meletie, episcopul din Licopoli, cari refuzau a i le recunoaște pentru hirotoniile episcopale.

Canonul al șaselea nu are deci alt scop decât de-a întări vechile obiceiuri privitoare la aceste hirotonii, și îndeobște precăderile ce erau consfințite dintru început. Și, după un obicei vechi, Roma se bucura de oarecari prerogative ce nu i se tăgăduiau. Sinodul pleacă de la acest fapt, pentru a întări prerogative analoge Alexandriei, Antiohiei și celorlalte Biserici.

Dar care erau bisericile asupra cărora episcopul Romei, urmând vechiului obicei, avea stăpânire și șederea mai sus ca toți apusenii? Ruffin le semnaleză sub titlul de *suburbicare*. Acest scriitor, care întocmi *Istoria sa bisericască* în veacul al patrulea, născut la Acvilea și care a trăit la Roma, trebuia să cunoască întinderea stăpânirii Bisericii Romane din vremea sa. Deci ce înțelege el prin *Biserici suburbicare*? Se știe că din vremea domniei lui Constantin, Biserica a fost împărțită în dioceze și în provincii, la fel ca și Imperiul¹. Din acest fapt neîndoios, se cunosc Bisericile *suburbicare*; ele erau cele ce se aflau în localitățile cu același nume în veacul al patrulea, deci cele ce atârnuau de *diocезa* sau prefectura Romei, adică cele șapte provincii numite „Sicilia, Corsica, Sardinia, Campania, Tuscia, Picenum Suburbicarium, Apulia cum Calabria, Bruttium, Samnium, Valeria.” Italia de miazănoapte forma o a doua diocезă, a cărei prefectură era Milanul, și nu ținea de Roma; diocезa Romei nu se chema Italia, ci teritoriul roman. Astfel Sf. Athanasie numește Milanul *mitropolia Italiei*, iar Roma *mitropolia teritoriului roman*². Așadar, în veacul al patrulea, puterea episcopilor Romei nu se întindea decât asupra Italiei de miazăzi și asupra insulelor Sicilia, Corsica și Sardinia.

Când Părinții Bisericii vorbesc de scaunul Romei ca cel dintâi din Apus, ei nu vor nicidecum să vorbească de jurisdicția sa universală, ci de măreția sa ca singurul scaun apostolic din acele laturi.

Provinciile pe care sinodul de la Nicea le-a supus stăpânirii episcopului Alexandriei formau *diocезa Egiptului*, după cum cele supuse episcopului Romei formau diocезa Romei. Sinodul Nicean a statornicit între unul și altul o apropiere ce întărește cu deplinătate comentariul lui Ruffin. Canoanele al șaselea și al șaptelea ale Sinodului de la Nicea pot fi privite ca obârșia *legală a patriarhatelor*; titlul nu era încă în întrebuintare, dar *lucrul era* statornicit. După principiul primit de întâiul sinod ecumenic, numărul patriarhatelor nu era restrâns la patru; acolo se dă chiar a înțelege că afară de cele patru mari biserici apostolice, a Romei, a Antiohiei, a Alexandriei și a Ierusalimului, mai erau și altele cari se bucurau de drepturi la fel. Episcopii acestor biserici nu au primit titlul de patriarhi, dar se bucurau de alte titluri cari îi înălțau mai sus de simpli mitropoliți, precum sunt cele de *exarh* și de *primat*.

Cu toate subterfugiile teologilor romani, ei nu pot scăpa de cele două consecințe ale canonului al șaselea al Sinodului de la Nicea: 1. Sinodul s-a rostit că autoritatea episcopului Romei nu se întindea decât asupra *unei regiuni determinate*, ca și aceea a episcopului Alexandriei; 2. această autoritate nu era sprijinită decât pe *obicei*.

De aici urmează că, în ochii sinodului, autoritatea nu era universală; că ea

1 Pe atunci se numea *diocезă* reunirea mai multor provincii, iar *provincie* o secțiune din *diocезă*. Cuvintele și-au schimbat sensul, și astăzi o provincie ecleziastică e compusă din mai multe diocезe.

2 Sf. Athan., *Ep. ad Solit.*

nu era *de drept divin*. Întregul sistem ultramontan fiind întemeiat pe caracterul *universal și divin* al autorității papale, este diametral opus canonului al șaselea al Sinodului Ecumenic de la Nicea.

Drept este că sinodul, întemeindu-se pe obiceiul roman spre a întări și pe cel al Alexandriei, recunoscute legitimitatea *obiceiului* stabilit, și aduse laude vredniciei scaunului Romei, însă trebuie adăugat că prerogativele ce îi recunoștea nu erau nicidecum cele pretinse de el de atunci încolo.

Sinodul Ecumenic din Constantinopole (381), care este al doilea din sinoadele ecumenice, a interpretat foarte bine pe cel de la Nicea prin al treilea canon al său, astfel întocmit: „Episcopul Constantinopolei să aibă *întâietatea de onoare (prios honoris partes)* după episcopul Romei, *pentru că Constantinopole este noua Romă.*”

Episcopul Romei era deci privit ca *primul în onoare* pentru că era episcop al capitalei Imperiului; Bizanțul, devenind a doua capitală sub numele de Constantinopole, episcopul său trebuia să aibă al doilea rang, după principiul ce cărmuiește sinodul de la Nicea în așezământul *din afară* al Bisericii, după care circumscripțiile Imperiului au devenit și circumscripțiile Bisericii.

Sinodul Ecumenic de la Chalcedon (451), ținut la un veac după cel din Constantinopole, aruncă o nouă lumină asupra acestui punct; el se rostește astfel în canonul al douăzeci și optulea:

„Pretutindena hotărârile sfinților Părinți urmând, și recunoscând canonul cel de curând citit al celor 150 prea iubitori de Dumnezeu episcopi (Canonul III al Sinodului al doilea),(...) aceleași și noi poruncim și hotărâm pentru privilegiile (*presvia*) Preasfintei Biserici a Constantinopolei, *Roma cea nouă*. În adevăr după cuviință *au dat Părinții privilegii* scaunului Romei vechi, **fiindcă era cetate împărătească**.

„Porniți într-acestași chip, cu aceeași țințire întocmai, prea iubitorii de Dumnezeu episcopi, cei o sută și cincizeci, cele *deopotrivă privilegii au dat și preasfântului Scaun al Romei ceii noi*, cu drept cuvânt judecând ca cetatea ce s-a cinstit cu împărăție și cu Senat, să dobândească și întru lucrurile cele bisericesti privilegiile cele deopotrivă cu împărăteasca cetate a Romei ceii vechi, ca și aceasta să se mărească, a doua după dânsa fiind...” În urmarea acestei hotărâri, sinodul a supus jurisdicției episcopului Constantinopolei diocezele Pontului, Asiei¹ și Traciei.

Delegații papei Leon I la sinodul de la Chalcedon s-au împotrivit până la leșin acestui canon. Cu toate acestea el a fost primit. Părinții sinodului adresară lui Leon o scrisoare cuviincioasă în care, după ce amintesc în treacăt împotrivirea delegaților, zic: „Vă rugăm deci să *cinstiți judecata noastră* prin înseși ale voastre porunci.”

Teologii romani au voit a vedea în acest fapt o probă că Părinții din Chalcedon recunoșteau episcopului Romei o autoritate supremă asupra hotărârilor sinoadelor, ce nu ar avea valoare, dacă nu ar fi întărite de el. Este mai drept să nu vedem aici decât un fapt de înaltă bună-cuviință, izvorât din iubirea păcii și a unirii. Sinodul trebuia să dorească ca Apusul să fie de aceeași părere cu Răsăritul. Episcopul Romei reprezenta Apusul la sinod, fiind singurul care avea în Apus *un scaun apostolic*; pe de altă parte, scaunul său era *primul în cinstire* în Biserica universală, și deci se cuvenea să-l roage ca să se unească cu hotărârea sinodului. Nu i s-a cerut nicidecum *a o întări*, ci numai

¹ Se înțelegea prin acest cuvânt Asia Mică, a căreia veche mitropolie era Efesul. Partea Asiei supusă jurisdicției episcopului Antiohiei se numea Orient.

de a cinsti prin înseși ale sale porunci *judicata* ce fusese bine găsită. Dacă pecetluirea episcopului Romei ar fi fost de nevoie, ar fi fost oare decizia de la Chalcedon o *judicată*, o *hotărâre promulgată*, înaintea acestei pecetluiri? Papa Leon nu a înțeles scrisoarea Sinodului de Chalcedon ca teologii noștri romani. El nu a refuzat a *întări canonul cu autoritatea sa*, ci numai *de a-l primi*: „Niciodată”, zice el, „nu va putea acest canon să aibă *consimțământul nostru*“¹. Și pentru ce refuză el *consimțământul său*? Pentru că canonul de la Chalcedon ridica episcopului Alexandriei rangul al doilea, și celui al Antiohiei rangul al treilea, și astfel era protivnic canonului al șaselea al Sinodului de la Nicea; și pentru că tot acest canon lovea în drepturile mai multor primați sau mitropoliți².

În altă scrisoare, adresată împăratului Marcian³, Papa Leon vorbește în chipul următor: „Episcopul Constantinopolei, cu toată slava Bisericii sale, nu poate face ca ea să fie *apostolică*; el nu are dreptul de a o înălța, jertfind alte Biserici, ale căror privilegii, *statornicite de canoanele sfinților Părinți* și întemeiate pe canoanele cinstului sinod din Nicea, nu pot fi nici zguduite prin răsucire, nici prihănite prin vreun novism.”

Biserica Romei a uitat cu totul acest principiu al unuia din cei mai mari episcopi ai săi.

În scrisoarea sa către împărăteasa Pulheria⁴, Papa Leon declară că „a casat hotărârea de la Chalcedon prin autoritatea preafericitului Apostol Petru.” Aceste cuvinte lasă deocamdată să se creadă că el își atribuia o putere covârșitoare în Biserică în numele Sfântului Petru dar, cercetând cu mai multă luare aminte și fără idee preconcepută scrisorile lui și alte scrieri ale sale, oricine rămâne încredințat că Leon nu vorbea decât ca episcop al unui *scaun apostolic* și că, în această calitate, el își atribuia dreptul ca, în numele apostolilor cari întemeiaseră Biserica sa și al părților apusene pe care el le reprezenta, să se împotrivescă ca Biserica Răsăriteană să ia singură o hotărâre așa de însemnată într-o afacere ce interesa toată Biserica universală.

Proba că vedea lucrurile astfel este faptul că nu-și atribuie nici o autoritate *personală*, ce i-ar fi venit *prin Sf. Petru* dintr-o obârșie divină ci, din contră, se prezintă ca apărător al canoanelor și privește drepturile și datoriile reciproce ale Bisericilor ca fiind *așezate de Părinți și întărite de Sinodul din Nicea*. El nu pretinde că Biserica sa ar avea drepturi excepționale, purcezând dintr-o altă obârșie; ci numai că, *după dreptul bisericesc*, el este cel dintâi episcop al Bisericii; pe lângă aceasta, el stă pe scaunul *apostolic* al Apusului; cu aceste două titluri, el trebuie să se amestece ca să împiedice ambiția unei Biserici particulare, spre a nu da lovire nici drepturilor acordate de canoane altor episcopi, prea slabi pentru a rezista, nici păcii Bisericii universale. Citind cu băgare de seamă tot ce a scris Leon contra canonului Sinodului de la Chalcedon, nimenea se poate îndoi că altul ar fi fost *simțământul său*; el nu își atribuia deci defel *autocrația* din care teologii romani întocmesc temelia autorității papale. În scrisoarea sa către Părinții sinodului de la Chalcedon el nu se prezintă decât ca „*păzitorul credinței sobornice și al așezămintelor Părinților*“, iar nu ca *șeful și stăpânul Bisericii de drept divin*⁵. El privea

1 Papa Leon, Epist. LIII, vet. edit.; LXXXIV edit. Quesn.

2 *Ibid.*

3 Leon, Epist. LIV, vet. edit.; LXXXVIII edit. Quesn.

4 Leon, Epist. LV, vet. edit.; LXXXIX edit. Quesn.

5 Leon, Epist. LXI vet. edit.; LXXX edit. Quesn.

canonul Sinodului de la Chalcedon ca smuls de la membrii acestei adunări prin influența episcopului Constantinopolei, și scria celui al Antiohiei¹ că trebuie să-l considere ca neavenit, pentru că era protivnic hotărârilor de la Nicea. Și, adaugă el, „pacea universală nu va putea să stea, decât cu condiția respectării canoanelor.”

Papii moderni nu ar fi scris astfel, ci ar fi pus autoritatea lor personală în locul canoanelor.

Anatolie al Constantinopolei scrisese Papei Leon că greșea atribuind influenței sale canonul douăzeci și opt de la Chalcedon; că Părinții sinodului se bucuraseră de toată libertatea și că el personal nu ținea nicidecum la privilegiile ce i se dăduseră. Cu toate acestea, privilegiile au dăinuit, cu toată împotrivirea episcopului Romei, și fură recunoscute chiar în Apus. Vom cita despre aceasta o probă dintr-o mie; este o scrisoare a unui strălucit episcop din Gallia, Avit, mitropolit de Vienne, către Ioan, episcopul Constantinopolei.² În același timp, se poate zice că luptele dintre episcopii Romei și Constantinopolei cu privire la canonul din Chalcedon sunt sămânța dihoniei care a dus mai târziu la o ruptură întreagă. În principiu, Leon avea cuvânt de a apăra canoanele de la Nicea; însă nu putea tăgădui că un sinod ecumenic ar fi avut aceleași drepturi ca un alt sinod de mai înainte, mai cu seamă rămânând credincios spiritului ce-l povățuise. Sinodul de la Nicea, consfințind *obiceiul* care făcea să se privească episcopul Romei ca cel întâi cu cinstea în Biserică, avusese mai puțin în vedere obârșia *apostolică* a scaunului său decât strălucirea ce izvora pentru el din pricina însemnătății orașului Roma; căci și alte biserici aveau o obârșie tot atât de *apostolică*, iar Antiohia, ca biserică întemeiată de Sf. Petru, avea întâietate asupra Romei. Pentru ce Constantinopolul, devenind a doua capitală a Imperiului, scaunul episcopal al acestui oraș nu ar fi avut al doilea rang, întrucât cel al Romei nu avea întâiul rang decât din cauza titlului de prima capitală? Se înțelege că Sinodul de la Chalcedon nu fusese necredincios spiritului de care fusese însuflețit cel din Nicea, și că dacă schimbase ceva din *litera* dispozițiilor sale, el o făcuse ascultând de același motiv ce cârmuise întâia adunare ecumenică. El se sprijinea, între altele, pe al doilea sinod ecumenic care, fără a da episcopului Constantinopolei vreo jurisdicție patriarhală, totuși îl gratificase cu titlul de al doilea episcop al Bisericii universale, și aceasta fără ca episcopul Romei sau vreun alt episcop din Apus să se fi împotrivit.

Canonul douăzeci și opt de la Chalcedon era o urmare a canonului al treilea de la Constantinople; era cu atât mai folositor a da unui patriarh jurisdicția asupra diocезelor Asiei, Pontului și Traciei, cu cât alegerile și hirotoniile episcopale dădeau loc, în aceste diocезe, la lupte nesfârșite între primați și mitropoliți. Întrucât Sinodul de la Nicea consfințise drepturile întemeiate pe obicei, fiecare primat, fiecare mitropolit pretindea a avea și el unele din acele drepturi.

Astfel, episcopul Antiohiei voise a întinde jurisdicția sa asupra insulei Cipru; însă din cea mai adâncă vechirne această biserică se cârmuise ea însăși, prin episcopii săi uniți cu mitropolitul. Pricina a fost adusă înaintea Sinodului Ecumenic dela Efes, care se rosti în favoarea independenței Bisericii Ciprului; motivul său a fost că „trebuie a se lua aminte ca nu cumva, sub cuvânt de

1 Leon, Epist. LXII, vet. edit.; XCII edit. Quens.

2 Operele Sf. Avit, în Operele diverse ale lui P. Sirmond.

sfințită dregătorie, să se piardă libertatea ce ne-a dat Domnul nostru Iisus Hristos, slobozitorul tuturor oamenilor, cu prețul sângelui său.”¹ Pentru aceasta mitropoliții Ciprului se întitulară, ca și în trecut, (independenți), și nu recunoscuseră jurisdicția nici unui episcop superior. Episcopul Ierusalimului era de așijderea *acefal* sau fără șef, după canonul al șaptelea al Sinodului de la Nicea, și își păstra *vechea cinste dată scaunului său*.

Papa Leon avea deci cuvânt a se rosti în favoarea respectului canoanelor; însă greșea punând canoanele disciplinare pe aceeași linie cu hotărârile dogmatice. Într-adevăr, cele dintâi pot fi modificate când împrejurări grave o cer, chiar trebuie a fi câteodată modificate *în literă*, dacă voim să le păstrăm spiritul; pe câtă vreme definițiile de credință nu trebuiesc niciodată modificate în literă, cu atât mai puțin în spirit.

Canoanele primelor sinoade ecumenice aruncă incontestabil o vie lumină asupra prerogativelor episcopului Romei: ele se completează unele prin altele. Canonul douăzeci și opt de la Chalcedon, chiar când opunerea Apusului, în persoana episcopului Romei, i-ar ridica caracterul său de ecumenicitate, după cum pretind unii din teologii romani, nu ar conține mai puțin doctrina pe care noi o apărăm; căci trebuie bine a observa că Leon nu l-a combătut ca opus autorității *divine și universale* a scaunului Romei, pentru care el nu reclama decât *o întâietate ecleziastică*, ci numai și numai pentru că el lovea canonul al șaselea de la Nicea, coborând pe episcopul Alexandria la al treilea rang și pe cel al Antiohiei la al patrulea în episcopat.

Era deci incontestabil, în acea epocă, că episcopul Romei nu posedă autoritate universală de *drept divin* în Biserică. Aceasta reiese încă mai bine din participarea episcopilor Romei la sinoade. Un fapt este sigur: nu ei au convocat cele patru dintâi sinoade ecumenice, nu le-au prezidat și nu le-au confirmat.

Să dovedim aceasta pentru fiecare în parte.

Iată ce spune Evsevie² despre convocarea, președinția și confirmarea întâiului Sinod Ecumenic de la Nicea:

Constantin își spuse că „nevăzutul vrăjmaș care turbura în așa măsură viața Bisericii se cerea războit în cu totul alt chip.”

Spre a îndrepta împotriva lui o armată dumnezeiască, *el convoacă un sinod general*, „poftind prin scrisori respectuoase pe episcopii din toate regiunile să se ducă acolo cât se poate mai curând. Nu dădu *o poruncă oarecare*, căci străduința personală a împăratului a făcut mult pentru îndeplinirea ei: puse în slujba unora trăsurile publice, procură altora un mare număr de cai de călărie. Apoi a însemnat locul cel mai potrivit pentru întrunire; acel loc a fost orașul Nicea din Vithinia, ce și-a luat numele de la *biruință*. *Porunca împăratului* fiind trimisă în toate provinciile, toți alergară cu grăbire. (...) Numărul episcopilor trecea de două sute cincizeci iar preoții, diaconii și clericii cari îi însoțiseră erau cu neputință de numărat. Dintre acești slujitori ai lui Dumnezeu unii străluceau prin înțelepciunea cuvântărilor, alții prin asprimea vieții lor și prin suferințele ce înduraseră, alții aveau drept podoabe smerenia și bunele moravuri. Câțiva erau foarte cinstiți pentru bătrânețea lor; alții excelau prin vigoarea tinereții trupului și a cugetului. Erau unii cari de abia intraseră în hirotonie. Împăratul poruncise a le împărți zilnic la toți, și cu îndestulare, toate cele trebuitoare.

1 Leon, Epist. XCII; Labbe, *Collect. concil.*; Cabassut. Not. Eccl. p. 209.

2 Evsevie, *Viața lui Constantin*, Cartea a III-a, cap. V. și urm.

„În ziua hotărâtă sinodului pentru lămurirea subiectelor controversate, toți cei ce fuseseră convocați s-au adunat în cea mai mare sală a palatului, unde se așezaseră în ordine un mare număr de scaune de amândouă părțile, și fiecare se așază la locul său, potrivit rangului. Soborul șezând cu o modestie cuviincioasă, toți păzirea mai întâi tăcerea, așteptând intrarea împăratului. Curând unul din rudele împăratului, apoi un altul, apoi un al treilea intrară: ei nu erau precedați de soldați sau de străjeri, după obicei, ci numai de câțiva prieteni, cari mărturiseau credința lui Hristos.

„La semnalul dat pentru a vesti intrarea împăratului, toți se sculară. Atunci împăratul înaintă până în mijlocul adunării, aidoma unui înger al lui Dumnezeu. (...) Ajungând la locul unde se găseau cele întâi scaune, el se așază pe cel dintâi din mijloc, însă numai după ce episcopii îi făcură semn să șază. Toți luară loc după împăratul. Atunci *acel dintre episcopi care ocupa întâiul scaun la dreapta*, adresă împăratului o scurtă alocuțiune.“

Această istorisire probează că împăratul *a convocat* sinodul, că el a dat pentru aceasta *porunci* oficiale și că el a ocupat în adunare locul de președinte.

Negreșit că el nu avea *dreptul* bisericesc de a convoca sinodul; însă dacă intervenirea directă a împăraților în convocarea sinoadelor din primele veacuri nu probează că ei ar fi avut drepturi în Biserică, ea probează cel puțin că Biserica nu poseda atunci putere centrală care să poată convoca pe toți episcopii. Altminteri împărații creștini s-ar fi adresat la acea autoritate, și tot ce ar fi întreprins ei fără intervenirea ei s-ar fi considerat ca nul și nelegitim. Dar n-a fost așa.

Episcopul cel mai sus-pus la sinodul din Nicea nu ocupa decât *locul întâi în partea dreaptă*. Constantin era pus *în mijloc*, în fundul sălii și pe un scaun anume. Care era episcopul ce ședea mai întâi? Evsevie nu-l numește, ceea ce ar da de gândit că ar fi fost el însuși. Istoricul Socrate susține că era cu adevărat Evsevie, episcopul Chesariei Palestinei. Acest scaun era unul din cele mai importante ale Răsăritului și cel întâi din Palestina de la dărâmarea Ierusalimului. La începutul scrierii sale, *Viața lui Constantin*, Evsevie se exprimă astfel: „Noi înșine am înălțat de curând laude principelui biruitor..., ce a șezut în adunarea slujitorilor lui Dumnezeu.” Dacă aceste cuvinte nu sânt o probă doveditoare, ele dau totuși o mare probabilitate afirmației lui Socrate.

Însă ori că a fost Evsevie al Chesariei, ori Evstatie al Antiohiei, după cum afirmă Theodorit¹, sau Alexandru al Alexandriei, după cum pretinde Nichita² după Theodor de Mopsuestia, nu are importanță.

Sigur este că trimișii episcopului Romei nu au prezidat. Acesta e un fapt admis de toți istoricii vrednici de credință. Trebuie a se coborî cineva până la Ghelasie din Chizic, ca să afle că episcopul Romei ar fi prezidat sinodul din Nicea în persoana lui Ossie din Cordova, delegatul său. Mai întâi, Ossie nu a fost nicidecum delegatul episcopului Romei; el nu ia acest titlu nici în actele sinodului, nici aiurea; episcopul Romei nu era reprezentat decât prin preoții Viton și Vincent, iar nu prin Ossie. Deci chiar când Ossie ar fi prezidat sinodul, aceasta n-ar proba nimic în favoarea pretenției autorității a episcopului Romei. Dar este sigur că Ossie nu a avut această cinste și că adunarea a fost prezidată *bisericește* de episcopii celor mai mari scaune, precum Alexandria, Antiohia și Chesaria Palestinei, sub președinția *civilă* a însuși împăratului.

După ce a ascultat laudele primului episcop al adunării, Constantin rosti un

1 Theodorit, *Hist Eccles.*, Cartea I, cap. VII.

2 Nichita, *Thesaur. fid. orthodox.*, Cartea a V-a, cap. VII.

discurs, unde spunea că *a convocat pe toți episcopii* spre a lucra pentru pace, pe care îi ruga să o aducă lumii creștine. După ce termină, *el dădu cuvântul președinților sinodului*. Erau deci *mai mulți președinți*. Înaintea acestei declarații a lui Evsevie¹, martor ocular, declarație pe care nimic nu o contrazice, se mai poate oare susține de o minte sănătoasă că sinodul a fost prezidat de episcopul Romei, în persoana lui Ossie, delegatul său? Ce fapt poate autoriza o asemenea afirmație, diametral opusă mărturiei atât de demne e încredere și de clare a lui Evsevie? Acest învățat istoric a zugrăvit perfect rolul lui Constantin.

De îndată ce el acordă cuvântul episcopilor, discuții vii se ridicară: „Împăratul”, spune Evsevie², „asculta pe toți cu aceeași răbdare și primea temeiurile fiecăruia cu luare aminte; și sprijinind câte ceva din argumentele fiecărei părți pe rând, cu încetul sfârși prin a aduce la împăcare chiar și pe cei ce se luptau cu mai multă patimă. Fiindcă vorbea tuturor cu liniște și se slujea de limba elină, care nu-i era streină, el încântă pe toată lumea prin dulceața sa, aducând pe unii la părerea sa prin tăria judecării sale, rugând și înduplecând pe alții, lăudând pe cei ce au vorbit bine și îndemnând pe toți la pace, până ce izbuti a statornici deplină înțelegere între toți în privința celor aflate mai înainte în dispută.”

Constantin *a convocat sinodul și l-a prezidat*. Sunt *două fapte* ce nu se pot contesta *cu bună credință*. Un al treilea fapt, nu mai puțin neîndoielnic, este acela că el a promulgat decretul sinodului. Pentru a stabili aceasta, este de ajuns a traduce pasajele din scrisoarea adresată de el tuturor episcopilor cari nu asistaseră la adunare, „spre a le da”, zice Evsevie³, „încredințarea despre ceea ce se făcuse.” Evsevie însuși ne-a păstrat scrisoarea:

“Constantin August, către Biserici:

„Înțelegând, din starea înfloritoare în care se găsesc treburile publice, cât a fost de mare față de noi bunătatea lui Dumnezeu Atotputernicul, am cugetat că era de datoria mea a mă îngriji cu osebire să lucrez ca să domnească între mulțimile preafericite ale Bisericii sobornice o singură credință, o dragoste curată și cuvioșia cea într-un gând înspre Dumnezeu cel Atotputernic. Însă fiindcă era cu neputință de a da lucrurilor tărie și statornicie fără a aduna pe toți episcopii, sau măcar cel mai mare număr dintre ei, pentru amănunțita cercetare a ceea ce aparține preasfintei noastre credințe, *am adunat* episcopi pe cât mi-a fost cu putință mai mulți și, în prezența mea, ca unul dintre voi (căci nu o tăgăduiesc, și chiar este o fericire pentru mine a o zice, sunt împreună-slujitor cu voi), toate s-au cercetat cu îngrijire înainte de a da la lumină o hotărâre plăcută lui Dumnezeu, Carele vede toate, pentru a întări unitatea și a nu lăsa nici un pretext discordiilor și controverselor atingătoare de credință.”

După acest exordiu, care prin sine însuși este destul de semnificativ, Constantin a notificat decretul sinodului asupra sărbătoririi pascale, i-a explicat rațiunile și a îndemnat să fie respectat. Înainte de a slobozi pe episcopi, Constantin le-a ținut un discurs pentru a-i îndemna să păstreze pacea între ei. El a recomandat cu deosebire celor ce erau mai sus-puși să nu

1 Evsevie, *Viața lui Constantin*, Cartea a III-a, cap. XIII.

2 *Ibid.*

3 *Ibid.*, Cartea a III-a, cap. XVI și XVII.

se înalțe mai presus de cei ce le erau inferiori căci, a adăugat el, „nu este dat decât lui Dumnezeu a judeca despre virtutea și superioritatea fiecăruia“¹. După ce le-a dat câteva sfaturi, *le-a îngăduit* a se reîntoarce la Bisericile lor. Toți s-au retras veseli, atribuind stăruinței împăratului acordul ce se stabilise între cei cu păreri diferite.

Cât pentru chestiunea cea mai gravă ce a fost agitată în sinod, aceea a arianismului, Constantin a scris în Egipt, unde luase naștere disputa, „*confirmând*”, zice Evsevie, „și *sanționând* decretul Sinodului asupra acestui subiect.“²

Astfel, nimic nu lipsește mijlocirii lui Constantin la Nicea: el *convoacă* sinodul, el îl *prezidează*, el îi *confirmă* decretul. Evsevie, istoric contemporan, martor evenimentelor și care a luat parte la ele, spune limpede aceasta, iar istoricii de mai apoi și vrednici de credință, precum Socrate, Sozomen și Theodorit, mărturisesc despre exactitatea istorisirii sale.

Ghelasie din Chizic, autorul unui roman asupra Sinodului de la Nicea, și care trăia în veacul al cincilea, este cel dintâi ce face mențiune, cum am spus, de o intervenire a episcopului Romei în convocarea și președinția sinodului de la Nicea. Greșala lui s-a propagat în Răsărit, și sinodul al șaselea ecumenic, din veacul al șaptelea, nu a protestat contra ei când a fost rostită în prezența sa. Dar oricine va conveni că aserțiunea eronată a unui scriitor, ce contrazice istoria întreagă și izvoarele cele mai clare, nu poate fi admisă ca adevărată numai pentru cuvântul că nu s-a protestat contra ei într-un sinod ținut într-o epocă posterioară, care chiar de ar fi fost competent, nu era chemat să se pronunțe asupra sa. Nu se poate deci, cu bună credință, a opune astfel de probe mărturisirilor celor multe ale scriitorilor contemporani, și celei a însuși Sinodului care, în scrisorile sale, nu vorbește niciodată de intervenirea episcopului Romei.

Este sigur că Constantin nu și-a atribuit nicidecum drepturi *eclesiastice*, că nu a prezidat sinodul decât pentru a asigura libertatea discuției, și că a lăsat deciziile la judecata episcopală. Însă nu e mai puțin adevărat că el a *convoacat* sinodul, l-a *prezidat* și l-a *confirmat*; că, după dânsul, adunarea a avut *mai mulți episcopi președinți*; că trimișii episcopului Romei nu au prezidat; că Ossie, care a iscălit mai întâi actele Sinodului, nu era nicidecum delegatul episcopului Romei, orice ar zice Ghelasie din Chizic, a cărui mărturie n-are nici o valoare, după încredințarea chiar a teologilor romani celor mai instruiți.³

Care a fost intervenția episcopului Romei în sinodul al doilea ecumenic? Ea a fost *nulă*.

Acest sinod a fost convocat de Împăratul Theodosie (381), care nici nu a cerut măcar sfatul episcopului Romei. Acest episcop, care era atunci Damasie, nu trimise legați; nici un alt episcop din Apus nu luă parte. Sinodul a fost compus din o sută cincizeci de membri, între cari se disting oameni ca Sf. Grigorie al Nazianzului, Sf. Grigorie al Nissei, Sf. Petru al Sevastiei, Sf.

1 *Ibid.*, Cartea a III-a, cap. XXI.

2 *Ibid.*, Cartea a III-a, cap. XXIII.

3 Iată judecata dată de iezuitul Feller asupra acestui scriitor: „Autor grec din secolul al cincilea, care a scris *Istoria Sinodului de la Nicea*, ținut la 320. Această Istorie nu e decât un roman, **după judecata celor mai buni critici**; în cel puțin câteva puncte nu se acordă cu documentele și relatările celor mai demni de credință.” Ca bun ultramontan, Feller afirmă că Ghelasie a avut motive excelente, și aceasta l-a făcut să înfrumusețeze puțin Istoria sa. Astfel, după Feller, Ghelasie din Chizic a mințit; însă minciunile sale sunt scuzabile, datorită *intenției sale*, și pentru că motivele sale erau bune. Feller era fidel spiritului Companiei sale.

Amfilohie al Iconiei, Sf. Chiril al Ierusalimului. El a fost prezidat de Sf. Meletie al Antiohiei.

În vremea aceea era la Antiohia o schismă ce dura de un timp îndelungat. Orașul avea doi episcopi: Meletie și Paulin. Episcopul Romei era în comuniune cu cel din urmă, și deci privea pe Meletie ca schismatic, ceea ce nu împiedică pe acesta din urmă de a fi *sfânt* în ochii Bisericii Apusene ca și Răsăritene. Al doilea sinod ecumenic a fost deci prezidat de un episcop ce nu era în comuniune cu cel al Romei. Meletie a murit în timpul sinodului. Aceia dintre părinți cari erau cunoscuți prin elocvența lor rostiră elogiul său. Credincioșii dădură pe întrecute sfântului episcop al Antiohiei semnele venerației lor; toți îl priveau ca pe un sfânt, și când i se transportă trupul la Antiohia, călătoria a fost un triumf nesfârșit.

Sf. Grigorie al Nazianzului prezidă sinodul după moartea Sfântului Meletie. Adunarea nu recunosc pe Paulin ca episcop legiuit al Antiohiei, deși el era în comuniune cu episcopul Romei, și nu ținu deloc seamă de un compromis în virtutea căruia urmașul lui Meletie sau al lui Paulin va fi recunoscut ca episcop de toți creștinii de pretutindeni. Se alege deci Sf. Flavian ca urmaș al sfântului Meletie, iar Biserica Antiohiei, în afară de partizanii lui Paulin, aderă la această alegere.

Sf. Grigorie al Nazianzului primind învoirea de a părăsi scaunul său din Constantinopole, a fost înlocuit ca președinte al sinodului mai întâi prin Timothei al Alexandriei, și apoi prin Nectarie al Constantinopolei. Acești președinți succesivi nu au avut nici o legătură cu episcopul Romei.

Cu toate acestea, Sinodul a alcătuit canoane dogmatice însemnate, iar hotărârile sale s-au alipit cu cele ale sinodului de la Nicea în *simbolul credinței*; pe lângă acestea, el a schimbat ordinea ierarhiei *bisericești*, dând episcopului Constantinopolei al doilea rang în Biserică și punând după el pe cei ai Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului. Mai făcu încă un mare număr de canoane disciplinare, care au fost primite de toată Biserica¹.

Un an în urma sinodului din Constantinopole, împăratul Grațian adună un sinod la Roma². Paulin al Antiohiei se afla acolo. Adunarea se declară pentru el, contra Sfântului Flavian, care totuși a fost recunoscut ca episcop legitim de cea mai mare parte a provinciilor ce depindeau de patriarhat. Apusenii ridicaseră plângeri asupra Răsăritului, pentru că a decis chestiuni grave fără participarea Apusului. Însă, afară de legitimitatea lui Flavian, au aderat la tot restul, și Sinodul de la Constantinopole a fost îndeobște socotit ca *ecumenic*, deși episcopul Romei nu l-a convocat, nici prezidat, nici confirmat.

Ce devine în prezența unor astfel de fapte pretenția episcopului Romei la autocrația absolută în Biserică? El afirmă astăzi că toată jurisdicția vine de la el, și iată un sinod prezidat de un sfânt episcop cu care Roma nu era în comuniune, care a promulgat decrete dogmatice și disciplinare dintre cele mai însemnate; și acest sinod este unul din cele pe care Sf. Grigorie cel Mare îl venera ca pe una din cele patru Evanghelii!

Sinodul al treilea ecumenic, ținut la Efes (431), a fost *convocat* de împăratul Theodosie al II-lea și de colegul său, care iscălire și unul și altul scrisoarea de

1 Vezi Documentele Sinodului în colecția d- lui Labbe; *Istoriile bisericești* ale lui Socrate, ale lui Sozomen și Theodorit; operele Sfântului Grigorie al Nisei și ale Sfântului Grigorie al Nazianzului ș.a.

2 Cf. *Istor. Bis.* a lui Sozomen și a lui Theodorit; scrisorile Sfântului Ieronim și ale Sfântului Amvrosie; *Colecția Sinoadelor* a lui Labbe.

convocare, adresată, după obicei, mitropoliților fiecărei provincii: „Turburările din Biserică”, zic ei în scrisoare ¹, „ne-au făcut a judeca că este mare nevoie să *chemăm* pe episcopii lumii întregi. Prin urmare, Preasfinția Voastră va face cele de trebuință spre a merge la Efes de ziua Cincizecimii, și va aduce cu sine pe episcopii ce va crede de cuviință... etc.“

Se citește în actele sinodului că Sf. Chiril era *întâiul*, plinind și locul lui Celestin al Romei. Însă precum observă Fleury², „el ar fi putut foarte bine prezida prin demnitatea scaunului său.” Această reflexiune e foarte justă. Cu toate acestea, fiindcă al doilea sinod ecumenic dăduse episcopului Constantinopolei al doilea rang în episcopat, Nestorie ar fi putut disputa lui Chiril, adversarul său, președinția adunării. De aceea, cu drept cuvânt Chiril se înțelese cu Celestin, episcopul Romei, pentru ca adunarea să nu fie prezidată de ereticul pe care ea trebuia a-l condamna.

Se înțelege acum pentru ce episcopul Alexandriei a trebuit să se prezinte la sinod cu prerogativele episcopului Romei. Însă ar fi o greșală a se conchide de aici că el a fost legatul acestui episcop, care a fost reprezentat de doi episcopi apuseni și de un preot roman. În nici unul din actele sinodului Chiril nu amintește despre titlul său de legat al episcopului Romei; și când el era *personal* în cauză, ceda președinția nu delegaților episcopului Romei, ci episcopului Ierusalimului, care era *întâiul* după el, fiindcă cel din Antiohia nu asista la Sinod.

După ce s-a citit Crezul de la Nicea, s-a dat citire unei scrisori dogmatice a Sfântului Chiril către Nestorie, iar episcopii prezenți au primit-o ca pe mărturisirea adevărată a credinței. S-a citit apoi o scrisoare în care Nestorie își expunea doctrina: ea a fost condamnată. Iuvenalie al Ierusalimului propuse a se citi scrisoarea *preasfântului Arhiepiscop al Romei* către Nestorie; apoi s-a citit a treia scrisoare dogmatică a Sfântului Chiril; era scrisoarea sinodală cu cele douăsprezece anateme. S-a *declarat* că doctrina episcopului Romei și cea a Sfântului Chiril erau conforme Crezului de la Nicea.

S-au opus apoi mărturisirile Părinților din Răsărit și din Apus erorilor lui Nestorie. S-a dat citire scrisorii alcătuite de episcopul Carthaginei în numele episcopilor africani ce nu putuseră veni la sinod și al căror delegat era Sf. Chiril. Ea a fost aprobată. În fine, s-a rostit sentința, care a fost iscălită de toți episcopii. Sf. Chiril iscăli astfel: „Chiril, episcop al Alexandriei, am subscris judecând cu sinodul.” Ceilalți episcopi se serviră de aceeași formulă. Trebuie a lua seama că Sf. Chiril nu iscăli ca reprezentant al episcopului Romei. Dacă ar fi putut să se investească cu delegația lui Celestin, aceasta ar fi fost numai și numai pentru cazul când Nestorie ar fi voit să-i dispute președinția; deci această delegație nu avea nicidecum importanța pe care teologii romani ar vrea să i-o atribuie.

Episcopul Antiohiei nu sosise când osânda lui Nestorie a fost dată. S-a pretins că Chiril fusese judecător în propria cauză contra episcopului Constantinopolei. Împăratul se declară pentru acesta din urmă, și partida sa pretinse că trebuia a se reîncepe deliberările. Între acestea, episcopul Romei trimise trei legați, ca reprezentanți. Ei aduseră o scrisoare ce începea astfel: „Adunarea episcopilor are în sine pe Preasfântul Duh; căci un sinod este sfânt, și trebuie a-l cinsti, căci el *înfățișează* întrunirea mulțimii apostolilor. Niciodată apostolii nu au fost *părășiți* de *Învățătorul* pe care aveau poruncă

1 Operele Sfântului Chiril al Alexandriei; Labbe, *Collect. concil; Istor. Bis.* a lui Socrate.

2 Fleury. *Istor. Bis.*, Cart. a XXV-a, cap. XXXVII.

să-l vestească. Însuși Învățătorul grăia prin ei, căci El le spusese ce trebuiau să învețe și încredințase că El era Cel ascultat prin apostolii săi. Această sarcină de a învăța a fost predată tuturor episcopilor deopotrivă; noi o moștenim cu *toții* prin drept de moștenire, *noi toți*, cari propovăduim, *în locul apostolilor*, numele Domnului în feluritele țări ale lumii, după cuvântul Său: *Mergând, învățați toate neamurile*. Trebuie să țineți seamă, fraților, că *noi am primit o poruncă obștească*, și că Iisus Hristos a voit ca *toți* să o împlinim achitându-ne de această datorie. Suntem cu *toții* datori a lua parte la strădaniile celor cărora *toți* am urmat.” Un papă ce scria astfel unui sinod era foarte departe de teoriile Papalității moderne. Scrisoarea lui Celestin a fost aprobată de adunare, care în entuziasmul său strigă: „Lui Celestin, *noul Pavel!* Lui Chiril, *noul Pavel!* Lui Celestin, *păstrătorul credinței!* Lui Celestin *care se unește cu sinodul!* Tot sinodul mulțumește lui Celestin. Celestin și Chiril sunt *unul!* Credința sinodului este *una!* Este aceea a tot pământul.”

Celestin și Chiril erau puși pe aceeași linie ca apărători ai credinței sobornicești. Nici unul nici altul nu avea autoritatea, decât prin potrivirea învățaturii lor cu aceea a sinodului. În loc de a considera pe Celestin ca moștenind de la *Sf. Petru* o autoritate universală, ei îl compară cu *Sf. Pavel*, apostolul cel învățat.

Legații luară cunoștință de actele sinodului și declarară că le priveau drept *canonice* fiindcă, ziseră ei, episcopii Răsăritului și Apusului au asistat la sinod, ei înșiși sau prin delegații lor. Nu *pentru că* episcopul Romei îl *prezidase* și-l *confirmase*.

Sinodul, în scrisoarea sinodală adresată împăratului, se sprijină de asemenea pe *adeziunea episcopilor apuseni, al cărora interpret era papa Celestin*, întru a proba că hotărârea contra lui Nestorie era canonică.

În fața acestor fapte și doctrine, trebuie să înțelegem că Sf. Chiril ar fi putut prezida sinodul din Efes tot așa de bine fără delegația episcopului Romei ca și cu această delegație; că dacă el se laudă că reprezintă pe Celestin, era numai și numai pentru a avea precădere înaintea lui Nestorie, în ciuda canonului Sinodului din Constantinopole, care dădea acestuia din urmă întâiul rang după episcopul Romei; că cei trei trimiși ai papei nu se duseseră la Efes pentru a cârmui adunarea sau a o confirma, ci pentru a aduce adeziunea episcopilor apuseni, întruniți în sinod de Celestin.

Este deci fals a zice că papa prezida sinodul prin Sf. Chiril, care ar fi fost *legatul său* în această împrejurare. Altceva e cedarea, într-o împrejurare oarecare, a onorurilor alipite de Biserică la titlul de prim episcop, și altceva este a da *dreptul* de a prezida un sinod ecumenic. Calitatea de legat al episcopului Romei nu trăgea cu sine *dreptul la președinție*, după cum se vede din sinoadele unde trimișii acestui episcop asistară fără a le prezida. Prerogativele întâiului episcop, delegate Sfântului Chiril, îi dădeau precedența asupra lui Nestorie, în cazul când acest eretic ar fi voit să pretindă, după canonul al treilea al Sinodului din Constantinopole, președinția Sinodului de la Efes. Teologii romani au înțeles deci foarte rău faptul din care ar voi să-și facă o armă contra doctrinei *sobornicești*. Ei n-au luat seama că, chiar după sosirea legaților episcopului Romei la Efes, când Sf. Chiril nu prezida sinodul, această onoare o avea Iuvenalie, episcopul Ierusalimului. Episcopul Antiohiei dându-se cu partida lui Nestorie și neasistând la ședințe, dreptul de a prezida revenea episcopului Ierusalimului, fiindcă el era al cincilea episcop în ordinea ierarhică stabilită de sinoadele din Nicea și Constantinopole. Acest fapt

vorbește îndestul contra opiniei ce atribuie episcopului Romei dreptul de a prezida sinoadele, fie prin el însuși, fie prin delegații săi. Dacă el ar fi asistat, și dacă sinodul n-ar fi avut motive de a-l pune în cauză sau de a-l exclude, negreșit ar fi prezidat, în virtutea titlului său *bisericesc* de *întâi episcop*; însă de îndată ce trimitea reprezentanți, delegații săi n-aveau nici un drept la președinție, și nu prezidară într-adevăr niciodată. Episcopii Romei știau ei înșiși atât de bine că nu aveau acest drept, încât însărcinau adeseori cu delegația pe niște simpli preoți sau diaconi, cari n-ar fi putut într-un chip cuviincios să prezideze niște adunări de episcopi.

Actele Sinodului al Patrulea Ecumenic, ținut la Chalcedon în 451, nu sunt favorabile sistemului papal, orice ar zice teologii romani.

Sinodul a fost *convocat* de împăratul Marcian¹, care încunoștință pe Leon, episcopul Romei. Împărăteasa Pulheria îi scrise de asemenea, spunându-i că *a plăcut* preacucernicului împărat, soțul ei, de a întruni în sinod pe *episcopii răsăriteni*, spre a cugeta la nevoile credinței universale; ea îl roagă să-și dea consimțământul, pentru ca hotărârile să fie conforme regulilor. Era într-adevăr drept și trebuincios a cere adeziunea Apusului, pentru ca sinodul să fie ecumenic. Leon răspunse că *îndoielile iscate în ce privește credința ortodoxă*, făceau necesar un sinod; ca urmare împăratul Marcian și Valentinian, colegul său, adresară la toți episcopii scrisorile lor de convocare.

Trebuie a lua seama că Leon a consimțit numai la convocarea sinodului. El nu se credea deci în drept nici de a-l convoca, nici de a termina el însuși discuțiile, în virtutea autorității sale. Scrisorile sale către Marcian, către Pulheria și către Părinții Sinodului nu lasă nici o îndoială în această privință.

Acest fapt preliminar este de cea mai mare însemnătate.

Leon ceruse ca sinodul să se țină în Italia, dar împăratul refuză și arată locul la Nicea, apoi la Chalcedon. Mai în toate sesiunile sale sinodul recunoaște că a fost *convocat de preacucernicii împărați*, și nu amintește vreodată pe episcopul Romei în legătură cu aceasta. Un sinod roman, sub papa Ghelasie, afirmă că Sinodul din Chalcedon a fost adunat prin mijlocirea împăratului Marcian și a lui Anatolie, episcopul Constantinopolei. Inițiativa le aparținea, într-adevăr. Leon numai a consimțit și i s-au lăsat, cu această ocazie, prerogativele de prim episcop, precum se cuvenea. Deci a trimis la Chalcedon legații săi, cari erau: Bonifatie, *unul din împreună-liturghisitorii săi din orașul Romei*, precum el zice în mai multe din scrisorile sale către Marcian²; Pashasin, episcopul Siciliei; episcopul Iulian și Lucentie.

„Frațiile Voastră să gândiți”, zice el în scrisoarea sa către Părinții sinodului, „că prin voi eu prezidez adunarea voastră. Eu sunt de față în mijlocul vostru prin vicarii mei. Voi știți, după vechea datină, ceea ce credem noi; și nu vă puteți dar îndoii de ceea ce dorim.”

După cum vedem, Papa Leon apelează la vechea predanie și lasă pe sinod judecător în toate chestiunile, fără a interpune pretinsa sa autoritate doctrinală.

Cuvântul *a prezida*, de care el se slujește, trebuie oare luat în înțelesul strâns al cuvântului?

Cercetând cu amănuntul actele sinodului, se vede că delegații împăratului ocupau în sinod locul întâi; că adunarea a avut mai mulți președinți; că legații

¹ Toate actele la care facem aluzie în această istorisire se găsesc în *Colecția Sinoadelor* a lui Labbe. Vezi și *Operele Papei Leon*.

² Leon, Epist. XLIX și L vet. edit.; LXIX și LXXIV edit. Quens.

episcopului Romei și Anatolie al Constantinopolei lucrară împreună în același timp, ca *președinți bisericești*; ședința a douăsprezecea, mai cu seamă, ne dă probă despre aceasta. Astfel, un sinod din Sardinia, într-o scrisoare adresată Împăratului Leon¹, zice că sinodul din Chalcedon a fost prezidat „de Leon, preasfântul Arhiepiscop al mării Rome, în persoana legaților săi, și de preasfântul și venerabilul Arhiepiscop Anatolie.”

Fotie, în *Despre sinoade*, cartea a VII-a, desemnează ca *președinți* ai sinodului pe Anatolie, pe legații episcopului Romei, pe episcopul Antiohiei și pe episcopul Ierusalimului. Chedrin, Zonara și Nil din Rhodos spun la fel².

Pe de altă parte, în *relatarea* adresată Sfântului Leon de Părinții Sinodului se citește că adunarea a fost prezidată de dregătorii delegați de împăratul. Trebuie deci a admite că sinodul din Chalcedon s-a ținut în aceleași condiții ca și cel de la Nicea, că autoritatea civilă a avut întâiul loc și că episcopii scaunelor numite mai pe urmă patriarhale l-au prezidat împreună, în același timp. Noi nu întâmpinăm nici o greutate a încheia de aici că episcopul Romei a ocupat *întâiul loc* între episcopi, în persoana legaților săi; însă altceva e a *prezida*, mai cu seamă în înțelesul ce-l dau acestui cuvânt teologiei romani.

Incontestabil este faptul că *scrisoarea dogmatică* adresată de Papa Leon Părinților sinodului a fost cercetată și aprobată pentru cuvântul că era întocmai cu doctrina sfinților Celestin și Chiril, întărită de Sinodul din Efes. Când, în a doua ședință, se citiră două scrisori ale sfântului Chiril, *prea slăviții judecători* și toată adunarea ziseră: „Să se citească acum scrisoarea lui Leon, prea vrednicul întru Dumnezeu, Arhiepiscop al împărăteștii și Vechii Rome.” La sfârșitul citirii, episcopii strigară: „Aceasta este credința apostolilor. Așa credem cu toții. Anatema celui ce nu crede astfel. Petru a vorbit prin Leon. Așa au învățat apostolii. Leon a învățat după credincioșie și adevăr. Așa a învățat și Chiril.” Câțiva episcopi ridicând îndoieli asupra doctrinei cuprinse în scrisoarea lui Leon, s-a hotărât ca în termen de cinci zile *să se întrunească la Anatolie, episcopul Constantinopolei*, pentru a se sfătui cu el și a primi lămuriri. Dacă o asemenea însărcinare s-ar fi dat legaților episcopului Romei, negreșit că teologiei romani ar fi tras din aceasta numeroase consecințe în favoarea sistemului lor. Însă legații nu fură chemați de Anatolie decât pentru a explica oarecari cuvinte latine ce se păreau a fi întunecoase celor ce ezitau, dar cari, după explicările legaților, aderară ca și ceilalți la scrisoarea lui Leon.

Tot ce s-a făcut în sinod cu privire la scrisoare dovedește în modul cel mai luminat că nu a fost aprobată *pentru că venea de la un episcop cu autoritate*, ci *pentru că ea era conformă* învățăturilor tradiționale. Este destul a răsfoi cineva *Procesele verbale* pentru a găsi despre aceasta numeroase mărturii. Teologiei romani n-au voit să vadă decât cuvintele: „Petru a vorbit prin Leon“, ca și când aceste expresii ar putea să aibă un înțeles ultramontan, puse cum sunt în mijlocul celorlalte aclamații și în prezența unei mulțimi de declarații ce nu-i dau decât înțelesul arătat de noi.

Fiindcă s-a abuzat mult de expresiile onorifice ce se întâlnesc în lucrările sinodului la adresa episcopului Romei, trebuie să le arătăm adevăratul înțeles.

Sf. Grigorie cel Mare, în scrisorile sale contra titlului de *episcop ecumenic*, luat de Ioan Postnicul, patriarh al Constantinopolei, ne spune că Sinodul din Chalcedon a dat acest titlu și episcopului Romei. Vedem într-adevăr în procesele verbale ale sinodului că titlul i-a fost dat prin legați. Cel întâi dintre

1 Int. act. Conc. Chalced.

2 Ced., *Compend. Hist.*; Zonar., *Annal.*, Nil. Rhod., *De Synod.*

ei subscrise în acești termeni la mărturisirea de credință, în a șasea ședință: „Pashasin, episcop, vicar al Prea Sfințitului Leon, episcop al Bisericii universale, al orașului Romei, președintele sinodului, am întărit, primit și iscălit.” Ceilalți legați semnară cam tot în acești termeni.

Deja în a treia ședință legații, vorbind de Papa Leon, ziceau: „Sântul și preafericitul papă Leon, *cap al Bisericii universale*, înzestrat cu vrednicia apostolului Petru, care este temelia Bisericii și piatra credinței etc.”

În a patra ședință, legatul Pashasin dădu iarăși lui Leon titlul de *Papă al Bisericii universale*.

Părinții sinodului nu au văzut în aceste expresii decât un titlu *onorific*, la care ambiționa, fără îndoială, episcopul Romei, pentru a determina mai bine superioritatea sa asupra episcopului Constantinopolei, pe care al doilea sinod ecumenic îl înălțase la al doilea rang, și care, ca episcop al noii capitale a Imperiului, trebuia, firește, să dobândească o influență preponderentă în afacerile Bisericii, din cauza deselor sale relații cu împărații. Totul deci ne face să credem că sinodul, spre a menaja susceptibilitatea episcopului Romei, i-a acordat titlul de *episcop ecumenic*. Era un mijloc prin care să se poată primi la Roma canonul al douzeci și optulea, pomenit mai sus, unde se dezvoltă canonul sinodului al doilea ecumenic asupra înălțării episcopului Constantinopolei la al doilea rang în episcopat. Însă episcopii Romei, dacă credem pe Sf. Grigorie, urmașul lor, priviră acest titlu ca *ilicit*.

Înainte a unei astfel de hotărâri a înșiși papilor, mai putem da oare importanță vorbelor legaților lui Leon și mai putem a ne sluji de ele ca de niște probe în favoarea *unei autorități*, a cărei *expresie* însăși era condamnată la Roma? Să mai amintim și faptul că sinodul, dând episcopilor Romei un titlu, decidea indirect că ei nu aveau drept la el în puterea vredniciei lor, și că nu puteau niciodată să-i atribuie decât o valoare curat *bisericească*.

Cât pentru confirmarea actelor sinodului, trebuie să observăm două lucruri: sinodul a fost cel ce a confirmat scrisoarea dogmatică a lui Leon, iar Părinții nu i se adresa decât pentru a-i cere *adeziunea* sa și a Bisericii Apusene. Leon refuză să admită canonul al douăzeci și optulea, precum am spus-o, ceea ce nu a împiedicat ca el să fie universal admis, atât în Apus cât și în Răsărit.

Așadar episcopul Romei nu a convocat sinodul de la Chalcedon; nu l-a prezidat *singur* prin legații săi, cari nu au avut întâiul loc decât pentru că el era *întâiul episcop* în virtutea canoanelor; nu a confirmat sinodul, iar titlurile *onorifice* ce i s-au dat nu probează nimic în favoarea autorității universale și suverane ce ar vrea unii să atribuie Papalității.

Istoriisirile înfățișate nu pot lăsa nici o îndoială asupra modului cum se privea *indeobște* autoritatea episcopilor Romei în veacul al patrulea și al cincilea.

Dar pentru a nu lăsa fără răspuns nici una din aserțiunile teologilor romani, vom examina *faptele și textele* în care ei au crezut că găsesc probe în sprijinul sistemului lor.

Faptele principale din veacul al patrulea și al cincilea, pe care ei s-au sprijinit, sunt cele privitoare la Sf. Athanasie, la donatiști și la Sf. Ioan Gură de Aur. Să întrebăm asupra acestor fapte *datele confirmate* ale istoriei.

Una din urmările canonului al șaselea de la Nicea fusese păstrarea întâiului rang în Biserică pentru episcopul Romei. Apoi, din pricina împrejurărilor în cari se găsea Apusul, el trebuia a fi considerat ca interpretul Bisericii Apusene.

Prin urmare, *această regulă bisericească*¹ trecu în uz: astfel, trebuia totdeauna a-l *chema* la sinoadele răsăritene ce s-ar aduna, și nu trebuia a *decide nimic fără a avea și consimțământul său*. Regula era dreaptă, căci Răsăritul singur nu forma Biserica *universală* fără Apus, iar episcopul Romei reprezenta Apusul întreg, într-o epocă când acele laturi erau pustiite de către barbari, când episcopii nu puteau părăsi scaunele lor ca să vină în Răsărit, spre a aduce mărturia lor în niște discuții unde Bisericele lor în parte nu erau deloc interesate. Iată ce spune Sozomen²: „Nici episcopul orașului Roma, nici un alt episcop din Italia sau din provinciile mai depărtate nu asistară la acest sinod (din Antiohia), căci francii devastau atunci Gallia.”

Pavel al Constantinopolei și Athanasie al Alexandriei, credincioși mărturisirii de la Nicea, fiind prizoniți și izgoniți de către episcopii răsăriteni, susținuți de puterea imperială, firește că trebuiau să se adreseze Bisericii Apusene și să apeleze la episcopul Romei care o reprezenta. „Episcopul orașului Roma”, zice Sozomen³, „și toți episcopii din Apus nu priviră depunerea episcopilor ortodocși decât ca o nedreptate ce li se făcuse; căci ei aprobaseră chiar de la început credința sinodului de la Nicea și rămăseseră până atunci în aceleași simțăminte. Pentru aceasta ei primiră cu bunăvoință pe Athanasie, care venea la ei, și pretinseră că au dreptul a judeca cauza lui. Evsevie (al Nicomidiei) a fost foarte întristat de aceasta și scrisese lui Iulie.”

Evsevie al Nicomidiei reprezenta pe Răsăritenii arieni, iar episcopul Romei reprezenta pe episcopii Apuseni. Acest episcop era Iulie. El luă apărarea episcopilor prizoniți, îi susținu contra răsăritenilor și, folosindu-se *de prerogativa scaunului său*⁴, recunoscă ca adevărați episcopi pe cei izgoniți de arieni pe nedrept. Aceștia se întruniră la Antiohia și trimiseră lui Iulie o scrisoare în care îi ziceau, cu asprime, că nu trebuia să se amestece în afacerea celor izgoniți de ei, după cum nici dânșii nu s-au amestecat în afacerea lui Novat, pe care el îl alungase din Biserica sa. Sozomen⁵ dă mai multe lămuriri asupra acestei scrisori. El ne spune că episcopii răsăriteni ziseră că „Biserica romanilor era preaslăvită pentru că fusese cercetată de apostoli și pentru că a fost chiar din început mitropolia evlaviei, deși dascălii credinței i-au venit din Răsărit. Cu toate acestea nu li se părea drept să fie priviți ca inferiori, pentru că erau întrecuți în număr și în măreție de o Biserică căreia îi erau superiori în virtute și în curaj.” Iulie nu le-a răspuns că era șeful Bisericii *de drept divin*; însă le-a amintit *regula bisericească* citată mai sus, în puterea căreia el ar fi trebuit să fi fost *convocat și consultat*. Sozomen adaugă⁶ că *această prerogativă convenită demnității scaunului său îi dădea dreptul de a purta grijă de toți cei ce se adresaseră lui, căutând un liman în fața prigonirilor partidei ariene din Răsărit, și trebuie să dea înapoi fiecăruia Biserica sa.*”

Pretențiile episcopului Romei nu mergeau mai departe de o prerogativă *bisericească*. Răsăritenii nu voră să creadă că Iulie ar fi interpretul Bisericii Apusene, după cum pretindea în răspunsul ce le adresă.⁷ Pentru aceasta episcopii din acea parte fură convocați spre a decide cine avea dreptate în

1 Socrate, *Hist. Eccl.*, Cartea a II-a, cap. XVII.

2 Sozom., *Hist. Eccl.*, Cartea a III-a, cap. VI.

3 *Ibid.*, Cartea a III-a, cap. VII.

4 Socrate, *Hist. Eccl.*, Cartea a II-a, cap. XV.

5 Sozom., *op. cit.*, Cartea a III-a, cap. VIII.

6 *Ibid.*

7 Scrisoarea lui Iulie către Răsăriteni, în *Apologia Sfântului Athanasie*, § 26.

cauza episcopilor prizoniți, și mai cu seamă a Sfântului Athanasie, răsăritenii sau episcopul Romei. Acesta a fost scopul Sinodului din Sardica (anul 347).¹

Acest fapt singur este de ajuns întru a dovedi că autoritatea universală a episcopului Romei nu era recunoscută, și că *prerogativele sale bisericesti* erau supuse judecării sinodului.

Iulie scrisese sinodului din Sardica, *dezvinovățindu-se* că n-a putut veni potrivit scrisorii de convocare ce i se adresase. El a trimis doi preoți și un diacon ca să-l reprezinte, și adunarea a fost prezidată de către Ossie, episcopul de Cordova.

S-a cercetat cauza lui Athanasie și a celorlalți episcopi dați jos în Răsărit de partida Arieniilor cu sprijinul puterii imperiale. Nevinovăția lor s-a recunoscut dimpreună cu ortodoxia lor, și au fost întăriți ca episcopi legiuitori ai scaunelor lor. Un sinod adunat la Roma de către Iulie dăduse deja o hotărâre la fel, dar li s-a părut că nu e de ajuns. Un alt sinod al apusenilor, ținut la Milan, rugă pe împăratul Constant să se înțeleagă cu fratele său, care avea reședința la Constantinopole, pentru a întruni pe episcopii ambelor Imperii. Atunci ambii împărați convocară sinodul de la Sardica, unde răsăritenii trebuiau să se unească cu apusenii pentru a termina discuțiile. Episcopii arieni, găsindu-se în minoritate, se *împrotiviră* și nu veniră la sinod, care totuși ținu ședințele sale sub președinția lui Ossie, episcopul Cordovei.

Sinodul din Sardica nu a fost *nici convocat, nici prezidat* de episcopul Romei; Ossie n-a fost nicidecum legatul său, după cum o pretind, fără a putea da probe, teologii romani; iar trimișii săi nu se bucurară de nici o cinste deosebită.

În scrisoarea sa, scrisă către răsăriteni în numele sinodului roman², Iulie îi învinuiește că au judecat pe Athanasie și pe ceilalți episcopi părtași ai credinței de la Nicea fără a ține seamă *de obiceiul* statornicit de a nu se hotărî nimic în Răsărit fără a supune cazul cunoștinței scaunului apostolic din Apus: „Nu cunoașteți voi”, le spune el, „că este *obiceiul* ca mai întâi să ni se scrie?”³

Sinodul din Sardica a întărit obiceiul acesta prin canonul al III-lea, întocmit de către Ossie astfel:

„Și aceasta este de nevoie a se adăuga: ca nici unul dintre episcopi să treacă din eparhia sa la altă eparhie întru care se află episcopi, fără numai de ar fi chemat vreunul de frații cei ce se află într-însa, pentru a nu se părea că noi încuiem ușile dragostei. Așijderea și aceasta încă trebuie a o prevedea: ca dacă vreunul din episcopi în vreo eparhie ar avea pricină împotriva fratelui său și a împreună-episcopului, nici unul din aceștia de la altă eparhie să nu cheme judecători. Iar dacă cumva vreunuia din episcopi — în vreo pricină — i s-ar părea că se osândește și s-ar socoti pe sine că nu reușește, ci bună pricină are ca și de un al doilea *sobor* să se mai cerceteze judecata..., *de se pare dragostei voastre, să cinstim* pomenirea Apostolului Petru, iar aceia cari au judecat *să scrie lui Iulie, episcopul Romei*, ca prin episcopii megieși cu eparhia, dacă ar trebui să se mai reînnoiască judecata, el să dea cercetători; iar de ar socoti că pricina nu are trebuință de a doua judecată, cele odată judecate să nu se mai desfacă, ci cele ce sunt adevărate de el să rămână.”

Sinodul a aprobat propunerea, și episcopul Gaudențiu a adăugat (can. 4) că în timpul apelului să nu se așeze alt episcop în locul celui ce ar fi fost

1 Socrate, op. cit., Cartea I, cap. XX.

2 Athan., *Apolog.*, § 36.

3 *Ibid.*, § 35.

caterisit, până ce episcopul Romei va da o hotărâre. Sinodul (can. 5 grec, 7 latin) reglementează apelurile la Roma.

Teologii romani triumfă de aceste canoane. Totuși e de ajuns a le citi cu pricepere pentru a vedea că ele sunt cu totul contrare sistemului lor. Într-adevăr, sinodul, departe de a recunoaște episcopului Romei o autoritate *universală și divină*, nici măcar nu legalizează într-un mod obștească *obiceiul* ce se stabilise, de a apela la scaunul Romei ca reprezentant al Apusului, ci hotărăște acest lucru doar *pentru unele cazuri particulare*. Afară de episcopii marilor scaune, prizonieri de arieni, și a căroră pricină trebuia să o judece sinoadele, era un mare număr de episcopi mici și de preoți din Răsărit de cari Biserica întregă nu se putea ocupa¹. Pe acești episcopi sinodul îi trimite, în ultima instanță, *la Iulie, episcopul Romei*. El nu îi trimite la episcopul Romei în general, ci la Iulie, și nu face din reglementarea sa o *obligație*; aceste apeluri sunt curat facultative; în fine, sinodul propune a *cinsti pomenirea Sfântului Petru, atribuind unui episcop al Romei o prerogativă pe care o privește ca nouă și excepțională*. O asemenea hotărâre nu echivalează oare cu declarația formală că papa nu posedă legal nici un drept, chiar în chestiunile disciplinare și în guvernarea generală a Bisericii? Dacă sinodul ar fi socotit că episcopul Romei ar avea vreun *drept* oarecare, ar fi cugetat oare *a-i face o atât de mare cinste acordându-i o prerogativă tranzitorie*?

Sinodul își notifică declarațiile prin mai multe *scrisori sinodale*². El intră în amănuntele afacerii Sfântului Athanasie și a celorlalți episcopi ortodocși alungați de arieni și pe nedrept goniți de către ei din scaunele lor.

Teologii romani citează, cu orgoliu, mai cu seamă scrisoarea ce a fost scrisă episcopului Romei, din pricina acestor cuvinte ce se găsesc în ea:

„Și tu, prea iubite frate, despărțit cu trupul, ai fost cu duhul împreună cu noi, din pricina dragostei tale și a legăturii ce este între noi. *Devinovățirea* ta, că n-ai venit la sinod, este bună și întemeiată pe nevoia vremii; căci lupii schismatici ar fi putut în vremea lipsei tale să săvârșească furturi și să pună curse; câinii eretici ar fi putut lătra și, în nebuna lor turbare, să facă pustiiri; în sfârșit, șarpele iadului ar fi putut vărsa veninul hulelor sale. Ar fi fost bine și prea cuviincios a întruni pe episcopii din toate provinciile în capitală, adică la scaunul lui Petru; însă tot ce s-a făcut, veți afla din scrisorile noastre; și frații noștri împreună slujitori, Arhidam și Filoxenie, și fiul nostru, diaconul Leon, vă vor face cunoscut toate prin viu grai.”

Am tradus prin *capitală* cuvântul *caput*, și credem că astfel era într-adevăr înțelesul pe care sinodul îl avea în vedere; căci, în aceeași frază, el îl pune în opoziție cu acela de *provincii*. Ar fi fost deci bine, după sinod, ca adunarea să fi avut loc, precum o dorea Iulie, la Roma, pentru două cuvinte: că acest oraș era capitala Imperiului, și totodată scaunul Sfântului Petru. Teologii romani traduc cuvântul *caput* prin acela de *șef*; însă cauza lor nu câștigă aici nimic, căci acest cuvânt înseamnă totodată *cap și întâiul în ordinea ierarhică*. Cum că episcopul Romei este *șeful* Bisericii cu titlul de întâiul și ca ocupând *scaunul cel mai înalt*, nimeni nu zice altfel; cum că el este întâiul în ordinea ierarhică, statornicită de Biserică, toată lumea se învoiește cu aceasta. Nu folosește deci la nimic a interpreta într-un mod puțin rațional textul sinodului din Sardica, pentru a sprijini un sistem care nu poate fi favorizat în nici un chip.

Acei ce au căutat să tragă un folos atât de mare dintr-un cuvânt

1 Cf. scrisoarea lui Iulie către Răsăriteni, în *Apologia* Sfântului Athanasie.

2 Athan., *Apol. contra arienilor*; Ilarie din Poitiers, *Fragmente*; Theodorit., *Hist. Eccles.*

întrebuințat de sinodul din Sardica, au trecut sub tăcere faptele ce reies într-un chip luminos chiar din actele acestei sfinte adunări, că el adică a fost convocat de împărații Constant și Constanție, după cum o afirmă însuși sinodul și toți istoricii; că a fost convocat pentru a cerceta o hotărâre dată de papa într-un sinod din Roma; că a fost prezidat de Ossie, iar nu de legați¹; în fine, că în loc de a fi confirmat de papa, sinodul a fost acela care confirmă sentința papei și îi acordă oarecari prerogative în biserică².

Aceste fapte incontestabile grăiesc mai mult despre autoritatea papală decât un cuvânt rău tradus, și dau apelului Sfântului Athanasie adevăratul său caracter.

Să cercetăm acum pricina donatiștilor.

Nu vom arăta cu deamănuntul pricinile schismei care stânjeni atâta vreme Biserica din Africa. Din multe fapte legate de ea, voim doar a încheia că atât schismaticii cât și părinții ortodocși recunoșteau în episcopat singura autoritate îndrituită a dezlega chestiunile ce dezbinau Biserica. De aici numeroasele sinoade ce se adunau de o parte și de alta și cari se condamnau unele pe altele. Constantin, îndată după suirea sa pe tron, i-a scris lui Cecilian, episcopul Carthaginei, făgăduindu-i bani și protecția locuitorilor săi spre a aduce pe schismatici la ascultare. Aceștia căutară să se dezvinovățească pe lângă principe, zicând că episcopii cari îi osândiseră erau și judecători și pârâși, și rugară pe împăratul a le da ca judecători pe episcopii din Gallia, unde ei se aflau atunci. Principele consimți, numind ca judecători trei episcopi din cei mai învățați și din cei mai aleși ai vremii: pe Maternus al Coloniei, pe Rheticius al Autunului și pe Marin din Arles; el îi trimise la Roma spre a se alătura lui Miltiade, episcopul acestui oraș, și lui Marcu³, pentru a asculta depozitiile contradictorii ale lui Cecilian și ale adversarilor săi. Evsevie ne-a păstrat scrisoarea trimisă de Constantin în această împrejurare episcopului Romei și lui Marcu. Vom traduce această scrisoare, precum și un extras din petiția donatiștilor către Constantin. Aceste două documente vor vădi caracterul apelului donatiștilor și vor proba că teologii romani nu sunt nicidecum autorizați a-l convoca în sprijinul părerilor lor.

Iată mai întâi extractul, păstrat de către Optat din Mileva⁴, din petiția donatiștilor:

„Vă rugăm, o, Constantine, preabunule împărat, care sunteți dintr-o familie cinstită (căci părintele vostru n-a fost prigonitor ca colegii săi, lucru care a ferit Gallia de crima⁵ ce face obiectul discordiilor noastre în Africa); Rugăm Pietatea Voastră să ne dea judecători cari să fie din Gallia!“

Ca urmare a acestei petiții, Constantin a ales pe cei trei episcopi galicani de cari am vorbit, și le dădu în ajutor pe episcopul Romei și pe Marcu, pentru a examina cauza și a judeca. Constantin scrise astfel despre aceasta celor doi judecători romani⁶:

1 E de ajuns, pentru a stabili acest fapt, să cităm prima linie din semnăturile sinodului: „Ossie al Spaniei; Iulie al Romei, prin preoții Arhidamus și Filoxenus etc.“ (Sf. Athanasie, *Apologie contra arienilor*, §. 50).

2 Athan. *Apologie contra arienilor și Istoria arienilor pentru călugări*; *Istoriile bisericesti* ale lui Socrate, Sozomen și Theodorit. Actele sinodului, în colecția lui Labbe.

3 Erudiții convin mai îndeobște că acest Marcu era un preot influent, care a fost episcopul Romei după Silvestru.

4 Sf. Optat, Cart. I contra lui Parmen.

5 Donatiștii vorbesc aici de crima de a fi părăsit Sfintele Scripturi în timpul persecuțiilor.

6 Evsevie, *Hist. Eccles.*, Cartea a X-a, cap. V.

„Constantin August, lui Miltiade, episcop al orașului Roma, și lui Marcu⁷.

„Primind de la preastrălucitul Anulinus, proconsulul Africii, hârtii ce cuprind o mulțime de învinuiri împotriva lui Cecilian, episcopul Carthaginei, de către unii din colegii săi, noi ne-am întristat că în aceste laturi, pe care Pronia dumnezeiască le-a supus stăpânirii noastre fără ca noi să fi avut nevoie de mijlociri, și a căror populație este atât de numeroasă, poporul este împărțit în două și episcopii nu conglăsuiesc între ei. *Mi-a plăcut* ca Cecilian, cu zece episcopi dintr-aceia ce-l acuză, și cu alți zece ce va crede el de nevoie pentru a se apăra, să se îmbarce pentru Roma; pentru ca acolo, înaintea voastră () i înaintea lui Rheticius, Maternus și Marin, *colegii voștri*, cărorora pentru aceasta *am dat poruncă* să vină la Roma, el să poată fi ascultat, precum știți că o cere preasfânta lege. Și, pentru ca să puteți avea o deplină cunoștință de afacere, am trimis *colegilor voștri sus-zși* copii de pe hârtiile ce mi-au fost adresate de Anulinus. Deci după ce Înălțimea Voastră le veți citi, veți alege cum trebuie să se judece această discuție și să se sfârșească după lege. Voi cunoașteți că respectul meu pentru preasfânta Biserică Sobornică mă îndeamnă a dori ca toată schisma precum și toată dezbinarea să lipsească dintre voi. Fie ca puterea marelui Dumnezeu să vă păzească, prea iubite, într-un mulți ani.”

Din documentele ce preced, putem încheia că donatiștii nu au apelat la Roma, ci la împăratul; că ei nu au cerut arbitrajul episcopului din Roma, ci pe acela al episcopilor din Gallia; că împăratul a fost cel care a dat în ajutor, din propria sa autoritate, pe episcopul Romei și pe Marcu celor trei episcopi galicani aleși de el. Se poate vedea în toate acestea umbra unei dovezi în favoarea autorității suverane a episcopului Romei? Oare alegerea locului pare a avea vreo importanță? Evident că nu, deoarece se înțelege că Constantin a indicat orașul unde se putea merge cu mai multă ușurință atât din Africa cât și din Gallia; alegerea sa explică pentru ce a dat în ajutor pe Miltiade și pe Marcu judecătorilor ceruți de donatiști. Ar fi fost puțin cuviincios a trimite la Roma episcopi să judece o pricină bisericească, fără a face să aibă un rol și cei ce erau în capul Bisericii Romane. Se înțelege deci pentru ce Constantin a numit pe Miltiade și pe Marcu judecători în cauza donatiștilor, deși mijlocirea lor nu a fost cerută de donatiști.

Alți cincisprezece episcopi italieni s-au dus la Roma pentru această afacere. Sinodul s-a rostit în favoarea lui Cecilian. Episcopul Romei făcând parte din sinod, hotărârea ar fi trebuit neapărat să fie privită ca definitivă, dacă s-ar fi recunoscut acestui episcop o autoritate suverană; dar n-a fost așa. Donatiștii se plânseră că episcopii galicani pe care îi ceruseră de judecători erau în prea

⁷ Acest Marcu a încurcat mult pe teologii romani. Dacă el n-ar fi fost numit împreună cu episcopul Romei, ar fi fost mai lesne a-l face pe acesta din urmă un judecător *suveran*, căruia s-ar fi dat de ajutor trei episcopi galicani doar de formă și pentru a ridica donatiștilor tot pretextul de a se opune sentinței. Însă singur numele acestui Marcu e de ajuns spre a face combinația imposibilă. Baronius era atât de convins de aceasta, încât încercă a proba că avem aici o greșală de copist; el propune deci a se înlocui cuvintele: kai Markw prin ierarch. La aceasta sunt mai multe inconveniente, afară de denaturarea textului lui Evseviev; întâi, cuvântul *ierarh* înseamnă *episcop*, și deja Miltiade este numit de Constantin *episcopul Romei*; pentru ce i-ar fi dat el *de două ori* același calificativ în accepțiunea scrisorii sale? Al doilea, este că cuvântul ierarch, cu înțelesul de *episcop*, nu era încă în uz în secolul al patrulea. Savanții opun în general aceste motive lui Baronius, observând între altele că toate manuscrisele poartă într-adevăr cuvintele kai Markw. Trebuie oare a denatura un text și a introduce un rău cuvânt, pentru a face plăcere teologilor romani? Scopul nu ar scuza mijloacele.

mic număr la Roma, și cerură din nou un sinod mai numeros, unde să se judece pricina lor cu mai multă îngrijire.

Constantin adună acest sinod la Arles. Și invită acolo un mare număr de episcopi din deosebite laturi ale împărăției sale, adică din Apus, căci nu stăpâna încă decât această parte a împărăției romane. Evsevius ne-a păstrat scrisoarea trimisă de el episcopului Siracuzei, prin care-l îndeamnă să meargă la Arles¹. Scrisoarea este prețioasă, fiindcă ea mărturisește că judecata dată la Roma nu era recunoscută ca neschimbabilă și că împăratul a fost acela care a convocat sinodul de la Arles. Părinții sinodului adevărați ei înșiși aceasta în scrisoarea trimisă episcopului Romei. Acest episcop era atunci Silvestru, urmând lui Miltiade. El trimise la Arles, în calitate de legați, pe preoții Clavian și Vitus (sau Viton) și pe diaconii Evghenie și Chiriac. Sinodul a avut loc în 315, cu zece ani înaintea marelui sinod de la Nicea. El a fost prezidat de Marin din Arles. După ce au consfințit hotărârea sinodului Romei, episcopii au socotit de cuviință să facă mai multe reglementări, pe care le trimiseră lui Silvestru cu această scrisoare:

„Marin etc. etc., preaiubitului papă Silvestru, închinăciune veșnică în Domnul.

„Uniți prin legăturile dragostei adevărate și în unirea Bisericii Sobornicești, mama noastră, din cetatea Arles, unde ne-a adunat prea piosul nostru împărat, vă salutăm părinte preaslăvit, cu tot respectul ce vi se cuvine.

„Am avut de-a face cu oameni desfrânați și foarte primejdioși legii noastre și predaniilor; însă *mulțumită puterii lui Dumnezeu, cel de față în mijlocul nostru, mulțumită datinilor și orânduiei adevărului*, ei au fost biruiți, aduși la tăcere și în neputință de a da urmare acuzațiilor lor și a le dovedi; pentru aceasta, *prin judecata lui Dumnezeu și a Bisericii*, care cunoaște pe ai săi, ei au fost osândiți.

„Bine era de ar fi voit Dumnezeu, *prea iubite al nostru frate*, ca să fi asistat și voi la această privesc! Credem însă că hotărârea dată contra lor ar fi fost încă mai îngreuitoare și, dacă ați fi judecat împreună cu noi, am fi simțit o mai mare bucurie; dar voi n-ați putut părăsi acele locuri, unde apostolii nu încetează de a prezida, și unde sângele lor dă slavei lui Dumnezeu o nesfârșită mărturisire.

„Prea iubite frate, nu am crezut de datoria noastră a vedea numai de afacerea pentru care am fost adunați, ci încă și de nevoile provinciilor noastre respective, și vă trimitem canoanele noastre, pentru ca prin voi, *care aveți cea mai mare autoritate*, ele să vină la cunoștința tuturor.“

Se pretinde îndeobște în Apus că sinodul din Arles recunoștea prin aceste din urmă cuvinte autoritatea universală a episcopului Romei. Dar nimeni nu pomenește îndeajuns că sinodul s-a ținut fără nici o contribuție a acestui episcop, că nu l-a prezidat el, că Părinții, în scrisoarea lor, nu fac nicidecum mențiune de autoritatea sa între motivele ce au adus ca să osândească pe donatiști; că ei nu au așteptat aprobarea sau confirmarea sa spre a proclama canoanele lor disciplinare; că ei i le notifică numai, pentru ca, având o mai mare autoritate, în calitate sa de episcop al *scaunului apostolic* din Apus, să le poată face cunoscute tuturor.

Aceasta probează numai și numai că episcopul Romei era recunoscut ca

¹ Evsevius, *op. cit.*; Sf. Optat, Cartea I; Scrisorile Fericitului Augustin, *passim*; *Colecț. Sinoad.* a lui Labbe; *Colecț. Sinoad. din Gallia* a lui Sirmond.

primul din Apus, din pricina autorității *apostolice* și a vredniciei scaunului său; că era astfel mijlocitorul firesc între Apus și scaunele *apostolice* din Răsărit. A voi să găsești mai mult decât atât în cuvintele sinodului din Arles ar fi o exagerare. E de ajuns a lua seama că sinodul, convocat fără episcopul Romei, a lucrat cu independență și că el a întărit o hotărâre a unui sinod din Roma prezidat de papa, spre a ne convinge că autoritatea papală, astfel cum o au astăzi apusenii, era atunci necunoscută.

Cu greșală deci citează teologii romani apelul donatiștilor ca favorabil pretențiilor papale.

Să cercetăm acum afacerea Sfântului Ioan Gură de Aur.

Acest mare episcop al Constantinopolei își atrase ura împărătesei Evdoxia, a mai multor episcopi și a altor fețe bisericești, prin tăria sa în a menține regulile celei mai curate orânduiei. Vrăjmașii săi găsiră sprijin în Theofil, episcopul Alexandriei.¹ Acest episcop izgonise, ca origeniști, pe niște bieți călugări. Aceștia veniseră la Constantinopole să ceară dreptate. Vestita chestiune a origenismului dădea iarăși prilej de discuții. Gură de Aur n-a crezut folositor a o mai cerceta. Însă Evdoxia, care se îndeletnicea cu chestiuni teologice mai mult decât se cuvenea unei femei, luă apărarea călugărilor contra lui Theofil, care primi poruncă să meargă la Constantinopole. El încă nu sosise acolo, când Gură de Aur își atrase ura împărătesei, care hotărî atunci de a se servi de Theofil spre a-și răzbuna asupra marelui om, care nu știuse a se supune ca un rob capriciilor sale. Curând Theofil, ce fusese chemat la Constantinopole ca vinovat, se făcu judecător arhiepiscopului nevinovat care, pentru respectul canoanelor, refuzase să-l judece. El se înțelese cu câțiva episcopi apropiați curții și cumpără niște clerici cu bani sau cu ademeniri. Sprijinit la curte, el se întruni cu alți treizeci și cinci de episcopi într-un loc numit Stejar, lângă Chalcedon (403). Acești episcopi erau totodată acuzatori, martori și judecători. Ei nu cutezară să se adune la Constantinopole, spre a nu desfășura la lumina zilei calomniile lor și de frica poporului credincios care venera pe păstorul său. Din treizeci și cinci de episcopi, douăzeci și nouă erau din Egipt. Pe când vrăjmașii lui Gură de Aur se adunau la Stejar, episcopii credincioși, în număr de patruzeci, chemați de împăratul spre a judeca pe Theofil, s-au adunat în jurul lui Ioan Gură de Aur. Gură de Aur tocmai sta de vorbă cu acești episcopi, când doi trimiși din conjurația de la Stejar veniră a-l cita să se înfățișeze. Sfântul episcop refuză de a recunoaște pe vrăjmașii săi ca judecători. Aceștia procedară însă cu toate acestea la depunerea sa și scriseră împăratului Arcadie că era de datoria lui de a-l izgoni și chiar de a-l pedepsi pentru vina de lesmajestate, pentru că a insultat pe împărăteasa Evdoxia în cuvântările sale. Aceasta însemna a-i cere moartea. Poporul întreg se răsculă contra conciliabulului de la Stejar și în favoarea lui Gură de Aur, care nu voi să părăsească orașul decât cu sila. Împăratul porunci atunci unui comis să-l alunge, întrebuintând chiar violența. Sfântul se folosi de un moment când credincioșii săi fii duhovnicești îl păzeau cu mai puțină băgare de seamă, ieși din locuința sa și se dădu în mâna ostașilor însărcinați să-l aresteze. Ei l-au ținut sub bună pază până seara și, folosindu-se de întunecimea nopții, l-au dus până la port. Dar cu toate măsurile luate, poporul înțelese că li se răpea

¹ Faptele ce avem a analiza sunt toate sprijinite pe autoritatea lui Palladie, istoric și ucenic al Sfântului Ioan Gură de Aur; pe *Istoriile bisericești* ale lui Socrate, Sozomen și Theodorit; pe *Operele Sfântului Ioan Gură de Aur* și pe documentele oficiale inserate ori la Baronius, ori în *Colecția sinoadelor* a lui Labbe.

păstorul lor. O mare mulțime îl urmă plângând. Gură de Aur a fost pus pe un vas, care și plecă fără să aștepte ziua, și-l scoaseră pe țărmurile Vithiniei.

Această mare nedreptate a stârnit murmure universale. Mai mulți din vrăjmașii sfântului se căiră de calomniile lor; poporul umplea bisericile și le zguduia cu strigările sale. Un grozav cutremur de pământ, care avu loc atunci, umplu de spaimă pe Evdoxia, prima urzitoare a nelegiurii. Ea îl atribui nedreptăților sale și se grăbi a rechema pe Gură de Aur. Poporul îl primi în triumf și vrăjmașii săi se ascuseră sau fugiră. El ceru un sinod, spre a se îndreptăți. Theofil, temându-se să se înfățișeze înaintea unor judecători cinstiți, fugi în Egipt. Evdoxia, deșteptată din prima sa spaimă, reîncepu prigonirile sale împotriva lui Gură de Aur care, cu duh apostolic, se ridică și el împotriva nedreptăților ei în cuvântările sale. S-a scris lui Theofil să se întoarcă spre a da urmare intrigilor conjurației de la Stejar. Însă episcopul Alexandriei se mulțumi a trimite de departe sfaturi de rea credință. Se adună un nou sinod.

Patruzeci și doi de episcopi se rostiră pentru sfântul. Ceilalți, sfătuiți de curte, primiră ca legiuită osândirea adunării de la Stejar și hotărâră că Gură de Aur, care fusese caterisit de către un sinod și întors din nou la scaunul său fără să fi fost iertat și așezat de către un sinod, rămânea vinovat și merita să fie depus.

Dar Gură de Aur ceruse un sinod îndată după reîntoarcerea sa la Constantinople; împăratul îi îngădui aceasta; însă Evdoxia, dăduse ordine contrarii, căci ea nu voia un sinod legiuit, ci o adunare întocmită din vrăjmașii sfântului arhiepiscop. Ea și-a ajuns scopul, și Gură de Aur a fost din nou osândit pentru că n-a fost întărit de către un sinod, deși ea însăși făcuse ca acel sinod să nu se poată ține.

După această nedreaptă hotărâre urmară din nou prigonirile. Atunci Gură de Aur s-a adresat Apusului, în persoana episcopilor celor mai mari scaune, istorisind sălbătăciile și nedreptățile a căroră jertfă fusese el. Scopul scrisorii sale era de a pregăti pe episcopii apuseni împotriva calomniilor pe care vrăjmașii săi le-ar fi putut face să ajungă până la ei și a-i ruga să-i păstreze dragostea și legătura duhovnicească. El și-a adresat scrisoarea episcopului Romei, care pe atunci (404) era Innocentie, lui Venerie al Milanului și lui Hromacius al Acvileii. Acest fapt necontestat este de ajuns întru a dovedi că nu s-a adresat papei ca unui șef cu stăpânire asupra întregii Biserici. El adăugase în scrisoarea sa că era gata să se apere, dacă protivnicii săi ar voi să primească o procedură legiuită, ceea ce probează încă o dată că el nu deferea cauza sa Romei ca unui tribunal mai înalt. Era firesc ca episcopul Constantinoplei, prigonit în Răsărit de niște episcopi nevrednici și de puterea împărătească, să caute sprijin în Biserica Apusului. Episcopii cari se rostiră pentru Gură de Aur și poporul din Constantinople scriseră de asemenea Bisericii Apusene; scrisorile lor fură aduse la Roma de patru episcopi și doi diaconi. Ei bănuiră că Theofil al Alexandriei ar căuta să înșele pe episcopii apuseni. Și într-adevăr, nu se amăgiseră; căci un trimis al lui Theofil sosise la Roma cu câteva zile înaintea deputaților de la Constantinople și dăduse lui Innocentie o scrisoare în care, fără a intra în amănunte, episcopul Alexandriei zicea că a depus pe Gură de Aur. Câtva timp după aceea el trimise la Roma actele sinodului de la Stejar! Innocentie spuse că va rămâne în legătură cu Gură de Aur și Theofil până ce un sinod întocmit din episcopii din Răsărit și din Apus se va rosti canonicște. Drept aceea, el rugă pe împăratul din Apus

să se înțeleagă cu fratele său, Arcadie, împăratul din Răsărit, pentru ca să întrunească acest sinod. Honorie scrisese într-adevăr în acest sens; însă curtea din Constantinopole voia să se răzbune pe Gură de Aur, iar nu să-l judece într-un chip legiuit. Pentru aceasta sfântul arhiepiscop, după ce a fost într-un chip nedemn maltratat, a fost din nou exilat. Arsachie a fost pus în locul său pe scaunul episcopal, fără ca rânduielele canonice să fi fost luate în seamă. El muri în anul următor și a fost înlocuit, iarăși puțin canoniceste, de Attic.

Aceste noi prigoniri nu răciră nicidecum râvna prietenilor Sfântului Ioan Gură de Aur. Mai mulți se refugiară la Roma și aduseră lui Innocentie o scrisoare din partea acelora din clerul și poporul din Constantinopole, cari rămăseseră credincioși episcopului lor. Innocentie le răspunse, mângâindu-i și sfătuindu-i să nădăjduiască în Dumnezeu, Care îi va scăpa curând *prin sinodul ecumenic*, pentru care lucra cu stăruință ca să se adune.

Așadar Gură de Aur și prietenii săi apelaseră la un sinod legiuit, iar Innocentie, departe de a-și asuma dreptul să termine afacerea prin însăși puterea sa, își punea și el toată nădejdea în sinod. Aceste fapte vorbesc destul de puternic și ne scutesc de orice chibzuială.

Ceilalți episcopi din Apus erau de aceeași părere. Episcopul Acvileii, îndeosebi, uni stăruințele sale cu ale lui Innocentie, pentru a dobândi de la Honorie convocarea unui sinod în Apus, spre a se sfătui asupra mijloacelor de a pune capăt afacerii ce îi îngrijora cu foarte drept cuvânt. Episcopii italieni se întruniră din porunca lui Honorie și îi făcură cunoscut că socotința lor era să se adune un sinod ecumenic la Thessalonic, unde episcopii din Răsărit și Apus puteau să se ducă cu aceeași înlesnire; că un asemenea sinod ar fi de nevoie pentru a sfârși disputa printr-o hotărâre definitivă. Ei îl rugară să scrie despre aceasta lui Arcadie. Honorie scrisese lui Innocentie să-i trimită cinci episcopi, doi preoți și un diacon, cari să ducă scrisoarea ce urma să o scrie fratelui său. Era a treia oară când i adresa pentru aceeași pricină.

În fața greutăților arătate de Arcadie pentru convocarea unui sinod, era într-adevăr cazul ca papa Romei să curme el însuși chestiunea, în temeiul puterii sale suverane, dacă ar fi avut o astfel de putere. Însă nici Gură de Aur, nici prietenii săi din Răsărit, nici episcopii din Apus, nici chiar însuși papa, nu cugetară la acest mijloc, care nu le era cunoscut. Toți se mulțumeau a cere de la împărați un sinod, care singur avea autoritatea de a da o judecată hotărâtoare.

Deputații purtători ai scrisorii lui Honorie fură însărcinați încă cu mai multe alte scrisori, de la Innocentie al Romei, de la Hromacius al Acvileii, de la Venerie al Milanului și de la alți episcopi din Italia. Ei erau între altele însărcinați cu o notificare a sinodului Italiei care cerea ca Gură de Aur să fie în prealabil reșezat pe scaunul său și în legătură cu toți episcopii din Răsărit, înainte de a se înfățișa la sinodul ecumenic unde cauza sa trebuia să aibă sfârșit.

Arcadie nici nu îngădui măcar deputaților să debarce la Constantinopole, și îi trimise în Tracia, unde fură tratați ca prizonieri. Li s-au luat cu sila scrisorile ce aveau cu dânșii, și fură aruncați pe un vas putred ca să-i întorcă în Apus. Patru episcopi din Răsărit, cari îi întovărășiseră, fură maltratați și exilați pe la marginile Imperiului. O mulțime de episcopi răsăriteni fură atunci obiectul celor mai rele tratamente, și Arcadie rândui o adevărată prigonire împotriva tuturor celor ce rămăseseră credincioși lui Gură de Aur.

Palladie istorisește că Biserica Romană și sinodul din Apus luară atunci

hotărârea de a nu fi în comuniune cu partizanii lui Attic și ai lui Theofil, până când Dumnezeu va fi înlesnit mijlocul de a se aduna sinodul ecumenic. Theodorit spune iarăși că *episcopii din Europa* lucră astfel. Câteva Biserici răsăritene urmară aceeași regulă; însă alte Biserici, și cea a Africii îndeosebi, nu se despărțiră de legătura protivnicilor lui Gură de Aur, deși erau de partea sfântului și nădăjduiau că se va face dreptate.

Aici erau lucrurile când Sf. Ioan Gură de Aur muri. Din îndepărtatul său exil, cu puțin timp înainte de a părăsi lumea aceasta, el scrisese lui Innocentie, mulțumindu-i de interesul ce purtase pentru cauza sa. Tot cam asemenea scrisori a scris și episcopului Milanului, ca și altor episcopi cari fuseseră pe față de partea sa.

Tot Răsăritul i-a dat dreptate marelui arhiepiscop al Constantinoplei după moartea sa, și l-a recunoscut ca sfânt, ceea ce a restabilit raporturile de legătură duhovnicească între toate bisericile din Răsărit și din Apus.

Iată analiza exactă a faptelor privitoare la afacerea Sfântului Gură de Aur. Din ea reiese că sfântul nu a apelat nicidecum la Roma; că el a căutat în Biserica Apuseană un sprijin împotriva dușmanilor săi din Răsărit; că episcopii Apusului n-au lucrat decât într-un mod *colectiv*, pentru a face să se judece cauza sa; că ei n-au recunoscut decât sinodului autoritatea de a rosti o sentință definitivă; că ei nu și-au atribuit decât dreptul de a se despărți de legătura cu cei pe cari îi priveau ca uneltitori ai nedreptății; în fine, că Innocentie al Romei nu a lucrat cu mai multă autoritate în toate aceste discuții decât episcopul Milanului sau cel al Acvileii.

Din astfel de fapte nu se vede oare lămurit că afacerea Sfântului Ioan Gură de Aur, departe de a aduce dovezi în favoarea autorității suverane a Papalității, dă probe contrarii?

Întrucât câțiva teologi romani se silesc a dovedi, contra tuturor documentelor istorice, că Gură de Aur s-ar fi adresat Romei ca să înceteze, prin autoritatea papei, măsurile sinoadelor adunate împotriva lui, noi vom zice, după însuși Sf. Ioan Gură de Aur, că el își adresase reclamația nu doar episcopului Romei, ci și altor episcopi: „chiar însăși această scrisoare”, zice el acolo, „a fost adresată lui Venerie, episcopul Acvileii.”

Iată ce cere el colegilor săi din Apus:

„Vă rog deci să scrieți scrisori în cari să declarați nul tot ce s-a făcut contra mea, și să mențineți duhovniceasca voastră legătură cu mine, precum ați făcut până acum, fiindcă sunt osândit fără a fi fost ascultat și pentru că caut să mă îndreptățesc înaintea unui tribunal nesupus bănuielii.”

Care era *tribunalul* la care el apela? Episcopul Romei afirmă că nu era altul decât sinodul; el se exprimă astfel într-adevăr în scrisoarea sa către clerul și poporul din Constantinople: „Scrisoarea ce mi-a înaintat din partea voastră Gherman preotul și Cassian diaconul m-a făcut să cunosc supărările voastre și ispita ce a suferit credința între voi. *Acesta e un rău la care nu este alt leac decât răbdarea...* Eu scot din vorbele voastre mângâierea ce îmi era de trebuință, prin aceea că *dragostea m-a îndatorat să iau parte la durerea voastră...* Se alungă episcopi nevinovați din scaunele lor. Ioan, fratele și colegul nostru, a suferit cel întâi această silnicie, fără să fi fost ascultat și fără ca noi să știm de ce-l învinuiesc... Cât privește canoanele, noi declarăm că numai acelea ce s-au întocmit în sinodul de la Nicea trebuie recunoscute. Însă ce vindecare se poate aduce unui rău atât de mare? *Nu este altul decât a aduna un sinod...* Până ce vom putea obține convocarea unui sinod, noi nu putem face

mai bine decât să așteptăm de la voia lui Dumnezeu și a Domnului nostru Iisus Hristos tămăduirea relelor ce ne împovărează... Noi cugetăm neconținut la mijloacele de a aduna un sinod ecumenic, unde toate turburările să poată fi liniștite după voia lui Dumnezeu. Să așteptăm deci, acoperindu-ne cu pavăza răbdării.“

Am putea repeta multe texte, dar pentru ce, când toate faptele demonstrează falsitatea aserțiunii unor scriitori romani?

O să examinăm acum, cu ajutorul textelor doctrinale, care a fost învățătura Părinților din veacul al patrulea și al cincilea privitor la autoritatea episcopilor din Roma.

Când cineva, fără părtinire și fără prejudecăți, a făcut un studiu aprofundat și comparativ al izvoarelor istorice și dogmatice din primele veacuri ale Bisericii, nu poate citi decât cu silnicie și dezgust lucrările teologilor romani în favoarea autorității papale. Noi am avut răbdarea de a citi pe cea mai mare parte din cei mai de căpetenie, precum Bellarmin, Rocaberti, André Duval și Zaccaria, ca și pe mai mulți teologi moderni din cei mai de seamă, pe cari i-am luat de călăuză, precum pe Gerdil, Perrone și Passaglia. Am citit lucrările de frunte ale galicanilor moderni, adică din veacul al șaptesprezecelea și al optsprezecelea, îndeosebi pe cele ale lui Bossuet, Nicole, Tournely și La Chambre.

Ne-am încredințat că aceștia din urmă au împrumutat de la ultramontani textele lor cu cea mai mare greutate, restrângând înțelesul la întâietatea de drept divin și la o putere mărginită a papei, în vreme ce ceilalți îl întind până la o stăpânire covârșitoare și la infailibilitate. La toți am găsit, în primul rând, o mulțime de texte ciuntite, răsucite, preschimbate din adevăratul lor înțeles și scoase din context înadins pentru a le da o falsă interpretare. Am mai aflat, în al doilea rând, că textele fiecărui Părinte anume sunt despărțite de alte texte ale aceluiași părinte, privitoare la același punct de doctrină, deși cele din urmă schimbă sau dărâmă cu totul înțelesul dat celor dintâi. În al treilea rând, am găsit iarăși că acești scriitori scot din texte niște încheieri de o falsitate vădită și cari nu decurg cu dreaptă judecată din ele. Vom da despre aceasta două pilde dintre multe altele ce am putea da la iveală.

Doctorul Launoy, precum am spus-o, a făcut analiza Predaniei Sobornice privitoare la interpretarea textului evanghelic: *Tu ești Petru etc.* El n-a găsit decât șaptesprezece Părinți sau Dascăli ai Bisericii cari au aplicat Sfântului Petru cuvântul *piatra*, dar a arătat mai mult de patruzeci cari l-au înțeles ca *mărturisirea credinței* făcută de Sf. Petru, adică mărturisirea dumnezeirii lui Iisus Hristos. Ultramontanii nu pot să conteste aceasta; însă ei pretind că, dând ca temei Bisericii *credința lui Petru*, Domnul a acordat în chip necesar acestui apostol nu numai o credință fără prihană, ci și darul de a nu greși, privilegiu ce ar fi trecut și la urmașii săi.

Dar toți Părinții Bisericii, citați la a doua interpretare, nu au înțeles prin mărturisirea sfântului Petru decât *credința pe care el o mărturisise*, credința sa *obiectivă*, sau obiectul acestei credințe, iar nu credința *subiectivă*, sau adeziunea personală ce ar fi dat. Credința mărturisită de Sf. Petru fiind dumnezeirea lui Iisus Hristos, Părinții de cari s-a vorbit au tâlcuit textul *Tu ești Petru etc.* în înțelesul că dumnezeirea lui Iisus Hristos este stânca pe care stă Biserica întregă. Toți vorbesc în acest înțeles în chipul *cel mai lămurit*. Nici unul din ei nu vorbește de un privilegiu oarecare dat Sfântului Petru *personal*; cu atât mai vârtos nu vorbesc de un privilegiu ce ar fi trecut în

moștenirea episcopilor Romei ca urmașii săi. Chiar când Sf. Petru ar fi primit vreun privilegiu de la Iisus Hristos, ar trebui să se probeze că privilegiul nu a fost unul *personal*; însă ultramontanii curmă această chestiune cu extremă ușurință. Ei *afirmă* că privilegiile acordate Sfântului Petru trec și la urmașii săi; ei sprijină aceste privilegii pe niște texte cari nu spun nimic; și afirmă, după aceste texte citate în fals, că episcopii Romei sunt singurii următori ai sfântului Petru, pentru că acest apostol a murit ca episcop al Romei.

Ceea ce zic ei asupra acestui din urmă punct este a doua pildă ce voim să dăm despre falsele lor raționamente. Ei se sprijină mai cu seamă pe Sf. Irineu, pe Tertullian și pe Evsevie, spre a proba aceasta.

Însă Evsevie se rostește astfel (*Hist. Eccl.*, Cart. a III-a, cap. II); „După mucenicia lui Pavel și al lui Petru, Linus a fost *cel dintâi* care a primit episcopatul Bisericii Romei.” Cart. a III-a, cap. IV: „Climent a fost așezat *al treilea episcop* în Roma.” Cart. a III-a, cap. XV: „Anaclet (sau Clet), fiind episcop doisprezece ani, a avut de urmaș pe Climent.” Cart. a IV-a, cap. I: „Evarist fiind episcop opt ani, Alexandru primi episcopatul, având astfel *al cincilea rang* ca urmaș al lui Petru și al lui Pavel.” Așadar, pentru Evsevie, e tot una a pune pe Pavel înaintea lui Petru, sau pe Petru înaintea lui Pavel, când este vorba de *întemeierea* Bisericii din Roma; *episcopii* sunt urmași atât ai unuia, cât și ai celuilalt, și nici Pavel nici Petru nu e numărat între *episcopii* Romei. Sf. Irineu n-a zis deloc că Sf. Petru ar fi fost episcopul Romei, ba încă afirmă contrariul într-un mod necontestabil. Într-adevăr el se rostește astfel: „Prea fericiții apostoli (Petru și Pavel), întemeind și punând rânduieii Bisericii din Roma, *dădură* lui Linus episcopatul și grija de a o cârmui. Anaclet a urmat după Linus; după Anaclet, Climent a fost *al treilea de la* apostoli care a fost însărcinat cu *episcopatul*.”

Sf. Petru și Sf. Pavel *întemeiară și orânduie* Biserica Romei; însă Linus a fost așezat *primul episcop*, încă pe când trăiau *apostolii*. Trebuie a lua aminte că sfântul dascăl pune pe Sf. Apostol Pavel pe aceeași linie cu Sf. Petru. Deci dacă ei voiesc a stabili *episcopatul* Sfântului Petru la Roma pe textul citat, va trebui așijderea să stabilească și episcopatul Sfântului Pavel pe temeiul acelui text; și astfel Roma ar fi trebuit să aibă doi apostoli episcopi în același timp.

Tertullian înșiră episcopii Romei în aceeași rânduială ca și Sf. Irineu, și numește pe Linus ca cel întâi și pe Anaclet ca al doilea.² El nu urcă pentru Roma moștenirea lui Petru, prin *hirotonie*, decât până la Climent, al treilea episcop al acestui oraș: „Cei ce se fălesc”, zice el, „a se urca până la vremea apostolilor, să arate prin dreptul de moștenire al episcopilor lor că-și au obârșia de la un apostol sau de la un om apostolic, precum Biserica din Smirna arată că Policarp a fost hirotonit de Ioan; sau precum *Biserica Romei arată că Climent a fost hirotonit de Petru.*”³ Din acestea s-ar putea trage concluzia că Linus și Anaclet au fost hirotoniți de Sf. Pavel, care ar fi *întocmit* Biserica Romană înainte de Petru.

Când Tertullian zice că Sf. Petru *a șezut pe scaunul de la Roma*, el nu vrea a zice că a fost episcop acolo, ci *că a învățat*, căci cuvântul *scaun* (*cathedra*) este sinonim *învățăturii* în scrierile Părinților. Altfel, el ar fi făcut din Linus *al doilea* episcop al Romei, iar nu *întâiul*.

1 Sf. Irineu, *Contra eretic.*, Cart. a III-a, cap. 3.

2 Tertull., *Contr. lui Marcion*, Cart. a IV-a.

3 Tertull., *De Prescript.*, cap. XXXII.

Așadar mărturiile alese de teologii romani pentru a proba episcopatul Sfântului Petru la Roma vorbesc împotriva lor și stabilesc numai că Sf. Petru și Sf. Pavel au întemeiat Biserica Romană, prin urmare că acea Biserică este *apostolică prin origina sa*; ceea ce nimeni nu contestă.

Afară de aceste mărturisiri istorice zdrobitoare, teologii romani au invocat scrisoarea lui Firmilian, pe care am citat-o mai sus, și cele câteva texte ale Sfântului Ciprian, al cărora înțeles adevărat l-am statornicit mai înainte. Cât despre scrisoarea lui Firmilian, e de ajuns a o citi pentru a-i pricepe înțelesul și a ne mira că cineva a cutezat a apela la mărturia sa. Cât despre Sf. Ciprian, vom rezuma doctrina sa într-un mod general, spre a demonstra până la evidență abuzul ce s-a făcut de el.

Sf. Ciprian¹ arată: 1. că Biserica Romei a fost zidită pe Petru pentru a închipui și a înfățișa unitatea Bisericii; 2. că Biserica Romei este scaunul lui Petru; 3. că Biserica Romei este Biserica principală, de unde a ieșit unitatea bisericească; 4. că reaua credință și greșala nu se pot apropia de Biserica Romană. De aici teologii romani încheie că papii, urmașii lui Petru, sunt miezul unității, și că în afară de ei sau de Biserica lor nu poate fi decât *schismă*.

Dar nu acestea sunt adevăratele încheieri ale doctrinei Sfântului Ciprian, căci sfântul dascăl stabilește și alte principii, cari arată într-un chip lămurit înțelesul celor dintâi: 1. Sf. Petru, mărturisind dumnezeirea lui Iisus Hristos, a răspuns pentru toți apostolii, a vorbit în numele *tuturor*, iar nu în numele său personal; 2. ceilalți apostoli erau deopotrivă cu Petru în putere și în vrednicie; 3. toți episcopii, urmașii apostolilor, sunt următori ai sfântului Petru, cu același titlu ca și cei ai Romei.

Sf. Petru a răspuns lui Iisus Hristos în numele colegilor săi, fiindcă întrebarea le era adresată atât lor cât și lui. Sf. Ciprian adevăratește aceasta puternic: „Petru, pe care Biserica fusese zidită de Domnul, vorbind *singur* pentru toți, și răspunzând *cu graiul Bisericii*.” Dacă în întrebarea lui Iisus Hristos, și în răspunsul lui Petru, personalitatea apostolului *nu era defel în joc*, se poate zice că *persoana sa* e temelie Bisericii? Este vădit că *toți apostolii au fost* tot atâtea temelii ale clădirii tainice, precum dovedește Sfânta Scriptură în chip limpede, și precum am probat și noi mai înainte. Petru, răspunzând *singur*, nu a fost deci decât preînchipuirea unității ce trebuia să domnească în apostolat, și prin urmare în episcopat. Însă pentru că era preînchipuirea, ori chiar întruchiparea, era el oare și izvorul, începutul, astfel că în afara lui nu ar mai fi unitate? Dar chiar atunci când ar fi așa, oare episcopul Romei ar fi moștenit acest privilegiu? Sf. Ciprian era atât de departe de această părere încât, de aceeași părere cu Firmilian, imputa lui Ștefan, episcopul Romei, că frânge unitatea și se pune el însuși în afara unității, despărțindu-se de legătura acelor cari nu erau de părerea lui cu privire la cei din nou botezați. Nu e vorba să știm dacă Ștefan avea sau nu dreptate, ci de a privi chipul cum Sf. Ciprian prețuia împotrivirea lui. Și cu totul departe de a crede că trebuia să fie *unit* cu Ștefan, ca să fie în unitatea Bisericii, el zicea că Ștefan însuși se despărțea de unitate. Se mai poate susține, după acestea, că Sf. Ciprian ar fi pus în episcopul Romei izvorul și începutul unității Bisericii? El n-a recunoscut nici lui Petru această prerogativă. El nu vedea într-însul, decât *chipul* unității, propriu *apostolatului* întreg, după cum trebuia mai apoi a fi propriu și *episcopatului*, care este *unul*; care episcopat în unitatea sa, este

¹ Sf. Cipr., *Despre unitatea bisericii*, scrisorile 27, 55, 59, 75.

scaunul lui Petru. El dezvoltă foarte bine această cugetare în una din scrisorile sale¹. „Iisus Hristos”, zice el, „pentru a rândui cinstea cuvenită *episcopului* și tot ce privește ocârmuirea Bisericii, vorbește în Evanghelie și zice lui Petru: *Zic ție, tu ești Petru etc.*” Așadar, Iisus Hristos nu dăruiește lui Petru, prin aceste cuvinte, o prerogativă personală; el înzestreaază pe toți apostolii cu o putere la fel, și o dăruiește nu numai apostolilor, ci și tuturor episcopilor, urmașii lor, cari stăpânesc *laolaltă și fiecare în parte* episcopatul, care este *unul*, fiind astfel temelia unității Bisericii.

Deci a striga, cum fac teologii romani, că Iisus Hristos a dat Sfântului Petru un privilegiu *personal*, și că acest privilegiu a trecut la episcopii Romei, nu este oare a grăi fățiș împotriva doctrinei Sfântului Ciprian?

Principiul de căpetenie căruia episcopul Carthaginei îi supune toate celelalte vederi ale sale este acela că în Biserică nu poate fi decât *un singur scaun apostolic*, adică, cum explică el însuși, *un singur episcopat legitim*, scoborât de la *apostoli*; când acest episcopat este atacat fie la Roma, fie aiurea, se frânge unitatea, se lovește *scaunul apostolic*, care trebuie să rămână *unul*, precum Iisus Hristos ne-a dat să înțelegem, răspunzând *unuia* singur pentru toți; și episcopatul întreg este *scaunul lui Petru*. Deci dacă Novat vrea a așeza la Roma, alături de episcopatul legitim, un episcopat ce nu vine de la apostoli, acest episcopat este în afară de unitatea scaunului apostolic, a scaunului sobornicesc, a cărei unitate o închipuia Petru; el este deci *schismatic*, precum și toți câți ar vrea a așeza, în orice loc ar fi, un episcopat despărțit de cel ce alcătuiește moștenirea apostolică.

În loc de a uni astfel toate punctele doctrinei Sfântului Ciprian asupra Bisericii, teologii romani nu au voit a vedea decât cuvinte răzlețe, precum *scaunul lui Petru* sau *sorgintea unității*, pentru a le aplica fără noimă la *Biserica particulară* din Roma, când ei puteau atât de lesne căpăta dovada că sfântul dascăl nu înțelegea prin aceste cuvinte decât Biserica apostolică sau episcopatul legiuit și obștesc. Astfel el numea *scaun al lui Petru* atât scaunul legiuit din Carthagina, cât și pe cel al Romei²; el vorbește de vechii episcopi ai Romei ca *de predecesorii lui ca episcop al Carthaginei*, ceea ce vrea să zică lămurit că el avea același episcopat legitim pe care-l avuseseră și ei³; de aceea, în vestita scrisoare către papa Comelie — de care romanii abuzează atât, pentru că sfântul dascăl numește acolo Biserica Romei *Biserică principală, de unde a ieșit unitatea sacerdotală*⁴ — în această scrisoare Sf. Ciprian se ridică cu mare mâhnire împotriva a o mână de oameni pierduți cari voiau a apela la Roma, *ca și cum episcopii din Africa nu ar moșteni aceeași autoritate*.

Dacă, lovind adevărul, s-ar primi tâlcuirea ce au dat teologii romani unor cuvinte de ici și colo ale Sf. Ciprian, ar trebui să încheiem atunci că sfântul dascăl n-a avut bun simț. Căci, pe de o parte, el ar face din Petru temelia, șeful Bisericii, iar pe de alta ar învăța că toți apostolii au avut aceeași cinste și aceeași putere ca și Petru; ar face din episcopul Romei singurul moștenitor al prerogativelor Sfântului Petru, și ar susține că toți episcopii legitimi sunt moștenitorii săi cu același titlu; ar învăța că episcopatul este *unul* în soborul strâns al tuturor episcopilor legitimi, și ar ridica episcopatul roman la o vrednicie aparte și culminantă; ar privi pe papa ca obârșia unității, și ar

1 Sf. Cipr., Scrisoarea 27.

2 *Ibid.*, Scrisoarea 40.

3 *Ibid.*, Scrisoarea 67.

4 *Ibid.*, Scrisoarea 55. Am explicat aceste cuvinte mai sus.

imputa papei că se desparte de unitate; ar recunoaște scaunului Romei o *jurisdicție superioară*, și ar privi ca oameni pierduți pe aceia ce nu ar găsi în Africa aceeași autoritate episcopală ca și la Roma. Am văzut mai sus că Sf. Ciprian impută papei Ștefan pretenția de a fi *episcopul episcopilor*, ceea ce, după adevărata sa doctrină, era într-adevăr o monstruoasă; însă dacă el ar fi mărturisit doctrina ce-i atribuie Roma, n-ar fi putut să îi impute acest titlu ca nelegitim.

Trebuie oare, în favoarea sistemului papal, a face din Sf. Ciprian un scriitor lipsit de bunul simț și de logică, și a răzleți în scrierile sale câteva cuvinte ce pot fi tălmăcite în folosul acestui sistem, fără a ține nici o seamă de rest?

Noi credem mai cuviincios a pune laolaltă toate punctele doctrinei unui om al cărui geniu și a cărui sfințenie au fost cinstite de către toate veacurile creștine. Astfel aflăm în operele sale o doctrină cuprinzătoare, logică și *catholică*, însă protivnică sistemului papal. De unde urmează că ostașii Papalității de astăzi nu se pot sprijini pe mărturia sa decât răsucind lucrările sale, nedreptățind pomenirea lui, tăgăduind în chip neîmpiedicat geniul său și sinceritatea sa, care singure pot da preț și putere vorbelor sale.

Din cele arătate reiese că Roma nu poate clădi pretensele sale drepturi pe mărturisirile Sfântului Irineu, ale lui Tertullian, ale Sfântului Ciprian, ale lui Firmilian și ale lui Evsevie al Chesariei, fără a alerga la căi furișe și piezișe, nevrednice de o cauză cinstită.

Tot la un subterfugiu a recurs ea și în privința numeroaselor mărturii ce probează falsitatea tâlcuirii date vestitelor cuvinte *Tu ești Petru*. Părinții cari înțeleg aici o referire la persoana Sfântului Petru, zic teologii romani, sunt cei mai vechi; ei erau mai aproape de vremea apostolilor și înțelegeau mai bine acele cuvinte decât cei din veacurile de mai apoi. Drept aceea, ei citează cu umflare pe Tertullian, care a zis într-adevăr: „Nimic n-a putut fi ascuns lui Petru, numit *piatra* Bisericii ce avea să fie *construită*“.¹

S-ar putea crede la prima vedere că Tertullian a aplicat cuvântul *piatra* persoanei Sfântului Petru. Însă el se explică într-o altă lucrare a sa², unde se rostește astfel: „Dacă (Hristos) schimbă numele de Simon în cel de Petru, aceasta este nu numai pentru a însemna puterea și statornicia credinței sale, căci atunci i-ar fi dat numele unor materii solide cari prin amestecare și unire s-ar face mai puternice și mai statornice; însă îi dădu numele de Petru pentru că în Scripturi *piatra* înseamnă și închipuie pe Iisus Hristos, care este *piatra* despre care citim că e pusă a fi piatră de poticnire și de sminteală³. Deci, dacă schimbă astfel numele său, este pentru a arăta schimbarea ce urma să facă în lume, schimbând neamurile închinătoare la idoli în pietre asemenea lui și gata a intra în zidirea Bisericii sale.”

În fața acestei explicații, date de însuși Tertullian, ce ajung a fi încheierile ce ar voi să scoată apusenii din primul său text? Când vedem între altele pe Tertullian, în lucrarea ce am citat, susținând că Hristos, adresându-se lui Petru, s-a adresat tuturor apostolilor; învățând, între altele, că cei doisprezece apostoli au fost egali între ei ca cele douăsprezece fântâni din Elim, ca cele douăsprezece pietre prețioase de la haina preoțească a lui Aaron, ca cele douăsprezece pietre de la Iordan, pe care Isus Navi le puse în chivotul cel sfânt, se mai poate oare spune, cu bună credință, că el a recunoscut Sfântului

1 Tertull., *De Prescript.*, cap. XXII.

2 Tertull., *Contr. lui Marcion*, Cart. a IV-a.

3 Rom. 9, 33.

Petru prerogative aparte și superioare? Se mai poate zice că el a recunoscut aceste pretense prerogative episcopilor Romei?

Un fapt este sigur: Părinții ce par a fi înțelese cuvintele „pe această piatră” ca aplicându-se persoanei lui Petru, n-au înțeles în realitate decât obiectul credinței sale, adică pe Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul. Vom cita ca pildă pe Sf. Ilarie din Poitiers.

Acest Părinte, în tâlcuirea sa la Sf. Matei și la Psalmi aplică Sfântului Petru cuvântul de *piatră* a Bisericii și-l ia drept temelie a ei.¹

Însă în cartea sa despre Treime el recunoaște că pe *piatra mărturisirii sale*, adică pe dumnezeirea lui Iisus Hristos, este zidită Biserica.² „Nu este”, adaugă el³, „decât o temelie nemutabilă, *acea unică piatră* mărturisită prin gura lui Petru: *Tu ești Fiul lui Dumnezeu celui viu*”; ea susține pe dânsa tot atâtea dovezi ale adevărului, câte îndoieli vor putea aprinde rău-tălmăcitorii, și câte clevetiri va putea născoci necredincioșia.”

Vădit lucru că sfântul dascăl nu înțelege aici decât *obiectul* mărturiei credinței Sfântului Petru, adică dumnezeirea lui Iisus Hristos. Dacă s-ar pretinde că el a înțeles credința sa *subiectivă*, adică *adeziunea* sa, și că episcopii Romei ar fi moștenit această credință nesupusă greșalei, ar fi de ajuns să reamintim anatema aceluiași Părinte la adresa papei Liberie, care căzuse din mărturisirea dumnezeirii lui Iisus Hristos: „Am zis anatema ție, Liberie, și tovarășilor tăi. Îți zic din nou anatema; Ți-o zic a treia oară ție, Liberie, prevaricatorule”⁴. (Omule de rea credință, care jertfești interesului adevărul și slujirea ta).

Deci, după Ilarie din Poitiers, dacă Sf. Petru poate fi privit ca *piatra* Bisericii, este numai prin mijlocul mărturisirii de credință, ce a făcut în numele întreg colegiului apostolic, și prin obiectul chiar al acestei credințe, care este dumnezeirea lui Iisus Hristos. Doctrina sa este deci întocmai cu a lui Tertullian și a celorlalți Părinți, ce nu au aplicat titlul de *piatra* Bisericii Sfântului Petru însuși decât în acest înțeles. Dacă mai adăugăm că acest Părinte și ceilalți nici nu dau măcar a înțelege că titlul acesta aparține episcopilor Romei, și că învățătura lor este chiar cu totul protivnică acestei opinii, se va recunoaște că numai printr-un straniu abuz față de unele din cuvintele lor, luate răzleț și în înțeles protivnic, teologii romani au căutat a sprijini atotputernicia papală pe mărturia lor.

Sf. Epifanie n-a învățat altă doctrină decât cea a lui Ilarie din Poitiers⁵: „Petru, verhovnicul apostolilor”, zice el, „a fost pentru noi ca o piatră tare, pe care credința în Domnul se sprijină ca pe o temelie, pe care Biserica a fost zidită în toate chipurile; și mai ales pentru că a mărturisit pe Hristos fiu al lui Dumnezeu celui viu, pentru aceea a auzit la rândul său: *pe această piatră de credință tare* voi zidi Biserica mea.”

Apostolul Petru nu este nicidecum despărțit de dogma mărturisită, și chiar această dogmă este temelie Bisericii.

Sf. Epifanie numește pe Petru verhovnicul apostolilor, nu tăgăduim; însă cum înțelege el acest cuvânt?

Romanii citează textul următor în favoarea lor: „Andrei a întâlnit mai întâi

1 Sf. Ilarie din Poit., *Tâlcuire la Mat. cap. XVI și la Psalmul 131*, 4.

2 Sf. Ilarie din Poit., *Despre Treime*, Cart. a VI-a, cap. XXXVI.

3 Sf. Ilarie din Poit., *Despre Treime*, Cart. a II-a, cap. XXIII.

4 Sf. Ilarie din Poit., *Fragm.*

5 Sf. Epif., *Haeres.* 59.

pe Domnul, pentru că Petru era mai tânăr. Însă pe urmă, când ei s-au lepădat de toate, Petru se află mai întâi; el ia atunci întâietate asupra fratelui său. Adaugă la aceasta că Dumnezeu cunoaște înclinările inimilor și știe cine este vrednic de locul întâi. Pentru aceasta a ales pe Petru spre a-l așeza verhovnic între ucenicii săi, după cum foarte lămurit s-a arătat.”¹

Pretins- a Sf. Epifanie prin aceasta că Petru era șeful și temelia Bisericii? Nu, ci a înțeles că Biserica a fost întemeiată pe credința *obiectivă* a acestui apostol, adică pe dumnezeirea lui Hristos, pe care o mărturisise. El însuși răspunde așa, precum am văzut mai sus:

„Pe Petru”, zice el, „e zidită Biserica, pentru că a mărturisit pe Hristos ca Fiu al lui Dumnezeu celui viu, și pentru că a auzit acest cuvânt: *pe această piatră de credință tare voi zidi Biserica mea.*”

În același loc Sf. Epifanie învață că cuvintele: „Paște oile mele” n-au fost zise de Domnul pentru a încredința lui Petru cârmuirea cea mai înaltă a Bisericii, ci pentru a-l pune din nou în rânduiala apostolatului, pe care o pierduse lepădându-se de Hristos: „Domnul”, zice el, „**cheamă din nou** pe Petru, după lepădarea sa, și pentru a **șterge** cele trei lepădări, îl cheamă de trei ori la mărturisire.”

În alt loc² el face din Sfântul Pavel egalul Sfântului Petru la Roma, zicând: „Petru și Pavel, cei mai întâi din toți apostolii, au fost *deopotrivă* episcopi ai Romei.”

Tot așa vorbește el și de Sf. Iacov al Ierusalimului:

„El (Iacov) a primit mai întâi scaunul episcopal (al Ierusalimului); *lui mai întâi i-a încredințat Domnul tronul Său pe pământ*”³. El nu credea deci că Petru era acela care moștenise *tronul Domnului* în această lume. El credea că întâietatea dată Sfântului Petru nu era decât *o prioritate*, după cum o explică papa Leon în acest pasaj: „Înclinația spre adevăr rămâne”, zice el⁴, „și preafericitul Petru a stăruit în tăria pietrei ce primise; el n-a părăsit frânele Bisericii ce i se încredințase, *el a primit hirotonie* înaintea celorlalți, pentru ca, atunci când e numit *piatră* și temelie..., noi să cunoaștem, prin taina acestor titluri, ce unire este între el și Hristos.”

Acest text probează că papa Leon nu vedea în Sf. Petru decât *o prioritate a hirotoniei*; că prin hirotonia ce-l unea cu Iisus Hristos era el *piatră și temelie* a Bisericii. El înțelege într-un mod tot atât de ortodox puterea de a lega și a dezlega, ce s-a încredințat Sfântului Petru. „Această putere i s-a încredințat”, zice el⁵, „într-un mod deosebit, *pentru că numele de Piatră este dat tuturor cârmuitorilor Bisericii*. Deci **privilegiul lui Petru rămâne pretutindeni unde se dă o judecată dreaptă ca a sa.**” De aici el încheie că numai aceea va fi iertat sau ținut, care va fi potrivit cu o hotărâre dreaptă sau vrednică de Petru.

Cu greu se poate înțelege cum au cutezat teologii romani a cita cele două texte în sprijinul autorității papale, când este vădit că Sf. Leon nu atribuie Sfântului Petru decât o *întâietate* sau, mai bine zis, *o prioritate de hirotonie*, și că în loc de a atribui numai episcopului Romei puterea lui Petru, el nu privește pe acest apostol decât ca *formă* sau *chip* al puterii apostolice, care este într-adevăr lucrătoare *pretutindenea* unde se lucrează cu dreptate.

1 *Ibid.*, *Haeres.* 51.

2 *Ibid.*, *Haeres.* 27.

3 *Ibid.*, *Haeres.* 78.

4 Sf. Leon, *Cuvânt.* II (III în Migne) *la aniversarea ridicării sale la Pontificat.*

5 *Ibid.*, *Cuv.* III (IV în Migne).

Aceasta înlătură orice greutate în ce privește înțelesul următoarelor cuvinte ale sfântului Leon¹:

„Petru este ales din toată lumea și pus cârmuitor chemării tuturor neamurilor, și tuturor apostolilor, și tuturor părinților Bisericii; astfel că, deși sunt mulți preoți și mulți păstori, totuși Petru cârmuiește pe toți aceia pe cari Hristos îi păstorește în chip suprem. Este lucru mare și de laudă, iubiților, că Dumnezeu a binevoit a face pe acest om să ia parte la puternicia Sa; și ori de câte ori a voit ca să fie ceva de obște între dânsul și ceilalți verhovnici, nu a dat niciodată decât prin el ceea ce n-a refuzat și celorlalți.“ Astfel de fraze, cu iz de panegiric, trebuie tâlcuite într-un chip doctrinal, după învățătura neîndoielnică ce reiese din celelalte texte ale aceluiași Părinte.

Sf. Leon nu pretinde defel că puterea Sfântului Petru, oricare ar fi ea, ar fi trecut la episcopii Romei; scrisoarea sa către sinodul din Chalcedon probează îndeajuns aceasta, precum s-a văzut. Cât despre puterea primului apostol, ea n-a făcut din el stăpânul celorlalți; ea a trecut la toți episcopii cari o exercită legiuit: Petru n-a fost deosebit decât prin *prioritatea hirotoniei* sale.

Teologii romani au abuzat de laudele adresate de Sf. Leon și alți Părinți Sfântului Petru în *discursurile lor*, fără a voi să cugete că chiar atunci când laudele ar trebui să fie luate după literă, totuși n-ar constitui niște privilegii din grămada căroră ar fi moștenit și episcopii Romei ceva, fiindcă nici unul din Părinți nu le-au recunoscut; însă pentru tot omul deprins cu citirea Părinților, aceste laude nu pot fi luate după literă. Vom proba-o prin operele Sfântului Ioan Gură de Aur, părintele de care ultramontanii au abuzat cel mai mult și pe care-l citează mai ales în sprijinul sistemului lor. Ei au grămădit textele ca să probeze că marele episcop al Constantinopolei a dat Sfântului Petru numele de *întâi*, de *mare* apostol, de *verhovnic*, de *voievod*, de *șef*, de *gura* apostolilor.

Însă dacă el a dat și celorlalți apostoli aceleași titluri, ce se va putea încheia din aceasta în favoarea Sfântului Petru?

În mai multe locuri din scrierile sale el zice de toți apostolii că au fost *temeliile*, *stâlpii*, *șefii*, *dascălii*, *cârmacii*, *păstorii* Bisericii.

El numește pe Petru și pe Ioan cu același titlu, *verhovnici ai apostolilor*².

El zice de Petru, de Iacov și de Ioan că erau deopotrivă „cei întâi cu vrednicia între apostoli, temeliile Bisericii, cei întâi chemați și vârful ucenicilor“³.

Dacă într-un loc zice de Sf. Petru că: „Așa de mult s-a spălat Petru de lepădarea sa, încât a ajuns cel întâi dintre apostoli și *universul întreg i-a fost încredințat*“⁴, altundeva zice deopotrivă de Petru și de Ioan că *universul le-a fost încredințat*⁵; zice de Sf. Pavel: „Îngerii primesc adeseori însărcinarea de a purta grijă de neamuri, însă nici unul din ei n-a cârmuit norodul ce i-a fost încredințat, precum Pavel a cârmuit *universul întreg*... Norodul evreu a fost încredințat arhanghelului Mihail, dar lui Pavel i s-a încredințat pământul, marea, locuitorii din toată lumea, chiar pustiul.“⁶ „În împărăția cerului”, zice el, „nimenea va fi înaintea lui Pavel, acesta e un lucru vădit“⁷. El îl numește încă și *cârmaciul Bisericii*⁸, *vasul alegerii*, *trâmbița cerească*, *călăuza miresii lui*

1 *Ibid.*

2 Cuv. 32 la Sf. Matei.

3 Cuv. la întâiul cap. din Epist. către Galat.

4 *Împrotiva Iudeilor*, cuv. 8.

5 Cuv. 88 la Sf. Ioan.

6 *Panegir. Sf. Pavel*, cuv. al doilea..

7 Cuv. 65 la Sf. Matei.

8 *Cuvântare asupra celor doisprezece Apostoli.*

„Din toate dregătoriile duhovnicești”, zice el, „*cea mai mare este apostolatul*. De unde o știm? Din aceea că apostolul stă în fruntea celorlalți. După cum consulul este cel dintâi dintre dregătorii civili, tot așa apostolul este *cel dintâi* dintre dregătorii duhovnicești. Să ascultăm pe însuși Sf. Pavel făcând înșiruirea acestor vrednicii și punând *în vârful lor prerogativele apostolului*. Ce zice el? <<Dumnezeu au așezat în Biserica sa *mai întâi* apostoli, al doilea proroci, al treilea dascăli și păstori>>. Vedeți aici culmea vredniciei? Vedeți că *apostolul este în vârful ierarhiei, că nimeni nu e înaintea lui, nici mai sus decât el?* Căci zice: „*Mai întâi apostoli.*” Și nu numai apostolatul este *cea întâi din toate vredniciile*, dar el este încă rădăcina și temelie **lor**.“¹

Sf. Ioan Gură de Aur nu recunoștea nici o supraștație în apostolat. Dacă ar fi crezut că Iisus Hristos așezase pe unul din apostoli mai presus de ceilalți, pentru a fi reprezentantul său pe pământ și șeful văzut al Bisericii Sale, negreșit ar fi spus-o, căci e vădit că atunci ori niciodată era momentul să vorbească despre aceasta.

Se poate deci reduce la adevăratul preț nesocotința cu care romanii cutează a spune că, după Sf. Ioan Gură de Aur, „autoritatea lui Petru era tot ce putea fi mai temeinic și mai de frunte *în organizarea ierarhiei* pe care Biserica o are de la Iisus Hristos”. Sfântul și marele patriarh se însărcinează el însuși a răspunde falsificatorilor doctrinei sale, zicându-le că apostolatul aparține tuturor apostolilor deopotrivă, „**că este cea întâi din toate dregătoriile, că apostolul este în vârful ierarhiei, că nimeni nu este înaintea lui, nici mai sus decât el**”.

Teologii romani se sprijină mai ales pe acest text, referitor la alegerea Sfântului Matia:

„Petru ia totdeauna cuvântul mai întâi, *pentru că* este plin de râvnă, *pentru că* lui i-a încredințat Iisus Hristos purtarea de grijă a turmei și *pentru că* este cel întâi între apostoli.” Și puțin mai departe, întrebându-se dacă Petru nu putea el însuși a arăta pe acela ce trebuia să ia locul lui Iuda, adaugă: „Fără îndoială putea, dar s-a înfrânat, pentru a nu părea că părtinește pe acela pe care l-ar fi numit“².

În primul rând, toate aceste expresii: „Petru ia totdeauna cuvântul mai întâi, *pentru că* era plin de râvnă, *pentru că* era cel întâi între apostoli“, probează deja de la sine că Sf. Ioan Gură de Aur nu putea avea intenția de a zice: *pentru că* era șeful Bisericii. Astfel, pus între acești doi *pentru că*, al treilea, „*pentru că* lui i-a încredințat Iisus Hristos purtarea de grijă a turmei“, nu mai poate avea înțelesul ce ar voi a-i da romanii; ar însemna a pune pe sfântul ierarh în contradicție cu sine însuși, nu numai în acest pasaj, dar încă și cu toate scrierile lui. Ceea ce noi afirmăm este pe deplin confirmat prin tâlcuirea ce dă marele patriarh cuvintelor „*Paște mieii mei, paște oile mele*“, pe care îndeosebi se sprijină adversarii noștri pentru a susține că ele au fost adresate lui Petru singur, că lui singur i s-a încredințat purtarea de grijă a turmei: „Aceasta nu s-a zis numai *apostolilor și episcopilor*, scrie Sf. Gură de Aur, ci *și fiecăruia din noi, oricât de mic ar fi el*, care a fost însărcinat cu purtarea de grijă a turmei“³. Așadar, după Sf. Gură de Aur, aceste cuvinte n-au fost zise numai lui Petru și numai pentru el singur, ele nu i-au dat vrednicia de păstor suprem al apostolilor și al Bisericii, ci ele au fost adresate tuturor apostolilor laolaltă, și

1 Cuv. despre folosul cetirii Scripturilor.

2 Cuv. al treilea la Faptele Apostolilor.

3 Cuv. 77 la Sf. Matei.

tuturor episcopilor și păstorilor cari sunt deopotrivă urmașii apostolilor. Și apoi, Sf. Gură de Aur nu vede nici o cinste și nici o stăpânire în aceste cuvinte, ci o recomandare de râvnă și de îngrijire: „De trei ori”, zice el, „a întrebat Domnul pe Petru, și de trei ori i-a dat porunca, pentru a-i arăta *câtă purtare de grijă trebuie să aibă de mântuirea oilor*”¹.

Sfântul dascăl a răspuns el însuși insinuărilor ce ar voi romanii să tragă din restul textului său:

„Vedeți”, zice el, „cum Petru face totul în înțelegere cu ceilalți și nu hotărăște nimic din propria sa autoritate și din propria sa putere...”²

“Nu Petru a prezentat (pe Matia și pe Iosif), ci toți (apostolii). Așadar Petru nu a dat decât un sfat, arătând că nu venea de la dânsul, ci fusese vestit de demult prin proroci; *drept aceea, el a fost mijlocitorul, iar nu stăpânul.*” Și mai departe: „Luați seama la smerenia lui Iacov: deși el a primit episcopatul Ierusalimului, nu zice nimic în această împrejurare; priviți și marea smerenie a celorlalți ucenici, cari după ce au dăruit *în unanimitate scaunul lui Iacov*, nu se mai ceartă între ei. Căci această Biserică era parcă în cer, neavând nimic pământesc — nestrălucind nici prin zidurile ei, nici prin marmurele sale — ci prin unanima și cucernica râvnă a mădularelor ei.” Teologii romani citează partea întâi a textului Sfântului Ioan Gură de Aur, dar foarte se feresc a cita pe cea din urmă; așa e meșteșugul lor de obicei.

După sfântul dascăl, apostolii lucrară deci în împreună- înțelegere; ei aleseră cu toții împreună pe candidații la alegere; Petru nu vorbi ca stăpân, ci ca tâlmaci al prorociilor; Iacov, *care era cel dintâi în vrednicie*, și ceilalți apostoli îl lăsară să vorbească singur, din smerenie, iar nu pentru că nu aveau aceeași putere ca și dânsul. Dacă Sf. Ioan Gură de Aur a recunoscut o vrednicie mai înaltă unuia din apostoli, se poate zice că a recunoscut-o Sfântului Iacov al Ierusalimului. Într-adevăr, afară de textul citat mai sus, găsim încă și pe următorul în scrierile sale:

„Vedeți, după Petru vorbește Pavel, și nimeni nu găsește nimic de cârtit; Iacov așteaptă și stă liniștit, *căci întâietatea îi fusese lui incredințată.* Ioan și ceilalți apostoli nu vorbesc, ci tac fără nici o ciudă, pentru că sufletul lor era dezbrăcat de toată slava cea deșartă... După ce ei (Varnava și Pavel) au încetat de a grăi, Iacov luă cuvântul și zise: <<Simon v-a istorisit cum Dumnezeu a aruncat privirea sa asupra neamurilor...>> Graiul lui Petru fusese mai ridicat, acela al lui Iacov este mai astâmpărat. Astfel trebuie totdeauna să facă *acela care are o mare putere*: el lasă altora asprimea și-și reține lui însuși duhul stâmpărat și liniștit.” Și mai departe, analizând cuvintele Sf. Iacov, face următorul raționament:.

„Ce vrea să zică: *Eu judec?* Aceasta vrea să zică: *Eu afirm cu autoritate că lucrul este așa... Deci Iacov a hotărât asupra întregii chestiuni.*”³

Dacă pasajul citat nu are nici un preț, în ochii romanilor, în favoarea întâietății lui Iacov, el nu vorbește însă mai puțin împotriva întâietății lui Petru, în înțelesul de stăpânire.

Teologii romani citează încă, în sprijinul sistemului lor, următoarele cuvinte ale Sfântului Gură de Aur relative la căderea sfântului Petru: “Dumnezeu a îngăduit ca el să cadă, fiindcă voia a-l așeza principe al universului întreg, pentru ca aducându-și aminte de propriile greșale, să ierte acelora ce ar

1 Cuv. 88 la Sf. Ioan.

2 Cuv. al treilea la Fap. Ap.

3 Cuv. 33 la Fap. Ap.

cădea.” Am văzut deja mai sus că Sf. Gură de Aur nu dădea titlului de *principe al universului* înțelesul ce Roma se silește a-i atribui; această supoziție înlăturată, pasajul citat nu mai prezintă nimic prielnic tezei papale. Cât pentru ceea ce cugeta Sf. Gură de Aur de căderea Sfântului Petru, se însarcinează el însuși a o explica¹:

„Vrând a îndrepta în Petru cusurul grăirii împotrivă, Hristos îngăduie ca acest apostol să se lepede... Ascultați ce îi zice: <<M- am rugat pentru tine, ca să nu piară credința ta>>. El îi grăiește astfel pentru a-l mișca cu mai multă putere și a-i arăta că mai grea va fi căderea sa decât a celorlalți, și că va avea nevoie de un mai mare ajutor. Căci era în aceasta un îndoit păcat: al grăirii împotrivă și al înălțării mai presus de ceilalți ucenici. Era chiar și un al treilea, mai grav, acela de a se bizui cu totul pe propriile puteri. Pentru a vindeca pe Petru, Mântuitorul îl lasă să cadă și, punând de o parte pe ceilalți ucenici, îi zice: <<Simone, Simone, iată Satana v-a cerut ca să vă cearnă ca grâul>>, adică să vă turbure, să vă ispitească, <<dar eu m- am rugat pentru tine, ca să nu piară credința ta>>. Dacă Satana a cerut să cearnă pe toți apostolii, pentru ce Domnul nu zice tuturor <<M- am rugat pentru voi>>? Au nu pentru cuvântul ce am arătat mai sus? Au nu i-a adresat cuvântul numai lui Petru singur pentru a-l mișca și a-i arăta că va avea o cădere mai grea decât a celorlalți? (...) Cum dar a putut Petru să se lepede de Hristos, cu toate că Domnul S-a rugat pentru el? Hristos nu i-a zis: <<ca să nu te lepezi de mine>>, ci: <<ca să nu piară credința ta>>, ca să nu piară cu totul.”²

Se poate oare descoperi sub acest grai cea mai mică aluzie la o suprașe de autoritate, dată Sfântului Petru cu prilejul căderii sale? Ce cugetare stranie este aceea a romanilor noștri, cari îndrăznesc a susține că Domnul ar fi avut de gând să facă o deosebire în favoarea lui Petru și de a-i arăta înălțarea sa asupra celorlalți apostoli tocmai în momentul când îi prezicea căderea și lepădarea sa.

Cuvintele următoare arată într- un chip vădit înțelesul ce dădea sfântul dascăl întăietății Sfântului Petru. El zice mai întâi că acest apostol era „cel dintâi în Biserică.” Însă cel dintâi într- o societate nu vrea să zică „șeful” acelei societăți. Și mai departe adaugă: „Când zic Petru, zic piatra tare, temelia neștrămutată, marele apostol, cel întâi dintre apostoli, cel întâi ascultător”³. De- aici se vede că el laudă pe Petru pentru adevărul credinței ce mărturisise; îi dă titlul de cel întâi dintre apostoli pentru că a fost chemat între cei dintâi la apostolat; el nu zice cel dintâi în autoritate, ci cel dintâi ascultător. Sf. Petru a avut deci mângâierea de a fi chemat întâi la apostolat și de a fi cel dintâi slujitor al lui Iisus Hristos.

Cât pentru pretinsa moștenire ce episcopii Romei ar fi primit de la Sf. Petru, teologii romani rezumă astfel doctrina Sfântului Ioan Gură de Aur:

„Biserica Antiohiei a avut fericirea să aibă pe Petru câtva timp; ea îl recunoaște ca întemeietorul său, dar nu l-a avut mult. La Roma el și- a strămutat scaunul său. La Roma a primit ramura de finic a muceniei. La Roma este mormântul său, la Roma, în cetatea împărătească cea mai aleasă.”

Iată cuvintele sfântului dascăl:

„Una din prerogativele orașului nostru (Antiohia) este că am avut de dascăl pe Petru, verhovnicul apostolilor. Era drept ca orașul care, din tot universul, a

1 Cuv. la întâiul cap. din Epist. către Galat.

2 Cuv. 82 la Sf. Matei.

3 Cuv. 3 despre milostenie.

avut el mai întâi folosul de a fi împodobit cu *numele de creștin*, să fi avut de păstor pe cel dintâi dintre apostoli. Dară primindu- l de dascăl, noi nu l-am ținut totdeauna, l-am dăruit orașului imperial al Romei; sau, să zic mai bine, noi l-am ținut totdeauna, căci dacă nu avem trupul lui Petru, ținem credința lui Petru, ca și pe Petru, *pentru că ținând credința lui Petru este ca și cum am ține pe însuși Petru.*¹

Deci Petru nu este *ceva*, decât prin adevărul ce a mărturisit. Sf. Ioan Gură de Aur o spune lămurit în aceeași cuvântare. El adaugă: „Cum am făcut amintire de Petru, mi s-a înfățișat în minte un alt Petru (Flavian, episcopul Antiohiei în epoca când a scris acest cuvânt), un părinte și dascăl de obște nouă tuturor, care a moștenit virtutea Sfântului Petru și care *a primit scaunul său ca moștenire.*” Apoi în *elogiul Sfântului Ignatie*, episcopul Antiohiei, citim ceea ce urmează: „Sf. Ignatie a fost urmașul lui Petru în *principatul său*”². Traducătorul latin a zis: „Sf. Ignatie i-a urmat (Sfântului Petru) în vrednicia episcopatului.“ Dar nu este așa. *Principatul*, în stilul Părinților, este *apostolatul*, care este cu adevărat izvorul *episcopatului*, dar care-l întrece în vrednicie și în putere. Și apoi traducă-se ori *principat*, ori *episcopat*, mărturisirea Sfântului Gură de Aur nu este pentru aceasta mai puțin opusă doctrinei romane, după care episcopul Romei ar fi *unicul* moștenitor al Sfântului Petru. După Sf. Gură de Aur, Sf. Petru n-a putut ocupa în realitate scaunul vreunui oraș oarecare; el a fost deopotrivă, și *într-un sens general*, episcopul- apostol al tuturor bisericilor unde a propovăduit Evanghelia și care păstrează învățătura sa.

Tot în aceeași cuvântare Sf. Ioan Gură de Aur numește pe Sf. Ignatie al Antiohiei „dascăl al Romei în credință“ și explică astfel motivul pentru care Petru, Pavel și Ignatie au murit la Roma: „Voi (locuitori ai Antiohiei), din mila lui Dumnezeu, nu mai aveți nevoie de învățatură, căci ați fost înrădăcinați în credință; însă locuitorii din Roma, din pricina lipsei de evlavie ce domnea acolo, aveau nevoie de un ajutor mai puternic; *pentru aceasta Petru și Pavel și cu ei Ignatie, toți trei au fost uciși acolo.*”³ Dezvoltând subiectul, el adaugă că „moartea acestor apostoli și a lui Ignatie a fost o dovadă vie și o propovăduire în faptă despre învierea lui Iisus Hristos .”

În altă cuvântare, Sf. Ioan Gură de Aur mărturisește la fel de limpede că nu dădea nici un drept de superioritate cetății Romei, deși Petru și Pavel muriseră acolo; el se rostește astfel: „Iubesc Roma pentru măreția sa, pentru vechimea sa, pentru frumusețea sa, pentru mulțimea locuitorilor săi, pentru puterea sa, pentru bogăția sa, pentru strălucitele sale fapte războinice, dar mai ales numesc această cetate preafelică pentru că Pavel a scris romanilor în vremea vieții sale, pentru că i-a iubit, pentru că a vorbit cu ei în vremea petrecerii sale între dânșii, și pentru că și-a sfârșit viața la dânșii.”⁴ Sfântul ierarh exprimă simțământul său personal de dragoste pentru Roma; laudele ce-i aduce sunt pământești, vremelnice; el zice simplu: „Iubesc Roma“, dar nu zice că recunoaște Biserica acestui oraș ca regina Bisericilor, ca *mama și stăpâna* celorlalte. El nu-i atribuie nici un privilegiu din pricina Sfântului Petru. Urmează dar că teologii romani au abuzat de scrierile sale, căutând a adăposti sub numele unui atât de mare dascăl privilegiile pe care le atribuie Papalității.

1 Cuv. al 2-lea la titlul *Faptelor Apostolilor*.

2 *Elogiul Sf. Ignatie*.

3 *Ibid.*

4 Cuv. 22 la *Epist. către Rom.*

Ei n-au abuzat mai puțin și de doctrina Sfântului Grigorie de Nazianz, care doctrină întreagă poate fi rezumată în acest text, relativ la Sf. Petru: „Vezi”, zice el¹, „cum dintre ucenicii lui Hristos, toți deopotrivă mari și înalți și vrednici de alegere, acesta este numit *piatra*, pentru ca să primească pe *credința* sa temelia Bisericii.” Sfântul dascăl nu zice că Biserica avea a se zidi pe *persoana* lui Petru, ci pe *credința sa*; nu pe credința sa *subiectivă*, care avea să slăbească atât de trist în momentul întreprinderii sale lepădări, ci pe credința sa *obiectivă*, acea credință în dumnezeirea lui Iisus Hristos, pe care o mărturisise.

Romani invocă mărturia Sfântului Grigorie al Nissei, care se exprimă astfel²: „Prăznuim pomenirea Sfântului Petru, care este vârful apostolilor, și în el se cinstesc și celelalte mădulare ale Bisericii; căci pe dânsul reazemă Biserica lui Dumnezeu, fiindcă el este, în temeiul prerogativei ce o are de la Domnul, *piatra tare și neclătită* pe care Mântuitorul a zidit Biserica sa.”

Această traducere aparține teologilor romani; iată traducerea *literală* din grecește:

„Prăznuim pomenirea lui Petru, care este vârful apostolilor; și împreună cu el sunt proslăvite celelalte mădulare ale Bisericii; și Biserica lui Dumnezeu este *întărită*, fiindcă, în puterea Darului ce i s-a dat lui de către Domnul, el este statornic și cea *mai tare piatră* pe care Mântuitorul a zidit Biserica.”³

Prin traducerea lor, teologii romani încearcă a da ideea că Petru a primit o prerogativă excepțională, care l-ar fi făcut temelia unică a Bisericii. Sf. Grigorie tăgăduiește limpede greșalele pe care ei ar voi să i le atribuie, prin pasajele următoare, scoase din același cuvânt, pe care l-au citat preschimbându-l:

„Prăznuim cu osebire astăzi pomenirea celor ce au strălucit cu o mare și strălucită lumină de evlavie; vreau să zic de Petru, Iacov și Ioan, *cari sunt vârful soborului apostolic*... Apostolii Domnului au fost stele cari au luminat tot ce este sub cer. *Verhovnicii lor și șefii* — Petru, Iacov și Ioan — a căroră mucenie prăznuim astăzi, au suferit în felurite chipuri...

„E drept a prăznuii în aceeași zi pomenirea acestor oameni pe cari i-am numit, nu numai pentru că au fost la fel în propovăduirea lor, ci și **pentru deopotrivă- vrednicia lor** (). Acela (Petru) care ține *locul întâi* () și care este *șeful soborului apostolic*, a primit *favoarea* unei slave ce se cuvenea vredniciei sale, fiind cinstit cu o pătimire asemenea aceleia a Mântuitorului... Însă lui Iacov i s-a tăiat capul, dorind legătura cea cu Hristos, care este **într-adevăr** () **capul său**, *căci capul creștinului este Hristos, și el este totdeodată capul Bisericii întregi.”*

„Ei (apostolii) sunt *temeliile Bisericii*, stâlpii și întărirea adevărului. *Ei sunt izvoarele nesecate ale mântuirii*, din care curg șiroaie îmbelșugate de dumnezeiească învățătură.”

Dupa ce a dat aceleași titluri lui Petru, lui Iacov și lui Ioan, Sf. Grigorie adaugă:

„Dar nu am grăit toate acestea *pentru a înjosi pe ceilalți apostoli*, ci pentru a mărturisi despre *virtutea* aceluia de cari vorbim sau, ca să zic încă mai bine, spre a aduce *laudă obștească tuturor apostolilor.*” Așadar toate titlurile, toate

1 Sf. Grig. din Nazianz, *Cuv.* 26.

2 Sf. Grig. al Nissei, *Panegir. Sf. Ștefan.*

3 Μνημονευεται Πετρος κεφαλη των Αποστολων και συνδοξαζεται μεν αυτω τα λοιπα μελη της εκκλησιας, επιστηριζεται δε η εκκλησια του Θεου. Ουτος γαρ εστι κατα την δοθεισαν αυτω παρα του Κυριου δωρεαν η αρραγης και ισχυρωτατη πετρα εφ' ην την εκκλησιαν ο Σωτηρ ωκοδομησε. (Sf. Grig. al Nissei)

laudele ce dă Sf. Grigorie lui Petru, Iacov și Ioan, nu se raportează la vrednicia apostolatului lor, ea fiind aceeași pentru toți apostolii, ci numai la *virtutea lor personală*. El pune o îngrijire deosebită întru a nu lăsa vreo îndoială asupra prețului adevărat al acestor laude și asupra doctrinei despre egalitatea faptică a apostolilor, căci adaugă: „**Cât pentru adevărul dogmei**, asemenea mădularelor, ei (apostolii) înfățișează un același trup și, *dacă un mădular se proslăvește*, precum zice apostolul (1 Cor. 12, 26), *toți ceilalți se proslăvesc împreună cu dânsul*. După cum lucrările lor pentru credință *le-au fost de obște*, asemenea și cinstea ce li se cuvine pentru propovăduirea credinței *le este aceeași și deopotrivă*.”

„Pentru ce”, zice încă sfântul dascăl, “ne-am sfii întru a voi să grăim ceea ce este mai presus de puterea noastră, și de a ne sârgui spre a prăznuii cu vrednicie *virtutea* apostolilor? Laudele noastre nu se îndreaptă către Simon (Petru), cunoscut că a fost pescar, **ci către tăria de credință care slujește de sprijin Bisericii**. Nu lăudăm nici pe fiii lui Zevedeu (Iacov și Ioan), ci pe *Voanerges*; ceea ce vrea să zică *fiii tunetului*.”

Nu dar persoana lui Petru este piatra Bisericii, ci credința mărturisită de el, adică *Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu*, sau dumnezeirea lui Hristos, despre care a teologhisit.

Dintre părinții greci nu este unul singur care să fi învățat o doctrină deosebită de aceea a lui Gură de Aur și a lui Grigorie al Nissei. Sf. Chiril al Alexandriei spune curat: „Cuvântul *piatra* n-are decât *o valoare denominativă*; ea nu înseamnă altceva decât *credința* nestrămutată și prea tare a ucenicului”¹. Aceste cuvinte nu îngăduie deloc a atribui sfântului dascăl părerea ce clădește pe acest cuvânt niște privilegii atât de mari. Cu toate acestea apărătorii Papalității de astăzi le citează în folosul lor. Ei mai citează încă și acest pasaj: „El (Iisus Hristos) spuse ucenicului său (Petru) că El era însuși Acela care a cunoscut toate mai înainte de a fi fost făcute; El îi spune că numele său nu va mai fi *Simon* ci *Petru*, dând a înțelege prin acest cuvânt că avea să zidească Biserica Sa pe dânsul ca pe o piatră, pe o stâncă foarte tare”².

Dar oare învățat- a că Petru trebuie să fie *el singur* temelia Bisericii? Nu, căci altundeva învață că „Petru și Ioan au fost deopotrivă *în cinste și în vrednicie*”³. Într-un alt loc el învață că „Hristos este temelia tuturor și piatra neclintită pe care noi toți suntem zidiți, ca o clădire duhovnicească”⁴. Învățat- a el oare că privilegiile lui Petru ar trece la episcopii Romei? Nu; căci el nu face despre aceasta cea mai ușoară amintire. Atunci pentru ce teologii romani apelează la mărturia sa? Am văzut că aplicarea cuvântului *piatra* la persoana lui Petru nu probează nicidecum că acest apostol s-ar fi bucurat de prerogative excepționale; cu atât mai vârtos ea nu probează că episcopii Romei ar fi moștenit prerogative de la acest apostol.

Sf. Chiril nu a avut, cu privire la prerogativele Sfântului Petru, o altă învățătură decât aceea a luminatei școli din Alexandria. Unul din șefii acestei școli, Climent, învăța sus și tare că *întâietatea*, în înțeles de *autoritate*, nu se afla între apostoli. „Ucenicii”, zice el⁵, „pricindu- se între dânșii pentru *întâietate*, Iisus Hristos dete o poruncă de *egalitate*, zicând: *De nu vă veți*

1 Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Treime*, Cart. a IV-a.

2 *Ibid.*, *Tâlcuire la Sf. Ioan*, Cart. a II-a. cap. XII.

3 *Ibid.*, *Scrisoarea către Nestorie*.

4 *Ibid.*, *Cuv. al II-lea la Isaia*.

5 Sf. Climent. Alexandr., *Stromat.*, Cartea a V-a, § 5.

întoarce să vă faceți ca pruncii, nu veți intra în împărăția cerurilor...“

Origen nu învăța o altă doctrină. Teologii romani citează din el câteva texte în care el pare a aplica persoanei lui Petru titlul de *piatra*; însă ei trec peste următorul pasaj, unde el se explică atât de lămurit: „Dacă credeți”, zice el¹, „că Dumnezeu a ridicat toată clădirea Bisericii sale pe Petru numai, ce veți zice de Ioan, fiul tunetului? Ce veți zice de fiecare din apostoli? Îndrăzni-veți a zice că porțile iadului nu vor birui pe Petru numai, dar că ele vor birui pe ceilalți apostoli? Au nu tuturor se adresează aceste cuvinte: *Porțile iadului nu o vor birui pe dânsa?* Au n-au avut ele împlinirea lor în fiecare din apostoli?“

Astfel este și învățătura lui Chiril al Alexandriei, credincios predaniei părinților săi.

Tot astfel este și cea a Sfântului Vasilie cel Mare din Chesaria. În zadar au voit romanii a se sprijini pe autoritatea sa; e de ajuns a-l citi, pentru a căpăta proba că el n-a făcut nicidecum din apostolul Petru *piatra* Bisericii, după cum partizanii Papalității pretind. „Casa Domnului zidită pe vârful munților”, zice el², „este Biserica, după cuvântul Apostolului care zice: *Trebuie a ști cum se cuvine a cârmui în casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu*; temeliile sale sunt pe munții cei sfinți, căci ea este zidită pe temelia apostolilor și a prorocilor. *Unul din acești munți* era Petru, pe care *piatră* Domnul a făgăduit că va zidi Biserica sa. Cu dreptate deci niște suflete prețioase, înălțate mai presus de cele pământești, s-au numit munți. Iar sufletul prea fericitului Petru a fost numit *piatră aleasă, pentru că el a avut tari rădăcini în credință* și pentru că a înfruntat cu statornicie și cu curaj loviturile ce i-au fost date în ispită.”

Sf. Vasilie încheie din aceasta că, urmând această credință și acest curaj, vom fi și noi munți pe cari se va ridica casa lui Dumnezeu.

Unii Părinți apuseni din veacul al patrulea și al cincilea par a fi mai favorabili autorității papale decât Părinții răsăriteni. Cu toate acestea, în fond, nu este nimic. Deja am înfățișat doctrina lui Tertullian, a Sfântului Ciprian, a Sfântului Ilarie din Poitiers, a Sfântului Leon. Acea a sfinților Amvrosie, Augustin, Optat sau Ieronim, este la fel.

După mărturia Fericitului Augustin, Sf. Amvrosie făcuse a se raporta, în cântările sale, cuvântul *piatra* la persoana apostolului Petru, ceea ce a fost pentru el un motiv întru a adminte mai întâi această interpretare. Cu toate acestea, Sf. Amvrosie s-a explicat el însuși în alte locuri ale scrierilor sale, precum acesta³: „Credința este temelia Bisericii, căci nu *de persoana*, ci *de credința* lui Petru s-a zis că porțile iadului nu o vor birui pe dânsa; *mărturisirea credinței* este cea care a învins iadul.” Adevărul mărturisit de Sf. Petru este deci temelia Bisericii; și nici o făgăduință nu s-a dat persoanei sale, prin urmare nici credinței lui *subiective*.

Dintre textele Sfântului Amvrosie, Roma se sprijină mai cu seamă pe următorul⁴: „Domnul care întreba, nu se îndoia; el întreba nu pentru a afla, ci pentru a arăta pe acela pe care avea să-l lase, înainte de a se sui la cer, ca păstrătorul iubirii sale... Pentru că singur dintre toți el mărturisește mai întâi, de aceea este preferat tuturor... Pentru a treia oară Domnul nu-l mai întreabă <<Mă iubești tu mai mult decât aceștia?>>, ci <<Mă iubești tu?>>. Și atunci

1 Orig., *Tâlcuire la Sf. Matei*.

2 Sf. Vasilie, asupra cap. 2 din Isaia.

3 Sf. Amvros., *Despre Întrupare*.

4 Sf. Amvros., *Asupra Sf. Luc. și passim*.

nu-i încredințează, ca întâia oară, mieluşei cari au nevoie să fie hrăniți cu lapte; nici oile cele mici, ca a doua oară; ci îi poruncește de a le paște pe toate, pentru că fiind mai desăvârșit, să păstorească pe cele mai desăvârșite.”

Așadar, zic cu gravitate teologii romani, după ce au citat acest text, cine erau aceste oi *mai desăvârșite*, dacă nu ceilalți apostoli? Apoi ei presupun că papa înlocuiește pe Sf. Petru, că episcopii înlocuiesc pe apostoli, și prin aceasta ajung la concluzia că episcopii sunt oi în fața papei.

Dar zis-a Sf. Amvrosie vreun cuvânt care să poată autoriza astfel de concluzii? El nu atribuie nici un caracter dogmatic celor ce zice despre Sf. Petru; este o interpretare mistică și pioasă pe care o propune; el nu cugetă nicidecum a confunda pe apostoli — cari sunt *păstori* — cu oile; el se gândește încă și mai puțin la privilegiile episcopilor Romei, despre care nu amintește nimic. Și pe niște temelii atât de șubrede, se pretinde a se ridica o clădire atât de înaltă! Sf. Amvrosie, ca și Sf. Ilarie din Poitiers, atribuie când *persoanei* lui Petru, când credinței sale sau, mai bine zis, *obiectului* credinței sale, titlul de **piatra**. El nu-l atribuie chiar persoanei sale, decât într-un mod *figurat*, și prin extensie. „Iisus Hristos”, zice el, „este *Piatra*. El n-a refuzat harul acestui nume ucenicului său, numindu-l Petru, pentru că statornicia și tăria credinței sale era ca *piatra*. Silește-te deci și tu ca să fii *o piatră*; piatra ta este credința ta, și credința este temelia Bisericii. Dacă tu vei fi *o piatră*, vei fi în Biserică, pentru că Biserica este zidită pe *piatră*.” Această explicație mai lasă oare vreo umbră de îndoială asupra înțeleșului ce dădea Sf. Amvrosie acestui cuvânt vestit, pe care romanii clădesc mărețul monument al prerogativelor papale? Pentru ce a primit Petru acest nume? „Pentru că”, adaugă Sf. Amvrosie, „Biserica a fost zidită pe *credința lui Petru*.” Însă care credință? Credința sa *personală*, sau *adevărul* întru care a crezut? Sf. Amvrosie răspunde în același loc:

„Petru a fost numit astfel, pentru că a fost *cel întâi* care a aruncat temeliiile *credinței* între neamuri.” Propovăduit-a el oare mărturisirea sa personală? Aceasta nu s-ar putea susține. El a învățat deci *adevărul* întru care a crezut, și *acest adevăr* este temelia Bisericii. Scrierile Sf. Amvrosie sunt pline de mărturisiri protivnice pretențiilor papale. Am putea cita mai multe texte, dar pentru ce? Este de ajuns a arunca o ochire asupra lucrărilor sale, pentru a ne încredința că nu se poate invoca autoritatea sa în favoarea ultramontanismului. Ne vom mulțumi deci a cita textele următoare, în care el expune credința sa asupra întâietății lui Petru.

Explicând aceste cuvinte din Epistolia către Galateni: *M-am dus la Ierusalim, ca să văd pe Petru*; el se rostește așa: „Se cuvenea ca Pavel să meargă să vadă pe Petru. Pentru ce? Au doară Petru era superiorul său și al celorlalți apostoli? **Nu**; ci pentru că dintre toți apostolii el era primul căruia Domnul îi încredințase purtarea de grijă a Bisericilor. Au doară pentru că avea nevoie de a primi învățătură sau vreo însărcinare de la Petru? **Nu**; ci pentru ca Petru să cunoască că Pavel primise *puterea ce i s-a dat și lui însuși*.”

Sf. Amvrosie explică astfel cuvintele „*cunoscând că mi s-a încredințat puterea de a vesti neamurilor Evanghelia*”: „El (Pavel) nu numește decât pe Petru și nu se aseamănă decât lui, pentru că *după cum Petru primise întâietatea, pentru a întemeia Biserica Iudeilor*, el, Pavel, fusese ales în același chip de a avea *întâietatea* în întemeierea Bisericilor printre neamuri.” Apoi se întinde asupra acestei idei, care dă rămă până în temelie pretențiile papale. Într-adevăr, după Sf. Amvrosie, Roma, care nu aparținea iudeilor, precum nimenea nu zice altfel, n-ar avea nicidecum a se preamări cu întâietatea lui

Petru, ci cu aceea a lui Pavel. Și așa ea ar fi mult mai în adevărul istoric, căci este demonstrat că Pavel a evanghelizat-o înainte de Petru; că cei doi dintâi episcopi ai săi au fost hirotoniți de Pavel; că moștenirea Romei prin Petru nu se urcă decât la Climent, al treilea episcop al său.

În sfârșit, în ce chip înțelegea Sf. Amvrosie cuvântul *întâietate*? El nu-i dădea nici o idee de *onoare* sau de *autoritate*, de vreme ce zice lămurit: „Cum auzi Petru cuvintele <<Cine ziceți voi că sunt eu?>>, amintindu-și de locul său, el își luă *întâietatea*, dar *întâietate de mărturisire*, nu de *onoare*; *întâietate de credință*, nu de *rang*“¹. Oare nu înseamnă aceasta a respinge orice idee de *întâietate*, așa cum o înțeleg romanii? Este deci limpede că ei abuzează de autoritatea Sf. Amvrosie.

Ei nu abuzează mai puțin și de autoritatea Fericitului Augustin. Acest Părinte a zis într-adevăr²:

„Petru, care cu puțin mai înainte mărturisise că Hristos era Fiul lui Dumnezeu și care pentru această mărturisire fusese numit *piatra* pe care Biserica era a fi zidită etc.“; însă el se explică în mai multe din scrierile sale. Vom cita câteva exemple³:

„Petru a primit acest nume de la Domnul pentru a arăta Biserica; căci Hristos este *piatra*, și Petru este *poporul creștin*. *Piatra* este cuvântul principal; tocmai de aceea Petru derivă de la *piatră*, iar nu *piatra de la Petru*, după cum cuvântul *Hristos* nu derivă de la *creștin*, ci *creștin de la Hristos*. <<Tu deci ești Petru, și pe *această piatră* voi zidi Biserica mea. Te voi zidi pe mine, nu Eu voi fi zidit peste tine>>.“

„Biserica”, zice încă fericitul Augustin⁴, „este zidită pe *piatra* de unde Petru a tras numele său. *Piatra* era Hristos, și pe această temelie Petru însuși trebuia a fi ridicat.“ În cartea sa de *Retractațiuni*, învățatul dascăl se rostește astfel⁵: „În acea carte am zis într-un loc cu privire la Sf. Petru că Biserica a fost zidită pe dânsul ca pe *piatră*. Acest înțeles este cântat de mulți în stihurile preafericitului Amvrosie, care zice, vorbind de cocoș: *Acesta cântând, lacrimi a stors piatra Bisericii pentru greșala sa*. Dar știu că foarte adeseori în urmă am primit acest înțeles, că atunci când a zis Domnul: *Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica mea*, el înțelegea prin *această piatră* pe aceea pe care Petru a mărturisit-o zicând: *Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu celui viu*. Așa că Petru, numit cu numele de *această piatră*, reprezintă *persoana Bisericii*, care e zidită pe această *piatră* și care a primit cheile împărăției cerurilor. Într-adevăr, el nu i-a zis: *Tu ești piatra*, ci tu ești Petru. *Piatra* era Hristos; Petru mărturisindu-l, precum toată Biserica îl mărturisește, a fost numit Petru. Din aceste două învățături cititorul să aleagă pe cea mai adevărată.“

Astfel Augustin nu leapădă niciuna din tâlcuirile date textului: *Tu ești Petru*, etc.; dar e vădit că privește ca mai bună pe aceea ce a primit-o mai adeseori: ceea ce nu împiedică pe teologii romani de a cita pe acest dascăl în folosul celei dintâi tâlcuiri, pe care n-a primit-o decât o dată, și la care renunțase fără a o condamna într-un chip formal.

Fericitul Augustin învață, ca și Sf. Ciprian, că Petru *reprezenta Biserica*, că

1 Sf. Amvros., *Despre Întrupare*.

2 Fer. August., *Despre Psalm. 69. Epist ad generos*.

3 *Ibid.*, Cuvântul XIII, De Verb. Dom.

4 *Ibid.*, *Tratat. 124 la Ioan*.

5 *Ibid.*, *De Retract.*, Cart. I, cap. XXI.

era *figura* Bisericii. El nu conchide din aceasta că toată Biserica ar fi *rezumată într-însul*, ci dimpotrivă, că el nu a primit nimic *personal*, și că tot ce i se acordase era acordat Bisericii.¹ Astfel este adevărata tâlcuire a acestei credințe de la Părinți, că Petru *închipuia* Biserica când se adresa lui Iisus Hristos sau când Domnul îi vorbea. Fericitul Augustin admite, este adevărat, că Petru s-a bucurat *de întâietate*, însă explică el însuși ce înțelegea prin acest cuvânt. „El nu avea”, zice, „întâietatea *asupra ucenicilor (in discipulos)*, ci *între ucenici (in discipulis)*. Întâietatea sa între apostoli era *aceeași ca „a lui Ștefan între diaconi”*. El numește pe Petru *cel întâi (primus)*, precum numește pe Pavel *cel de pe urmă (novissimus)*, ceea ce nu dă decât o idee de timp. Aceasta era într-adevăr ideea Fericitului Augustin, fiindcă în acest text, de care romanii abuzează atâta fiincă acolo Augustin acordă întâietatea lui Petru, el zice formal că Petru și Pavel, *cel întâi și cel de pe urmă*, au fost deopotrivă cu cinstea în apostolat.² Sf. Petru n-a primit deci, după Augustin, decât harul *prin excelență*, de a fi fost chemat printre cei dintâi *la apostolat*. Această deosebire cu care Domnul l-a cinstit alcătuiește slava sa, dar nu i-a dat nici o autoritate.

Fericitul Augustin, după teologii romani, ar fi recunoscut că „întâietatea scaunului apostolic a fost totdeauna în vigoare la Roma”³. Dar ce înțelegea el prin aceste cuvinte? Un fapt este sigur, că Biserica Africii, insuflată de însuși Augustin, care era oracolul său, i-a scris cu tărie episcopului Romei, atrăgându-i luarea aminte să nu mai primească pe viitor la împărtășirea cu el pe cei *excomunicați* de dânsa, precum făcuse cu un oarecare Appiarius⁴, pentru că el nu putea lucra astfel fără a călca canoanele Sinodului din Nicea. Departe de a recunoaște puterea covârșitoare a Romei, Biserica Africii, în conglăsuire cu Augustin, nu recunoștea episcopului roman titlul de **summus sacerdos**. Deci Augustin nu recunoștea nicidecum jurisdicția supremă a Bisericii Romane. Ce înțelegea el dar prin *întâietatea apostolatului*? El nu lasă asupra acest subiect nici o îndoială. Într-adevăr, după ce a atribuit Sfântului Pavel întâietatea apostolatului la fel ca și Sfântului Petru, el observă că ea este mai presus de *episcopat*. „Cine nu știe”, zice el, „că *întâietatea apostolatului* trebuie a fi luată cu totul înaintea *episcopatului*?”⁵ Într-adevăr, episcopii erau priviți ca urmașii apostolilor; însă dacă moșteniseră slujba apostoliei, ei nu aveau drept la oarecari prerogative mai mari, ce nu au aparținut decât primilor apostoli ai lui Hristos. Aceste prerogative întocmesc *întâietatea apostolatului*, care aparține așadar celor dintâi apostoli fără deosebire. De aceea titlul de *principe-apostol* le este dat tuturor, fără deosebire, de către Părinții Bisericii. Întreaga Biserică apostolică, adică aceea care a păstrat moștenirea legiuită a apostolatului, a păstrat și *întâietatea scaunului, adică a învățăturii apostolice*.

Fericitul Augustin încredințează că pe vremea sa Biserica Romei păstrase această moștenire a învățăturii despre apostolat. Probeaza oare aceasta că el îi recunoștea o putere mai înaltă, universală în ocârmuirea Bisericii? Nu, desigur. El era atât de departe de a-i recunoaște această stăpânire, încât trimite pe donatiști mai cu seamă la Bisericile apostolice din Răsărit, ca să se încredințeze de greșala lor, nu pentru că n-ar fi crezut pe cea a Romei ca moștenitoare a învățăturii apostolic — am văzut contrariul — ci pentru că

1 *Ibid.*, Cuv. CXVIII și CCCXVI, Divers.; Cuv. X despre Petr. și Pav.; Trat. 124 la Ioan et alibi.

2 *Ibid.*, Cuv. X despre Petr. și Pav.

3 *Ibid.*, Epist. către episcopii donatiști.

4 Epist. episcop. afric. către Celestin și Conc. Carth. III.

5 *Ibid.*, Cuv. X despre Petr. și Pav.

Roma, amestecată în discuțiile donatiștilor, nu dădea atâtea cheazăși de nepărtinire ca Bisericele apostolice din Răsărit.

Augustin, care nu recunoștea Romei dreptul de a se amesteca în simplele discuții de orânduială ale Bisericii Africane, se ținea încă mai departe de a-i recunoaște o *autoritate doctrinală*. În mai multe din scrierile sale el a expus *regula credinței* și niciodată, cu acest prilej, nu a amintit de autoritatea doctrinală a Bisericii Romei. În ochii săi, regula credinței stă în conglăsuirea statornică și *unanimă* a tuturor Bisericilor apostolice. Doctrina sa este aceeași cu a lui Tertullian, și ea a fost copiată, ca să zic așa, de Vincent din Lerins, al cărui admirabil *Avertisment* rezumă într-un chip desăvârșit doctrina celor dintâi cinci veacuri asupra acestei chestiuni fundamentale. În fața mării doctrine, atât de neted formulată de către Părinți, și în care nu se vede cea mai simplă licărire a stăpânirii romane, o doctrină care este chiar diametral opusă acestei pretinse puteri, cu greu se înțelege cum partizanii Papalității au cugetat a inventa sistemul lor, căci ar trebui să înțeleagă că s-au pus astfel în opoziție directă cu predania sobornicească.

Teologii romani citează cu zgomot alte două pasaje ale lui Augustin. În cel dintâi, fericitul dascăl se adresează către pelaghieni¹ și le zice: „În privința cauzei voastre, două sinoade s-au trimis la scaunul apostolic. Răspunsuri au venit de acolo; *cauza este sfârșită*; faceți Dumnezeu ca și greșala să ia sfârșit!“ Partizanii Papalității traduc astfel acest pasaj: *Roma a vorbit, cauza e sfârșită. Roma locuta est, cauza finita est*. Expresia: *Roma a vorbit (Roma locuta est)*, este o curată invenție; nu se găsește în graiul lui Augustin. Cea de-a doua, *cauza e sfârșită*, se găsește; îi vom vedea îndată înțelesul.

Pasajul al doilea, asemenea celui dintâi, este conceput astfel: „Cauza voastră e sfârșită“, zice el pelaghienilor², „printr-o judecată înțeleaptă a episcopilor îndeobște; nu mai rămâne nimic de făcut, decât a vă supune hotărârii ce s-a dat, sau de a înfrânge neconținută voastră turbulență, dacă nu vă veți supune.“

Textul întâi se raportează la anul 419, când pelaghienii fuseseră condamnați de două sinoade din Africa și de papa Innochențiu I. Cel de-al doilea este din anul 421, atunci când optsprezece episcopi pelaghieni apelaseră la sinodul ecumenic contra sentinței care îi lovise. Deci, după teologii romani, condamnarea papei, confirmând pe aceea a sinodului din Africa, avea o autoritate doctrinală, pe care nu o putea infirma un apel la sinodul ecumenic; deci Roma se bucura de o autoritate superioară și definitivă în chestiunile dogmatice.

Aceste deducții nu sunt nicidecum exacte. Mai întâi, Fericitul Augustin nu privea o sentință a Romei ca definitivă. Într-adevăr, vorbind de chestiunea rebotezaților, el afirmă că Sf. Ciprian avea dreptul de a opune credința sa celei a papei Ștefan, și zice că el însuși nu s-ar pronunța atât de neted asupra chestiunii, dacă n-ar fi decis-o un sinod ecumenic.³ El recunoaște totuși că Ștefan avea cu el *majoritatea*. Adresându-se donatiștilor, el le zice că după ce au fost condamnați de către un sinod din Roma, ei aveau încă o resursă, *sinodul plenar sau ecumenic*, la care ei puteau apela.⁴ El nu privea deci judecata papei, chiar dată în sinod, ca definitivă și fără apel.

Trebuie a se observa între altele că, în cauza pelaghienilor, Augustin n-a

1 *Ibid.*, Cuv. 131, De Verb. Evang.

2 *Ibid.*, Contr. Iulian. Cart. a III-a.

3 *Ibid.*, De Baptistat. adv. Donat., cart. II; De Baptistat. adv. Petil.

4 *Ibid.*, Epist. 4.

făcut *decât o singură dată* mențione la o judecată a Romei, în întâiul text citat. În al doilea, și pretutindeni aiurea, el nu vorbește decât de o judecată dată de către episcopii răsăriteni¹. Iată argumentul lui Augustin: „Ați fost osândiți pretutindeni, în Răsărit și în Apus; pentru ce dar să apelați la Biserica întrunită în sinod, când toate Bisericile sunt unanime în a vă osândi?” Pelaghiienii se întemeiau pe o hotărâre dată în favoarea lor de către papa Zosima, urmașul lui Innocentie. Ce le răspunde Augustin? „Dacă aș admite (ceea ce nu este adevărat) că Biserica Romană a judecat astfel despre Celestie și Pelaghie, și că ar fi aprobat doctrinele lor, din aceasta ar urma numai că clerul roman ar fi de rea credință.”²

Un asemenea răspuns nu răstoarnă oare toată teza ce ultramontanismul a voit a clădi pe un text *denaturat și amplificat* al lui Augustin? El nu a exclus Roma în judecata dată împotriva pelaghiienilor, pentru că este Biserică apostolică și face parte din universalitate; însă argumentul său nu se rezumă mai puțin în această frază:

„Unde veți merge?”, zice el pelaghiienilor. „Nu vedeți voi pretutindeni pe unde vă duceți cum oastea lui Iisus Hristos vă combate în tot pământul, la Constantinopole ca și în Africa și în țările cele mai depărtate?”³ Iar dovada că chiar la Roma, ca și în restul Bisericii, nu se privea hotărârea lui Innocentie I ca *terminând cauza*, este faptul că în urma acestei hotărâri cauza a fost cercetată la Roma chiar de papa Zosima, urmașul lui Innocentie; că ea a fost cercetată de Bisericile particulare într-un mare număr de sinoade; în fine⁴, că ea a fost încă cercetată de Sinodul Ecumenic din Efes, care a *judecat* cauza și a *confirmat* hotărârea dată la Roma și pretutindeni unde fusese cercetată.

Și apoi e de ajuns a ști cum papa Innocentie I fusese chemat a se rosti în cauza lui Pelaghie, pentru a ne încredința că teologii romani au abuzat de textul lui Augustin. Episcopii din Africa condamnaseră în două sinoade greșalele lui Pelaghie, fără a se preocupa de Roma și de doctrinele ei. Atunci pelaghiienii le opuseră credința Romei, pe care ei o pretindeau a fi conformă cu a lor. Episcopii Africii scriseră lui Innocentie, întrebându-l dacă spusele pelaghiienilor erau adevărate. Ei erau cu atât mai dispuși a face acest demers, cu cât pelaghiienii aveau într-adevăr multă trecere la Roma⁵. Ei nu au scris nicidecum papei pentru a-i cere o părere care să-i povățuiască pe ei înșiși, ci pentru a impune tăcere celor ce pretindeau că la Roma se susținea *erezia*. Innocentie o condamnă, ceea ce făcu pe Augustin să zică: „Voi pretindeți că Roma era pentru voi; Roma vă condamnă; voi sunteți condamnați și de toate celelalte Biserici; cauza e sfârșită.” În loc de a cere la Roma o hotărâre, episcopii africani *indică* papei *conduita* ce trebuia să țină în această afacere⁶.

Teologii romani au abuzat deci de textul Fericitului Augustin; *ei l-au inventat în parte*, pentru nevoile cauzei lor.

Un text ce pare deocamdată foarte favorabil pretențiilor Romei este acela al lui Optat al Milevei, care este citat în toate ocaziile de către teologii romani. Rezonabil interpretat, acest text nu le este mai favorabil decât acelea ale

1 *Ibid. Cart. I. contr. Iulian.*

2 *Ibid., cart. a II-a.*

3 *Ibid.*

4 *Epist. concil. Eph. ad. Caelest. V. et. St. Prosp. Op., Phot. Bibliothec.; Cardinal Noris., Hist. Pelag. cart. II. cap. IX rom. ed.*

5 *Epist. Sinod. Carth. ad. Innocent. int. St. Aug. Op.; Aug. Epist. 191 și 194; Possid., int. Op. Aug. St. Prosp. Chron. ad. ann. 418.*

6 *Epist. quinque Episcop, int. Aug. Op.*

celorlalți Părinți. Episcopul din Mileva combătea pe donatiștii cari stabiliseră la Roma un episcopat. El voia a le proba că acel episcopat nu era legitim; în acest scop, el trebuia să stabilească că singurul episcopat legitim era acela care venea în linie dreaptă de la apostoli, căci nu e decât un singur apostolat, a căruia *unitate* o întruchipa Petru; și tot ce este în de afară de *scaunul apostolic*, adică de apostolat, nu poate pretinde a fi legitim. Optat se adresează astfel către adversarul său¹:

„Tu nu poți tăgădui, tu știi că scaunul episcopal a fost dat mai întâi lui Petru în orașul Romei; că pe acest scaun a șezut Petru, șeful tuturor apostolilor; tu știi pentru care cuvânt el a fost numit Petru, pentru ca în acest scaun, *unul*, unitatea să fie păstrată de către toți, ca nu cumva ceilalți apostoli să pretindă fiecare câte un scaun; pentru ca acela să fie schismatic și păcătos, care ar stabili un alt scaun contra celui scaun unic.”

„Pentru binele unității”, zicea el încă², „preafericitul Petru — pentru care era destul că, după ce tăgăduise pe învățătorul său, a dobândit iertarea — a meritat a fi preferat tuturor apostolilor, primind el *singur* cheile împărăției cerurilor, pentru a le da și celorlalți.”

Optat grăia împotriva unui om ce tăgăduia unitatea preoției și obârșia ei apostolică. Pentru a-l face să înțeleagă, el îi citează Roma, singura Biserică *apostolică* a cărei obârșie a fost necontestată în Apus; el îi arată că Petru, *simbolul unității sacerdotale*, a întemeiat scaunul Romei; că, prin urmare, era dator a fi cu acel scaun, dacă voia să rămână în unitatea și apostolicitatea preoțească; însă de aici până la o autoritate asupra întregii Biserici, e departe!

Întregul raționament al lui Optat probează că el avea în textele citate scopul ce am arătat.

„Îngerul nostru ”, zice el³, „se urcă până la Petru; al vostru nu se urcă decât până la Victor⁴. Adresați-vă, dacă voiți, la cei șapte îngeri ce sunt în Asia; la colegii noștri, la acele Biserici cărora le-a scris Sf. Ioan și cu care, după toată proba, voi nu sunteți în legătură. Și tot ce este în afară de cele șapte Biserici *este strein*; dacă aveți pe vreunul din îngerii celor șapte Biserici cu care să fiți *una*, comunicați prin el cu ceilalți îngeri, și prin ei cu Bisericile, și prin Biserici cu noi. Nefiind aceasta, voi n-aveți însușirile Bisericii *catholice*, nu sunteți *adevărați catholici*.”

Astfel e analiza dreaptă a argumentației lui Optat. El nu caută nicidecum în lucrarea sa a stabili că episcopul legitim al Romei avea o autoritate universală; el stabilește numai că se cobora din apostoli în linie dreaptă și că protivnicul său donatist era nelegitim; el probează că toate Bisericile apostolice din Răsărit erau în comuniune cu episcopul apostolic al Romei și că donatiștii, prin urmare, nu erau în soborul *catholic* sau universal. Nu vedem, cu adevărat, cum o asemenea doctrină poate fi citată în sprijinul pretențiilor Papalității moderne. Ba chiar am putea, cu siguranță, să o cităm împotriva ei.

Am trecut în revistă textele cele mai însemnate asupra cărora ultramontanii și modernii galicani au sprijinit sistemele lor privitoare la Papalitate. Cei dintâi au văzut în ele *autocrația* papală; cei de al doilea o *monarhie* cumpănită, al cărei șef ar fi papa, nu absolut, nici infailibil, ci supus legilor și hotărârilor sinodale. Și unii și alții au tâlcuit rău textele și au tras din ele consecințe false;

1 Sf. Optat. *Cart. a II-a contr. Parm.*

2 *Ibid.*, *Cart. I-a contr. Parm.*

3 El face aluzie la *îngerii* Bisericilor care, în Apocalipsă, desemnau pe episcopi.

4 Acesta era episcopul stabilit la Roma de către donatiști.

ar fi de ajuns ca să-i punem pe unii în fața celorlalți, și îndată se vor încurca. Singurile fapte ce rezultă din texte sunt acestea: 1. Sf. Petru a fost *cel întâi* între apostoli, fără ca acest titlu să-i fi dat autoritate; 2. Sf. Petru a conlucrat cu Sf. Pavel la întemeierea Bisericii Romei; 3. această Biserică este, prin urmare, un scaun apostolic.

Partizanii puterii papale au voit să încheie din aceste fapte că episcopii Romei, cu titlul de urmași ai Sfântului Petru, au moștenit și prerogative de la acest apostol. Însă textele nu dovedesc nici prerogativele ce ei atribuie Sfântului Petru, nici moștenirea ce ar fi avut-o episcopul Romei. Acest episcop nu este mai mult moștenitorul lui Petru, decât al lui Pavel; el se bucură numai de episcopat în Biserica unde acești apostoli au săvârșit *apostolatul* lor. Petru și Pavel au murit la Roma; însă dacă prin moartea lor ei au proslăvit această Biserică, nu i-au lăsat pentru aceasta și moștenirea *apostolatului* lor, precum nici ceilalți apostoli n-au lăsat apostolatul lor Bisericilor unde au murit. Acele din prerogative care trebuiau să se mențină în Biserică au fost lăsate moștenire nu prin moartea apostolilor, ci prin *hirotonie*; iată pentru ce ei au *hirotonit* și așezat episcopi în toate Bisericile întemeiate de dânșii, la Roma ca și aiurea. Astfel, după izvoarele veacurilor primare, cel întâi episcop al Romei a fost Linus, iar nu Sf. Petru. *Episcopatul* roman nu se urcă decât la Linus, și acest episcopat are izvorul său în apostolatul lui Pavel mai întâi, care a hirotonit pe cei doi dintâi episcopi, apoi în al lui Petru, care *hirotoni* pe Climent, ales după moartea lui Anaclet, și multă vreme după aceea a Sfântului Petru, pentru scaunul Romei. Episcopii Antiohiei se urcă în același chip la apostolatul lui Petru și al lui Pavel; cei ai Alexandriei se urcă asemenea la Petru prin Sf. Marcu, care era trimisul și ucenicul acestui apostol. Celelalte scaune apostolice, precum cele ale Ierusalimului, Smirnei, Bizanțului etc. se urcă ca și cel al Romei la cutare sau cutare apostol. *Episcopatul* lor este astfel *apostolic*, dar nu e *însuși* *apostolatul*.

Înainte de a termina cercetarea doctrinei părinților din veacul al patrulea și al cincilea trebuie să amintim, ieșind în întâmpinarea obiecțiilor, câteva texte ale Sfântului Ieronim ce par a favoriza exagerațiunile papale.

Înainte de toate vom lua aminte 1. că chiar atunci când cuvintele acestui părinte ar trebui să fie luate după literă, ele totuși n-ar proba nimic, fiindcă ar fi *singur* contra tuturor, și părerea unui *singur* părinte nu probează absolut nimic cu privire la doctrina sobornică; 2. că nu se pot lua după literă textele Sfântului Ieronim, fără a-l pune în contradicție cu sine însuși.

Scriind papei Damasie, *amicul* și *protectorul* său, Ieronim se rostește astfel¹: „Deși preaslăvirea voastră mă spăimântă, bunătatea voastră mă liniștește. Eu cer preotului jertfa mântuirii, păstorului ajutorul ce datorează unei oi. Vorbesc urmașului pescarului, ucenicului crucii. Neurmând **nici unui întâi**, decât lui *Hristos*, sunt unit prin duhovnicească legătură cu Fericirea Voastră, adică cu scaunul lui Petru; știu că pe această piatră Biserica a fost zidită. Cine nu mănâncă mielul în această casă este pângărit; oricine nu se află în corabia lui Noe va pieri în vremea potopului... Nu cunosc pe Vitalie; înlătur pe Meletie; nu știu de Paulin². Oricine nu seceră cu voi, risipește secerișul său; adică cel ce nu este de la Hristos, este de la Antihrist.” El întreabă apoi pe Damasie dacă trebuie să vorbească de *ipostasele* dumn ezeiești sau să tacă.

Adresându- se lui Damasie, apoi doamnelor romane și îndeosebi Evstohiei,

1 Fer.Ieron. *Epist. 57 ad. Damas.*

2 Aluzie la discordiile Bisericii Antiohiei.

Sf. Ieronim vorbește cam tot în același fel despre scaunul Romei.

Trebuie oare a lua vorbele sale după literă? N-ar trebui oare a vedea în ele doar un pic de lingușire la adresa papei Damasie — cu-atât mai mult cu cât Damasie dăduse lui Ieronim făgăduințe nu numai de sprijin, ci și de prietenie. Oricum ar fi, este sigur că nu putem să le înțelegem literal fără a pune pe Fer. Ieronim în contradicție cu sine însuși. Mai întâi vom lua aminte că el nu recunoaște decât *un întâi* în Biserică, pe Iisus Hristos; mai mult, el numește pe Sf. Apostol Petru *piatra* pe care Biserica a fost zidită și afirmă totodată că Iisus Hristos *singur este acea piatră*, și că titlul de *pietre secundare* aparține deopotrivă tuturor apostolilor și prorocilor. „Prin *pietre*”, zice el, „trebuie să înțelegem *pe proroci și pe apostoli. Biserica este piatra întemeiată pe piatra cea mai tare.*”¹

El învață că Biserica este reprezentată prin apostoli și proroci, în înțelesul că este zidită și pe unii și pe alții: *super prophetas et apostolos constituta*. Cu toate acestea, în scrisoarea sa către Damasie, el pare a zice că Petru este *temelia* Bisericii, lăsând la o parte pe ceilalți.

Dar poate că el a subînțeles că Petru avea vreo superioritate ca temelie a Bisericii? Nu, fiindcă spune limpede contrariul: „Trăinicia Bisericii”, zice el, „este sprijinită pe ei (proroci și apostoli) *într-un mod egal*”². El numește pe Sf. Petru *verhovnic* al apostolilor; dar zice așijderea: „El (i.e. Hristos) ne arată pe *Petru și pe Andrei*, verhovnici ai apostolilor, așezați dascăli ai Evangheliei.”

Verhovnicia lui Petru era ea oare o autoritate, după cum s-ar putea trage concluzia din scrisoarea către Damasie? Ieronim se explică în acest pasaj³: „Ce se poate atribui lui Aristot, care să nu se găsească la Pavel? Lui Platon, care să nu aparțină lui Petru? Precum acesta din urmă a fost *principele* filozofilor, Petru a fost principele apostolilor, pe care Biserica Domnului a fost așezată ca pe o stâncă tare.” Într-un alt loc⁴ el face să grăiască Sf. Pavel: „Nu sunt *întru nimic* mai prejos ca Petru, pentru că noi am fost *orânduți* de același Dumnezeu, pentru aceeași slujbă.” Vădit lucru că cel ce nu este mai prejos *întru nimic (in nullo), este egal întrutotul*.

Teologii romani nu pot tăgădui că sfinții Părinți au învățat obștește *egalitatea* apostolilor între ei; asupra acestui punct predania este unanimă. Nu s-ar putea cita unul singur din Părinții Bisericii care să fi învățat o altă doctrină. Însă acești teologi se feresc să dea importanță unui fapt atât de grav. Ei încearcă să scape de mărturia apăsătoare a Părinților prin această deosebire: apostolii erau egali, zic ei, *în apostolat*, iar nu *în întâietate*⁵. Însă această *întâietate*, așa cum se înțelege la Roma, poate ea coexista cu o egalitate oarecare? Evident că nu. Părinții nu pot învăța egalitatea apostolilor fără a tăgădui superioritatea unuia dintre ei. Ei învață această egalitate fără restricție. Deci se denaturează mărturia lor, recurgându-se la o distincție ce îi ridică caracterul absolut.

Însă acordat- a Sf. Ieronim scaunului Romei prerogative excepționale, cum ar da a se înțelege din scrisorile sale către Damasie și Evstohia?

1 Fer. Ieron., *Adv. Iovin.*

2 *Ibid.*

3 *Ibid.*, *Advers. Pelag.*, cart. I, cap. IV.

4 *Ibid.* *Comment. in Epistol. ad Galat.*

5 Pentru ca să nu fim acuzați de a atribui fals această doctrină partidului roman, noi informăm că ea se va găsi la un teolog ce se bucură de o mare autoritate în partid, P. Perrone; *Tract. de Loc. Theolog.*, part. I sect. II, cap. I. *Difficult. respons. ad. 6.*

Iată ce zice sfântul dascăl într- o altă scrisoare ¹:

„Nu trebuie a crede că orașul Romei este o Biserică deosebită de acea a tot universul: Gallia, Britania, Africa, Persia, Răsăritul, India, toate neamurile barbare slujesc lui Iisus Hristos și țin o singură regulă a adevărului; dacă se caută autoritatea, universul este mai mare decât un oraș. Pretutindeni unde este un episcop, fie el la Roma, ori la Euguba, la Constantinopole sau la Rhega, la Alexandria sau la Tanis, el are *aceeași autoritate*, același merit, având același sacerdoțiu. Puterea dată de avuții sau înjosirea la care sărăcia coboară nu fac pe un episcop nici mai mult nici mai puțin mare.”

Nu se poate zice mai lămurit că regula adevărului nu este decât în corpul episcopal întreg, iar nu la Roma; că episcopul Romei nu e mai mult, ca episcop, decât cel mai smerit episcop al Bisericii; că puterea ce are din pricina bogățiilor sale nu- l făcea superiorul celorlalți. Am putea chiar să zicem cum că Fer. Ieronim s- a sârguit în toate scrierile sale să dezmintă scrisorile lui către Damasie.

Însă, adaugă teologii romani, prerogativele papale erau atât de bine recunoscute, încât însuși ereticul Iovinian amintește despre aceasta. Într-adevăr, vrând a proba Sfântului Ieronim că starea căsătoriei ar fi mai presus de starea fecioriei, el îi zice: „Sf. Ioan era feciorelnic și Sf. Petru era însurat: pentru ce Iisus Hristos a ales mai mult pe Sf. Petru ca pe Sf. Ioan, ca să zidească pe el Biserica sa?” Romanii se opresc aci și nu dau răspunsul Sfântului Ieronim către Iovinian. Această metodă nu vorbește în favoarea buneii lor credințe, după cum se va vedea. Iată răspunsul Sf. Ieronim ²: „Dacă a ales pe Petru, în loc de a alege pe Ioan pentru această vrednicie, este fiindcă nu era nimerit a o încredința unui tânăr, sau mai bine zis unui copil ca Ioan, ca să nu se nască gelozie. Dar dacă Petru este apostol, și Ioan este apostol. Unul este însurat, celălalt feciorelnic. Însă Petru nu este decât apostol, iar Ioan este apostol, evanghelist și proroc.”

Într-adevăr, ar fi judecat oare în chipul acesta Sf. Ieronim, dacă ar fi avut despre întâietatea Sfântului Petru ideea ce o au cei de la Roma despre aceea a papei? El ar fi judecat rău împotriva lui Iovinian, dacă acest eretic ar fi privit întâietatea lui Petru altminteri decât ca o prioritate, în virtutea căreia era reprezentantul colegiului apostolic și simbolul unității; căci el reazemă argumentația sa pe acest punct *necontestat*: că Petru nu era decât apostol ca și ceilalți. Dacă Iovinian ar fi crezut că era altceva, argumentul Sfântului Ieronim ar fi fost ridicol. Iar sfântul dascăl ar fi pus el oare acest prim principiu al argumentației sale? Ar fi pus el pe Sf. Ioan mai presus de Sf. Petru din pricina titlurilor sale de *evanghelist* și de *proroc*, dacă Sf. Petru ar fi fost șeful, *principele* apostolilor în înțelesul ce Roma atribuie astăzi acestor expresii?

După tabloul ce am făcut asupra predaniei *statornice și universale* a celor dintâi cinci veacuri ale Bisericii, oricine rămâne cuprins de mirare când aude pe cardinalul Orsi ³ zicând că nu se pot opune pretențiilor papale decât texte rătăcite și care nu au în sine înțelesul predaniei sobornicești; când aude, zic, pe toți partizanii Papalității afirmând că predania sobornică este pentru sistemul lor, mai cu seamă în cele dintâi veacuri!

1 Fer. Ieron., *Epist.* 146 *ad. Ev.*

2 *Ibid.*, *Cart. 1 contr. Iovin.*

3 Orsi, *De Infaillibilitas Rom. Pontif.*

V.

Despre stăpânirea episcopilor Romei pe vremea veacurilor al șaselea, al șaptelea și al optulea.

Am văzut mai sus că sinoadele ecumenice de la Constantinopole și de la Chalcedon dăduseră episcopului Constantinopolei al doilea rang în episcopatul *catholic*, și că episcopul Romei, Leon, s-a împotrivit acestui canon, pentru cuvântul că el schimbă rânduiala ierarhică statornicită la Sinodul Întâi Ecumenic de la Nicea.

Într-adevăr, putem crede că Sf. Leon n-a avut drept temei împotrivirii sale decât paza canoanelor. Dar urmașii săi avură de bună seamă un alt temei. Ei se temură ca nu cumva episcopul Constantinopolei să le ia locul curând în întâietate; și trebuia a fi cu atât mai gata a zămisli aceste temeri, cu cât sinodul din Chalcedon nu dăduse ca temei al întâietății decât vrednicia cetății Romei, capitala Imperiului. Iar Roma pierdea din însemnătatea ei cu fiecare zi. Imperiul Roman de Apus căzuse sub loviturile barbarilor; Roma trecea rând pe rând în mâinile nenumăratelor hoarde, care ștergeau până și semnele măreției sale din trecut. Constantinopole ajunsese singur miezul Imperiului și creștea în slavă, cu cât Roma era mai umilită. Pe de altă parte, împărații dădeau pe fiecare zi episcopilor Constantinopolei noi prerogative, care sporeau *influența* lor, pe când cei ai Romei erau ca și uitați de către ei. Era deci firesc ca episcopii romani să se arate geloși de prerogativele și de *onorurile* fraților lor din Constantinopole, și ca acea gelozie să se ivească în legăturile ce erau necesare și care trebuiau a se păstra între ei. Era firesc iarăși ca episcopii Constantinopolei să se arate mândri în fața celui din Roma, care nu mai avea decât aparențele întâietății și amintirile unei slave ce se întuneca din zi în zi.

Iată dar obârșia luptelor ce avură loc între scaunele Romei și Constantinopolei în vremea veacurilor al șaselea, al șaptelea și al optulea, și nevoia care sili pe episcopii romani să dea sprijin la reînființarea unui nou imperiu apusean, în care ei ar fi putut, grație noilor împărați, să capete pentru întâietatea lor privilegii care să întreacă pe cele ale scaunului Constantinopolei..

Nu trebuie să pierdem din vedere aceste priviri generale, dacă vrem a înțelege istoria Papalității și luptele ce au adus ruptura Bisericii din Răsărit și din Apus.

Fără îndoială că împărații din Constantinopole se sârguiau a spori influența episcopilor acestui oraș. Ei promulgară în acest scop o mulțime de decrete, iar împăratul Zenon făcu chiar din canonul al douăzeci și optulea al Sinodului de la Chalcedon o lege de stat. Șefii noului Imperiu de Răsărit credeau a spori propria lor slavă înconjurând de strălucire și de putere scaunul capitalei lor. În temeiul poziției sale, episcopul Constantinopolei a fost pe lângă ei mijlocitorul necesar, nu numai al celorlalți episcopi răsăriteni, ci și al Apusului; el ajunse atât de puternic, încât s-a statornicit obiceiul de a-l alege dintre membrii familiei imperiale sau din familiile cele mai ilustre.

Episcopul Constantinopolei nu se bucurase dintâi decât de un titlu onorific, în puterea canonului al treilea al Sinodului al Doilea Ecumenic (381). Câtva timp după aceea, împăratul Theodosie cel Tânăr promulgă două legi, pentru a-i da o *autoritate reală* asupra provinciilor Asiei și Iliriei. Sinodul de la Chalcedon (451) dădu acestor legi consacrarea sa eclesiastică și întinse

autoritatea episcopului Constantinopolei asupra Pontului și Traciei, din cauza certurilor eclesiastice care turburau aceste regiuni. Episcopul Constantinopolei se crezu chiar în drept de a-și întinde jurisdicția asupra celorlalte scaune patriarhale din Răsărit.

Trebuie să ne urcăm la veacul al cincilea spre a găsi izvorul acestor întreprinderi.

În 476, Acachie era pe scaunul Constantinopolei și Simplicius pe cel al Romei. Vasilisc, alungând pe Zenon de pe tronul imperial, se rosti în favoarea ereticilor osândiți de către sinodul din Chalcedon și rechemă din exil pe Timothei Elura, episcop eretic al Alexandriei, și pe Petru Fulonul, episcop eretic al Antiohiei, și unul și altul canonicește depuși. Aceste Biserici fură pline de turburare și se vorbea de un nou sinod, pentru a se reveni asupra hotărârilor de la Chalcedon. Simplicius i-a scris lui Vasilisc contra ereticilor; el a recurs totodată la Acachie pentru a obține de la împăratul izgonirea lui Timothei și pentru a face pe acest principe să adune un nou sinod¹. Însă Vasilisc a fost răsturnat, și Zenon s-a urcat iarăși pe tronul imperial. Simplicius îi scrisese îndată, rugându-l să alunge pe eretici, și mai cu seamă pe Timothei din Alexandria. Acachie trimise la episcopul Romei un diacon, spre a se sfătui cu el asupra mijloacelor trebuincioase spre a tămădui relele Bisericilor. Simplicius îi răspunse că, după Dumnezeu, numai *singur* împăratul putea vindeca aceste rele și că principele trebuia să publice o ordonanță pentru a exila pe Timothei, pe Ioan al Antiohiei, ce luase locul ereticului Petru și care nu era mai bun decât el, și în fine, pe toți episcopiieretici protivnici sinodului din Chalcedon.

Trebuie a lua aminte că dacă s-ar fi recunoscut episcopului Romei autoritatea universală și absolută ce i se atribuie astăzi, el nu ar fi avut nevoie de intervenirea imperială pentru a restabili în Biserici ordinea și respectul legilor. Uzurpatorii scaunelor episcopale și episcopii depuși n-ar fi putut avea atât de numeroși partizani.

Simplicius ceru intervenția lui Acachie pe lângă Zenon, pentru a obține ordonanța ce o cerea și pentru a face să se excomunicе aceia cari ar fi fost osândiți la surghiun.

Împăratul făcu decretul cerut de Simplicius și de Acachie și adună un sinod de episcopi răsăriteni cari excomunicară pe episcopiieretici, îndeosebi pe Petru și pe Ioan, uzurpatorii scaunului Antiohiei, și pe Timothei al Alexandriei. Sinodul scrisese lui Simplicius, rugându-l să nu primească în comuniunea sa pe niciunul din cei osândiți de el. Atunci Simplicius îi excomunică și el din parte-i, și făcu cunoscută lui Acachie hotărârea sa, rugându-l să ceară de la împăratul să facă a se pune în lucrare decretul de proscriere ce îl promulgase.

Timothei Elura, slăbit de vârstă și de boală, fu lăsat să moară la Alexandria. După moartea sa, partizanii săi aleseră pe Petru, supranumit *Moggos* ("Calul"); însă împăratul Zenon îl alungă și restabili pe scaunul Alexandriei pe Timothei Solofaciola, care fusese pe nedrept alungat². Cei trei episcopi ai Romei, Constantinopolei și Alexandriei se aflară astfel în desăvârșită legătură și își deteră probe despre aceasta unii altora.

Atunci însă episcopul Antiohiei, care înlocuise pe cei doi uzurpatori Petru și

1 Cf. *Simplic. Epist.* în Colecția lui Labbe, tom IV. *Evag. Hist.*

2 Curtea Romei cunoaște atât de puțin aceste fapte astăzi, încât în lucrarea publicată de ea contra Bisericii Răsăritene, sub numele D-lui. Pitzipios, ea face din Petru Moggos patriarhul Antiohiei. Vezi partea I, cap. II.

Ioan, a fost ucis într-o răscoală. Biserica de acolo era adânc dezbinată și partidele religioase își dădeau un război înverșunat. Pentru a dobândi iertarea lor de la împăratul, ei se învoiră să renunțe la drepturile lor de alegere și cerură lui Zenon să le aleagă el însuși un episcop. El alege pe Ștefan, care a fost hirotonit la Constantinopole de către Acachie. Această alegere nu era după canoane; faptul era cunoscut la Constantinopole ca și la Roma; dar se invocau împrejurările și se scrisese papei de cele petrecute, spre a nu refuza să intre în comuniune cu noul episcop. Simplicius aderă la ceea ce făcuseră împăratul și Acachie, insistând asupra acestui punct: că o astfel de alegere, protivnică canoanelor de la Nicea, nu putea stabili un precedent. Lucrul a fost încuviințat și de către cei de la Constantinopole; însă este sigur că turburările din Bisericile Antiohiei și Alexandriei au slujit la întinderea influenței episcopilor Constantinopolei în toate Bisericile Răsăritene; căci împăratul intervenea neapărat în aceste turburări și se ajuta, în lucrurile bisericești, de episcopul de pe lângă el, ale cărui sfaturi le putea avea cu lesnire. Simplicius băga de seamă progresele scaunului rival; de aceea el apela cu atâta îngrijire la canoane, spre a împiedica amestecul lui Acachie să treacă în obicei.

Între acestea, murind Ștefan, împăratul alege pe Calendion ca urmaș, iar Acachie săvârși hirotonia. Calendion adresează, după obicei, o scrisoare de încunoștiințare episcopului Romei, care intră în comuniune cu dânsul¹.

Greutățile au fost mai mari pentru scaunul Alexandriei, după moartea lui Timothei Solofaciola. Ioan Talaia a fost ales și hirotonit în toată regula. Însă Acachie se rosti contra lui, incredințând pe împăratul că Ioan era nevrednic de episcopat, și-l făcu să dea scaunul lui Petru Moggos. Aceasta era, în ochii săi, un mijloc de a restatornici pacea, căci Moggos făgăduia că nu se va împotrivi, dimpreună cu tovarășii săi, sinodului de la Chalcedon, iar credincioșii n-ar mai avea dezgust pentru el de îndată ce ar fi întărit canoniceste. Episcopul Romei nu împărtășe nicidecum părerile lui Acachie și declară că, deși nu intra în comuniune cu Ioan Talaia, nu ar putea recunoaște niciodată pe Petru Moggos ca episcop legitim. Zenon nu ținu seamă de aceasta și întări pe Petru Moggos. Acachie se puse în duhovnicească legătură cu el, înșelat de mărturisirile ortodoxe ale acestui rău episcop.

Ioan Talaia, fugind din Alexandria, trecu la Antiohia și de acolo la Roma. El făcu în aceste două orașe depozițiile cele mai apăsătoare contra lui Moggos și fu primit în comuniune de Calendion și Simplicius. El scrisese lui Acachie, cerându-i același lucru; însă acesta îi răspunse că nu-l cunoștea de legitim episcop al Alexandriei. Simplicius scrisese îndată lui Acachie, învinuindu-l că a acordat comuniunea sa lui Moggos. Dar muri înainte de a primi răspunsul episcopului Constantinopolei (483). Ca urmaș avu pe Felix, pe lângă care Ioan Talaia pledă îndată cauza sa. Ioan scrisese un memoriu contra lui Acachie, iar Felix întruni la Roma un sinod, unde s-a hotărât că Acachie trebuie să răspundă la memoriul lui Ioan și să rostească anatema asupra lui Petru Moggos. Aceste hotărâri fură trimise împăratului². În scrisorile scrise lui Zenon și lui Acachie, Felix se plânge cu amărăciune despre faptul că nici măcar nu s-a răspuns la scrisorile predecesorului său privitoare la turburările Bisericii din Alexandria. Zenon, prin frică și prin măguliri, înduplecă pe trimișii lui Felix să

¹ În scrierea, citată mai sus, se confundă *scrisorile de comuniune* cu *cereri de confirmare*; ceea ce probează că curtea Romei nu cunoaște mai bine dreptul canonic decât faptele istorice. Vezi partea I, cap. III.

² *Felix . Epist.*, în Colecția lui Labbe, tom IV. *Evag. Hist. Eccl.*

intre în comuniune cu Acachie și cu Petru Moggos; însă dușmanii acestor doi episcopi pârără la Roma pe acești legați, cari fură depuși. Ei aduseseră două scrisori, în care Acachie și Zenon limpezeau purtarea lor față de Petru Moggos și tăgăduiau acuzațiile contra acestui episcop.

Această purtare jigni pe papa, care adună îndată un sinod de episcopi italieni pentru a excomunica pe Acachie și a-l depune. El îi făcu cunoscută hotărârea sa, pe care o subscrise astfel: „Felix, episcop al sfintei Biserici *Catholice a Romei*.”

Judecata dată împotriva lui Acachie era nulă și anticanonică, fiindcă era făcută în afară de locurile unde reședea vinovatul și fără a lua parte și episcopi răsăriteni, judecători *trebuincioși* cu prilejul acesta. Între altele, se vedea în hotărâre un ton foarte pățimaș; în sfârșit, Felix pare că dă într-însa *scaunului său din Roma* titlul de *catholic*, adică *universal*, pentru a da să se înțeleagă că stăpânirea lui se întindea peste toată Biserica.

Din aceasta se vede că, deși episcopii Romei nu au luat pentru persoana lor, după cum ne spune Sf. Grigorie cel Mare, titlul de *ecumenic* sau *universal*, ce le-ar fi fost oferit de Sinodul de la Chalcedon, ei au căutat la puțin timp după acest sinod să atribuie scaunului lor nu un titlu *onorific*, ci o autoritate *ecumenică*, ceea ce era protivnic atât vederilor sinodului, cât și predaniei întregii Biserici. Episcopul Romei se arată gata a depăși cu atât mai mult prerogativele sale, cu cât Acachie era mai puternic în cârmuirea afacerilor Bisericii de Răsărit; el se arată cu atât mai pățimaș, cu cât episcopul Constantinopolei era mai mândru de poziția sa. Acachie disprețui hotărârea episcopului Romei și refuză chiar de a o primi. Câțiva episcopi rostindu-se contra lui, el îi caterisi; Roma din parte-i, excomunică pe părtașii lui. După moartea lui Acachie, întâmplată în 489, dezbinarea a urmat în privința sa. Dacă cineva s-ar putea îndoi că gelozia Romei n-ar fi fost cauza în mare parte a opoziției sale față de Acachie, ar fi destul să citească ceea ce scria despre aceasta papa Ghelasie în 495. Acest papă, primind de la episcopii din Dardania o scrisoare în care i se zicea că părtașii lui Acachie se sprijineau cu deosebire pe neregularitatea hotărârii date împotriva lui de către sinodul italian, Ghelasie le răspunse sprijinindu-se pe Sinodul de Chalcedon, care ar fi osândit mai dinainte pe aceia ce i-ar sta împotriva¹. Însă tocmai acolo era chestiunea — a ști dacă Acachie ar fi fost lipsit de respectul datorat Sinodului de la Chalcedon căutând a alina turburările ce se ridicaseră în Răsărit în privința acestei adunări. Un fapt este sigur: Acachie, silindu-se a alina turburările și arătându-se binevoitor pentru oameni, nu jertfise nimic din doctrina sobornică încheiată la Chalcedon. Și mai puțin îndoios este faptul că cei osândiți mai întâi la Constantinopole, apoi și la Roma, nu au fost niciodată ascultați față către față cu învinuitorii lor; că ei aveau foarte mulți părtași; că fuseseră osândiți, surghiuniți și prigoniți prin mijlocirea puterii imperiale, a cărei asprime episcopii Romei o stârneau neîncetat, după cum mărturisesc scrisorile lor. Nu e deci de mirare că Acachie, chiar după moartea sa, a fost privit în Răsărit ca un mare și sfânt episcop, și că hotărârea sinodului italian dată asupra lui a fost considerată ca neavenită. Ghelasie răspunse foarte necuviincios la pretenția episcopilor Dardaniei față cu această hotărâre

¹ Deci Roma depusese pe Acachie sub pretextul opunerii sale față de sinodul de la Chalcedon, ceea ce dezmente aserțiunea, cuprinsă în lucrarea sus-citată, că nu era vorba de nici o chestiune dogmatică între Roma și Constantinopole în ce privește pe Acachie. *Vezi partea I, cap. III.*

nelegală. El arată multă patimă căutând a doborî argumentul ce se aducea în favoarea lui Acachie, privind însemnătatea scaunului Constantinopolei. „Noi am răs”, zice el¹, „de prerogativa ce ei (episcopii din Răsărit) vor a atribui lui Acachie, pentru că el ar fi fost episcopul orașului imperial. Au doară n- a locuit împăratul multă vreme la Ravenna, la Milan, la Sirmium, la Treva? Au doară episcopii acestor orașe trecut- au ei pentru aceasta marginile prescrise de toată *vechimea*? Dacă e vorba de însemnătatea orașelor, episcopii de al doilea și de al treilea scaun au mai multă vrednicie decât episcopul *unui oraș care nu are măcar dreptul de mitropolie*. Alta este puterea Imperiului cel după veacuri, și alta împărțirea vrednicilor bisericești. Pentru că un oraș este mic, el nu micșorează nicidecum slava voievodului care se găsește acolo de față; dar iarăși, starea împăratului nu schimbă nicidecum rânduiala religioasă, și acel oraș trebuie mai ales a se folosi de un asemenea privilegiu spre a păstra libertatea credinței, rămânând liniștit în marginile sale.”

Dar care era temeiul însemnătății Bisericii Romane? Ghelasie nu poate arăta altul, decât sinodul de la Nicea. Oare nu are un sinod ecumenic tot atâtea drepturi ca și un alt sinod de aceeași natură? Dacă la Nicea Biserica rânduise rangul ierarhic astfel ca Roma și Alexandria să fie superioare Antiohiei și Ierusalimului, pentru că scaunele lor aveau mai multă însemnătate, pentru ce sinodul de la Chalcedon n- ar fi avut dreptul de a pune Constantinopolea înaintea Alexandriei, și chiar înaintea Romei? Dacă în spiritul sinodului de la Nicea, *Roma și Alexandria* trebuiau să stea înaintea Antiohiei și Ierusalimului, aceasta nu era desigur decât din pricina însemnătății lor politice, după cum o zice foarte bine sinodul de la Chalcedon; pentru ce dar Constantinopole, ajuns mai însemnat decât Alexandria când se făcuse capitală a Imperiului, n- ar fi fost ridicat la un rang ierarhic mai înalt? Ghelasie nu era în chestiune vorbind de *reședințele* imperiale din Treva, Milan, Ravenna și Sirmium, căci aceste orașe nu au fost niciodată *orașe domnitoare* sau *capitale*, ca Roma și Constantinopole. El împingea patima sa până la a refuza Constantinopolei simplul titlu de *mitropolie*, fiindcă vechiul Bizanț nu a fost mitropolie. Astfel că învinuind și osândind pe Acachie pentru păruta sa împotrivire Sinodului de la Chalcedon, Roma se complăcea în a călca în picioare hotărârile aceluiaș sinod. Ce importă că papa Leon a protestat contra acestor canoane, sub pretextul celor de la Nicea? Nu este mai puțin adevărat că canoanele de la Chalcedon sunt de aceeași valoare, fiindcă adunarea a fost tot atât de ecumenică.

Nu este treaba noastră să dăm aici la iveală toate greșalele istorice și mărturiile știrbite ale scrisorii lui Ghelasie; vrem numai a constata că cu cât Constantinopole creștea în influență, cu atât Roma voia a- l umili. Pricipe oricine de ce. Ea era sub stăpânirea barbarilor și pierdea pe fiecare zi din prestigiul său, iar Constantinopole, dimpotivă, era la epoca măririi sale.

În unul din tratatele sale împotriva lui Acachie², Ghelasie revine asupra canonului Sinodului de la Chalcedon care acorda al doilea rang în Biserică episcopului Constantinopolei. El pretinde că acest canon nu are valoare, pentru că a fost respins de scaunul roman. Pentru ce atunci acest scaun lua ca temei al argumentației sale Sinodul de la Nicea ca având prin el însuși o autoritate superioară, căreia însăși Roma trebuia a se supune? Oare nu fiindcă Sinodul de la Nicea era ecumenic? Dar Sinodul de la Chalcedon nu era de

1 Ghelas., *Epist. ad Episcop. Dard.*

2 *Ibid.*, *De Anath.*

asemenea ecumenic, și autoritatea sa nu era aceeași ca și cea a sinodului de la Nicea?

Lămurit că Roma, ca urmare a antipatiei sale contra Constantinopolei, se punea într-un impas. Pentru a ieși din el, ea nu avea decât o cale: a proclama că autoritatea sa venea de la Dumnezeu și era superioară autorității sinodului. Aceasta a fost calea pe care a luat-o. Ea o afirmă mai întâi cu timiditate și cu cuvinte acoperite, apoi pe față, de îndată ce crezu ocazia favorabilă.

Aceste tendințe papale încep a se ivi în scrisorile și instrucțiunile papilor privitoare la turburările pricinuite prin pretinsa caterisire a lui Acachie. Mai tot Răsăritul privea hotărârea ca nulă. Papii o mențineau, amestecând această afacere cu cea a sinodului de la Chalcedon, pentru a-i da mai multă însemnătate; totuși doctrina ce domină chiar în aceste documente este aceea că numai *sinodul* putea stabili temeiul împăcării, ceea ce excludea ideea unei autorități centrale și suverane, fie la Roma, fie aiurea. Această cugetare domină mai ales în scrierile lui Ghelasie și ale lui Hormisda, care au avut un rol important în turburările din Răsărit.¹

Pacea se făcu în 519, la un sinod ținut în Constantinopole, și cu condiții dezbătute de o parte și de alta cu o egală autoritate. Când în 525, papa Ioan I s-a dus la Constantinopole, din porunca lui Theodoric, regele Italiei, pentru a pleda acolo în favoarea arienilor, a fost poftit să slujească liturghia în ziua Paștilor. El a primit, dar cu condiția *ca să i se dea voie a șede în locul întâi*. Nimeni nu i-a contestat privilegiul; totuși *cererea* lui trădează o mare îngrijorare a Papalității în chestiunea întâietății romane. Episcopul Constantinopolei era atunci bogat și influent; cel al Romei, din contră, supus fanteziilor unor regi eretici, era într-o atât de mare sărăcie încât Agapit, fiind obligat în 536 a se duce la Constantinopole din ordinul lui Theodot, regele goților, a trebuit să vândă o parte din sfintele vase ca să aibă banii trebuitori de drum. Agapit a fost primit cu cinste de împăratul Iustinian. Împărăteasa ridicase atunci pe scaunul Constantinopolei pe Anthim, episcopul Trevizondei, cunoscut prin alipirea sa la eresurile lui Evtihie. Episcopii aflți în Constantinopole se folosiră de venirea papei pentru a ține cu el un sinod contra lui Anthim, care iubi mai bine a se reînturna la episcopia sa din Trevizonda, decât a face o mărturisire de credință sobornicească. Minna, ales în locul său de cler și de popor, confirmat de împărat, a fost sfințit de către papa. Într-o scrisoare a episcopilor răsăriteni se vede că ei au dat lui Agapit titlurile de *Părinte al Părinților* și de *patriarh*, iar într-o altă scrisoare a călugărilor i s-au dat titlurile de *arhiepiscop al vechii Rome* și de *patriarh ecumenic*². Aceste titluri erau curat *onorifice* și în gustul epocii, mai ales în Răsărit, unde se dădea titlul de *Părinte al Părinților* tuturor episcopilor pe care voiau a-i onora într-un chip deosebit. Acest titlu nu vorbește deci nicidecum în favoarea unei autorități pe care nici papii înșiși nu și-o atribuiău încă.

Discuțiile relative la cele *Trei Capitole* dau o probă necontestabilă în sprijinul celor ce afirmăm noi. Încă de la Sinodul din Chalcedon, Răsăritul creștin se umpluse de cele mai aprinse discuții, recurgându-se la toate subtilitățile raționamentului. Unii preschimbau fățiș doctrina sinodului, spre a o ataca cu mai mult folos; alții îi contestau ortodoxia, punându-l în opoziție cu Sinodul de la Efes și cu Sf. Chiril. Ceea ce dădea loc acestor de pe urmă învinuiri era faptul că Părinții de la Chalcedon lăsaseră a se crede că aprobau

1 Vezi scrisorile lor în *Colecția sinoadelor* a lui Labbe, tom IV.

2 Labbe, *Colect. Sinoad.*, tom V.

doctrina lui Theodor, episcopul Mopsuestiei, o scrisoare a lui Ibas și scrierile lui Theodorit contra anatemele Sfântului Chiril. Împăratul Iustinian se ocupa mult de discuțiile teologice, mai întâi din înclinație, dar și pentru că diferitele partide, căutând a-l avea pentru ei, îi deferau cauza lor. El crezu că a găsit mijlocul de a reuni cugetele în chestiunea Sinodului din Chalcedon prin limpezirea neînțelegerilor, a căroră pricină erau cele trei scrieri mai sus numite, și prin condamnarea lor, ceea ce și făcu. Aceste trei scrieri sunt așa zisele *Trei Capitole*. Desigur se putea descoperi în ele tendințe nestoriene; autorii nu mai erau acolo pentru a se explica; și nu era vorba decât de a condamna nestorianismul din scrierile lor.

Iustinian trimise tuturor episcopilor condamnarea celor Trei Capitole, cu porunca de a o semna. Unii consimțiră la aceasta; alții se împotriviră, neprivind condamnarea decât ca pe o lovitură dată Sinodului de la Chalcedon. Papa Vigilie a fost chemat la Constantinopole de către Iustinian. După ce a refuzat de a se uni la osândire, a consimțit la ea *fără a aduce vreo jignire Sinodului de la Chalcedon*. Această rezervă nu mulțumea pe vrăjmașii sinodului, pe când în ochii celeilalte partide ea nu scuza nicidecum osândirea. Episcopii Africii, Iliriei și Dalmației, și un mare număr de alți episcopi, se despărțiră de împărtășirea cu Vigilie. Cei africani îl excomunicară într-un chip solemn într-un sinod din 551.¹

Fără a ne atinge de chestiunea în discuție, faptele arată îndeustul că în veacul al șaselea episcopul Romei nu era privit nici ca *infailibil*, nici ca *centru* al unității catholice; că nu se punea acest centru decât în *credința* curată și ortodoxă, și în sinoade, care înfățișau Biserica întreagă.

Vigilie, spăimântat de osândirile ce plouau asupra lui, ceru de la împărat adunarea unui sinod ecumenic, spre a sfârși discuția. Iustinian se învoi la aceasta și adună episcopii. Vigilie își luă înapoi iscălitura ce o dăduse, și se hotărî ca toți să păzească tăcerea până la hotărârea sinodului.

Se dovedește deci că nu se vedea, atât la Roma cât și aiurea, vreo autoritate doctrinală infailibilă decât în episcopat, singurul tâlcuitor al credinței universale.

Vigilie refuză să asiste la ședințele sinodului, sub cuvânt că apusenii nu erau la sinod în atât de mare număr ca răsăritenii. I se atrase luarea- aminte că erau acum mai mulți episcopi apuseni la Constantinopole decât se găsiseră la alte sinoade ecumenice. Greutatea scornită de Vigilie probează că el nu se credea în drept a da, *prin prezența sau delegația sa*, caracterul de ecumenicitate unui sinod, după cum se pretinde astăzi la Roma. Cu toate acestea, Vigilie trimise sinodului avizul său asupra celor *Trei Capitole* și se împotrivii la osândirea lor. Sinodul nu ținu nici o seamă de împotrivirea lui, cercetă cele trei scrieri cu îngrijire, osândindu-le doctrina ca protivnică sinoadelor de mai înainte, și anume celui de la Chalcedon, care a fost cu solemnitate recunoscut ca ecumenic, cu același titlu precum cele de la Nicea, Constantinopole și Efes.

Mai înainte de a da hotărârea sa, sinodul reînnoi demersurile sale pe lângă Vigilie. „Prea evseviosul Vigilie”, zice el², „aflându- se în acest oraș, a luat parte la tot ce s- a grăit atingător de cele *Trei Capitole*, și le- a lepădat de mai multe ori prin viu grai și prin scris. Apoi a primit, în scris, ca să vină la sinod spre a

1 Cf. Facundi Op., ediț. lui Sirmond; iar docum. în *Colecția Sinoadelor* a lui Labbe, tom V; *Hist. Eccl.* a lui Evag. și a lui Theof.

2 Sinod. din Const., Sesiunea 8, în *Colect. Sin.* a lui Labbe.

le cerceta acolo împreună cu noi, ca să se dea o hotărâre obștească. Împăratul, după învoirile noastre, îndemnându- ne a ne aduna, noi am fost datori să rugăm pe Vigilie să-și împlinească făgăduința, punându- i înainte pilda apostolilor cari, deși plini de Sfântul Duh fiecare în parte, și neavând nevoie de multă întrebare, totuși nu voră a răspunde la întrebarea <<dacă trebuia a tăia împrejur neamurile>> decât după ce s- au adunat și au sprijinit părerile lor prin locuri din Sfânta Scriptură. Părinții cari au ținut odinioară cele patru sinoade au urmat pildele cele vechi și au hotărât împreună chestiunile privitoare la eretici; căci *nu e alt mijloc de a cunoaște adevărul în chestiunile de credință*. După Scriptură, fiecare are nevoie de ajutorul fratelui său; și când doi sau trei sunt adunați în numele lui Iisus Hristos, El este în mijlocul lor. Noi am chemat deci adeseori pe Vigilie, și împăratul i- a trimis dregători întru același scop; cu toate acestea, el a făgăduit doar că va da părerea sa cu privire la cele *Trei Capitale* doar în particular. Ascultând acest răspuns, noi am socotit ceea ce zice Apostolul: *că fiecare va da seamă pentru sine Lui Dumnezeu* și, pe de altă parte, ne- am temut de judecata de care sunt amenințați aceia ce smintesc pe frații lor.“

Sinodul spune apoi tot ce a făcut pentru cercetarea celor *Trei Capitale*; el le condamnă, proclamând respectul său pentru Sinodul de la Chalcedon.

Prin această înțeleaptă hotărâre, Sinodul al Cincilea Ecumenic a dezmințit învinuirile răspândite de niște oameni pătimași printre apuseni, privitor la relele dispoziții ale celor mai mulți dintre membrii săi și răspunse totodată pretextelor de care se slujeau protivnicii sinodului de la Chalcedon pentru a nu primi hotărârile acestei sfinte adunări. Astfel el a lucrat puternic la alinarea discordiilor.

Vigilie înțelese că a greșit luând apărarea unei doctrine rele, sub pretextul respectului pentru Sinodul de la Chalcedon. Șase luni după închiderea sinodului, el scrise patriarhului Constantinoplei, Evtihie, o scrisoare în care mărturisește *că a păcătuit împotriva dragostei, despărțindu- se de frații săi*. El adaugă că nu trebuie să ne rușinăm a ne întoarce la calea dreaptă când cunoaștem adevărul. „Cercetând”, zice el, „afacerea celor *Trei Capitale*, le- am găsit vrednice de osândă.“ Apoi se rostește în contra celor ce le susțin și leapădă propriile sale scrieri făcute spre a le apăra. A publicat apoi un lung memoriu pentru a dovedi că cele *Trei Capitale* conțineau o doctrină rea¹ și a reintrat în comuniune cu cei pe care îi anatematizase mai înainte, restabilindu- se pacea.

Sinodul al Cincilea Ecumenic nu a fost nici convocat nici prezidat de către episcopul Romei, deși acesta se găsea în orașul unde se ținea adunarea. Ședințele avură loc nu numai fără acest episcop, ci chiar în contra lui. Totuși hotărârea sinodului a fost privită drept canonică, și papa însuși se supuse ei, după oarecari dificultăți ce- și aveau izvorul în necunoașterea faptelor. Apusul se uni cu sinodul astfel adunat, fără papa și în contra papei, și adunarea căpătă astfel caracterul său de ecumenicitate.

Toate împrejurările acestui mare fapt din istoria bisericească probează în chip vădit că în veacul al șaselea nu erau cunoscute nici măcar la Roma pretinsele prerogative ce se atribuie astăzi Papalității.

Discuțiile ce au avut loc la sfârșitul acestui veac între Ioan Postnicul, urmașul lui Evtihie pe scaunul Constantinoplei, și papa Grigorie cel Mare,

¹ Colecția *Sinoadelor* a lui Labbe, tom V.

arată în chip vădit același adevăr.

Am arătat deja că titlul de *ecumenic* fusese dat *prin onoare* episcopului Romei în sinodul de la Chalcedon; că papa Felix se silise a da scaunului său titlul de *catholic* în același înțeles; și că niște călugări răsăriteni numiseră pe papa Agapit patriarh *ecumenic*. La Constantinopole se ținea socoteală fără îndoială de aceste *antecedente*. Împărații țineau a înălța pe patriarhul acestei capitale, pe care ei o numeau *noua Romă*, la același grad de onoare ca și cel al *Vechii Rome*, lăsându- i însă rangul al doilea doar sub raportul vechimii. Deci împăratul Mavrichie dădu lui Ioan Postnicul titlul de *patriarh ecumenic*.

Papa Pelaghie al II-lea, apoi următorul său, Grigorie cel Mare, protestară contra acestui titlu. Grigorie scrise atunci renumitele scrisori ce osândesc într-un chip foarte hulitor Papalitatea modernă. Vom da din ele câteva rânduri.

La începutul *episcopatului său*, Grigorie adresă o *scrisoare* duhovnicească patriarhilor Ioan al Constantinopolei, Evloghie al Alexandriei, Grigorie al Antiohiei, Ioan al Ierusalimului și lui Anastasie, vechi patriarh al Antiohiei, prietenul său. Dacă s- ar fi considerat șeful și suveranul Bisericii de *drept divin*, el s- ar fi adresat desigur patriarhilor ca unor subordonați; s- ar găsi în această circulară oarecari urme ale superiorității sale. Este însă cu totul altminteri. În circulară el stăruie îndelung asupra *datoriilor* episcopatului și nici cugetă măcar a vorbi de *drepturile* ce i- ar fi conferit demnitatea sa. El insistă cu deosebire asupra datoriei episcopului de a nu se lăsa a fi înlănțuit de grija lucrurilor din afară și sfârșește circulara sa făcându- și mărturisirea de credință, spre a proba că era în comuniune cu toți patriarhii, și prin ei cu toată Biserica.¹ Această tăcere a Papei Grigorie asupra pretinselor *drepturi* ale Papalității e deja foarte semnificativă prin sine însăși, și teologii romani s- ar găsi în impas vrând să o explice. Ce ar putea ei deci opune scrisorilor din care avem să traducem câteva extracte, și în care papa Grigorie condamnă în modul cel mai expres ideea fundamentală ce ei ar voi să ne dea despre Papalitate, adică caracterul universal al autorității sale?

Grigorie către Ioan, Episcopul Constantinopolei:

„Frăția Voastră își aduce aminte de pacea și frățeasca unire de care se bucura Biserica când ați fost ridicat la vrednicia arhierescă. Nu înțeleg deci cum ați cutezat a urma duhului îngâmfării și ați încercat a lua un titlu care poate pricinui sminteală în sufletul tuturor fraților. Mă mir despre aceasta, cu atât mai mult cu cât îmi aduc aminte că ați fugit, neprimind episcopatul. Cu toate acestea, astăzi voiți a- l exercita ca și cum ați fi alergat înaintea lui, sub stăpânirea unor dorințe ambițioase. Voi care ziceați sus și tare că erați nevrednic de episcopat, de abia ați fost ridicat și, disprețuind pe frații Voștri, ați ambiționat a avea singur titlul de episcop. Pelaghie, cel dinaintea mea, de sfântă amintire, adresase Sanctității Voastre observații foarte aspre în aceasta privință. El a respins, din pricina titlului trufaș și îngâmfat ce ați luat, actele sinodului pe care l- ați adunat în cauza fratelui nostru și împreună episcop Grigorie, și a oprit de a mai comunica cu voi pe arhidiaconul pe care- l trimisese, după obicei, la curtea împăratului. După moartea lui Pelaghie, fiind ridicat, cu toată nevrednicia mea, la cârma Bisericii², am avut grijă a îndemna

1 Sf. Grig. Pap., Epist. 25, Cart. I.

2 După Papa Grigorie, tot episcopul ia parte la guvernarea Bisericii, autoritatea rezidând în episcopat.

pe Frăția Voastră, nu prin scris, ci prin viu grai, mai întâi prin trimișii mei³, apoi prin mijlocirea fiului nostru duhovnicesc, diaconul Savinian, ca să părăsiți o asemenea părere de sine-vă. Am oprit pe acest din urmă de a fi în comuniune cu voi dacă ați refuza să ascultați cererea mea, spre a însufla Sanctității Voastre rușinea de ambiția Voastră, înainte de a merge prin căile canonice dacă rușinea nu v-ar vindeca de o trufie pe atât de lumeață, pe cât și vinovată. După cum, înainte de a tăia cangrena, trebuie a pipăi cu blândețe rana, vă rog, vă cer, stărui cu cea mai mare blândețe ce îmi este cu putință ca Frăția Voastră să Vă împotiviți tuturor lingușitorilor cari vă dau un titlu greșit, și să nu consimțiți a Vă atribui un titlu pe atât de nebunesc pe cât și trufaș. Într-adevăr plâng; și din adâncul inimii pun pe seama păcatelor mele faptul că fratele meu nu a voit a urma smerenia, el care n-a fost așezat în vrednicia episcopală decât pentru a readuce sufletele altora la smerenie; că acel ce învață pe alții adevărul, n-a voit nici el însuși a-l învăța, nici a consimți, cu toate rugăciunile mele, ca să iau eu sarcina aceasta.”

„Cugetați deci, vă rog, că prin această cutezătoare încredere în sine pacea Bisericii întregi este turburată, și că sunteți vrăjmașul *harului ce s-a dat tuturor deopotrivă*. Cu cât veți crește în acest har, cu atât veți fi mai umil în ochii voștri; și veți fi cu atât mai mare, cu cât veți fi mai depărtat de a hrăpi acest titlu extravagant și trufaș. Veți fi cu atât mai bogat, cu cât veți căuta mai puțin a despoia pe frații voștri în folosul vostru. Deci, prea iubite frate, iubiți smerenia din toată inima voastră; căci ea este cea care păstrează unirea între frați, și care păstrează unitatea în Sfânta Biserică Sobornicească.

„Când apostolul Pavel a auzit pe oarecari credincioși zicând: *Eu sunt al lui Pavel, eu al lui Apollo, iar eu al lui Petru*, nu a putut să privească, fără groază, cum se sfâșia trupul Domnului, alipindu- i-se mădularele la mai multe capete, și a strigat: *Au doară Pavel s-a răstignit pentru voi? Sau în numele lui Pavel v-ați botezat?* Dacă el nu voia ca mădularele trupului Domnului să fie alipite *bucățică cu bucățică la alte capete decât al lui Hristos, deși acele capete erau ale apostolilor*, voi ce veți răspunde lui Hristos, care este capul Bisericii universale, ce- i veți zice la judecata cea de pe urmă, voi care, prin titlul vostru de *universal*, voiți a îngenunchia toate mădularele sale? Pe cine, spuneți- mi vă rog, pe cine urmați prin acest titlu nepotrivit, dacă nu pe acela care, disprețuind leghioanele îngerilor ce erau tovarășii săi, se sili a se urca în vârf, ca să nu se supună nimănui și să fie singur mai presus de ceilalți, zicând: *în cer mă voi sui, deasupra stelelor cerului voi înălța scaunul meu, ședea- voi pe muntele cel înalt, preste munții cei înalți cari sunt spre miazănoapte. Sui- mă- voi deasupra norilor, fi- voi asemenea celui Prea Înalt?*

„Ce sunt frații voștri, toți episcopii Bisericii sobornicești, dacă nu stelele cerului? Viața lor și învățătura lor strălucesc, într- adevăr, printre păcatele și greșalele oamenilor, ca stelele întru întunericul nopții. Când, printr- un titlu ambițios, voiți a vă înălța mai presus de ei, și a înjosi titlul lor față de al vostru, ce ziceți alta, dacă nu aceste cuvinte: *„În cer mă voi sui, deasupra stelelor cerului voi înălța scaunul meu”*? Au nu sunt toți episcopii norii cari varsă ploaia învățăturii, și cari sunt brăzdați de fulgerele faptelor lor celor bune? Frăția Voastră disprețuindu- i, silindu- vă a- i pune la picioarele Voastre, ce ziceți alta, de nu acest cuvânt al vechiului vrăjmaș: *„Sui- mă- voi deasupra norilor”*? Eu unul, când văd toate acestea cu ochii plini de lacrimi, mă tem de

³ Episcopul Romei avea trimiși la Constantinopole de când acest oraș era reședința împăraților.

juducățile cele tainice ale lui Dumnezeu; lacrimile mele curg în șiroaie, suspinurile mele ies din inimă, pentru că *Stăpânul meu Ioan*, un om atât de sfânt, de o atât de mare înfrânare și smerenie, amăgit prin lingușirile oamenilor săi a putut a se înălța până la o așa treaptă a îngâmfării încât, prin dorirea unui titlu nepotrivit, se silește a fi asemenea aceluia care, vrând a fi din mândrie asermenea cu Dumnezeu, pierdu harul asemănării dumnezeiești ce îi fusese dat, și care pierdu adevărata fericire pentru că râvni o slavă deșartă. Petru, cel dintâi dintre apostoli și mădular al Bisericii celei sfinte și universale, Pavel, Andrei, Ioan — au nu sunt ei capii oarecărora popoare? Și cu toate acestea, toți sunt *mădulare* sub *un singur cap*. Și ca să zic în scurt, sfinții *înainte de lege*, sfinții *sub lege*, sfinții *sub har*, au nu alcătuiesc ei toți trupul Domnului? Au nu sunt ei mădulare ale Bisericii? Și niciunul dintre ei n- a voit a fi numit *universal*. Recunoașteți deci, Fericirea Voastră, cât vă îngâmfați în sine- vă când revendicați un titlu ce nici unul n- a avut cutezanța a și-l însuși!

„Frăția Voastră o știe: oare nu preacinstitul Sinod de la Chalcedon a dat onorificul titlul de *universal* episcopilor acestui scaun apostolic, al căruia, din voința lui Dumnezeu, sunt slujitor? Și totuși nici unul n- a voit a îngădui ca să i se dea acest titlu; nici unul nu și- a atribuit acest titlu cutezător, temându- se ca nu cumva, atribuindu- și o cinste deosebită în vrednicia episcopatului, să nu pară a o refuza tuturor fraților.

„(...) Domnul, vrând a rechema către smerenie inimile încă slabe ale ucenicilor săi, le- a zis: *Dacă cineva vrea să fie întâi între voi, să fie cel mai mic dintre toți*; ceea ce ne face a cunoaște lămurit că cel într- adevăr înălțat este acela care se smerește în cugetările sale. Să ne termem deci de a fi din numărul aceluia cari caută locurile întâi în sinagoguri, închinăciunile prin târguri, și cari iubesc a fi numiți învățători între oameni. Căci Domnul a zis ucenicilor săi: *Nu vă numiți învățători, căci nu aveți decât un singur învățător, și voi sânteți toți frați. Nici vă numiți părinți, căci nu aveți decât un Părinte*.

„Ce veți zice deci, prea iubite frate, la înfricoșata judecată cea de apoi, voi care doriți nu numai a fi numit Părinte, ci încă *Părinte universal al lumii*? Luați aminte deci la relele însuflări; fugiți de tot sfatul smintitor. *Cu neputință este, într- adevăr, să nu vie smintelele dar*, cu toate acestea, *vai aceluia prin care vin*. În urma titlului vostru viclean și plin de slavă deșartă, Biserica e dezbinată și inimile tuturor fraților sunt într- un sminteală.

„(...) Am căutat o dată și de două ori, prin trimișii mei și prin vorbe smerite, a îndrepta păcatul ce s- a săvârșit *împotriva Bisericii întregi*; astăzi scriu eu însumi. Nu am lăsat nimic din ceea ce smerenia îmi cerea să împlinesc ca o datorie. De nu voi culege din certarea mea decât dispreț, nu- mi va rămânea decât mijlocul de a apela *la Biserica*.”

Din această primă scrisoare a papei Grigorie cel Mare se vede: 1. că autoritatea bisericească ține de *episcopat*, iar nu de cutare episcop, oricât de înalt ar fi rangul său în ierarhia bisericească; 2. că nu apăra *cauza sa* particulară contra lui Ioan al Constantinopolei, *ci cauza întregii Biserici*; 3. că nu avea dreptul a judeca el însuși această cauză, ci trebuia să o supună *Bisericii*; 4. că titlul de episcop *universal* este contrar cuvântului lui Dumnezeu, plin de slavă deșartă și viclean; 5. că nici un episcop, cu toată înălțarea rangului său în ierarhia bisericească, nu poate pretinde o autoritate universală, fără a ataca drepturile episcopatului întreg; 6. că nici un episcop în Biserica nu se poate pretinde părinte al tuturor creștinilor, fără să- și atribuie un titlu contrar evangheliei, plin de slavă deșartă și viclean.

După ce Ioan al Constantinopolei primi de la Împăratul titlul său de *universal*, Grigorie scrisese scrisoarea următoare către principe¹:

„Prea evseviosul nostru stăpân lucrează cu înțelepciune căutând a săvârși pacea Bisericii, pentru a ajunge să redea pacea împărăției sale, bine vrând a îndemna pe preoți la înțelegere și la unire. O doresc cu ardoare și, pe cât îmi stă în putință, ascult de preînălțatele voastre porunci. Însă fiindcă nu e vorba de pricina mea, ci de a lui Dumnezeu; fiindcă nu eu singur sunt turburat, ci toată Biserica este răscolită; fiindcă canoanele, preacinstitele sinoade și poruncile Domnului Nostru Iisus Hristos însuși sunt lovite prin născocirea unui oarecare cuvânt trufaș și plin de slavă deșartă, tăiați, preaevsevioase Stăpâne, acest rău, și dacă bolnavul se va împotrivi, strângeți-l în legăturile autorității Voastre imperiale. Înlănțuind astfel de lucruri, veți da libertate întregii obști, și prin tăieri de acest fel veți micșora răul din imperiul vostru.

„Toți cei ce au citit Evanghelia știu că purtarea de grijă a întregii Biserici a fost încredințată de către însuși Domnul, Sfântului Petru, cel întâi dintre apostoli. Într-adevăr, lui i s-a zis: *Petre, mă iubești tu? Paște oile mele*. Lui i s-a zis: *Satana a cerut să te cearnă ca grâul; dar vezi, m-am rugat pentru tine ca să nu piară credința ta; iar tu oarecând întorcându-te, întărește pre frații tăi*. Și i s-a zis încă: *Tu ești Petru, și pre această piatră voi zidi Biserica mea, și porțile iadului nu o vor birui pre dânsa; și îți voi da ție cheile împărăției cerurilor; și oricâte vei lega pre pământ vor fi legate și în cer, și oricâte vei dezlega pre pământ, vor fi dezlegate și în cer*. El dar a primit cheile împărăției cerești; puterea de a lega și dezlega i-a fost dată lui, și i s-a încredințat purtarea de grijă a întregii Biserici și întâietatea, și cu toate acestea el nu s-a numit *apostol universal*. Însă acel Ioan, om preasfânt și fratele meu întru preoție, se silește a lua titlul de *episcop universal*! Sunt nevoit a striga și a zice: *O timpuri! O moravuri!*”

Nu voim a lăsa să treacă aceste cuvinte ale Sfântului Grigorie fără a face să reiasă din ele toată importanța. Precum vedem, marele dascăl înțelege textele din Evanghelie privitoare la Sf. Petru în sensul cel mai favorabil acestui apostol. El înalță pe Petru ca având *întâietatea* în colegiul apostolic, ca fiind însărcinat de către însuși Domnul cu purtarea de grijă a întregii Biserici. Ce conchide el din aceasta? De când papii au abuzat de textele ce el citează, pentru a-și atribui în Biserică o autoritate *universală și absolută*, se știe cum raționează ei. Dânșii dau mai întâi cuvintelor evanghelice înțelesul cel mai larg, cel mai absolut, și le aplică apoi lor înșile, în calitate de urmași ai Sfântului Petru. Papa Grigorie lucrează cu totul altminteri; el apropie de prerogativele lui Petru smerenia sa, care l-a oprit de a-și însuși o autoritate *universală*; el cugetă chiar atât de puțin a se da drept moștenitorul lui Petru, încât nu citează pilda acestui apostol decât spre a înfrunța pe Ioan al Constantinopolei și pe toți aceia cari în Biserică ar vrea să-și atribuie o autoritate *universală*. El atacă deci, prin pilda Sfântului Petru, autoritatea ce papii și-au însușit în numele Sfântului Petru și ca următori ai Sfântului Petru !

Papa Grigorie continuă:

„(...) Au doară, prea evseviosule stăpâne, pricina mea apăr în această împrejurare? Au doară de o nedreptate particulară voiesc a-mi răzbuna? Nu, e vorba de pricina Atotputernicului Dumnezeu, de pricina Bisericii universale.

„Cine este acela care, împotriva preceptelor Evangheliei și a hotărârilor

1 *Scrisorile Sf. Grigorie*, Cart. a V-a, Scrisoarea a 20-a (ediția bened.).

canoanelor, are cutezanța a hrăpi un nou titlu? Să dea Dumnezeu să nu fie decât unul care, fără a voi să micșoreze pe ceilalți, să dorească a fi el însuși *universal!*...

„Biserica Constantinopolei a dat episcopi cari au căzut în adâncul ereziei și chiar au devenit ereziarhi. De acolo a ieșit Nestorie care, cugetând că ar fi două fețe (persoane) în Iisus Hristos, mijlocitorul între Dumnezeu și oameni, pentru că nu credea că Dumnezeu se poate face om, s-a coborât astfel până la rătăcirea iudeilor. De acolo a ieșit Machedonie, care tăgăduia că Sfântul Duh este Dumnezeu deoființă cu Tatăl și cu Fiul. Dacă deci hrăpește cineva în Biserică un titlu ce cuprinde în el pe toți credincioșii, atunci Biserica *universală* — o, blasfemie! — va cădea cu dânsul, fiindcă se numește pe sine *universalul*. Să lepădăm deci toți creștinii acest titlu hulitor, acest titlu care răpește cinstea preoțească tuturor preoților, de îndată ce e nebunește uzurpat de către unul singur.

„Un lucru este sigur, că acest titlu a fost dat pontifului roman de către preacinstitul Sinod de la Chalcedon, pentru a onora pe preafericitul Petru, verhovnicul apostolilor. Dar nici unul din ei n-a primit a se sluji de acest titlu deosebit, temându-se ca nu cumva, dacă s-ar da ceva deosebit unuia singur, toți preoții să fie lipsiți de cinstea ce li se cuvine. Cum de oare, atunci când noi nu râvnim la slava unui titlu ce ni s-a oferit, un altul are îndrăzneala de a-l lua, când nu i s-a dat de nimeni?“

Acest pasaj al papei Grigorie este foarte vrednic de luare aminte. El afirmă mai întâi că cinstea de a fi numiți *universali* a fost oferită episcopilor Romei de către un sinod; oare sinodul ar mai fi făcut acest lucru întru cinstirea acelor episcopi, dacă ar fi crezut că ei aveau *de drept divin o autoritate universală*? Grigorie ne mai asigură că sinodul a voit să cinstească pe episcopii Romei *întru cinstirea Sfântului Petru*; el nu credea deci că *autoritatea universală* le-ar veni ca o *moștenire de la acest apostol*. Biserica Romei cu dreptate se proslăvește prin Sf. Petru, pentru că el a făcut-o vestită prin mucenicia sa. Deci întru pomenirea acestei mucenicii și *pentru a cinsti* pe cel întâi dintre apostoli, Sinodul Ecumenic din Chalcedon ar fi *oferit* episcopilor Romei un titlu *onorific*. Cum se unesc aceste fapte constatate de papa Grigorie cu pretențiile episcopilor actuali ai Romei, cari se cred investiți *de drept divin*, nu numai cu titlul de *episcop universal*, de *părinte obștesc al credincioșilor*, ci și cu *o suveranitate universală*?

Aceste scrisori ale papei Grigorie sunt documente nerecuzabile, care atestă că Biserica Universală s-a mișcat de îndată ce a văzut ivindu-se în sânul său prima licărire a unei puteri *universale*, rezidând într-un singur episcop. Biserica întreagă a înțeles că o astfel de autoritate nu se putea stabili fără ca întreg episcopatul să fie lipsit de *drepturile* sale; într-adevăr, după așezământul dumnezeiesc ocârmuirea Bisericii este sobornicească (sinodală); deci autoritatea nu poate sta decât în corpul păstorilor legitimi, iar nu într-un păstor particular. Nu se poate cineva pronunța pentru autoritatea universală a unuia singur, fără a distruge principiul dumnezeiesc al orânduirii Bisericii.

Acest adevăr reiese cu evidență din scrierile papei Grigorie cel Mare.

El scrise tot asupra acestui subiect lui Evloghie, episcopul Alexandriei, și lui Anastasie, episcopul Antiohiei. El le spune: „Acum opt ani, pe când viețuia încă predecesorul nostru Pelaghie, de sfântă amintire, confratele nostru și împreună episcop Ioan, luând prilej dintr-o altă afacere, adună un sinod în orașul Constantinopole și se sili a lua titlul de *universal*; de îndată ce

predecesorul meu avu cunoștință despre aceasta, trimise scrisori prin care, în puterea autorității Sfântului Apostol Petru, casă actele acestui sinod.”

Teologii romani au abuzat într-un chip straniu de acest pasaj în favoarea sistemului lor. Dacă ei l-ar fi comparat cu celelalte texte ale papei Grigorie, relative la același subiect, și cu întregul doctrinei sale, s-ar fi convins de două lucruri: 1. că Grigorie nu înțelegea aici decât întâietatea acordată episcopului Romei de către sinoade, din cauza vredniciei scaunului său, proslăvit prin mucenicia Sfântului Petru, *cel întâi* dintre apostoli; 2. că nu era vorba, în sinodul de la Constantinopole, decât de o afacere particulară, privitoare la disciplină, și în care preotul învinuit făcuse recurs la Roma. Episcopul Romei, Pelaghie, era deci judecător în ultima instanță în această afacere; el era judecător în ultima instanță în virtutea întâietății *acordate* scaunului său; această întâietate fusese acordată scaunului său din cauza Sfântului Petru; Sinodul de la Chalcedon, *pentru a cinsti pe Sf. Petru*, oferise de asemenea episcopilor Romei titlul de *universal*, după cum ne-o spune papa Grigorie. Însă e departe de la aceasta până la *o suveranitate de drept divin*, care să aparțină papilor *prin succesiune de la Sf. Petru*. Romanii au văzut toate acestea în textul de mai sus al papei Grigorie, dar au evitat cu îngrijire a mai cita celelalte texte, care determină înțelesul celui din urmă și ne fac a cunoaște adevărata doctrină a acestui papă. Metoda a fost adeseori folosită în citările lor, împrumutate ori de la sinoade, ori de la Părinții Bisericii, așa cum am dovedit.

Papa Grigorie adaugă:

„După cum bine știe Fericirea Voastră, pe care vă venerez într-un mod deosebit, titlul de *universal* a fost oferit de către sfântul Sinod din Chalcedon episcopului scaunului apostolic, al căruia slujitor sunt prin harul lui Dumnezeu. Dar nici unul din predecesorii mei n-a voit a se sluji *de acest cuvânt necuvios*, pentru că, într-adevăr, *dacă un patriarh este numit universal, se ridică celorlalți titlul de patriarh*. Departe, foarte departe de tot sufletul creștin voința de a hrăpi ceva care să poată micșora, câtuși de puțin, cinstea fraților săi! Când noi refuzăm o cinstire ce ne-a fost oferită, cugetați cât este de infam a o vedea hrăpindu-se cu silnicie de către un altul.”

Teologii romani s-au ferit mult de a atrage luarea aminte asupra acestui pasaj, în care papa Grigorie se consideră ca *un patriarh*, egal celorlalți *patriarhi*; în care el zice lămurit că, dacă unul din patriarhi se pretinde *universal*, ceilalți, prin aceasta chiar, nu mai sunt patriarhi. Această doctrină se potrivește foarte bine cu aceea a *întâietății* acordate patriarhului Romei din cauza Sfântului Petru și în amintirea *muceniei* suferite la Roma de *întâiul dintre apostoli*; dar poate ea să se acorde cu *o suveranitate universală*, venind de *drept divin* episcopilor Romei prin Sf. Petru, *pretinsul lor* predecesor? Evident că nu.

Sf. Grigorie continuă a expune o doctrină opusă actualului sistem papal:

„Pentru aceasta”, zice el, „Fericirea Voastră să nu dea nimănu, în scrisorile sale, titlul de *universal* — ecumenic — pentru a nu se lipsi de ceea ce i se cuvine, oferind altuia o cinste *ce nu i se cuvine*. În ce mă privește, deși sunt despărțit de voi prin lunga depărtare de pământ și de mare, vă sunt cu toate acestea strâns unit cu inima. Am încredere că și simțămintele Fericirii Voastre sunt tot astfel pentru mine; deci de mă iubiți precum vă iubesc eu, spațiul nu ne mai desparte. Să mulțumim deci acelui grăunte de muștar, care era într-adevăr mic și neînsemnat la înfățișare, dar care, întinzând în toate părțile

ramurile sale ieșite din aceeași rădăcină, s-a făcut sălaș tuturor pasărilor cerului! Să mulțumim de asemenea aluatului care, întocmit din trei măsuri de făină, a format în unitate masa întreagă a neamului omenesc. Să mulțumim iarăși pietricelei care, dezlipită fără silă din munte, a cuprins toată fața pământului, și care s-a întins până la măsura de a face din neamul omenesc, adus la unitate, trupul Bisericii universale, făcând chiar ca deosebirea felurilor părți să slujească la a strânge din nou legăturile unității!

„Din aceasta urmează că nu suntem depărtați de voi, fiindcă suntem *una* în Cel ce este pretutindeni. Să-i mulțumim dar pentru că a nimicit dușmăniile într-atâta încât, prin întruparea sa, nu a mai fost în tot universul decât o singură turmă și un singur staul, sub un singur păstor, care este El Însuși. Să ne aducem aminte totdeauna de aceste încunoștiințări ale propovăduitorului adevărului: *Siliți-vă a păzi unitatea duhului întru legătura păcii* (Efes. 4, 3). *Pacea să urmați cu toții și sfințenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul* (Evrei 12, 14). Același zicea către **ucenicii săi**: *De este cu puțință, cât atârnă de la voi, cu toți oamenii aveți pace* (Romani 12, 18). El știa că cei buni nu puteau avea pace cu cei răi; pentru aceasta a zis mai întâi, precum știți: *De este cu puțință*.

Să ne oprim un moment asupra acestui pasaj din scrisoarea papei Grigorie. Nu este oare vrednic de luat aminte că, vorbind de Biserică ca de *o singură* turmă sub cârmuirea unui *singur* păstor, care este Iisus Hristos, el zice lămurit că Iisus Hristos este singurul păstor *văzut* al Bisericii sau, ceea ce e același lucru, că este păstorul ei *în omenitatea sa, în trupul său*, după înțelesul tare al expresiei *în carne sua*? Au nu prin aceasta se exclude toată ideea de păstor *universal*, care să înlocuiască și să reprezinte pe Iisus Hristos? Au nu se distrug, prin urmare, cu un singur cuvânt toate pretențiile Papalității moderne și se reduce adevărata Papalitate la *o întâietate* stabilită de Biserică?

Luăm aminte iarăși că papa Grigorie, citând Epistola *către Romani*, numește pe acești *romani* ucenicii *Sfântului Pavel*. Sf. Pavel n-a scris epistola sa către creștinii din Roma decât în anul 58 de la Iisus Hristos; nu erau atunci la Roma decât puțini creștini, cari nu formau Biserica propriu zisă, și care se adunau la unul dintre ei, anume Acvila. Ei veniseră la Roma din diferite țări, creștinate de Sf. Pavel; pentru aceasta papa Grigorie îi numește *ucenicii* acestui apostol. Ei îi scriseră, rugându-l să vină să-i viziteze și să-i învețe. Pavel le răspunse prin epistola sa, în care le făgădui că va binevesti și la Roma. El s-a dus acolo *după doi ani*. Găsi acolo iudei cari încă nu cunoșteau pe creștini decât din nume, cari, prin urmare, nu fuseseră încă creștinați de Sf. Petru, apostolul lor special. Pavel întemeie o Biserică la Roma și puse episcop pe Linus, ucenicul său, pe care Tertullian, Sf. Irineu și Evseviev îl numără ca *cel întâi* episcop al Romei, după cum am văzut mai sus.

Înainte de acestor fapte, ce ajunge a fi pretinsul episcopat al Sfântului Petru la Roma, pe care ultramontanii își sprijină toate sistemele lor? E vădit că Sf. Petru n-a venit la Roma decât cu puțin timp înainte de a suferi mucenicia. Așadar *pe temeiul muceniei* celui *întâi* dintre apostoli, iar nu din pricina episcopatului său la Roma, *acordară* sinoadele, precum acelea de la Chalcedon și de la Sardica, privilegii speciale episcopului Romei.

De aceea, în scrisoarea sa către patriarhi, papa Grigorie nici nu caută a-și însuși, prin drept de moștenire apostolică de la Sf. Petru, o autoritate ce nu avea; ba încă cu dreptate face a se urca Biserica sa la Sf. Pavel, iar nu la Sf. Petru. Deci dacă într-un loc el numește autoritatea predecesorului său

autoritatea Sfântului Petru, nu înțelege prin aceasta decât drepturile ce primiseră episcopii Romei de la sinoade pentru cinstirea lui Petru, care înălțase Biserica Romei prin moartea sa cea proslăvită.

Oare se poate recunoaște în scrisoarea papei Grigorie către patriarhi limbajul unui superior către subordonanții săi? Grigorie, în calitatea sa de *întâi episcop* al Bisericii, de *întâi între patriarhi*, ia inițiativa de a atrage luarea aminte celorlalți patriarhi, *frații săi*, asupra uzurpărilor unuia dintre ei; îi roagă a se uni cu el și a se împotrivi la ceea ce el privește ca o nenorocire pentru întreg episcopatul, chiar pentru Biserica *universală*. El nu face cea mai ușoară aluzie la autoritatea superioară ce ar fi posedat-o; el nu apelează pentru aceasta decât la preceptele divine și la canoane, contra unei uzurpări pe care o califică ca *diavolică*. Încă o dată, oare acesta poate fi limbajul unui șef, al unui monarh *universal*? Bineînțeles că nu. Nu poate citi cineva frumoasa scrisoare a papei Grigorie către patriarhii Antiohiei și Alexandriei, fără a se încredința că Papalitatea, astfel cum se pretinde a fi astăzi *de drept divin*, îi era necunoscută; că el se ridică contra unor tendințe ce se pot privi ca primele încercări de jurisdicție *universală*; că el privește aceste prime încercări ca o întreprindere capabilă de a turbura Biserica, și *atentatorie* la drepturile preoției întregi. El a dat poate prea multă importanță unui titlu curat *onorific* și care nu izvora decât de la autoritatea imperială; însă dânsul vedea sub acest titlu o întreprindere anticanonică și cele dintâi încercări de Papalitate *universală*. Ce ar zice el oare de Papalitatea de astăzi, cu toate pretențiile moderne? S-ar arăta, cu dreptate, cel mai mare vrăjmaș al ei și ar vedea în ea izvorul tuturor relelor de care e împovărată Biserica de atâtea veacuri.

Patriarhul Alexandriei nerăspunzându-i, Grigorie îi scrisese rugându-l să-i facă cunoscută părerea sa.¹ Între acestea, Ioan al Constantinopolei muri. Grigorie scrisese îndată lui Chiriac, următorul acestui episcop, care îi trimise o scrisoare de comuniune. El îl felicită pentru credința sa, însă stăruie din nou asupra titlului de *universal*, ce luase după pilda predecesorului său:

„Noi vom avea într-adevăr pace între noi”, îi zice el², „dacă veți părăsi trufia unui titlu lumesc, după cuvântul Învățătorului Neamurilor: O, *Timothee*, lucrul cel încredințat ție păzește, depărtându-te de glasurile deșerte (1 Tim. 6, 20). Într-adevăr este foarte nedrept ca aceia ce au ajuns a fi vestitorii smereniei să se împodobească cu un deșert titlu de trufie; propovăduitorul adevărului zicând: *Iară mie să nu-mi fie a mă lăuda, fără numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos* (Galat. 6, 14), acela deci este cu adevărat slăvit, care se proslăvește nu de *puterea vremelnică*, ci prin faptul că suferă pentru numele lui Hristos. Întru aceasta noi vă îmbrățișăm din toată inima, întru aceasta vă recunoaștem de preot, dacă, respingând zădărnicia titlurilor, veți ocupa un scaun sfânt cu o sfântă smerenie.

„Căci noi ne-am fost smintit pentru un titlu vinovat; ne-am supărat pe voi pentru aceasta și ne-am rostit cu îndrăzneală în această privință. Și Frăția Voastră știe că Cel ce este adevărul au zis că <<de îți vei aduce darul tău la altar, și acolo îți vei aduce aminte că fratele tău are ceva asupra ta, lasă acolo darul tău înaintea altarului și mergi mai întâi de te împacă cu fratele tău, și atunci venind adu darul tău>> (Mat. 5, 23-24.) Astfel, deși toată greșala se șterge prin jertfă, răul smintelii a cărui pricina e cineva este atât de mare, încât Domnul nu primește de la cel vinovat jertfa care de obicei iartă greșala.

1 *Scrisorile Sf. Grigorie*, Cart. a VI-a, Scrisoarea 60 (ediț. benedict.).

2 *Ibid.*, Cartea a VII-a, Scrisoarea 4.

Grăbiți- vă deci a curăți inima voastră de această sminteală, pentru ca să poată fi primită Domnului jertfa prino sului vostru.“

Grigorie, având prilej a scrie o a doua scrisoare lui Chiriac, revine asupra acestui subiect, fiind deosebit de însemnat pentru el:

„Nu aş putea”, zice el¹, „să vă arăt în această scrisoare cât de legat este sufletul meu de dragostea voastră; însă mă rog ca Dumnezeu cel atotputernic, prin darul harului său, să adauge încă această unire între noi și să nimicească orice prilej de sminteală, pentru ca sfânta Biserică, unită prin mărturisirea adevăratei credințe, ale cărei legături sunt strânse prin simțămintele reciproce ale credincioșilor, să nu sufere nici o jignire din discuțiile ce preoții ar putea avea între ei. Cât pentru mine, cu toate cele ce zic și prin împotrivirea ce fac unor fapte îngâmfate, eu păstrez, mulțumită lui Dumnezeu, dragostea în fundul inimii mele, și susținând îndeafară cerințele dreptății, nu resping din lăuntrul meu pe acelea ale dragostei și ale iubirii.

„Plătiți- mi și voi cu întoarcere simțămintele mele, și respectați drepturile păcii și ale dragostei, pentru ca, rămânând uniți în duh, să nu lăsăm să fie între noi nici o pricină de dezbinare. Vom putea mai cu lesnire dobândi harul Domnului, dacă ne vom înfățișa înaintea lui cu inimi unite.”

Chiriac nu fu mișcat nicidecum de îndulcitoarele îndemnuri ale lui Grigorie, care scrise după câțva timp patriarhului Antiohiei, spre a- i imputa prietenește că nu dă destulă luare aminte uzurpării fratelui lor din Constantinopole. Din această scrisoare se vede că patriarhul Antiohiei se temea să nu- și atragă dizgrația împăratului dacă s- ar rosti contra patriarhului Constantinopolei. El scrise lui Grigorie, prietenul său, o scrisoare foarte măgulitoare. Dar marele papă îi răspunse²: „Fericirea Voastră, după cum văd, a voit ca scrisoarea sa să fie asemenea albinei care poartă miere și ac, pentru a mă sătura de miere și apoi a mă împunge. Dar am găsit aici prilej a cugeta asupra acestui cuvânt al lui Solomon: *Mai vrednice de credință sunt ranele prietenului, decât sărutările cele de bună voie ale vrăjmașului* (Pilde 27, 6).

„Cât pentru ceea ce- mi spuneți asupra titlului care m- a smintit, că trebuie să cedez, pentru că lucrul nu are însemnătate, și împăratul mi- a scris tot asemenea. Ceea ce el mi- a zis în virtutea puterii sale, știu că voi mi- o ziceți din iubire. Nu mă mir defel că aflu în scrisoarea voastră aceleași expresii ca în aceea a Împăratului, căci dragostea și puterea au între ele multe raporturi: amândouă sunt în întâiul rang, și vorbesc totdeauna cu autoritate.

„Când am primit scrisoarea sinodală a fratelui nostru și împreună episcop Chiriac, am crezut de datoria mea a nu întârzia să- i răspund, cu tot titlul lumesc ce lua în scrisoarea sa, temându- mă să nu turbur unitatea sfintei Biserici; cu toate acestea, am avut grijă a- i face cunoscută părerea mea privitoare la acest titlu *măreț și superstițios*; i- am spus că nu va putea avea pace cu noi dacă nu se va înfrâna a lua acest titlu trufaș, care nu este decât *o născocire a celui întâi apostat*. Nu trebuie dar să priviți afacerea ca fiind fără însemnătate, pentru că dacă noi o vom îngădui, *frângem credința întregii Biserici*. Voi știți că nu numai mulți eretici, dar și ereziarhi au ieșit din Biserica Constantinopolei. Nemaivorbind de ocară adusă vredniciei Voastre, nu se poate tăgădui că dacă un episcop este numit *universal*, dacă acel *universal* cade, toată *Biserica se dărâmă*. Însă departe de mine ca să- mi plec urechea la

1 *Ibid.*, Cart. a VI- a, Scrisoarea 5.

2 *Ibid.*, Cart. a VII- a, Scrisoarea 27.

o asemenea *nebulie*, la o asemenea *ușurătate*! Eu pun încrederea mea în Domnul cel atotputernic, care va împlini această făgăduință dată: *Că tot ceea ce se înalță, smeri-se-va* (Luc. 14, 11).”

Nu s-ar putea aprecia mai înțelept de cum a apreciat Grigorie cel Mare gravele neajunsuri ce ar putea rezulta pentru Biserică dintr-o autoritate centrală, care ar pretinde a o *rezuma* și a o *reprezenta*. Omul, orice ar fi el, și adeseori chiar din cauza înaltei dregătorii cu care e investit, este supus greșalei; *dacă el rezumă Biserica*, Biserica cade cu dânsul. Iată raționamentul papei Grigorie. El a prevăzut mult prea bine; iar Biserica Romană a căzut într-o mulțime de rătăcirii, cu un papa care pretinde a o rezuma în persoana sa, fiindu-i personificarea infailibilă.

Din fericire Biserica lui Iisus Hristos nu este Biserica *unei epoci*, precum nici *a unui loc*, și se poate osebi totdeauna prin mijlocul *criteriului catholic*, atât de neted formulat de către părinții Bisericii: Altminteri n-ar mai trebui să credem în făgăduințele lui Iisus Hristos; ar trebui să zicem într-un *mod absolut* ceea ce zicea papa Grigorie într-un mod relativ: *Universalul a căzut, toată Biserica a căzut!*

Se zicea la curtea Constantinopolei că Grigorie nu făcea un război atât de strașnic titlului de *universal* decât din gelozie contra episcopului Romei noi și pentru a-l înjosi. Împăratul și Chiriac îi scriseră în acest sens, cu tot respectul cuvenit; însă Grigorie făcu pe Chiriac să înțeleagă că rău îl judecaseră. El trimise la patriarh și la împăratul pe diaconul Anatolie, pentru a-i scoate din amăgire, și-l însărcină cu scrisori pentru împărat și pentru patriarh. El zise acestuia din urmă, după ce i-a mulțumit de vorbele sale măgulitoare¹: „Trebuie ca nu numai prin vorbe, ci prin fapte, să-mi mărturisiți mie și tuturor fraților voștri strălucirea dragostei voastre, grăbindu-vă de a renunța la un titlu trufaș care a fost pricină de sminteală pentru toate Bisericile. Împliniți acest cuvânt: *Siliți-vă a păzi unitatea duhului întru legătura păcii*. (Efes. 4, 3); și iarăși: *nu dați nici o pricină protivnicului vostru spre ocară* (1 Tim. 5. 14). Dragostea voastră va străluci dacă nu va exista dezbinare între noi pentru un titlu plin de slavă deșartă. Iau martor, în curăția inimii mele, pe Iisus, că nu vreau a pricinui sminteală nimănui, de la cel mai mic până la cel mai mare. Doresc ca toți să fie sus și încărcăți de cinste, numai ca acea *cinste* să nu răpească nimic din slava ce se cuvine lui Dumnezeu cel atotputernic. Într-adevăr, *cine voiește a fi cinstit împotriva lui Dumnezeu nu este nicidecum cinstit înaintea ochilor mei...* În această afacere, eu nu voiesc să jignesc pe nimeni; voiesc numai a apăra smerenia care place lui Dumnezeu și pacea sfintei Biserici. Deci părăsiți lucrurile ce s-au adăugat mai nou în același fel cum au fost așezate, și vom avea între noi pacea cea mai curată întru Domnul. Cum pot există legături bune între noi, dacă simțămintele noastre nu sunt decât vorbe și dacă ne-am răni prin faptele noastre?”

În scrisoarea către Împăratul, Grigorie se silește a combate argumentul ce-l scoteau din mica însemnătate a acestui titlu onorific, căruia cei din Constantinopole pretindeau a nu-i da atâta preț. „Rog Evlavia Voastră imperială”, zice el², „a lua bine seama că sunt lucruri ușoare, cari nu vatămă, dar că sunt și altele foarte vătămătoare. Când va veni Antihrist și se va numi pe sine *Dumnezeu*, acesta va fi un lucru cu desăvârșire deșert, dar care va fi foarte primejdios. Dacă nu voim a vedea în acest cuvânt decât numărul

1 *Ibid.*, Cartea a VII-a, Scrisoarea 31.

2 *Ibid.*, Cartea a VII-a, Scrisoarea 33.

silabelor, nu vom găsi decât două (*De-us*); dar dacă am pricepe povara nedreptății acestui titlu, am găsi-o uriașă. Eu zic, fără cel mai mic înconjur, că oricine *se numește episcop universal sau dorește acest titlu este, prin trufia sa, înainte-mergătorul lui Antihrist*, pentru că el pretinde astfel a se înălța mai presus de ceilalți. Rătăcirea în care el cade vine de la o mândrie egală cu mândria lui Antihrist; căci, după cum acel Viclean ar voi a fi privit ca înălțat mai presus de ceilalți oameni, ca un Dumnezeu, tot așa oricine dorește a fi numit *singur episcop* se înalță pe sine mai presus de ceilalți.”

Astăzi se învață, în numele Bisericii și în favoarea episcopului Romei, acea doctrină pe care papa Grigorie o înfiera cu atâta energie. Partizanii Papalității învață în toată vremea că papa are o autoritate *universală* — fiind *episcopul universal* — că, la drept vorbind, este *singurul episcop*, izvorul de unde curge toată *dregătoria bisericască*, cuprinzându-se și *episcopatul*, care nu este decât într-un chip *indirect și mijlocit* de drept dumnezeiesc.

Iată învățătura ce ar vrea să ne-o dea ei astăzi ca *învățătură catholică*. Au nu știu modernii noștri inovatori că papa Grigorie cel Mare a privit o asemenea doctrină ca *diavolică*, și că a numit mai dinainte *Antihrist* pe acel papă investit cu un pretins episcopat universal?

Papa Grigorie nu lua nici o hotărâre de seamă fără a o supune la cunoștința celorlalți patriarhi.

El scrisese deci celui din Alexandria și celui din Antiohia, arătându-le cum s-a purtat el în privința noului patriarh al Constantinopolei. Evloghie, patriarhul Alexandriei, se convinsese și scrisese lui Grigorie că nu va da mai mult episcopului Constantinopolei titlul de *universal*; dar, crezând că măgulește pe Grigorie, pe care-l iubea și care îi făcuse servicii în mai multe ocazii, el îi dădu acest titlu lui însuși și scrisese că, dacă nu-l dădea episcopului Constantinopolei, era pentru a se supune *poruncilor* lui Grigorie. Acesta-i răspunse îndată, și găsim în scrisoarea sa pasajul următor, care va arăta ce idee avea Grigorie despre autoritatea sa ca episcop al Romei: „Fericirea Voastră a avut grija să ne spună că, scriind unora, nu le va da mai mult niște titluri ce nu aveau ca izvor decât mândria, și se servește în privința mea de expresia *după cum ați poruncit*. Vă rog să nu mă faceți să mai aud vreodată cuvântul *poruncă*, căci eu știu cine sunt și cine sunteți. **Prin rangul vostru voi sunteți frații mei**; prin virtuțile voastre **sunteți părinții mei**. *N-am poruncit deci nicidecum. M-am îngrijit numai de a arăta niște lucruri ce mi s-au părut folositoare*. Nu găsesc însă că Fericirea Voastră a voit să țină minte ceea ce tocmai eu voiam a încredința amintirii sale, căci am zis că *nu trebuia să-mi dați nici mie acest titlu, precum nici altora*; și iată că, în subscrierea scrisorii Voastre, voi îmi dați mie ceea ce am lepădat, titlurile *trufașe de universal și de papă!* Rog pe dulcea Voastră Fericire să nu mai lucreze pe viitor astfel; căci *vă răpiți vouă înșivă ceea ce dați prea mult altora. Nu cer să sporesc în demnități, ci în virtuți. Eu nu privesc ca o cinstire ceea ce face pe frații mei să piardă din propria lor demnitate*. Cinstea mea este aceea a întregii Biserici. Cinstea mea este statornicia nestrămutată a fraților mei. Eu mă privesc într-adevăr ca cinstit atunci când nu se refuză nimănui cinstirea ce i se cuvine. Dacă Fericirea voastră îmi zice *papă universal, tăgăduiți că ați fi voi înșivă ceea ce aș fi eu însumi*: Ferească Dumnezeu de a fi așa! Departe de noi cuvintele care umflă deșertăciunea și care lovesc dragostea creștină!“

Papa Grigorie condamna deci chiar în persoana episcopilor Romei titlul de *papă* ca și pe cel de *universal*; el recunoaște că patriarhul Alexandriei este

egalul său, că nu are să-i dea porunci, că nu are prin urmare autoritate asupra lui.

Cum se poate împăca această doctrină ortodoxă a lui Grigorie cel Mare cu doctrina *modernă* care atribuie papei *o autoritate universală de drept divin*? Răspunză la această întrebare partizanii Papalității.

Papa Grigorie, consecvent cu sine însuși, nu vede unitatea Bisericii decât în adevărata credință și nu face niciodată cea mai ușoară aluzie la necesitatea de a fi cineva în comuniune cu Biserica Romei.

Nu trebuie să ne mirăm de aceasta; într-adevăr, el nu privea deloc scaunul Romei ca scaunul unic al Sfântului Petru; el recunoștea sus și tare că scaunele Alexandriei și Antiohiei erau, ca și acela al Romei, scaunul celui dintâi dintre apostoli, și că aceste trei scaune nu alcătuiau decât unul. Să cităm aceste cuvinte. Iată ce scrie el lui Evloghie, patriarhul Alexandriei¹:

„Preadulcea Voastră Fericire mi-a vorbit mult în scrisoarea sa de scaunul Sfântului Petru, verhovnicul apostolilor, zicând că acest apostol viețuiește încă acolo în urmașii săi. Însă eu mă recunosc nevrednic nu numai de cinstea căpeteniilor, ci și de a fi numărat în numărul credincioșilor. Cu toate acestea, am primit bucuros tot ce ați zis, pentru că vorbele Voastre privitoare la scaunul lui Petru veneau *de la acela care ocupă scaunul lui Petru*. O cinstită osebă n-are nici o încântare pentru mine; dar mă bucur mult că voi, care sunteți preasfânt, nu-mi atribuiți decât ceea ce vă dați vouă înșivă. Într-adevăr, cine nu știe că Sfânta Biserică a fost întărită pe mărturisirea verhovnicului apostolilor, al cărui nume este semnul tăriei sufletului său, și care a luat de la piatră numele său de Petru? Că lui i s-a zis de către Cel ce este Adevărul: *Ție voi da cheile împărăției cerurilor... Oarecând întorcându-te, întărește pre frații tăi... Simone, fiul lui Iona, mă iubești tu? Paște oile mele*. Pentru aceasta, deși sunt numeroși apostolii, singurul scaun al verhovnicului apostolilor a precumpănit prin *întâietatea* sa, care scaun există acum în trei locuri; căci el este acela ce a dat slavă și cinste scaunului în care a binevoit a se odihni (*quiescere*) și a-și sfârși viața de aici. El e cel ce a împodobit scaunul unde a trimis pe evanghelistul ce-i era ucenic. El e cel ce a întărit scaunul pe care a șezut timp de șapte ani, deși a trebuit să-l părăsească. Deci fiindcă nu este decât un scaun unic al aceluiași apostol, și acum sunt trei episcopi șezând pe acest scaun, prin autoritatea dumnezeiască, tot ce aud zicându-se bine de voi îmi atribui și mie.”

Trebuie a lua aminte că Papa Grigorie, vorbind de Roma, zice numai că Sf. Petru s-a odihnit și *a murit acolo*; la Alexandria el nu trimisese decât pe ucenicul său, însă la Antiohia *șezu* șapte ani. Dacă un episcop a moștenit *scaunul* lui Petru, în adevăratul înțeles al cuvântului, acela ar fi dar, după papa Grigorie, episcopul Antiohiei. Marele papă știa că Sf. Petru nu venise la Roma decât pentru a muri acolo; că Biserica Romană era atunci întemeiată și cărmuită de către un episcop; dânsul spune că *Petru a proslăvit* scaunul Romei prin mucenicia ce a suferit, dar arată în același timp Antiohia ca adevăratul scaun episcopal al lui Petru. Noi credem că Sf. Petru n-a fost *episcop* nici al Antiohiei, nici al Romei, în adevăratul înțeles al cuvântului; dar ne este de ajuns a constata părerea papei Grigorie, și această părere, oricare ar fi, nu e mai puțin un argument zdrobitor contra pretențiilor curții Romei.

Scriind lui Anastasie cel Mare sau cel Bătrân, patriarhul Antiohiei, spre a-l

¹ *Ibid.*, Cart. a VII-a, Scrisoarea 39.

mângâia în suferințele sale, Grigorie îi spunea ¹: „Iată că Fericirea Voastră este împovărat de numeroase necazuri în bătrâneța sa; însă cugetați la ceea ce s-a zis *despre acela al cărui scaun îl ocupați*. Au nu despre dânsul însuși Domnul au zis: *Când vei îmbătrâni, altul te va încinge și te va duce unde tu nu voiești?* (Ioan. 21, 18).

Se știe că aceste cuvinte au fost adresate Sfântului Petru de către Hristos.

Într-o altă scrisoare către același Anastasie, papa Grigorie se exprimă astfel, după ce a citat oarecari cuvinte ce credea a fi ale Sfântului Ignatie al Antiohiei:

„Am pus în scrisoarea mea aceste cuvinte luate din scrierile voastre, pentru ca Fericirea Voastră să știe că sfântul vostru Ignatie este și al nostru. Căci, după *cum avem în comun* pe învățătorul, pe verhovnicul apostolilor, tot așa nu trebuie să ne atribuim exclusiv, nici unul nici altul, pe ucenicul acestui verhovnic al apostolilor.”²

Papa Grigorie scria lui Evloghie, patriarhul Alexandriei: „Am primit, cu aceeași dulceață cu care voi ne-ați dat-o, binecuvântarea Sfântului Evanghelist Marcu sau, mai bine zis, a Sfântului Apostol Petru.”³

El scria aceluiași, după ce l-a felicitat de biruința ce dobândise în fața monofiziților: „Laudă și slavă să fie în ceruri preasfântului meu frate, mulțumită căruia glasul lui Marcu se face auzit *pe scaunul lui Petru*, a căruia învățătură răsună asupra Bisericii ca chimvalul în casa Domnului când săvârșește tainele, adică când, ca preot al celui Prea Înalt, intră în Sfânta Sfintelor.”⁴

Zisu- s-a oare vreodată episcopilor Romei ceva mai măgulitor decât ceea ce zice aici Grigorie lui Evloghie al Alexandriei? Au nu vi se pare că fericitul papă copiază cuvintele sinodului de la Chalcedon: „Petru a vorbit prin gura lui Leon?” Pentru ce să se tragă atâtea consecințe din cuvintele Părinților de la Chalcedon, rostite spre lauda episcopului Romei, și să nu se tragă nici una din cuvintele marelui papă, adresate patriarhului Alexandriei?

El scria aceluiași cu un alt prilej⁵: „Purtătorii acestor scrisori, venind în Sicilia, s-au întors de la greșala monofiziților și s-au unit cu sfânta Biserică universală. *Voind a se duce la Biserica fericitului Petru, verhovnicul apostolilor*, ei m-au rugat a le da scrisori de recomandare pentru Fericirea Voastră, spre a le da ajutor împotriva asupririi ereticilor, vecinii lor.”

Într-o altă scrisoare, unde îi vorbea de simonie, Grigorie scrisese lui Evloghie: „Smulgeți această erezie simoniacă din *preasfântul* vostru *scaun*, care este și al nostru.” El numește Biserica Alexandriei *Biserică preasfântă*.⁶

În fața unor astfel de mărturii, se poate oare trage vreo concluzie favorabilă scaunului Romei din expresiile de *scaun apostolic* sau *sfântul scaun*, întrebuințate când este vorba de el? Aceste denumiri erau comune, pe vremea celor dintâi opt veacuri, tuturor Bisericilor întemeiate de către apostoli, și niciodată nu se întrebuințau numaidecât întru a arăta scaunul Romei.

După cele ce am expus despre doctrina papei Grigorie privitor la *scaunul Sfântului Petru*, se înțelege fără greutate că, de bună credință, nu se poate da un înțeles absolut unor expresii ca acestea: „Fiul meu, domnul Venantius a

1 *Ibid.*, Cart. a VIII-a, Scrisoarea 2.

2 *Ibid.*, Cart. a V-a, Scrisoarea 39.

3 *Ibid.*, Cart. a VIII-a, Scrisoarea 39.

4 *Ibid.*, Cart. a X-a, Scrisoarea 35.

5 *Ibid.*, Cart. a XII-a, Scrisoarea 50.

6 *Ibid.*, Cart. a XIII-a, Scrisorile 41-42.

venit la fericitul apostol Petru spre a mă ruga să vă recomand cauza sa etc.”¹ „Purtarea de grijă a toată Biserica a fost încredințată lui Petru, verhovnicul apostolilor.”² „El a primit cheile împărăției cerești, puterea de a lega și a dezlega și s-a dat lui, purtarea de grijă a toată Biserica și ocârmuirea ei lui s-a încredințat.”³ „Cine nu știe că sfânta Biserică a fost întărită pe statornicia verhovnicului apostolilor?”⁴

Aceste expresii sunt într-adevăr ale papei Grigorie; dar trebuie oare a le cita răzleț și a le da un înțeles absolut? Aceasta este metoda aplicată de teologii romani nu numai scrierilor papei Grigorie, ci și tuturor scrierilor celorlalți Părinți ai Bisericii. Prin acest mijloc ei au ajuns să înșele un mare număr de credincioși, și chiar un mare număr de teologi sinceri; aceștia din urmă nu puteau presupune o atât de stranie reacredință la niște scriitori cari se fălesc cu orice prilej cu devotamentul lor pentru cauza Bisericii și pentru adevăr, și au crezut că pot să citeze din scrierile lor cu toată siguranța, fără a se urca la izvoare.

Din cele ce preced, se înțelege ceea ce papa Grigorie înțelegea prin *scaunul Sfântului Petru*, prin titlurile de *întâi* și de *verhovnic al apostolilor*. Dar pentru a înconjura cugetarea sa de lumini mai vii, vom cita alte câteva texte decisive și clare, care vor determina înțelesul precis al acestor expresii, de care partizanii Papalității fac un abuz atât de vrednic de osândă.

Papa Grigorie, în cartea sa despre *Rînduiala pastorală*, statornicește principiul că păstorii Bisericii nu trebuie a-și folosi autoritatea față de credincioșii ireproșabili, ci numai față de păcătoșii pe care blândețea n-a putut să-i îndrepte. El citează în sprijinul acestui principiu pilda apostolilor Petru și Pavel: „*Petru*” zice el, „*întâiul păstor, dobândind verhovnicia sfintei Biserici prin voința lui Dumnezeu (auctore Deo)*, s-a arătat smerit către credincioși, însă a arătat *câtă putere avea mai presus de ceilalți*, când a pedepsit pe Anania și Safira; el și-a amintit *că era cel mai înalt în Biserică (summus)* atunci când a trebuit să pedepsească păcatele, trăgând din această răzbunare a păcatului exercitarea *dreptului puterii sale*.”⁵

În același loc, el probează prin pilda Sfântului Pavel, precum și prin aceea a Sfântului Petru, că păstorul trebuie să fie smerit față de credincioși și să nu exercite puterea sa decât dacă va fi silit a lua în mână cauza dreptății. Astfel Sf. Pavel se proclamă slujitorul credincioșilor, cel mai mic dintre ei dar, adaugă papa Grigorie, „dacă găsește o greșală de îndreptat, el își aduce aminte că este *învățător* și zice: *Ce voiți? Au veni-voi la voi cu toiag de fier?*” „Deci”, încheie papa Grigorie, „locul cel mai înalt (*summus locus*) este bine chivernisit când întâi-stătătorul domnește mai cu seamă asupra viciilor sale, decât asupra fraților. Însă când *întâi-stătătorii* îndreptează pe cei ce le sunt supuși, aceasta le este o datorie etc.”⁶

Vedem dar că papa Grigorie privește atât pe Sf. Pavel cât și pe Sf. Petru și pe urmașii lor ca ocupând *locul cel mai înalt* în Biserică, ca *prezidând* în Biserică. Dacă zice că Sf. Petru ocupă *locul întâi*, apoi tot el zice că Sf. Pavel este *învățător*; el se slujește de același cuvânt, **summus**, pentru a exprima

1 *Ibid.*, Cart. a II-a, Scrisoarea 53.

2 *Ibid.*, Cart. a V-a, Scrisoarea 20.

3 *Ibid.*

4 *Ibid.*, Cartea a VII-a, Scrisoarea 40.

5 Sf. Grigorie, *Rînduiala pastorală*, partea a II-a, cap. VI.

6 *Ibid.*

autoritatea Sfântului Petru și aceea a Sfântului Pavel, și a tuturor celor cari au dreptul de a exercita autoritatea în Biserică. S-ar fi exprimat el oare în acest mod general dacă, prin cuvântul de *verhovnic*, ar fi voit a desemna o autoritate superioară, atribuită numai Sfântului Petru? După cum, sub denumirea de *scaun al Sfântului Petru*, el înțelege întâiul grad al episcopatului, reprezentat prin patriarhi, tot așa prin cuvântul de *autoritate superioară* el nu înțelege decât pe aceea a episcopatului, pe care l-au moștenit păstorii Bisericii.

Cu cât cineva cercă mai bine lucrările Părinților Bisericii, cu-atât este încredințat de conglăsuirea lor și privește autoritatea în Biserică ca fiind una în mâinile tuturor primilor păstori sau episcopi. Deocamdată s-ar putea crede că cuvântul de *principe* sau acela de *verhovnic* al apostolilor, dat sfântului Petru, s-ar abate de la acest principiu. Papa Grigorie a avut grija a ne feri de această falsă interpretare. Învățatul dascăl, atribuind Sfântului Petru *principatul* în Biserică, nu l-a înălțat mai mult, în realitate, decât pe Sf. Pavel. Are să ne-o spună aceasta el însuși în modul cel mai clar. Citim în *Dialogurile* lui¹:

„**Petru:** Cum ai putea să-mi probezi că sunt unii cari nu fac minuni, și cu toate acestea nu sunt mai prejos de cei ce fac minuni?

„**Grigorie:** Nu știi tu că apostolul Pavel este *fratele* lui Petru, întâiul dintre apostoli în *principat*?

Petru: O știu foarte bine etc.“

Așadar Pavel a fost egalul sau fratele lui Petru în *principatul apostolic*. Se putea zice mai lămurit că prin aceste titluri nu se înțelegea o demnitate particulară, personală și exclusivă?

Într-un alt loc, papa Grigorie privește pe Sf. Pavel ca având drepturi ca și Sf. Petru la titlul de prim apostol. Amintind în *Dialogurile* sale moartea preotului Martin, el istorisește că acest om sfânt vedea pe Petru și pe Pavel, care-l chemau la cer: „*Văd, văd*, zicea Martin, *vă mulțumesc*.” Fiindcă el repeta adeseori aceste cuvinte, prietenii săi, care erau împrejurul lui, îl întrebau cui vorbea. El se miră de această întrebare și zise: „Au nu vedeți voi aici pe sfinții apostoli? Nu vedeți pe Petru și pe Pavel, *cei întâi dintre apostoli*?”²

În fine, papa Grigorie dă a cugeta că Sf. Petru n-a fost episcopul Romei. Am citat deja texte limpezi. Iată un altul care vine a le întări: „Este sigur”, zice el, „că pe vremea când sfinții apostoli Petru și Pavel suferiră mucenia au venit credincioși din Răsărit spre a cere trupurile acestor apostoli *cari erau compatrioții lor*. Au fost duse moaștele lor până la două mile și le-au depus într-un loc numit *Catacombe*. Dar când voiră a le ridica pentru a continua drumul, tunet și fulger aruncară o astfel de spaimă asupra celor ce încercau a le ridica, încât de atunci niciodată n-au mai cutezat a încerca să le ducă mai departe.”³

Nu vom cerceta dacă faptul este autentic; dar un adevăr vădit reiese din această istorie, acela că răsăritenii puteau cere trupul Sfântului Petru *pentru că era din țara lor*, și că romanii nu cugetau măcar a le răspunde că trupul său le aparținea cu mai mult drept, pentru că fusese episcopul lor!

Așadar doctrina Sfântului Grigorie cel Mare asupra Bisericii distruge una câte una toate părțile sistemul papal. Putem desfide pe romani să găsească în scrierile marelui papă un singur cuvânt care să dea vreo idee despre această

1 Sf. Grigorie, *Dialoguri*, Cart. I, cap. XII.

2 *Ibid.*, Cart. a IV-a, cap. XI.

3 *Scrisorile Sf. Grigorie*, Cart. a IV-a, Scrisoarea 30.

monarhie universală al cărei centru ar fi Biserica Romei și al cărei șef suveran ar fi episcopul acestui oraș. Această doctrină este o întreagă contrazicere cu aceea a papei Grigorie. Unitatea Bisericii reiese, după acest dascăl, din raporturile reciproce ale capilor săi. „Rog Dragostea Voastră”, scria el lui Anastasie, arhiepiscopul Corinthului¹, „să răspundă la scrisorile noastre, prin care i-am făcut cunoscută hirotonia noastră, și a ne da bucurie prin răspunsul său (*litteris reciprocis*) întru a ști că Biserica este unită.”

El definește „unitatea Bisericii universale” ca „întregul (*compago*) trupului lui Hristos”². El nu se abate de la această idee: Bisericile particulare sunt mădularele Bisericii; fiecare Biserică este cărmuită de păstorii săi; autoritatea este aceeași, de drept dumnezeiesc, la toți păstorii Bisericii; întreaga clădire este sprijinită pe scaunul lui Petru, adică pe cele trei patriarhate ale Alexandriei, Antiohiei și Romei, care exercită după *dreptul bisericesc* o supraveghere asupra întregii Biserici.

Oare este cu puțință a ne închipui o doctrină mai opusă sistemului papal, decât aceea a papei Grigorie?

Mavrachie fiind ucis de către Foca, papa Bonifatie al III-lea se grăbi a se adresa ucigașului, pentru a dobândi recunoașterea oficială a întâietății Bisericii Romei. El o vedea compromisă prin titlul de ecumenie, acordat de Mavrachie lui Ioan Postnicul. Evlaviosul împărat fusese principalul sprijin al titlului ce luă patriarhul Constantinopolei. Patriarhul nu se bucură mult timp de bunele grații ale lui Foca, ale cărui silnicii le osândeau. Roma făcu complimente tiranului. Grigorie cel Mare însuși îl împovără de laude, și Bonifatie al III-lea, care a fost înălțat pe scaunul Romei după scurtul episcopat al lui Savinian, scrise ucigașului lui Mavrachie, cerându-i acest titlu de *ecumenic*, pe care Grigorie cel Mare îl condamnase cu atâta energie.³ Se înțelegea îndeobște că scaunul Constantinopolei pretindea prin acest titlu a fi *cel întâi* al Bisericii. Astfel istoricul papilor, Anastasie Bibliotecarul, amintește în acest mod demersul lui Bonifatie al III-lea: „Acesta”, zice el⁴, „obținut de la împăratul Foca, ca scaunul apostolic al fericitului apostol Petru, adică Biserica Romană, să fie șeful (*caput*, capul) tuturor Bisericilor, pentru că Biserica Constantinopolei scria că ea este *cea dintâi* din toate Bisericile.”

Pavel Diaconul înregistrează astfel același fapt⁵: „După cererea papei Bonifatie al III-lea, Foca hotărî ca scaunul Bisericii Romane și Apostolice să fie șeful (*caput*) tuturor Bisericilor, pentru că Biserica Constantinopolei scria că ea era *cea dintâi* din toate Bisericile.”

Iată dar obârșia oficială a titlului de șef al Bisericii universale, pe care Biserica Romei îl atribuie episcopului său. Titlul i se dăduse câteodată și mai înainte, însă prin măgulire, și fără a avea alt înțeles decât acela de *cap* al episcopatului său, de *întâi episcop*; el se dădea câteodată și însăși Bisericii Romane, iar cuvântul *caput* nu însemna atunci șef, decât în înțelesul de *cap*. Ea era numită *cap* al Bisericii, adică *întâia dintre Bisericile*. Acest titlu, devenit oficial grație lui Foca, își schimbă curând înțelesul. Șef nu mai însemna *cap*, ci *principe suveran*; astăzi el semnifică *monarh absolut, autocrat infailibil*. Iată progresul ce a urmat titlul de *caput*, dat Bisericii Romane de către Foca, unul

1 *Ibid.*, Cart. I, Scrisoarea 27.

2 *Ibid.*, Cart. a II-a, Scrisoarea 47.

3 Noel Alexandre, *Hist. Eccles.*

4 Anast., *De Vit. Rom. Pontif.*, § 67. Bonif. III.

5 Pavel Diacon., *De gestis Longobard.*, Cart. a IV-a, § 37.

din oamenii cei mai mizerabili ce au șezut pe un tron.

Câțiva ani după aceea (633) se născu cearta monotelitilor, care dădu noi probe contra sistemului papal și care demonstrează că în veacul al șaptelea autoritatea așa-zis universală a episcopilor Romei nu era recunoscută.¹

Un episcop din Arabia, numit Theodor, plecând de la adevărul sobornicesc hotărât la Chalcedon că nu e decât *o față (persoană)* în Iisus Hristos, încheie din aceasta că nu ar fi în Hristos decât *o voință și o lucrare*. Astfel el nu ținea nicidecum seamă de deosebirea celor două *firi*, dumnezeiască și omenească, *unite* ipostaticeste în Iisus Hristos, dar nu *confundate* sau *amestecate*, ci rămânând cu esența lor proprie, prin urmare fiecare cu *voința și lucrarea sa proprie*, fiindcă voința și lucrarea sunt atribute la fel de necesare ființei umane, ca și lui Dumnezeu. Theodor confunda astfel *ființa* cu *personalitatea*. Serghie, episcopul Constantinoplei, consultat de Theodor, căzu în aceeași greșală ca și dânsul. El crezu că sistemul său era potrivit întru a reuni cu Biserica pe aceia ce se împotriveau încă Sinodului de la Chalcedon. Pentru aceasta el le trimise o scriere asupra acestui subiect și se puse în legătură cu ei. Episcopul Alexandriei, Cirus, care împărtășea părerile sale, făcu la fel, și mulți opozanți ai Sinodului de la Chalcedon i-au primit hotărârile cu această pretinsă explicație.

Rezultatul încurajă pe episcopii monoteliti, cari mai erau sprijiniți și de împăratul Iraclie. Un călugăr din Alexandria, anume Sofronie, se declarase contra episcopului său și se dusesse la Constantinople spre a se consulta asupra chestiunii cu Serghie, pe care îl găsi în acord perfect cu Cirus. Pe când Sofronie se reîntorcea, amărît de această nouă rătăcire, a fost ales episcop al Ierusalimului. Serghie se gândi că în poziția înaltă în care se găsea Sofronie, s-ar putea declara contra lui și ar căuta să se sprijine pe apuseni; de aceea scrisese lui Honorie, episcopul Romei, arătându-i doctrina sa și roadele frumoase ce ea a câștigat în Răsărit, mai cu seamă la Alexandria. Honorie îi răspunse printr-o vestită scrisoare, în care nu recunoaște nici el în Iisus Hristos decât *o voință și o lucrare*; disprețuiește pe aceia ce voiau a admite două, și făgăduiește lui Serghie că va rămâne cu el în desăvârșită învoire, adăugând însă că Biserica nu trebuia a fi turburată prin această chestiune despre una sau două voințe ori lucrări, și că trebuia a lăsa această *logomahie* grămăticilor.

Sofronie, hirotonit episcop al Ierusalimului, adună sinodul său și citi scrisoarea canonică pe care, după obicei, trebuia s-o adreseze celorlalți patriarhi ai Bisericii. El o trimise lui Serghie ca și lui Honorie. Această scrisoare era foarte explicită în privința a două voințe și a două lucrări. Honorie, citindu-o, spuse trimișilor lui Sofronie că nu trebuia a agita această chestiune, pentru binele Bisericii. Trimișii primiră această însărcinare, iar Honorie scrisese patriarhilor Constantinoplei și Alexandriei pentru a le face o rugămintă la fel.

Sofronie, care vedea credința în primejdie, întocmi o scriere în care, cu ajutorul Părinților Bisericii, dovedește că, după predania statornică a Bisericii, trebuia a se recunoaște două voințe și două lucrări în Iisus Hristos; el demonstrează că aceasta era consecința necesară a două firi. Deznădăjduit că nu va convinge nici pe Serghie și nici pe Cirus, cari pe față erau declarați în favoarea doctrinei contrarii, el trimise la Roma pe unul din episcopii săi sufragani, crezând că va convinge nehotărârile Romei, mai curând decât a converti Constantinopolul și Alexandria. Nu se cunoaște rezultatul acestei

¹ Cf. Theof., *Hist. Eccles.* Docum. relative la aceste discuții se găsesc în *Colecția Sinoadelor* a lui Labbe, tom VI. Cf. și *Istoria Monotelismului*, publicată de Combefis.

misiuni.

Honorie muri în 638 și avu de următor pe Severin, căruia îi urmă curând după aceea Ioan al IV-lea. În vremea scurtului pontificat a lui Severin, împăratul Iraclie a publicat o *ș* sau *Expunere*, pentru a da un caracter oficial doctrinei *monotelite*. *Expunerea* a fost adresată tuturor episcopilor. Cei ai Alexandriei și Constantinopolei o primiră cu solemnitate. Nu se cunoaște dacă Severin a aprobat-o. Însă după moartea lui Iraclie, Ioan al IV-lea o condamnă într-un sinod roman. Poate că această condamnare se datorează lămuririlor date de trimisul lui Sofronie. Serghie murise înaintea acestei hotărâri a sinodului Romei. Pirrhus, urmașul său, opuse hotărârii lui Ioan al IV-lea scrisoarea lui Honorie, predecesorul lui Ioan. Ioan încercă să facă o apărare; însă scrisorile lui Serghie și ale lui Honorie există încă; ele probează că apărarea lui Ioan al IV-lea nu rezista; că Honorie înțelesese foarte bine pe Serghie; că răspunsese favorabil scrisorii primite de la el; că și unul și altul respingeau într-un mod general *două voințe și două lucrări aparte*; și, prin urmare, cu drept cuvânt Honorie a fost osândit ca eretic de către Sinodul al Șaselea Ecumenic, după cum vom vedea curând.

După publicarea *Expunerii* lui Iraclie, discuțiile asupra a două lucrări și a două voințe luară cele mai largi proporții. Tot Răsăritul răsuna de ele. Un mare număr de episcopi se rostiră contra noii doctrine și se adresau în Apus, persoanei episcopului Romei, spre a susține credința sobornică. Pirrhus părăsindu-și scaunul, a fost înlocuit prin Pavel, care adresă scrisorile sale de comuniune lui Theodor, aflat atunci pe scaunul roman. Acesta răspunse lui Pavel că el lăuda ortodoxia credinței sale, dar că se miră cum de nu condamnase *Expunerea* lui Iraclie. Cu toate acestea el însuși nu îndrăznea a o condamna într-un chip lămurit; se cuvenea deci să înțeleagă pentru ce Pavel, aflat la Constantinopole, nu osândise într-un chip solemn această scriere. În răspunsul său, Theodor cere ca Pirrhus, predecesorul lui Pavel, să fie depus canonicște sau să fie trimis la Roma spre a fi judecat. Această părere nu a fost urmată. Numai că Pirrhus, fiind convins de greșală de către un călugăr, Maxim din Constantinopole, ceru el însuși să se ducă la Roma, unde a fost primit cu toate onorurile cuvenite titlului său de expatriarh, de către Theodor, căruia îi remise o declarație de desăvârșită credință ortodoxă.

Roma profită de împrejurările monotelismului pentru a căuta să-și mărească autoritatea. Cei doi patriarhi ai Constantinopolei și Alexandriei declarându-se pentru noua doctrină, toți ortodocșii din Răsărit trebuiau să se adreseze patriarhului Romei, scriindu-i ca unui bastion al credinței care era amenințată în tot Răsăritul. În asemenea împrejurare, nu i se refuza titlul de urmaș al Sfântului Petru, iar câțiva episcopi au mers până acolo încât urcară până la acest apostol autoritatea scaunului Romei. Cu aceasta se măguleau niște tendințe care, la Roma, aveau să se manifeste din ce în ce mai mult.

Câțiva papi, îndeosebi Leon, insistaseră prea mult asupra prerogativelor apostolului Petru, și poate că aveau oarecare cugetări tainice lucrând astfel. Sf. Grigorie Dialogul fixase într-adevăr înțelesul ortodox al expresiilor predecesorilor săi; dar e sigur că din vremea lui Leon episcopii Romei *tindeau* a depăși prerogativele verhovnicului, spre a și le atribui cu *titlul de moștenire*. Fiindcă micul patriarhat al Ierusalimului era sub autoritatea Sfântului Sofronie, cel mai strălucit apărător al ortodoxiei în Răsărit, papa crezu că putea fi reprezentat acolo fără inconvenient. El alese ca delegat al său pe Ștefan din Dora, care fusese trimis la Roma de Sofronie însuși spre a lumina pe Honorie.

Era un fapt neuzit până atunci în Răsărit, și pentru aceasta nu se cuvenea a-l lăsa să treacă sub tăcere; el vine în sprijinul celor ce am afirmat cu privire la intenția episcopilor Romei de a se folosi de toate împrejurările pentru a mări cu atât mai mult autoritatea lor, cu cât ea era mai amenințată de cea a episcopilor Constantinopolei. Primii doi patriarhi ai Răsăritului erau căzuți în erezie; era momentul ca Roma, acum ori niciodată, să-și spună răspicat cuvântul. Papii nu lipsiră a se folosi de această împrejurare. Totuși actele autentice privitoare la discuțiile monotelismului concură în a demonstra că toți patriarhii au tratat între ei chestiunile dogmatice pe picior de egalitate. Un mare număr de episcopi rostindu-se contra lui Pavel al Constantinopolei, acesta dădu lămuriri ce puteau fi tâlcuite în înțeles bun sau rău și care nu mulțumiră pe nimeni. Însă fiindcă i se imputa totdeauna tăcerea asupra *Expunerii*, el îl îndemnă pe împăratul Constant a publica un nou edict, care primi numele de *Tipos*. Prin acest edict, *Expunerea* a fost retrasă, impunându-se tăcere ambelor partide.

Tocmai aceasta o ceruse odinioară și Honorie în scrisoarea în care se rostea în favoarea monotelismului. Theodor nu se mulțumi cu aceasta. El adună un sinod de episcopi italieni și, în cel sinod, depuse pe Pavel al Constantinopolei și pe Pirrhus, care revenise la monotelism după ce părăsise Roma. El cutează a semna această sentință anticanonică cu o pană împlântată în Sfântul Sânge. Această nelegiuire putea satisface ura Romei, dar nu putea să aibă decât rezultate funeste. Pavel continuă a se considera ca legitim episcop al Constantinopolei și răspunse la violențele episcopului Romei prin violențe analoge. El răsturnă altarul roman din palatul Plachidiei, unde locuiau cei doi trimiși ai episcopului Romei, și le interzise de a săvârși sfintele taine. Prin aceasta el îi declară excomunicați și pe dânșii și pe episcopul lor.

Aceștia se întoarseră la Roma, iar unul din ei, Martin, a fost ales în locul lui Theodor, care muri îndată după ce a aruncat, prin sentința sa, o nouă sămânță de neînțelegere în Biserică (649). Abia hirotonit, Martin și adună la Roma un numeros sinod de episcopi din împrejurimile Romei, din exarhatul Ravennei, din Sicilia și din Sardinia. Câțiva episcopi din Africa, Ștefan din Dora și câțiva călugări greci refugiați la Roma asistară la sinod. Se cercetă chestiunea celor *două voințe și două lucrări*, și se condamnă *Ektesis*, *Tipos* și apărătorii lor. Martin semnă astfel actele sinodului: „Martin, din mila lui Dumnezeu, episcop al sfintei Biserici *catholice* și apostolice a orașului Romei, am scris ca *judcător* la această hotărâre care întărește credința ortodoxă și la osândirea lui Theodor, odinioară episcop de Faran, a lui Cirus al Alexandriei, a lui Serghie al Constantinopolei, a lui Pirrhus și a lui Pavel, urmașii săi, a scrierilor lor eretice, a *Ekthesis*-ei fără de lege și a *Tipos*-ului nelegiuit, pe care ei le-au publicat.”

Toți episcopii, în număr de o sută cinci, se slujiră de aceeași formulă de subscriere. Ei aderară la condamnare *ca judcători*, întocmai ca și cel al Romei, care avu numai locul întâi în sinod.

Martin trimise în Răsărit actele sinodului Romei și numi pe Ioan, episcopul Filadelfiei, ca vicar al său pentru tot Răsăritul, osândind ca eretici pe patriarhii Antiohiei și Alexandriei, precum și pe cel al Constantinopolei. În împuternicirea dată lui Ioan a Filadelfiei, Martin afirmă că el i-o dă „în temeiul puterii ce primise de la Sf. Petru“ și din pricina tristelor împrejurări în care se găsea Răsăritul, pustiit de musulmani.

Astfel, episcopul Romei se folosește de nenorocirile răsăritenilor pentru a-

și atribui o putere universală în Biserică, în temeiul unei pretinse moșteniri de la Sf. Petru. Aceste formule ajunseră din ce în ce mai mult la modă la Roma, după jumătatea veacului al șaptelea, și Martin contribuie îndeosebi a le pune în vigoare. El își atribuia o autoritate de care predecesorii săi niciodată nu se bucuraseră. Astfel că, nemulțumit de scrisoarea de comuniune ce îi adresase Pavel, noul episcop al Thessalonicului, el îi prescrie formula pe care trebuia să o primească. Acesta refuzând a o primi, Martin îi declară, fără formalitatea unui proces, că era depus din scaunul său. El era cu atât mai înclinat a-l face pe acest episcop să-i simtă puterea, cu cât provincia sa fusese supusă, fără voia Romei, jurisdicției Constantinopolei.

Bisericele patriarhale ale Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului aveau prea de ajuns de lucru, apărându-se contra prigonirilor unor sălbatici cuceritori ai Răsăritului; ele dar nu se preocupă nici de nelegiuirile Romei, nici de actele vicarului său. Ele nu protestară decât prin tăcerea lor și prin încetarea oricărei legături cu scaunul roman. Constantinopolul deveni pentru ele întâiul scaun al Bisericii, și rămaseră în comuniune cu el. Lupta se ducea de-acum între episcopii Romei și Constantinopolei.

Prin sinodul din Roma, Martin voise neapărat să-și răzbune asupra celui din urmă sinod de la Constantinopole, în care Vigilie, predecesorul său, fusese dovedit de greșală, după cum însuși a mărturisit. Dar el nu a urmat prudența aceluia sinod care, osândind greșalele lui Vigilie, nu căutase nicidecum a-l depune, în paguba drepturilor episcopilor provinciei romane. Pe lângă aceasta, Martin atacase pe însuși împăratul, *condamnând Tipos*-ul, promulgat ca lege de Stat. El încercase într-adevăr a atribui acest act episcopului Constantinopolei, și scrisese împăratului spre a-l convinge că, în ce privește persoana sa, era afară din cauză. Aceste precauții nu produsese alt efect decât a irita pe Constant, care *ridică* pe Martin din Roma. El îl acuză nu numai de erezie, ci și de răzvrătire și trădare. Un oarecare Evghenie a fost pus în locul lui Martin pe scaunul Romei. Martin, vorbind în una din scrisorile sale despre depunerea sa, se exprimă astfel¹: „Niciodată nu s-a urmat în chipul acesta; căci, în lipsa *episcopului*, arhidiaconul, arhimandritul și primichiriul îl înlocuiesc.” El nu se gândea a apela la vreun privilegiu exclusiv în favoarea episcopilor Romei și recunoștea că și ei erau supuși dreptului comun.

Depunerea anticanonică a lui Martin era un răspuns la cea pronunțată de el însuși, tot atât de puțin canonică, împotriva lui Pavel al Constantinopolei. Se poate zice că, dacă Martin ar fi avut la îndemâna sa, ca Pavel, puterea imperială, ar fi tratat pe adversarul său după cum a fost tratat el însuși. Ajunge să citim scrisorile episcopilor Romei adresate împăraților, pentru a ne încredința că era la ei obicei vechi să provoace violențe contra tuturor aceluia pe cari îi considerau ca eretici; și se știe cum că dânșii au fost credincioși acestor obiceiuri când avură în mâinile lor îndoita putere duhovnicească și vremelnică.

Din punct de vedere curat bisericesc, era firesc ca cele dintâi nelegiuiri ale Papalității să dea naștere la o puternică reacție. Martin, sosit la Constantinopole (654), a fost tratat ca prizonier de Stat, împovărat de batjocură și schingiuit într-un chip nevrednic. Episcopul Constantinopolei, care era bolnav, dezaprobă aceste silnicii și rugă pe împăratul să nu se poarte astfel cu un episcop. El muri, puțin după aceea, în aceste simțăminte de

1 Mart. *Epist. ad. Theod.*

blândețe. Martin a fost exilat la Cherson. El scrise de acolo mai multe scrisori, în care se plânge că Biserica Romei nu- i trimite nici un ajutor, și în una din ele se exprimă astfel în privința clerului Romei și a urmașului ce i se dăduse¹: „Mă mir de cei ce aparțin Bisericii Sfântului Petru pentru puțină îngrijire ce au de un om care este din ai lor. Dacă această Biserică nu are bani, totuși, mulțumită lui Dumnezeu, ea nu are lipsă nici de grâu, nici de vin, nici de alte provizii, cu care ar putea să- mi vină în ajutor... Au doară am fost atât de dușman Bisericii și lor îndeosebi? Cu toate acestea, rog pe Dumnezeu, prin mijlocirea Sfântului Petru, să- i țină neștrămutați în credința ortodoxă, mai ales pe păstorul ce- i cârmuiește acum.” Așadar, Martin privea ca episcop legitim al Romei pe Evghenie, care fusese pus în locul său, și a cărui alegere fusese primită de către clerul roman. Această scrisoare a lui Martin este puțin favorabilă, trebuie s- o mărturisim, pretențiilor Papalității moderne, și răspunde mai mult decât ar fi nevoie la ceea ce zisese el însuși de puterea universală ce ar fi moștenit de la Sf. Petru. El muri la aproape un an după ce a scris această scrisoare.

Pirrus, fostul episcop al Constantinopolei, a fost în același an readus pe acest scaun; dar nu trăi decât câteva luni după reîntoarcere, fiind înlocuit prin Petru. Evghenie, episcopul Romei, avu de urmaș pe Vitalian (658). Sub episcopatul său, ducându- se Constant la Roma, el îl primi cu mari onoruri și comunică cu dânsul, deși acest împărat nu revocase *Tipos*- ul său și prigonise pe papa Martin și pe călugărul Maxim, privit în Răsărit ca marele apărător al ortodoxiei. Pe vremea episcopatului lui Vitalian, adică patrusprezece ani, nici o discuție nu există între scaunele Romei și Constantinopolei. În 664, Constant muri, și Constantin Pogonat se sui pe tronul imperial. În 674, Vitalian a fost înlocuit prin Adeodat, care avu pe Donus de urmaș. El muri în 679, și Agathon a fost ales în scaunul Romei. Petru al Constantinopolei avusese ca urmaș pe Constantin, care a fost înlocuit în 678 prin Theodor. Acest patriarh, cârmuit de intenții pașnice, trimise lui Donus o scrisoare prin care îl îndemna la înțelegere. Dar episcopul Romei nu- i răspunse, imitând pe predecesorii săi, cari lăsaseră fără răspuns scrisorile sinodale ale celor din urmă episcopi ai Constantinopolei. Această dezbinare întristă pe împăratul, care hotărî să reînnoiască bunele raporturi între Bisericile răsăritene și apusene. El întrebă deci pe Theodor și pe Macarie al Antiohiei care era pricina dezbinării². I s- a răspuns: „Se întrebuintează noi chipuri întru a vorbi despre taine, ori prin necunoștință, ori prin curiozitate excesivă; și, de când aceste chestiuni au început a fi agitate, cele două scaune nu s- au mai adunat pentru a lămuri adevărul.” Împăratul conchise din aceasta că remediul dezbinărilor ar fi un sinod. El scrise prin urmare lui Donus: „Împrejurările”, îi zice el în scrisoarea sa, „nu îngăduie a aduna un sinod complet, însă voi puteți trimite oameni înțelepți și știutori, cari vor lumina chestiunile cu patriarhii Theodor și Macarie; ei se vor bucura aici de o întreagă siguranță, chiar pentru întoarcere, în cazul când nu ar putea să se înțeleagă. Prin aceasta, vom fi îndreptățiți în ochii lui Dumnezeu; căci noi putem îndemna la unire, dar nu voim a constrânge pe nimeni. Trimiteți- ne, din sfânta voastră Biserică, trei oameni măcar, dacă voiți, și din sinodul vostru (adică din eparhia sa ecleziastică) vreo doisprezece episcopi, cuprinzându- se și mitropoliții.” Pe deasupra, Împăratul oferea deputaților toate ajutoarele și toată siguranța pentru călătorie. Donus murise când sosi la Roma scrisoarea imperială (679). Ea a fost dată lui

1 Mart., *Epist.* XVIII, în Colecția lui Labbe.

2 Cf. Theof., *Hist. Eccles.* și tom. VI al colecției lui Labbe.

Agathon, care adună la Roma un numeros sinod, spre a alege delegații ce trebuiau a se trimite la Constantinopole. Toate provinciile Italiei conlucrară la această întrunire, în care se găsiră și câțiva episcopi din Francia. Agathon nu-și recunoștea deci dreptul de a trimite din propria sa autoritate delegați la Constantinopole. Sinodul trimise împăratului o scrisoare semnată de papa și de toți membrii adunării; Agathon îi adresă o alta în numele său personal. Delegații fură bine primiți la Constantinopole de către împăratul. Theodor nu mai era patriarh, el fusese înlocuit prin Gheorghie. Acesta și Macarie al Antiohiei întruniră pe mitropoliții și episcopii cari țineau de scaunele lor. Bisericele Alexandriei și Ierusalimului fură și ele reprezentate acolo. Aceștia toți se uniră cu apusenii pentru a întocmi sinodul cunoscut sub numele de al Șaselea Ecumenic.

Prima ședință avu loc la 7 Noiembrie 680. Împăratul ocupă locul întâi, în mijloc; la stânga sa erau delegații Romei și ai Ierusalimului; la dreapta sa patriarhii Constantinopolei și Antiohiei și delegatul Alexandriei; apoi, de amândouă părțile, un număr destul de mare de mitropoliți și de episcopi. În mai multe ședințe împăratul făcu să se citească actele sinoadelor de la Efes și de la Chalcedon și toate textele citate pentru sau contra celor două voințe și două lucrări în Iisus Hristos. Chestiunea fiind luminată, toți fură de acord, afară de patriarhul Antiohiei și ucenicul său Ștefan, pentru a condamna monotelismul și pe toți aceia ce-l susținuseră, cuprinzând și pe Honorie, papa Romei. Acest însemnat decret, ce respinge atâtde răspicat pretențiilor Papalității moderne, merită a fi citat textual¹:

„Cercetând pretinsele scrisori dogmatice ale lui Serghie al Constantinopolei către Cirus, și răspunsurile lui Honorie către Serghie, și găsindu-le opuse doctrinei apostolilor, decretelor sinoadelor și simțămintelor tuturor Părinților, ci dimpotrivă, conforme cu falsa doctrină a ereticilor, noi le respingem cu totul și le disprețuim ca unele ce corup sufletele. Respingând *dogmele lor fără de lege*, noi credem de asemenea că numele lor trebuie a fi izgonite din Biserică, adică: al lui Serghie, odinioară episcop al acestui oraș al Constantinopolei, care a scris mai întâi despre această rătăcire; al lui Cirus al Alexandriei; ale lui Pirrhus, Pavel și Petru, episcopi ai Constantinopolei; al lui Theodor, episcop de Faran; ale tuturor acelora de care papa Agathon a făcut amintire în scrisoarea sa către împăratul și pe care i-a respins. Noi îi declarăm pe toți loviți de anatema. Împreună cu ei, noi credem de datorie *a alunga din Biserică și a anatematiza* pe Honorie, odinioară episcop al vechii Rome, pentru că am găsit în scrisoarea sa către Serghie că el urmează în totul greșala lui și că autorizează doctrina sa nelegiuită.“

În ședința a șasesprezecea, după mărturisirea de credință a patriarhului Gheorghie al Constantinopolei, sinodul răsună de strigăte, între care se găsesc acestea: „Anatema lui Theodor al Faranului, lui Serghie, lui Cirus! **Anatema lui Honorie, Ereticul**!“ În mărturisirea de credință a sinodului, citită în cea de pe urmă ședință, Honorie este osândit cu ceilalți eretici; și i se zice din nou anatema, precum și celorlalți monotești.

Sinodul făcu mai multe canoane. Al treizeci și șaselea reînnoi pe cele de la Constantinopole și de la Chalcedon, privitoare la rangul patriarhilor în Biserică. El este întocmit astfel: „Înnoind cele legiuite de cei o sută cincizeci sfinți Părinți ce s-au adunat întru această de Dumnezeu păzită și

1 Sinod. Constant., sesiun. XIII, în *Colecția Sinoadelor* a lui Labbe, tom VI.

împărtească cetate și a celor șase sute treizeci ce s-au adunat la Chalcedon, hotărâm ca scaunul patriarhului Constantinopolei să dobândească presviile (privilegiile) cele întocmai cu ale scaunului Romei ceii vechi, și întru lucrurile cele bisericesti ca *acela* să se mărească, al doilea după acela fiind; după care numere- se scaunul mării cetăți a Alexandrenilor, apoi cel al Antiohiei și după aceasta cel al cetății Ierusalimle nilor.“

Așa răspundea sinodul la pretențiile scaunului Romei.

Actele sinodului fură subscrise de legații lui Agathon și de o sută șazeci de episcopi. S-au făcut cinci copii, care fură semnate de mâna împăratului, pentru fiecare din cele cinci Biserici patriarhale; cincizeci și cinci de episcopi și delegații Bisericilor de Răsărit adresară lui Agathon o scrisoare prin care îl rugau să adere la ceea ce se făcuse.

Cei ce fuseseră osândiți de către sinod, în număr de șase, sperând fără îndoială a împiedica Apusul de a adera la acte, cerură să fie trimiși la papa. Împăratul le învoi cererea și hotărî Roma ca loc pentru exilul lor.

Între acestea, Agathon murind (682), Leon al II-lea a fost ales episcopul Romei. El fu acela care primi pe legați și actele sinodului. Împăratul adresă două scrisori, una papei, cealaltă membrilor *sinodului roman*, spre răspuns la cele ce primise. Leon al II-lea aderă solemn la actele Sinodului în scrisoarea sa către împărat, din 7 Mai 683. În ea se citește între altele acest pasaj: „*Noi anatematizăm pe învățătorii noii rătăcirii, adică pe Theodor al Faranului, pe Cirus al Alexandriei, pe Serghie, pe Pirrus, pe Pavel și pe Petru din Constantinopole, așijderea și pe Honorie care, în loc de a curăți această sfântă Biserică apostolică prin doctrina apostolilor, puțin a lipsit de a răsturna credința printr-o trădare nelegiuită.*“

Nimic nu lipsește, precum vedem, la caterisirea papei Honorie ca eretic; și totuși aceasta nu i-a oprit pe teologii romani de a pretinde că nu a fost osândit. Ei au făcut în această privință lungi dizertații, în care au schimbat toate faptele. Documentele citate sunt îndestul de limpezi prin ele însele, pentru a proba oricărui om de bună credință că Sinodul al Șaselea Ecumenic n-a crezut nicidecum în autoritatea doctrinară a episcopilor Romei; că înșiși acești episcopi nu credeau atunci că au o asemenea autoritate.

Ar crede cineva că teologii romani au cutezat a apela la acest sinod în favoarea sistemului lor? Printre alte aclamații, Părinții au rostit și: „Petru a vorbit prin Agathon!“

„Deci”, zic Romanii, „se recunoștea lui Agathon aceeași autoritate doctrinală ca lui Petru.“ Ei nu voiesc a cugeta că aclamația n-a avut loc decât *după cercetarea* scrisorii lui Agathon și după ce au găsit-o confirmă doctrinei apostolice. Sinodul *aproba* scrisoarea lui Agathon, după cum *condamna* pe aceea a predecesorului său, Honorie. Deci sinodul era acela care posedea *autoritatea doctrinală*; nu se recunoștea autoritatea doctrinală nici scaunului Romei, precum nici celorlalte scaune apostolice. Doctrina cutărui papă era privită ca fiind a lui Petru dacă era *apostolică*; doctrina altuia era condamnată ca contrară doctrinei lui Petru, dacă ea se depărta de predania apostolică. Acest fapt reiese cu atâta evidență din Actele sinodului al șaselea, încât cineva cu greu poate înțelege cum niște oameni, cari se pretind serioși, au putut să conteste aceasta.

Sub domnia lui Iustinian al II-lea s-au văzut adunați la Constantinopole două sute unsprezece episcopi, din care principalii erau cei patru patriarhi ai Constantinopolei, Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului. Această adunare este

cunoscută sub titlul de sinodul *in Trullo* sau Trullan¹, pentru că s-a întrunit sub *Trullus* sau bolta palatului imperial. Adunarea voia să adauge câte ceva actelor de la sinoadele ecumenice al cincilea și al șaselea, care nu făcuseră nici un canon disciplinar. Deci nu se ocupa decât de disciplină. Apăruseră deja practici foarte diferite în Bisericile răsăritene și apusene, cu deosebire asupra căsătoriei preoților. Biserica Romană tindea de pe atunci a face din celibatul clericilor o lege generală. Biserica Răsăritului, din contră, promulgă solemn legea veche a căsătoriei preoților, a diaconilor și a ipodiaconilor. Roma refuză să admită regulamentele Sinodului Trullan. Prin aceasta ea înăspri vrăjmășia ce exista deja între Roma și Constantinopole. Rupând cu disciplina veche și refuzând a primi niște canoane care erau foarte îndreptățite, ea pune primele temelii ale zidului de despărțire ce curând avea să se înalțe între ambele Biserici. Papa Serghie a fost cel care refuză de a primi canoanele Sinodului Tullan (692, sprijinindu-se cu deosebire pe faptul că sinodul prescrisese Bisericii Romane a-și schimba obiceiul cu privire la ajunarea Sâmbetei, obicei pe care ea îl urma din vechime. Unii romani zeloși, precum preotul Blastus, voiseră încă din veacul al cincilea a impune întregii Biserici obiceiul roman; la sfârșitul veacului al șaptelea, Răsăritul încercă a impune Romei pe al său. Trebuie să mărturisim că un sinod de două sute unsprezece episcopi avea mai multă autoritate decât Blastus și partizanii săi; însă era vorba de disciplină, și obiceiul oriental nu trebuia impus Bisericii Romane, ci propus judecării episcopilor acestei Biserici. Se poate crede că Biserica de Răsărit, adunată *in Tullo*, voia prin mai multe din canoanele sale a aminti Bisericii Romane că se depărtase de la disciplina dintru început, și că Biserica Romană nu voi nicidecum a primi această lecție, mai ales că-i venea de la Constantinopole.

Relațiile oficiale nu erau întrerupte între amândouă Biserici; dar de un timp destul de îndelungat ele erau prea puțin frățești. Împrotivirea Romei față de Sinodul Trullan nu o împiedecă de a fi în comuniune cu Constantinopole; cu toate acestea relațiile fură prea puțin strânse până la discuția ce se ridică în privința icoanelor (726).

Împăratul Leon Isaurul se declară adversarul cultului icoanelor, sub pretext că ar fi idololatric. Aeeastă idee face foarte puțină onoare judecării sale; însă el avea puterea, și câțiva episcopi se declarară pentru dânsul.²

Constantinopolul avea atunci un mare și sfânt patriarh, Gherman, care se opuse cu energie rătăcirilor împăratului. El scrisese despre aceasta mai multor episcopi, și îndeosebi lui Grigorie al II-lea, care ocupa scaunul Romei. Acesta răspunse lui Gherman că împărtășea credințele sale.

Împăratul încercă toate mijloacele spre a corupe pe Gherman. Neputând reuși, el îl supuse batjocurii. Gherman preferă să se retragă din dregătoria sa, decât de a adera la decretul dat de împăratul contra icoanelor. El se retrase în casa părinților săi, unde viețui ca călugăr și muri ca sfânt. Singhelul său, anume Anastasie, a fost pus în locul său de împăratul. Era un ambițios, care-și vînduse credința împăratului pentru scaunul patriarhal. Împăratul Leon încercă să corupă și pe Grigore al II-lea, însă promisiunile și amenințările sale n-avură alt efect decât de a răscula contra lui pe toți cei ce în Apus recunoșteau încă autoritatea imperială. Anastasie trimise o scrisoare de comuniune papei, care refuză de a-l recunoaște și care îl amenință chiar că-l va depune, dacă ar continua a susține erezia. Între acestea, Grigorie al II-lea

1 Actele acestui sinod în Colecția lui Labbe, tom VI.

2 Cf. *Istoria biser.* a lui Theof. și a lui Nichif., și *Colecția Sinoadelor* a lui Labbe, tom VII.

muri (731). El a fost înlocuit prin Grigorie al III-lea. Acest papă scrisese împăratului mai multe scrisori care conțin o doctrină excelentă și deslușiri prețioase.¹ În cea dintâi, el zice astfel împăratului: „Hotărârile Bisericii nu aparțin împăraților, ci *episcopilor*. Pentru aceasta, după cum episcopii, cărora le sunt încredințate Bisericele, nu se ocupă nicidecum cu afacerile civile, de asemenea și împărații n-ar trebuie să se ocupe de afacerile bisericești. Dacă împărații și episcopii se unesc, atunci ei au în comun o singură putere pentru a trata acele afaceri în duhul păcii și al dragostei.“ Leon propunând un sinod, Grigorie îi răspunse că o asemenea adunare nu e necesară, fiindcă nu are decât a reîntra el însuși în ordine, pentru ca înțelegerea să fie universală asupra chestiunii ce a ridicat. „Voi credeți că ne veți înspăimânta”, adaugă el, „zicând: Voi trimite la Roma să sfârșime icoana Sfântului Petru și voi ridica pe papa Grigorie încărcat de lanțuri; îl voi trata după cum Constant trată pe Martin. Să știți că papii sunt mijlocitorii și arbitrii păcii între Răsărit și Apus; deci nu ne temem de amenințările voastre; la o leghe de Roma vom fi în siguranță.“

Aceste cuvinte descriu bine poziția luată de episcopii Romei în mijlocul tuturor popoarelor care dezmembraseră Imperiul Roman în Apus, poziție ce deveni unul din elementele puterii lor. Cât despre pretențiile la o autoritate politică oarecare sau la autoritatea supremă în Biserică, nu se găsește încă despre aceasta nici o urmă în scrisorile lui Grigorie al III-lea. El nu recunoștea această autoritate decât *episcopilor*, adică nu vedea în Biserică decât o autoritate *colectivă*. Împăratul răspunzând că el avea împărăția și preoția, Grigorie îi adresă o admirabilă scrisoare asupra deosebirii acestor două puteri, punând totdeauna în *episcopat* autoritatea bisericească. Consecvent cu principiile sale, Grigorie al III-lea întruni la Roma un sinod, pentru a da o hotărâre obștească în privința icoanelor. El o trimise împăratului și lui Anastasie al Constantinopolei, cu scrisori particulare, spre a-i readuce la calea cea bună. Silințele sale nu slujiră decât spre a îndoi prigonirile contra ortodocșilor din Răsărit. Episcopii din aceste laturi nu puteau nici a se întruni, nici a face să se audă glasul lor. În locul lor, Ioan Damaschinul luă apărarea Bisericii. Jugul musulman dădea marelui teolog libertatea de a ataca pe față pe împăratul și pe aceia ce îi slujeau ca instrumente pentru a îndreptăți greșalele sale și a executa cruzimile sale.

Fantaziile doctrinare ale lui Leon Isaurul avură un rezultat politic pe care era greu de a-l prevedea. Apusul rupse cu el, și Roma, amenințată de lombarzi, se adresă ducelui francilor, Carol Martel, oferindu-i *consulatul roman*. Grigorie al III-lea făcu propunerea aceasta lui Carol. Acest războinic teribil muri curând, și Grigorie al III-lea îndată după el. Ideea nu dispăru cu ei. Pepin, fiul lui Carol, și papa Zaharia reînnoiră negocierile. Zaharia aprobă în folosul lui Pepin pierderea drepturilor la coroană a primei dinastii a regilor franci. În schimb, noul rege liberă Roma de atacurile lombarzilor, deveni suzeranul ei și o dădu papei ca *domeniu*. Relațiile încetară așadar între papi și împărații din Răsărit, pe care nu-i mai recunoșteau ca suverani. Separația a devenit completă când fiul lui Pepin, Carol, cunoscut mai mult sub numele de Carol cel Mare, a fost aclamat la Roma ca împărat al Apusului.

Dezbinarea politică pregătea schisma religioasă între Răsărit și Apus. Roma se ridica din ruinele sale în momentul când Constantinopolul mergea spre decadentă. Papii, ajunși mai bogați și mai puternici ca niciodată, încoronați cu

¹ Scrisorile lui Grigorie al III-lea se găsesc în *Colecț. Sinod.* a lui Labbe, tom VII.

diadema puterii vremelnice, căutau să-și răzbune umilirea ce, în trufia lor, credeau că au suferit.

Pe când Apusul întreg îi scăpa din mână pentru totdeauna, Constantin Copronim, fiul lui Leon, aduna sinoade, făcând să se condamne icoanele într-o adunare de câțiva episcopi fără conștiință, cari căutau a astupa memoria sfântului patriarh Gherman și a învățatului Ioan Damaschin. Papa Ștefan al II-lea (756) îndemnă pe regele Franței, Pepin, a lua în mână cauza Bisericii. Constantin Copronim trimisese acestui principe o ambasadă care îngrijora pe papa. Ștefan se temea ca nu cumva politica să împiedice planurile sale, și împăratul din Răsărit să redobândească oarecare influență în afacerile Apusenilor. Deci scrisese lui Pepin¹: „Vă rugăm cu stăruință să lucrați în așa fel cu privire la greci, încât credința sobornică să fie în totdeauna păstrată; ca Biserica să fie scăpată de răutatea lor, și ea să recapete toate patrimoniile sale.“ Biserica Romei avea în Răsărit bunuri considerabile, care fuseseră confiscate de la ruptura între Roma și Imperiu. „Înștiințați-ne”, adăugă papa, „de modul cum ați vorbit trimisului și adresați-ne copii de pe scrisorile ce i-ați dat, pentru ca să putem lucra în înțelegeră.“ Pavel, care urmă lui Ștefan al II-lea, continuă cu Pepin aceleași relații. Se vede din scrisorile sale² că avea de luptat contra influențelor unor oameni politici cari lucrau pentru o bună înțelegeră între regele Franței și împăratul Constantinopolei. Acesta din urmă se sprijinea mai cu seamă pe lombarzi contra Romei. Papii erau speriați de rezultatele ce ar putea avea o asemenea alianță, pentru aceea se sileau a întărâta pe regii Franței contra grecilor și lombarzilor.

Am ajuns la cei de pe urmă ani ai veacului al optulea. Imperiul de Răsărit, scăpat de Copronim și de fiul său Leon al IV-lea, răsufla în fine sub domnia lui Constantin și a Irinei.

Carol cel Mare domnea în Franția; Adrian I era episcopul Romei; Constantinopolul avea, în persoana lui Tarasie, un mare și sfânt patriarh. Mai înainte de a primi să fie ales, Tarasie adresă curții și poporului un discurs, din care vom cita pasajul următor: „Iată cauza principală a temerii mele (pentru a primi episcopatul); văd Biserica dezbinată în Răsărit; avem între noi un limbaj deosebit, și mai mulți se unesc cu Apusul, care ne anatematizează în toate zilele. Înfricoșat lucru este despărțirea (anatema), care alungă din împărăția cerurilor și duce către întunericul cel mai dinafară; nimic nu e mai plăcut lui Dumnezeu decât unirea, care face din noi o singură Biserică catholică, după cum o mărturisim în Crez. Vă cer dar, fraților, ceea ce cred că este și dorința voastră, fiindcă aveți frica lui Dumnezeu: cer ca împăratul și împărăteasa să adune un sinod ecumenic, pentru ca să nu fim decât un trup sub un singur cap, care este Iisus Hristos. Dacă împăratul și împărăteasa îmi acordă această cerere, eu mă supun poruncilor lor și cerințelor voastre; de nu, îmi este cu neputință a primi. Dați-mi, fraților, răspunsul ce vă va plăcea³.

Toți, afară de câțiva fanatici, aplaudară proiectul pentru un sinod; atunci Tarasie primi să fie hirotonit și sfințit episcop. El adresă îndată scrisoarea sa de comuniune Bisericii Romei, Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului⁴. După obicei, el făcu în ea mărturisirea sa de credință și invită pe aceste Biserici la sinodul ce avea să adune împăratul. Împărăteasa regentă și fiul său scriseră

1 Stef. II, *Epist.* în *Cod. Carol.*

2 Pavel și Stef. III, *Epist.*, în *Cod. Carol.*

3 Theof. *Annal.*, *Colecț. Sinod.* a lui Labbe, tom VII; Vit. Taras. ap. Bolland, 15 Februar.

4 Vezi toate documentele în tomul VII din *Colecț. Sinoadelor* de Labbe.

papei Adrian o scrisoare, în care îi declară că *ei au luat hotărârea de a aduna un sinod ecumenic; și-l roagă de a veni la sinod, făgăduindu-i că-l vor primi cu onoare; sau, dacă nu poate primi invitația lor personal, să trimită reprezentanți.*

Răspunsul lui Adrian către împăratul și împărăteasa este un document de cea mai înaltă importanță din punctul de vedere al chestiunii ce examinăm. În el se găsește un stil pe care episcopii Romei nu și-l permisese încă față de împărați. Roma, geloasă pe Constantinopole, urma în curând să încoroneze pe Carol cel Mare împărat al Apusului și să rupă astfel toată legătura politică cu Răsăritul. Papa se bucura de o înaltă autoritate vremelnică în acest oraș, sub protecția regilor franci; el era bogat, și cugeta a înconjura scaunul său de splendoare și de bogății încă mai mari. Adrian răspunse deci cu mândrie la scrisoarea respectuoasă ce primise de la curtea Constantinopolei; el puse condițiile sale ca putere către putere, și insistă cu deosebire asupra acestui punct: *că trebuia a se restitui toate patrimoniile Sfântului Petru în Răsărit, care fuseseră confiscate de către împărații iconoclaști. Vom cita pasajul din scrisoarea sa privitor la patriarhul Constantinopolei: „Noi am fost foarte surprinși de a vedea că, în scrisoarea voastră, se dă lui Tarasie titlul de patriarh ecumenic. Patriarhul Constantinopolei n-ar avea nici chiar rangul al doilea, fără consimțământul scaunului nostru; dacă el este ecumenic, are atunci și întâietatea asupra Bisericii noastre? Toți creștinii înțeleg că aceasta este o pretenție ridicolă.“*

Adrian propune împăratului exemplul lui Carol, regele francilor: „Urmând socotințele noastre, și împlinind dorințele noastre, el a supus puterii sale toate națiunile barbare din Apus; a dat Bisericii Romane, pentru totdeauna, provincii, orașe, casteluri, patrimoni, ce erau reținute de lombarzi și care aparțineau de drept Sfântului Petru; el nu încetează de a oferi în toate zilele aur și argint pentru luminarea și hrana săracilor.“

Acesta este un limbaj cu totul nou din partea episcopilor Romei; el va deveni în viitor limbajul lor obișnuit. El datează de la 785, adică chiar din anul când Adrian remise lui Ingelramn, episcop de Metz, colecția *Falselor Decretale*¹. Această apropiere are o mare însemnătate.

¹ Iată câteva amănunte asupra *Falselor Decretale*: Din actele Sinodului de la Chalcedon, din 451, se vede că Biserica avea deja un *Codex canonum*, o colecție de legi ale Bisericii universale. Mai multe din aceste legi sunt privite ca emanând de la înșiși apostolii. Sinoadele continuă opera apostolilor, iar când Biserica s-a bucurat de oarecare liniște, s-au adunat aceste legi respectabile, care formară baza disciplinei bisericești; și fiindcă ele erau în grecește în cea mai mare parte, se traduseră în latinește, pentru uzul Bisericilor Apusene.

La începutul secolului al șaselea, Dionisie, supranumit cel Mic, călugăr la Roma, găsind această veche traducere defectuoasă, făcu o alta, după rugămințile lui Iulian, administrator la Sf. Anastasia din Roma și ucenic al papei Ghelasie. Dionisie colecționează scrisorile papilor pe care le-a putut găsi în arhive și publică în colecția sa pe cele ale papilor Siricie, Innocentie, Zosima, Bonifatie, Celestin, Leon, Ghelasie și Anastasie, sub care trăia. Arhivele Romei nu posedau atunci nimic care să fi fost anterior lui Siricie, adică finele secolului al patrulea.

Isidor din Sevilla, la începutul secolului al șaptelea, porni a completa colecția lui Dionisie cel Mic. El adăugă în ea canoanele câtorva sinoade naționale sau provinciale, din Africa, Spania și Franția, ca și scrisorile câtorva papi, fără a se urca mai sus de Damasie, care a murit în 384 și care a fost predecesorul lui Siricie. Colecția lui Isidor din Sevilla începe prin canoanele sinodului de la Nicea. El se servi de vechea traducere, iar nu de cea a lui Dionisie cel Mic, pentru canoanele grecești. Colecția sa a fost puțin cunoscută, și nu se întâlnește în istorie decât în 785, însă desfigurată și adăugată cu fraze intercalate de către un falsificator necunoscut, dându-și titlul de *Isidor Mercator*. Această colecție conținea, pe lângă piesele colecției lui Isidor din Sevilla, niște *Decretale* pe care le atribuia papilor celor dintâi trei secole.

Făcut- a Adrian însuși a se compune această operă de falsificatori? Nu știm; însă e un fapt necontestabil că acest nou codice al Papalității este menționat pentru întâia oară în istorie *la Roma, chiar sub pontificatul lui Adrian, și în anul când scria cu atâta îngâmfare împăratului din Răsărit.*

Adrian este adevăratul creator al Papalității moderne. Negăsind în tradiția Bisericii documente care să- i poată favoriza ideile ambițioase, el și le sprijini pe *documente apocrife*, scrise pentru o împrejurare anume și pentru a legitima toate viitoarele uzurpări ale scaunului Romei. Adrian știa că *Decretalele* conținute în codicele lui Ingelramn erau *false*. Dovadă faptul că, cu zece ani mai înainte, el dăduse lui Carol, regele francilor, un codice cu vechile canoane,

Mai mulți erudiți au vrut a face din Isidor Mercator un scriitor deosebit de Isidor din Sevilla. Alții pretind că acesta din urmă adăugase la numele său, din smerenie, pe acela de *Peccator*, de unde s- ar fi făcut *Mercator*.

Oricum ar fi, cei mai buni critici ultramontani, precum și galicani, convin că *Decretalele*, atribuite papilor celor dintâi secole în colecția lui Isidor Mercator, sunt *false*. Marchetti el însuși convine asupra falsității lor. „Savanți de cea mai înaltă pietate”, adaugă el, „s- au declarat contra acestei false colecții, pe care cardinalul Bona o numește cu sinceritate *fraudă pioasă*.” „Baronius nu le privește cu aceeași franchețe ca o *fraudă*, cu toate acestea el n- a voit a se servi de ele în *Annalele sale eclesiastice*, ca nu cumva să se creadă că Biserica Romană avea nevoie de piese suspecte pentru a- și stabili drepturile.

Ultramontanii nu pot susține fățiș aceste *Decretale* ca adevărate, căci s- a demonstrat până la evidență că ele au fost fabricate *în parte* din vechi canoane, amestecate cu câteva extrase din scrisorile papilor din secolele al patrulea și al cincilea. În ele s- au regăsit pasaje întregi, mai ales din Sf. Leon și din Sf. Grigorie cel Mare. Totul este inserat într- o limbă latină proastă, care chiar pentru cel mai slab erudit are toate caracterele stilului secolelor al optulea și al noulea.

Colecția lui Isidor Mercator a fost mai cu seamă răspândită de Riculf, arhiepiscop de Maiența, care s- a suit pe acest scaun în 787; din cauza aceasta mai mulți critici au pretins că colecția apăruse mai întâi la Maiența, și chiar că Riculf i- ar fi autorul.

Fost- au *Falsele Decretale* fabricate în Spania, în Germania, sau la Roma? Nu sunt decât probabilități în privința aceasta. Cele mai vechi copii ne spun că Ingelramn din Metz a fost acela care a adus colecția la Roma cu ocazia unui proces susținut acolo în 785; însă alte copii ne spun că papa Adrian a fost cel care, cu această ocazie, remise lui Ingelramn colecția, la 19 septembrie 785. Sigur este că *la Roma* se găsește cea dintâi mențiune despre dânsa. Cu toate acestea, Adrian știa că ele erau false, fiindcă cu zece ani mai înainte el dăduse lui Carol cel Mare o colecție de canoane, care nu era alta decât cea a lui Dionisie cel Mic.

Falsele Decretale fură atât de bine răspândite în Apus, încât ele fură permise pretutindeni, și cu deosebire la Roma, ca autentice.

Ultramontanii, deși nu cutează a susține autenticitatea scrierilor atribuite papilor celor dintâi trei secole, totuși indirect îi iau apărarea. Mai multe lucrări au fost scrise în acest scop contra lui Fleury, care a pretins cu dreptate și a probat într- un chip neînvins că ele alteraseră vechea disciplină. Vom cita dintre aceste lucrări ultramontane pe cele ale lui Marchetti, a lui de Houstal și a lui Honoré de Sainte- Marie.

„Se poate presupune”, zice Marchetti, „că Isidor a cules *Decretale* ale vechilor papi, pe care persecuțiile primelor secole nu le- au permis a fi adunate, și că *grăbit de dorința* de a transmite colecția posterității, a scăpat oarecari greșeli și erori cronologice, ce fură apoi rectificate printr- o critică mai exactă.”

Așadar *Decretalele* celor dintâi trei secole sunt false; cu toate acestea, ele sunt adevărate ca fond. Este tocmai sistemul ultramontanilor. Nu ne mai rămâne decât a afirma, pentru ca opera să fie desăvârșită, că textele Sfântului Leon și ale Sfântului Grigorie cel Mare, ce se găsesc în *Decretale*, nu aparțin acestor doctori, caz în care ei trebuie să le fi copiat din *Decretalele* predecesorilor lor. Ar fi tot atât de rezonabil a susține această opinie, ca și a zice că în *Falsele Decretale* se întâlnesc numai niște greșeli sau erori de cronologie.

La acest întâi sistem de apărare, ultramontanii adaugă un al doilea. Ei întrebunțează multă elocvență pentru a proba că un necunoscut fără autoritate n- ar fi putut niciodată stabili un drept nou în Biserică. O credem și noi. Însă un fapt imens și de o importanță foarte mare, la care ultramontanii noștri n- au cugetat, este acela că în epoca când apărură *Falsele*

conform colecției obștește primite a lui Dionisie cel Mic. *Falsele Decretale* fură deci alcătuite între anii 775 și 785. Epoca era prielnică pentru asemenea născociri!

În urma invaziunilor străine, care acoperiseră de ruine și de sânge întreg Apusul, bibliotecile bisericilor și ale mănăstirilor fuseseră distruse; clerul era afundat în cea mai profundă ignoranță. Răsăritul, cotropit de musulmani, nu mai avea relații cu Apusul. Papalitatea profită de aceste nenorociri; ea își zidi un tron politico-religios pe aceste ruine și găsi lingușitori ce nu roșiră a inventa și a propaga în umbră niște documente mincinoase, pentru a da un caracter divin unei instituții ce nu are alt izvor decât ambiția.

Decretale scaunul Romei, de aproape două secole, profita de toate împrejurările pentru a crește influența sa și a *practica* ceea ce *Falsele Decretale* instituiră de drept. Toți știu că de la căderea Imperiului Roman cea mai mare parte din popoarele occidentale fură esențial modificate prin invazia unor noi popoare; că Biserica se resimți profund de această schimbare; că studiile fură părăsite și că din secolul al șaptelea cea mai de plâns ignoranță domni în Bisericile apusene. Episcopii Romei începură de pe atunci a se amesteca direct în guvernământul Bisericilor particulare, ce se găseau adeseori în mâinile unor cuceritori de abia creștini. Ei trimiseră misionari pentru a lucra la convertirea popoarelor cotropitoare; și acești misionari, ca sfântul Bonifatie din Maiența, păstrau papilor cari îi trimiseseră simțăminte de discipoli către învățătorii lor. Bisericile nou întemeiate de ei rămâneau credincioase acestor simțăminte. N-ar fi deci nicidecum de mirare ca fabricatorul *Falselor Decretale* să se fi găsit la Maiența sau în împrejurimi: el compuse această operă cu niște fragmente din sinoade și din Părinți, și a adăugat dispoziții care se găsesc în perfectă armonie cu uzul scaunului Romei la finele secolului al optulea și pe care i le inspiră Roma.

Această coincidență, unită cu ignoranța ce domnea atunci, explică deja îndeajuns felul cum *Falsele Decretale* putură fi admise fără reclamație — scaunul Romei uzând de toată influența sa pentru a le răspândi. Fiindcă cea mai mare parte din Biserici erau obișnuite de două secole a simți autoritatea episcopilor Romei, ele primiră fără a le controla niște documente ce păreau a nu fi decât consacrarea acestei autorități. *Falsele Decretale* nu creară deci nicidecum un drept nou pentru Bisericile occidentale; ele veniră numai a sprijini regimul care, grație dezordinilor sociale, fu creat de papii înșiși.

Astfel romanii rămân cu logica și elocvența lor când caută a apăra *Decretalele*, zicând că un autor necunoscut și fără autoritate n-ar fi putut stabili un drept nou.

Iată imputările făcute de Fleury *Falselor Decretale*: „Cuprinsul acestor scrisori”, zice el (*Istor. Biser.*, Cart. XLIV, § 22), „dezvăluie caracterul lor apocrif. Ele vorbesc de arhiepiscopi, de primați, de patriarhi, ca și cum aceste titluri fuseseră primite de la nașterea Bisericii. Ele opresc de a se ține vreun sinod, chiar provincial, fără permisiunea papii, și prezintă apelurile la Roma ca pe ceva obișnuit. Se fac dese plângeri despre uzurparea bunurilor temporale ale Bisericii. Găsim și maxima că episcopii căzuți în păcat, după ce au făcut penitență, își pot exercita funcțiile lor ca și mai înainte. În fine, principala temă a acestor *Decretale* sunt acușările aduse episcopilor; nu e aproape nici una care să nu vorbească despre aceasta și care să nu dea reguli pentru a le face mai grave. Iar Isidor arată îndestul, în prefața sa, că el avea această temă foarte aproape de inimă.“

Scopul falsificatorului asupra acestui de pe urmă punct era evident. El voia a înjosi autoritatea mitropoliților, care întotdeauna se bucuraseră de dreptul de a convoca sinodul provinciei pentru a asculta plângerile împotriva unui episcop al acelei provincii în particular, și pentru a-l judeca. Falsificatorul, al cărui scop era să concentreze la Roma toată autoritatea, trebuia mai întâi să caute a împiedica autoritatea mitropolitană, spre a face ca apelurile la Roma să pară a oferi mai multe garanții și a fi mai convenabile demnității episcopale.

Trebuie a fi cu deplinătate ignorant în privința istoriei primelor trei secole, pentru a nu ști că în acea epocă Biserica n-avea organizare determinată; că ea nu a fost împărțită în mitropolii și în diocese decât sub domnirea lui Constantin și de către Sinodul de la Nicea; că acest sinod a fost cel care a recunoscut o autoritate superioară și de aceeași natură scaunelor Romei, Alexandriei și Antiohiei asupra unui oarecare număr de Biserici ce le datorau nașterea lor, și asupra cărora, după obicei, ele exercitau o supraveghere specială.

Cu toate acestea falsificatorul nu șovăie a pune în acțiune arhiepiscopi, primați și patriarhi în timpul celor dintâi trei secole, și atribuie primilor episcopi ai Romei, cu titlu de

Falsele Decretale formează ca un punct de intersecție între Papalitatea celor dintâi opt veacuri și între aceea a veacurilor următoare. De la acea epocă, pretențiile papilor se dezvoltă și iau pe fiecare zi un caracter mai accentuat. Răspunsul lui Adrian către Constantin și către Irina este punctul de plecare.

Legeții papei și aceia ai Bisericii patriarhale ale Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului ducându-se la Constantinople, sinodul a fost adunat la Nicea. Prima ședință avu loc la 24 Septembrie 787. Acest al doilea sinod de la Nicea este numărat ca al *șaptelea ecumenic* de către Bisericiile din Răsărit și din Apus.¹ Adrian a fost reprezentat acolo prin arhimandritul Petru și printr-un alt Petru, starețul mănăstirii Sfântului Sava din Roma. Episcopii din Sicilia luară mai întâi cuvântul și ziseră: „Noi credem cuviincios ca să deschidă sinodul preasfântul Arhiepiscop al Constantinoplei.” Toți membrii primiră această propunere, și Tarasie ținu un discurs asupra îndatoririi de a urma vechile predanii ale Bisericii în hotărârile ce aveau de luat. Se introduseră apoi aceia ce combăteau predania, pentru ca Sinodul să asculte o expunere a doctrinei lor. Se citiră pe urmă scrisorile ai căroră purtători erau legații scaunelor Romei, Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, spre a constata credința Răsăritului și a Apusului. Episcopul de Ancira împărtășise erorile iconoclaștilor. El se prezentă înaintea sinodului spre a face mărturisirea sa de credință; el o începu prin aceste cuvinte, care merită a fi citate: „Este legea Bisericii ca aceia ce se convertesc de la oarecare erezie să se lepede de ea în scris, mărturisind credința catholică. Pentru aceasta eu, Vasilie, episcop de Ancira, vrând a mă uni cu Biserica, cu papa Adrian, cu patriarhul Tarasie, cu scaunele apostolice ale Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, și cu toți episcopii și preoții catholici, fac această prezentă mărturisire prin scris și v-o prezint vouă, cari aveți puterea prin autoritatea apostolică.”

Aceste cuvinte atât de ortodoxe demonstrează evident că pe atunci papa Romei nu era privit ca *unicul* centru al *unității*, ca *izvorul* puterii *catholice*, că nu se vedea unitatea și autoritatea decât în unanimitatea corpului episcopal.

Scrisoarea lui Adrian către împăratul și către împărăteasa, ca și cea adresată lui Tarasie, fură citite pe urmă, însă numai partea cu conținut dogmatic. Imputările sale contra titlului de *ecumenic* și reclamațiile sale cu privire la patrimoniul Sfântului Petru fură trecute sub tăcere. Legații Romei nu insistară. Sinodul declară că *el aprobă* doctrina papei. Se citiră apoi scrisorile scaunelor patriarhale din Răsărit, a căror doctrină era conformă celei din Apus. Se confruntă această doctrină cu învățătura Părinților Bisericii, spre a constata nu

drepturi, prerogative pe care sinoadele nu le recunoscuseră nicidecum și pe care acești episcopi le uzurpaseră, în Occident, de când invaziile barbarilor răsturnaseră vechea societate romană.

După studierea aprofundată a istoriei Bisericii, noi putem afirma că este imposibil a îngrămădi mai multe erori de cum au făcut ultramontanii, pentru a apăra pretinsul *drept* al *Falselor Decretale*; că *Falsele Decretale* au stabilit, în secolul al nouălea, un drept nou, cu deplinătate opus dreptului celor dintâi opt secole creștine, și că falsificatorul n-a avut alt scop în lucrarea sa, decât de a consacra nelegiuirile curții de la Roma în timpul celor două secole ce au precedat compoziția operei sale. Noi am studiat scrupulos cele ce s-au zis *pro* sau *contra* acestei opinii. Lucrările romanilor ne-au demonstrat că falsificatorul din secolul al nouălea nu a fost susținut niciodată decât prin argumente demne de el, adică prin falsificațiile cele mai nerușinate. Lucrările galicanilor sunt făcute cu mai multă bună credință și atestă studii mai bune; cu toate acestea am văzut în ele omisiuni ce dăunează cauzei lor, și oarecari aprecieri false, de îndată ce e vorba de prerogative papale pe care ei nu cutezau a le contesta. (Vezi operele lui Hincmar de Rheims și *Annalele* P-lui Lecointe).

1 Actele acestui sinod în *Colecția* lui Labbe, tom VIII.

numai unanimitatea *actuală*, ci și *perpetuitatea* doctrinei; se cercetă dacă iconoclaștii aveau pentru ei o adevărată predanie catholică. După ce a făcut acest îndoit examen prealabil, sinodul făcu mărturisirea sa de credință, hotărând că după doctrina perpetuă a Bisericii, trebuie *a se aduce închinare* icoanelor, rezervându- se lui Dumnezeu cultul *latriei*, sau al slujirii propriu-zise.

Membrii sinodului se duseră apoi la Constantinopole, unde avu loc ultima ședință în prezența Irinei și a lui Constantin, și a tot poporul.

Acele sinodului al șaptelea ecumenic stabilesc într- un chip clar, ca și cele ale sinoadelor precedente, că episcopul Romei nu era decât cel întâi în *cinstire* în Biserică; că mărturisirea sa n- avea autoritate doctrinară, decât în măsura în care putea fi privită ca mărturisire a Bisericii Apusene; că nu avea nici o autoritate *individuală* în Biserică; ci numai o autoritate *colectivă*, al cărei ecou și interpret era corpul episcopal.

O asemenea doctrină este diametral opusă sistemului roman.

Se adăugăm că Sinodul al Șaptelea Ecumenic, ca și cele șase de mai înainte, nu a fost nici convocat, nici prezidat, nici confirmat de papa. *Acesta aderă* la el prin legații săi, și Apusul dădu aceeași adeziune, ceea ce conferi deciziilor sale caracterul lor de ecumenicitate.

Cu toate acestea, adeziunea Apusului nu a fost de la început unanimă, cel puțin în aparență, cu toată primirea bine cunoscută a papei; ceea ce probează că, chiar în Apus, nu se acorda Papalității autoritatea doctrinară ce o reclamă astăzi partizanii săi. Șapte ani după sinodul din Nicea, adică în 794, Carol cel Mare întruni la Frankfort pe toți episcopii regatelor ce supusese. În acest sinod se trată despre mai multe chestiuni dogmatice, și îndeosebi despre cea a icoanelor. Prin hotărârea dată, se căuta a respinge pe cea a sinodului al doilea de la Nicea, ale cărei expresii nu fuseseră exact înțelese de către episcopii Franciei. Acești episcopi imputau papei că a aderat la acel sinod. Adrian se scuză, ca să zic așa, că a aderat. El recunoștea, este adevărat, exactitatea doctrinei definite de către sinod, însă avea alte motive care l- ar fi îndemnat a o respinge, dacă nu s- ar fi temut că opoziția sa n- ar fi fost privită ca o adeziune la erezia condamnată. „Noi am primit sinodul”, scria Adrian¹, „pentru că decizia sa este conformă cu învățătura Sfântului Grigorie; temându- ne ca nu cumva neprimindu- l, grecii să se reîntoarcă la greșala lor și să fim responsabil de pierderea atâtor suflete. Cu toate acestea, noi n- am adresat încă nici un răspuns împăratului în privința sinodului. Îndemnându- l de a reșeza icoanele, noi l- am avertizat să restituie Bisericii Romane jurisdicția sa asupra oarecăror episcopii și arhiepiscopii, și patrimoniile ce ne fură răpite când s- au scos icoanele. Dar nu am primit nici un răspuns; ceea ce arată că ei s- au convertit asupra unui punct, dar nu și asupra celorlalte două. Pentru această, *dacă veți găsi cu cale*, când vom mulțumi împăratului pentru reșezarea icoanelor, noi îl vom constrânge încă în privința restituirii jurisdicției și a patrimoniului și, de va refuza, îl vom declara *eretic*.”

Atacurile îndreptate de episcopii Franciei contra lui Adrian, cu toată nedreptatea lor, probează cu evidență că ei nu recunoșteau Papalității autoritatea ce ea reclamă astăzi. *Falsele Decretale* nu putuseră încă prevala complet asupra vechilor obiceiuri. Adrian răspunse la aceste atacuri cu o modestie ce se explică lesne când cugetăm câtă nevoie avea el de franci și de

¹ Resp. ad. Lib. Carolin., în *Colecția Sinoadelor* a lui Labbe, tom VIII.

regele lor, Carol cel Mare, spre a stabili într-un chip trainic temeliile noii Papalități. Departe deci de a vorbi de o pretinsă autoritate, pe care voia cu atâta mândrie a o impune Răsăritului, el primi să joace rolul de acuzat față de franci, făcându-le măguliri până la punctul de a le propune să declare *eretic* pe împăratul Constantinopolei pentru o simplă chestiune de bunuri vremelnice sau pentru aceea a unei jurisdicții contestate. Însă se poate vedea la Adrian, sub aceste smerite aparențe de supunere, o *prodigioasă dibăcie*, pentru a face să se nască ocazia de a-și mări puterea. Dacă francii i-ar fi cerut să declare eretic pe împăratul Constantinopolei, i-ar fi recunoscut prin aceasta chiar o jurisdicție suverană și universală, punând astfel un precedent ce nu ar fi rămas nefolosit de Papalitate.

Adrian I muri în 795 și a fost înlocuit de Leon al III-lea, care urmă politica predecesorului său. Îndată după alegerea sa, el trimise lui Carol cel Mare stindardul orașului Romei și cheia *mărturisirii* Sfântului Petru; în schimb, regele Franciei îi trimise bogate daruri, cu un ambasador care trebuia să se înțeleagă cu el asupra a tot ce privea „gloria Bisericii, *întărirea demnității papale* și a patriciatului roman, dat regelui Franciei“¹.

Leon avu unele raporturi cu Răsăritul, cu prilejul divorțului împăratului Constantin. Doi sfinți călugări, Platon și Theodor Studitul, se declarară mai cu seamă cu energie contra conduitei adultere a împăratului. Theodor se adresă la mai mulți episcopi, pentru a le cere ajutor în prigonirile atrase de opoziția lor față de împăratului. Scrisorile lui Theodor Studitul sunt pline de laude emfatică la adresa celor cărora le scria. Teologii romani n-au voit a vedea decât pe cele ce sunt conținute în scrisoarea sa către episcopul Romei. Cu puțin mai multă bună credință, ei ar fi văzut deopotrivă pe cele ce se găsesc în alte scrisori și care întrec câteodată pe cele dintâi; ei ar fi conchis din aceasta că nu se poate atribui un caracter *dogmatic* unor cuvinte risipite cu dărnicie, fără deosebire de scaune, după împrejurări, și în scopul evident de a flata pe cei cărora erau adresate scrisorile, pentru a-i întoarce în favoarea cauzei ce apăra Theodor. Romanii n-au voit a face aceste observații atât de simple în sine și atât de lesne. Ei au citat laudele emfatică ale lui Theodor ca pe tot atâtea mărturisiri *dogmatice* în favoarea autorității papale, și n-au voit a înțelege că, dacă ele au în privința episcopului Romei această valoare dogmatică, trebuie a avea o valoare egală în favoarea autorității episcopului Ierusalimului, de exemplu, pe care-l numește *cel întâi din cei cinci patriarhi*², sau în favoarea altora, către care Theodor se adresă cu tot atâta extravaganță. Atunci am avea în Biserică mai mulți papi, bucurându-se de o autoritate supremă și universală. Concluzia nu ar putea conveni teologilor romani. Ea decurge totuși din scrisorile lui Theodor Studitul, dacă voiește cineva a le acorda valoarea dogmatică pe care Roma ar voi să le-o atribuie în profitul său. Să adăugăm că dacă Theodor Studitul dădea de nevoie laude pompoase episcopului Romei, el știa de asemenea a vorbi de el cu foarte puțin respect, după cum aceasta se vede în scrisoarea sa către Vasilie, starețul de la Sf. Sava din Roma.³

La începutul pontificatului, Leon al III-lea avu a suporta o opoziție violentă din partea rudelor lui Adrian, predecesorul său. Se aruncară asupra lui acuzații grozave. Carol cel Mare, venind la Roma (800) în calitate de Patrician

1 Alcuin, *Epist.* 84.

2 Theod. Stud., *Epist.* 15.

3 *Ibid.*, *Epist.* 28.

al orașului, întruni un sinod spre a judeca pe papa. Însă acesta a fost sigur de mai înainte că avea dreptate. El primise pe Carol cel Mare în triumf, și puternicul rege nu fusese nesimțitor la procedurile pontifului. Astfel membrii sinodului declarară într-o voce: „Noi nu cutezăm a judeca scaunul apostolic, care este *capul* tuturor Bisericilor; *așa este vechiul obicei*.” În acea epocă era puțină pretenție în privința erudiției. După vechiul obicei, episcopul Romei era judecat ca și ceilalți episcopi; însă *Falsele Decretale* începeau fără îndoială a se răspândi.

Ingelramn din Metz, care profitase de ele cu ocazia procesului său la Roma, era unul din primii consilieri ai lui Carol cel Mare și capelanul său. După acest drept *nou* al *noii Papalități*, scaunul apostolic, care putea judeca totul, nu trebuia a fi judecat de nimeni. Roma nu neglija nici o ocazie spre a face să prevaleze acest principiu fundamental al puterii sale, a căruia consecință riguroasă este infailibilitatea papală și chiar nepăcătuirea sa. Consecințele nu le-a tras deodată; dar principiul era cu dibăcie insinuat într-o împrejurare favorabilă. Leon al III-lea s-a justificat prin jurământ. Câteva zile după aceea, în ziua de Crăciun (800), Carol Cel Mare ducându-se la biserica Sfântului Petru, papa îi depuse pe cap o bogată coroană, și poporul strigă: „Viață lungă și biruință lui Carol August, mare și pașnic Împărat al Romanilor, încoronat de mâna lui Dumnezeu!“ Aceste aclamații fură repetate de trei ori cu entuziasm. După care papa se prosternă înaintea noului împărat și-l unse cu untdelemn sfințit, pe dânsul și pe fiul său Pepin.

Astfel a fost restabilit Imperiul *Roman* de Apus. Roma, care nu văzuse decât cu gelozie scaunul guvernământului transportat la Constantinopole, a fost în mare bucurie. Papalitatea, măgulindu-și și tainicele dorințe, se găsi investită cu o putere cum nu avusese niciodată până atunci. Gândul lui Adrian a fost realizat de succesorul său. Papalitatea modernă, instituție mixtă, adică politico-religioasă, era stabilită; o eră nouă se deschidea pentru Biserica lui Iisus Hristos; eră de intrigi și de lupte, de despotism și de revoluții, de inovații și de scandaluri.

VI.

Despre felul cum Papalitatea, prin noile și ambițioasele sale pretenții, a fost cauza schismei între Bisericile Răsăritene și cele Apusene.

Am stabilit: 1. că episcopii Romei nu s-au bucurat de o autoritate universală, în timpul celor dintâi opt veacuri ale Bisericii; 2. că ei n-au fost considerați atunci nici ca centrul *unității*, nici ca izvorul jurisdicției; 3. că n-au fost priviți ca investiți *după drept divin* cu oarecari prerogative, în calitate de urmași ai Sfântului Petru.

Dacă, după veacul al nouălea, ei au avut asupra acestor trei puncte pretenții opuse doctrinei statornice și universale a celor dintâi opt veacuri; dacă ei au întreprins a supune Biserica autorității lor suverane; dacă au pretins a fi centrul necesar al unității și obârșia jurisdicției, va trebui a conchide din acesta că au voit a uzurpa o putere la care nu aveau dreptul.

Iar dacă uzurpările au provocat o energică opunere din partea Bisericii Răsăritului; dacă episcopii Romei au făcut din recunoașterea puterii lor uzurpate condiția *sine qua non* a unirii, va trebui a se conchide din aceasta că Papalitatea este prima și directă cauză a dezbinării. *Faptele* ce vom expune vor dovedi că așa a fost.

După încoronarea lui Carol Cel Mare, pacea domni în curgere de câțva timp între ambele Biserici din Răsărit și Apus. Leon Armeanul reînnoi erezia iconoclaștilor și persecută pe ortodocși. Mai mulți se refugiază la Roma, și Pascal I (817) zidi pentru ei o biserică unde ei își săvârșeau slujba în grecește. Acest papă trimise chiar scrisori și delegați la Constantinopole, spre a susține acolo cauza credinței pe care o apărau cu curaj cea mai mare parte din episcopi, având în capul lor pe patriarhul Nichifor.

Leon Armeanul nu spera nimic de la Roma, și căută a se sprijini pe Biserica Franței. Episcopii acestei Biserici se întruniră la Paris și luară hotărâri conforme cu cele ale sinodului din Frankfort, despre care am vorbit. Mai mulți dintre ei fură trimiși la Roma, spre a da sfaturi lui Evghenie al II-lea care era atunci papă.

Astfel Biserica Franței începea, în privința Papalității, acea tradiție de opoziție, conformă vechii doctrine catholice, și care s-a numit *galicanism*. Episcopii sinodului din Paris, ca și aceia de Frankfort, n-aveau o idee exactă despre chestiunea agitată în Răsărit; însă ceea ce voim numai a constata este faptul că ei se credeau în drept a contesta ecumenicitatea sinodului al șaptelea general, chiar după adeziunea dată de papa, și că ei nu atribuiau episcopului Romei nici o autoritate dogmatică în Biserică.

Mai mulți papi cari urmară nu făcură mult zgomot până în 858, când Nicolae I se sui pe scaunul Romei. Biserica Răsăritului, prigonită de împărați iconoclaști, apăra cu un curaj neînvincibile sfintele datini ale Bisericii. Ea se bucură, în fine, de oarecare liniște, sub domnia lui Mihail (842), după o prigonire ce durase o sută douăzeci de ani aproape fără întrerupere.

Metodie, unul dintre cei mai curajoși apărători ai ortodoxiei, se sui pe scaunul Constantinopolei. El a fost înlocuit în 847 prin Ignatie, fiul împăratului Mihail Rhangabe, predecesorul lui Leon Armeanul. Acest Mihail fusese închis într-o mânăstire împreună cu cei trei fii ai săi, ce fuseseră făcuți eunuci, pentru a nu fi capabili de domnie. Ignatie trecu prin toate treptele clericatului. El era preot, când a fost ales pentru scaunul patriarhal. Împăratul Mihail era un om desfrânat, care lăsă guvernământul Imperiului unchiului său

Vardas. Ignatie își atrase ura împăratului refuzând a face călugăriță pe împărăteasa mamă, Theodora, și pe două fiice ale sale. El își făcu un alt dușman puternic în Vardas, căruia îi refuză în public Sfânta Împărtășanie, din cauza scandalurilor vieții sale private. În fine, chiar din ziua hirotoniei sale, el își făcuse un adversar din Grigorie, episcopul Siracuzei, umilindu-l și refuzând a-l admite la acea solemnitate, sub pretext că ar fi acuzat de diferite delictе. El era acuzat într-adevăr, dar nu era judecat. Ignatie îl judecă apoi și îl condamnă; însă Roma, unde Grigorie apela, refuză deocamdată să confirme condamnarea, cu toate insistențele lui Ignatie. Ea nu o făcu decât în momentul când lupta era fățiș declarată contra lui Fotie și aderenților săi. Noi admitem fără greutate că Ignatie nu a avut decât bune intenții și motive de conștiință în tot ceea ce a făcut; însă dreptatea cere de asemenea să recunoaștem că el nu a imitat nici prudența unui Tarasie, nici sublima abnegație a unui Gură de Aur. Se poate crede că aducerea aminte de puterea imperială, de care părintele său fusese lipsit cu sila, nu-l dispunea a menaja pe cei ce ocupau o poziție înaltă, pe care o privea ca pe un bun răpit pe nedrept familiei sale. Curtea îl acuză că s-ar fi alăturat unui aventurier ce credea că are dreptul la coroana imperială, și a fost exilat.

Un mare număr de episcopi înainte de el avuseseră de suportat arbitrarul curții. Dintre predecesorii săi, și chiar pe scaunul Romei, Ignatie ar fi găsit modele de oameni ce au iubi mai bine a renunța la o dregătorie pe care n-o mai puteau exercita cu folos pentru Biserică, decât de a stârni, printr-o opoziție inutilă, turburări ce au totdeauna pentru Biserică consecințe vrednice de plâns. El nu găsi de cuviință a imita aceste exemple și refuză de a renunța la dregătoria sa, cu toate stăruințele mai multor episcopi.

Curtea nu putea ceda. Ea convocă clerul, care alege pe Fotie ca patriarh.

Fotie era nepotul patriarhului Tarasie și era membru al familiei imperiale. Iată portretul ce îi face Fleury¹: „Geniul lui Fotie era încă mai presus de nașterea sa. El avea spiritul mare și cultivat cu îngrijire. Bogățiile sale îi înlesneau a găsi toate soiurile de cărți; și pasiunea sa pentru glorie mergea până la a petrece nopțile în lectură. Astfel el deveni cel mai savant om, nu numai al veacului său, ci și al celor precedente. El știa gramatica, poetica, retorica, filozofia, medicina și toate științele profane; însă nu neglijase nici știința teologică, și când se văzu în Biserică, deveni foarte savant în treburile bisericești.“

Într-o lucrare compusă în ultimii ani de către curtea Romei², autorul a fost obligat a zice despre Fotie: „Vasta sa erudiție, caracterul său insinuant, mlădios și ferm totodată, și capacitatea sa în afacerile politice, până și dulcea sa fizionomie, și manierele sale nobile și atrăgătoare, îl făceau însemnat între contemporanii săi.“

Trebuia mai întâi să descriem caracterul lui Fotie după scriitori nesuspecți de a-i fi favorabili. Adevărul ne mai cere să facem cunoscute și documentele ce au stat la baza a tot ce s-a scris de atunci în sânul Bisericii Romane asupra gravelor evenimente la care el a luat parte.

Vom indica mai întâi scrisorile lui Mitrofan, mitropolitul Smirnei, ale lui Stilian, episcopul Neochesariei, și ale călugărului Theognost. Acești trei oameni sunt cunoscuți ca inamici personali ai lui Fotie. Anastasie Bibliotecarul

1 Fleury, *op. cit.*, Cart. I, § 3. an. 858.

2 *Biserica Răsăriteană*, lucrare publicată sub numele de M. Pitzipios, partea I, cap. IV, ediț. *Propagandei romane*.

era un om atât de răutăcios, încât nu se poate da nici o importanță mărturiei sale. Iată prescurtarea sentinței date contra lui la Roma, în 868: „Toată Biserica lui Dumnezeu știe ceea ce a făcut Anastasie în timpul papilor predecesorii noștri, și ceea ce a ordonat în contra sa Leon și Benedict, din care unul l-a depus, excomunicat și anatematizat, iar celălalt, dezbrăcându-l de veșmintele preoțești, l-a admis la comuniunea cu mireni. Pe urmă *papa Nicolae l-a restabilit, cu condiția de a fi credincios Bisericii Romane*. Însă după ce a jefuit palatul nostru patriarhal și a răpit actele sinoadelor în care fusese condamnat, el a făcut pe niște oameni să iasă pe deasupra zidurilor acestui oraș, pentru a semăna neînțelegerea între principii și Biserică; el a fost cauza pentru care un anume Adalgrim, refugiat în Biserică, și-a pierdut ochii și limba. În fine, după cum mai mulți dintre voi, la fel ca și mine, au auzit zicând pe un preot numit Adon, rudă a sa, el a uitat binefacerile noastre până într-atât, încât a trimis pe un om la Eleftherie, îndemnându-l să săvârșească omorurile știute¹. Pentru aceasta noi poruncim, conform judecăților papilor Leon și Benedict, ca el să fie lipsit de toată comuniunea Bisericii, până ce se va apăra într-un sinod de toate învinuirile cu care este încărcat; și oricine va avea părtașie cu el, măcar vorbindu-i, se va expune la aceeași excomunicare. Dacă se va depărta câtuși de puțin de Roma, sau va ocupa vreo funcție bisericească, va fi încărcat de anatema veșnică, el și complicii săi.“

Anastasie a obținut, fără îndoială, iertarea de la papa Adrian, după cum o obținuse și de la papa Nicolae. Roma avea nevoie de el în certurile sale cu răsăritenii; căci el vorbea foarte bine limba greacă, ceea ce era foarte rar pe atunci în Apus. Astfel, în anul următor, 869, Anastasie se găsea în Constantinopole la sinodul adunat contra lui Fotie. El îi traduse decretul din grecește în latinește și le precedă cu o prefață, în care descrie după maniera sa actele imputate lui Fotie. Un astfel de om poate fi oare privit ca un bun martor contra patriarhului Constantinopolei, un înțelept apreciator al faptelor, un narator cinstit? Nu trebuie oare a cugeta că el a voit a se arăta *credincios Bisericii Romane*, potrivit condiției puse de papa Nicolae la întâia sa iertare?

„Nu se știe precis când a murit acest autor. Este însă sigur că trăia încă sub pontificatul lui Ioan al VIII-lea, care a fost ales în 872 și a murit în 882.“²

S-a căutat mult a face să se creadă că există și un al doilea Anastasie Bibliotecarul la Roma, în aceeași epocă, pentru a nu face să cadă asupra istoricului papilor niște acuzații ce îi ridică tot creditul. Însă nu s-a putut cita nici o probă în favoarea acestei aserțiuni, ce se poate privi, prin urmare, ca lipsită de fundament. Sigur este că Anastasie Bibliotecarul a viețuit tocmai în epoca ce am arătat, și că nu se cunoaște alt Anastasie Bibliotecarul decât acela ce a fost compromis în crimele atroce amintite în hotărârea dată contra lui; care a fost, chiar la Roma, de mai multe ori osândit, și care n-a obținut grațierea decât cu niște condiții care trebuie a ni-l face suspect când vorbește de adversarii Bisericii Romane.

Se mai aduce contra lui Fotie mărturia lui Nichita David Paflagonianul,

1 Eleftherie, fiul episcopului Arsenie, seducând pe fiica papii Adrian al II-lea, o răpi și se însoți cu ea, deși era logodită cu un altul. Acest papă obținut de la împăratul Ludovic comisari pentru a judeca pe Eleftherie după legile romane. Atunci Eleftherie se înfurie, ucise pe Ștefania, soția papii, și pe fica lui, devenită propria sa femeie. Zvonul era că Anastasie făcuse pe fratele său Eleftherie să comită aceste omoruri. La începutul pontificatului său, adică în 868, Adrian făcuse pe Anastasie bibliotecar al Bisericii Romane. (Cf. Analele Bertin).

2 Feller, *Dict. biog.*, voc. Anastasius.

autorul *Vieții lui Ignatie*. Se poate zice chiar că acest scriitor este marea autoritate contra patriarhului Fotie. Totuși imparțialitatea ne obligă a observa că Nichita împingea spiritul partizan contra lui Fotie până la a adopta faimoasa adăugire *Filioque*, făcută la Crez, deși ea nu fusese încă oficial recunoscută ca legitimă nici chiar în Apus. Întregul istorisirii sale, și cea a Singhelului Mihail, probează că trebuie să punem pe acești doi scriitori între dușmanii personali ai lui Fotie.

Și, când e vorba de a judeca un personaj istoric, trebuie oare a ne raporta la vrăjmașii săi? Răspunsul vine de la sine.

O probă evidentă și necontestabilă contra acestor autori reiese din propriile istorisiri, când cineva le compară cu ale celorlalți scriitori, precum Gheorghie, Chedrin, Zonara și Constantin Porfiroghenitul; căci cei dintâi, ca urmare a urii ce îi purtau, atribuie lui Fotie persecuțiile al căror obiect a fost Ignatie, în timp ce ele sunt exclusiv atribuite lui Vardas de către cei din urmă scriitori, cari sunt neparțiali.

Ce hotărâre să luăm, în fața istorisirilor contrazicătoare ale istoricilor? Pe aceea de a nu ține seamă nici de unii nici de alții. Fotie și papii cu cari a fost în ceartă au scris scrisori unde și-au expus propriile cugetări. Aceste scrisori există; ele sunt documentele cele mai puternice. Noi vom asculta pe înșiși adversarii, apărând fiecare cauza sa; acesta este mijlocul cel mai bun de a stabili adevărul.

Fotie primi hirotonia episcopală în ziua de Crăciun 858. În anul următor, el scrisese astfel lui Nicolae I, care ocupa atunci scaunul Romei:

„Preasfântului, preasfințitului și preacinstului împreună-slujitor Nicolae, papă vechii Rome, Fotie, episcopul Constantinopolei, noua Roma:

„Când se prezintă sufletului meu mărirea darului preoțesc, când cuget la depărtarea ce se află între desăvârșirea sa și înjosirea omului; când mă sor slăbiciunea puterilor mele și îmi amintesc cugetarea ce am avut toată viața mea despre sublimitatea unei asemenea demnități, cugetare ce-mi inspiră mirare, uimire, văzând oameni din timpul nostru, ca să nu vorbesc de vechime, primind grozavul jug al pontificatului, și deși fiind oameni înfășurați în carne și sânge, întreprinzând cu primejdie mare a îndeplini slujirea heruvimilor, a celor mai curate duhuri; când duhul meu se dă la niște astfel de cugetări, și când mă văd eu însumi intrat în această stare, ce mă făcea să tremur pentru cei pe cari îi vedeam acolo, nu pot spune câtă durere încerc, câtă întristare simt. Din copilăria mea luasem o hotărâre care n-a făcut decât a se întări cu vârsta, aceea adică de a mă ține departe de afaceri și de vuiet, și de a mă bucura de dulceața pașnică a vieții particulare; cu toate acestea (trebuie să mărturisesc Sanctității voastre, fiindcă scriind, datoresc a vă spune adevărul), am fost obligat să primesc demnități la curtea imperială, abătându-mă astfel de la hotărârile mele. Totuși n-am fost niciodată atât de cutezător pentru a ținti la demnitatea preoțească. Ea mi se părea prea venerabilă și prea greu de purtat, mai ales când îmi aminteam pilda lui Petru, verhovnicul care, după ce a dat Domnului nostru și adevăratul nostru Dumnezeu, Iisus Hristos, atâtea mărturisiri de credință, și după ce i-a arătat că-l iubea atât de tare, a privit cinstea de a fi înălțat de Învățător la *sacerdoțiu* ca pe încununarea tuturor faptelor sale celor bune. Îmi amintesc așijderea pilda slujitorului căruia i s-a încredințat un talant, și care ascunzându-l spre a nu-l pierde, din cauza asprimii stăpânului său, a fost silit să dea seamă de el și a fost aruncat în foc și în gheenă pentru că nu l-a înmulțit.

„Dar pentru ce să vă scriu astfel, pentru ce să reînnoiesc durerea mea și să vă fac duhovnicul suferințelor mele? Amintirea lucrurilor grozave aspesc răul, fără a-i aduce alinare. Ceea ce s-a petrecut este ca o tragedie, care a avut loc, fără îndoială, pentru ca prin rugăciunile voastre să putem bine cârmui o turmă ce ni s-a încredințat nu știm cum; pentru ca norul greutăților ce ni se înfățișează să fie împrăștiat; ca atmosfera întunecoasă ce ne înconjoară să fie luminată. După cum un vâslaș este vesel când vede vasul său bine îndreptat, împins de un vânt prielnic, de asemenea o Biserică este bucuria păstorului când o vede crescând în evlavie, în virtute; ea împrăștie grijile ce sunt împrejurul lui ca niște nori și temerile ce îi insuflă propria sa slăbiciune.

„Nu de mult, când cel *ce îndeplinea înainte de noi sarcina episcopală părăsi această cinste*, m-am văzut atacat din toate părțile, sub nu știu ce înrâurire, de cler și de adunarea episcopilor și a mitropoliților, și mai cu seamă de împăratul, care este plin de iubire pentru Hristos, care este bun, drept, omenos și (pentru ce să n-o zic?) mai drept decât cei ce au domnit înaintea lui. El n-a fost decât pentru mine neomenos, violent și înspăimântător. Lucrând în înțelegere cu adunarea de care am vorbit, el nu mi-a dat răgaz, luând de motiv al stăruințelor sale voința și dorința unanimă a clerului, care nu-mi lăsa nici o scuză, afirmând că înaintea unei asemenea alegeri el nu ar putea, chiar când ar vrea, să cedeze la rezistența mea. Adunarea clerului fiind foarte mare, rugămințile mele nu puteau fi auzite de un mare număr; aceia ce le auzeau, nu țineau de ele nici o seamă; ei n-aveau decât o țință, o hotărâre luată: aceea de a mă însărcina, chiar fără voia mea, cu episcopatul.“

Să ne oprim aici un moment. Vrajmașii lui Fotie au pretins că, exprimându-se astfel, el dăduse o probă de ipocrizia sa; că în loc de a refuza episcopatul, îl ambiționase. Ei îl acuză că a spus o minciună afirmând că predecesorul său părăsise demnitatea sa.

Sunt oare adevărate aceste două aserțiuni? Se pot cunoaște simțămintele unui om din corespondența sa intimă mai bine decât din aserțiunile gratuite ale dușmanilor săi. Acesta e un principiu pe care, fără îndoială, nimeni nu-l va contesta. Iar scrisorile intime ale lui Fotie către rudenia sa, <<Cezarul>> Vardas, mărturisesc sus și tare că el a încercat toate mijloacele pentru a scăpa de demnitatea ce voiau a-i impune. Onorurile de care se bucura la curte îi erau deja o povară, pentru că ele îl deturnau de la studiul ce era singura sa pasiune; el înțelegea că odată ridicat pe scaunul patriarhal, va trebui să renunțe la acea viață pașnică, unde știința îl făcea a simți o adevărată fericire; pentru aceasta el ruga pe Vardas să îndrepte alegerea sa asupra altuia¹. Ce motiv ar fi avut el să scrie astfel în intimitate unui om care cunoștea gusturile sale, care era prietenul său?

Căutat- a oare Fotie a-l amăgi pe papa scriindu- i că Ignatie părăsise scaunul său? Este sigur că, pe drept sau pe nedrept, Ignatie fusese învinuit ca conspirator și, cu acest titlu, exilat de Împăratul. Dacă în aceste împrejurări el ar fi aruncat, după cum afirmă Anastasie Bibliotecarul, un soi de interdicție asupra Bisericii sale, această purtare ar fi fost criticabilă și protivnică purtării celor mai mari și mai sfinți episcopi. Noi am văzut mai înainte pe papa Martin care, deși osândit, prigonit și surghiunit ca și Ignatie, recunoștea totuși legitimitatea episcopului Evghenie, pe care Biserica Romană îl alesese ca urmaș, și fără ca el să- și fi dat vreodată demisia. Sf. Ioan Gură de Aur, alungat

1 Photii epist. ad. Bard.

cu nedreptate, scria aceste mărețe cuvinte: „Biserica nu s-a început cu mine și nici se va sfârși cu mine. Apostolii și prorocii au suferit mult mai mari prigoniri.“ Prin urmare, el îndemna pe episcopi să asculte pe acela care va fi pus în locul său, și-i ruga numai să nu iscălească condamnarea sa, dacă nu-l vor găsi vinovat.

Fotie trebuia să țină seamă de acest obicei și să privească pe predecesorul său ca fiind căzut din dregătoria sa, fiindcă clerul, afară de cinci voturi¹, îl alesese ca urmaș. Numai că el nu putea scrie papei că Ignatie fusese depus, fiindcă nu fusese osândit canoniceste.

Drept aceea, Fotie nu a fost nici ipocrit, nici mincinos când scria papei așa cum am văzut. El continuă astfel:

„Calea rugăciunii fiindu-mi închisă, lacrimile mă podidiră; durerea, care înlăuntrul meu semăna cu un nor și mă umplea de întuneric și de turburare, izbucni deodată într-un șiroi de lacrimi ce curgea din ochii mei. Când cineva vede cuvintele sale neputincioase spre a dobândi scăparea, este firesc chiar a alerga la rugăciuni și la lacrimi; prin aceasta nădăjduiește încă vreun ajutor, atunci chiar când nu se mai poate aștepta că-l va avea. Cei mă sileau nu-mi lăsară nici un repaos până ce n-au câștigat ceea ce voiau, deși era protivnic voinței mele. Astfel, iată-mă expus la furtuni, la judecăți, pe care numai Dumnezeu singur, cel ce știe toate, le cunoaște. Însă *destul despre aceasta*, cum zice proverbul.

„Și fiindcă comuniunea credinței este cea mai bună din toate, și fiindcă ea este cu precădere obârșia dragostei adevărate, spre a statornici cu Sanctitatea Voastră o legătură curată și nedelegată, am hotărât a săpa pe scurt, ca pe o marmură, credința noastră, care este și a voastră. Prin aceasta noi vom dobândi mai grabnic rodul fierbinților voastre rugăciuni, și vă vom da cea mai bună mărturisire de iubirea noastră.”

Fotie face apoi mărturisirea lui de credință cu o exactitate și o profunzime, vrednică de cel mai mare teolog. În ea el raportează adevărurile fundamentale ale creștinismului la taina Treimii, a Întrupării și a Răscumpărării. El primește cele șapte sinoade ecumenice și arată, în puține cuvinte, dar cu o remarcabilă justete, doctrina ce a fost statornicită în acele sinoade. Apoi adaugă:

„Aceasta e mărturisirea mea de credință, atingătoare de lucrurile ce îi aparțin și care decurg din ea; întru această credință este nădejdea mea. Ea nu este numai a mea, ci este împărțită de toți cei ce vor a viețui cu evlavie, cari au în ei iubirea dumnezeiască, cari au hotărât a ține curata și adevărata doctrină creștină. Arătând astfel prin scris mărturisirea noastră de credință, și făcând cunoscut Preasfințitei Voastre Sanctități ceea ce ne privește, am săpat ca pe marmură ceea ce v-am arătat prin cuvintele noastre; după cum v-am spus, noi avem nevoie de rugăciunile voastre, pentru ca Dumnezeu să ne fie îndurat și bun în toate întreprinderile noastre; ca să ne acorde harul de a smulge toată rădăcina smintelii, toată piatra de poticnire din tagma clericală; ca să putem paște bine pe cei ce ne sunt încredințați; ca mulțimea păcatelor noastre să nu zăticnească sporirile turmei noastre în virtute, și să nu facă astfel greșalele noastre încă mai numeroase; ca să fac și să zic credincioșilor totdeauna ceea ce se cuvine; iar din partea lor, ei să fie totdeauna ascultători și gata la tot ce privește mântuirea lor, ca prin harul și bunătatea lui Hristos, care este capul tuturor, ei să crească neîncetat întru El, căruia se cuvine slava și

¹ Istoricii inamici lui Fotie sunt unanimi asupra acestui fapt.

împărăția, împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duh, Treimea cea deoiființă și de viață făcătoare, acum și pururea, și în vecii vecilor. Amin.“

În scrisoare se resimte gustul vremii, prin maniera sa cam afectată; însă ea nu e mai puțin un frumos monument de ortodoxie, și este vrednică în toate privințele de un mare scriitor și de un mare episcop.

Dușmanii lui Fotie au pretins că o altă scrisoare, ce se pretindea a fi prima scrisoare scrisă de el papei, ar fi fost o operă de ipocrizie, în care el căuta a-l câștiga de partea sa prin mijloace necinstite și mai cu seamă afectând o mare râvnă contra iconoclaștilor. Nu s-a putut cita niciodată măcar un rând din acea pretinsă scrisoare; cei ce au presupus-o nu s-au gândit că episcopii nu puteau avea nici cea mai mică relație între ei înainte de a-și fi adresat, după obicei, scrisorile canonice. În această împrejurare, ca în multe altele, ura a orbit pe falsificatori. Cea dintâi scrisoare a lui Fotie către papa este aceea pe care am tradus-o.

Ea a fost adusă la Roma împreună cu o scrisoare de la împăratul. Nicolae I se folosi de acest prilej spre a face act de autoritate supremă în Biserică. Acest papă este unul din cei ce au contribuit mai mult întru a dezvolta opera lui Adrian I. Iezuitul Maimbourg¹, vrând a-l lăuda, afirmă că „în vremea pontificatului său de nouă ani el ridicase puterea papală la un grad la care nu ajunsese încă, mai cu seamă în privința împăraților, regilor, principilor și patriarhilor, pe care îi trata cu mai multă asprime ca nici unul din predecesorii săi, ori de câte ori se credea jignit în prerogativele puterii sale pontificale.” Acest fapt este necontestabil, însă părintele Maimbourg n-a văzut nici însemnătatea istorică a cazului ce el constata, nici tristele urmări ale acestei dezvoltări a puterii papale. El n-a văzut așijderea că pretinsa dezvoltare nu era decât o schimbare radicală, și că în veacul al nouălea Papalitatea nu mai era patriarhatul roman al celor dintâi opt veacuri.

Nicolae nu știa ceea ce se petrecuse la Constantinopole cu depunerea lui Ignatie și alegerea lui Fotie. El știe numai că Fotie era laic în momentul acestei alegeri. Este sigur că mai multe canoane în Apus opreau hirotoniile pripite; aceste canoane nu erau primite în Răsărit, și deși obiceiul era în favoarea hirotoniilor făcute progresiv, totuși istoria Bisericii probează prin numeroase dovezi că se trecea câteodată pe deasupra canoanelor sau a obiceiului, în favoarea unor oameni de un merit deosebit și în împrejurări mari. E de ajuns a aminti numele lui Amvrosie al Milanului, al lui Nectarie, al lui Tarasie și al lui Nichifor al Constantinopolei, pentru a dovedi că hirotonia lui Fotie nu era fără precedente foarte venerabile. Însă Nicolae voia a se face arbitru suprem. În loc de a întârzia într-un chip modest de a intra în relație cu noul patriarh, până să se informeze mai bine, el răspunse astfel la scrisorile împăratului și ale lui Fotie:

„Făcătorul tuturor lucrurilor a așezat Principatul divinei puteri pe care ziditorul tuturor făpturilor a dat-o aleșilor săi apostoli; el a stabilit trăinicia lor pe credința tare a verhovnicului apostolilor, adică a lui Petru, căruia i-a dat mai cu seamă întâiul scaun. Căci lui i s-a zis prin glasul Domnului: <<Tu ești piatră, și pe această piatră voi zidi Biserica mea, și porțile iadului nu o vor birui>>. Petru, care a fost numit astfel din pricina tăriei pietrei, care este Hristos, nu încetează de a întări prin rugăciunile sale zidirea cea nemișcată a Bisericii universale, așa încât el se grăbește a reforma, prin regula adevăratei

¹ Maimb., *Istoria schismei Grecilor*.

credințe, nebunia celor ce cad în rătăcire, și susține pe cei ce o întăresc, ca nu cumva porțile iadului, adică insinuările perfide ale duhurilor rele și atacurile ereticilor, să ajungă a rupe unitatea Bisericii.”¹

Nicolae se prefăce apoi a crede că Mihail a trimis scrisoare la Roma fiindcă voia a ține regula statornicită de părinți, cum că „fără învoirea scaunului și pontifului roman nu se cuvenea a încheia nimic în orice discuție.”

Acest principiu era primit în înțelesul că o chestiune de credință nu putea fi definită fără adevărată Biserica Apusene, ce era de regulă transmisă prin întâiul scaun din acele laturi, dar nu în înțelesul că consimțământul scaunului particular al Romei, sau al episcopului său, era neapărat necesar. Nicolae se sprijinea astfel pe o greșală și presupunea pe nedrept că ea ar fi primită și de împăratul Răsăritului. Asupra acestui de pe urmă punct, mai cu seamă, el știa care este adevărul. El atacă apoi alegerea lui Fotie, în temeiul canoanelor Sinodului din Sardica și al *Decretalelor* papilor Celestin, Leon și Ghelasie, pe care îi numește *dascăli ai credinței catholice*. El își putea da seama că nu era vorba de *credință*, ci doar de o chestiune disciplinară, și că Răsăritul nu avea asupra acestui punct disciplina apuseană, și avea dreptul să nu o aibă. Adrian I oprise de a se mai ridica pe viitor un laic la episcopat. Nicolae se sprijinea pe acest precedent. Însă el nu cercetează dacă Adrian avea mai mult decât el, Nicolae, dreptul de a face o asemenea oprire. „**Noi voim**”, adaugă el, „ca Ignatie să se prezinte înaintea trimișilor noștri, pentru ca să declare pentru ce a părăsit turma sa fără a ține seamă de prescripțiile predecesorilor noștri, sfinții pontifi Leon și Benedict... Toate se vor trimite la stăpânirea noastră covârșitoare, ca să hotărâm prin autoritatea apostolică ceea ce va fi de făcut, pentru ca Biserica voastră, care este atât de zguduită, să fie pe viitor statornică și pașnică.”

După un obicei ce era de pe atunci statornicit în Biserica Romană, Nicolae nu-și îngăduia ca datoriile sale de *pontif suprem* să-l împiedice a cugeta la interesele materiale ale scaunului său; pentru aceasta el scrisese împăratului: „Înapoiată- ne patrimoniul Calabriei și acela al Siciliei și toate bunurile Bisericii noastre, a căror stăpânire a avut-o din vechime, spre a le administra prin proprii săi iconomi; căci este nedrept ca un bun bisericesc, destinat luminării și slujirii Bisericii lui Dumnezeu, să ni se răpească de către o putere pământescă.”

Iată deci vremelnicul deja investit cu o consacrare religioasă.

„**Noi voim**”, adaugă Nicolae (acest cuvânt curge firesc din condeiul său în orice ocazie), „**Noi voim** ca sfințirea să fie dată de către scaunul nostru arhiepiscopului Siracuzei, pentru ca predania așezată de apostoli să nu fie știrbită în vremea noastră.” Acest motiv este într-adevăr bizar, ca să nu zicem mai mult. Sicilia a fost supusă patriarhatului roman în veacul al patrulea; de la căderea Imperiului, regiunea rămăsese în domeniul împăratului Constantinoplei. Și, după regula ținută totdeauna în Biserică, circumscriptiile bisericesti trebuie a urma după prefacerea circumscriptiilor civile. Siracuză trebuia dar, în temeiul acestei reguli, să atârne de Constantinople, iar nu de Roma. Nicolae *nu o voia*; însă legea o voia, și apostolii, la care el apela, nu supuseseră desigur niciodată scaunul din Siracuză celui din Roma.

Scrisoarea către Fotie nu e decât prescurtarea celei ce o adresase

1 Nicol. Epist. 2 și 3, în *Colecția Sinoadelor* de Labbe, tom VIII; Nat. Alexand. *Hist. Eccles.* Dissert. IV. in Saecul IX.

împăratului. Însă Nicolae se ferește a se servi de expresiile ambițioase ce am semnalat în această din urmă. El nu se adresează către Fotie decât ca unui simplu laic, fără a-i da nici un titlu episcopal, deși el îl știa legitim hirotonit. Această prefăcătorie ascundea cugetarea că nici un episcop nu putea purta denumirea cinului său decât cu consimțământul pontifului roman.

Papii vechi nu foloseau un asemenea limbaj nici față de împărați, nici față de frații lor episcopi. În împrejurările când erau datori a interveni pentru apărarea credinței sau a disciplinei, ei nu se puneau ca arbitri suverani, și nu-și atribuiau o autoritate supremă; ei apelau la datini, la canoane; nu făceau nimic fără sinod și nu amestecau nicidecum lucrurile vremelnice cu cele duhovnicești. Noi am remarcat primii pași ai Papalității în căile sale cele noi, și încercările sale întru a părăsi vechiul drept. Nicolae I se crezu în stare a face din noile pretenții tot atâtea prerogative vechi și necontestabile. Astfel el merită de a fi pus între Adrian I, adevăratul întemeietor al Papalității moderne, și Grigorie al VII-lea, care a înălțat-o la culmea sa cea mai înaltă. Însă *Falsele Decretale* nu erau cunoscute în Răsărit. Nicolae I, în loc de a invoca principiile generale ale sinoadelor ecumenice, apela la *Decretalele* predecesorilor săi, ca și cum episcopii Romei ar fi putut pune legi universale. Fotie îi aminti adevăratele principii, cu tot atâta exactitate cât și moderație, în a doua a sa scrisoare.

Legeții lui Nicolae sosind la Constantinopole, se adună în acest oraș un sinod, în care se aflau trei sute optsprezece episcopi și la care sinod legeții asistară. Ignatie se înfățișă în această adunare și a fost depus într-un chip solemn. Toți o mărturisesc. Numai dușmanii lui Fotie fac din *cei trei sute optsprezece episcopi*, care deliberară în public și în prezența unei mulțimi considerabile, *tot atâția* trădători vânduți curții. Noi cu greu putem crede că atâția episcopi să-și fi vândut conștiința lor, fără ca măcar unul din ei să nu fi avut vreo remușcare, fără ca poporul să fi protestat contra unei asemenea infamii. Este cu greu de crezut în această strânsă unire a trei sute optsprezece episcopi, înconjurați de mulțimea clerului și a poporului; ni se pare mai drept a crede că Ignatie, cu toate virtuțile sale, fusese ridicat la patriarhat nu atât prin alegere, cât printr-o influență puternică, și din pricina nobleței sale, după cum i s-a reproșat, și pentru că se găsisse încurcat, negreșit fără voia sa, în intrigi politice. Nu avem nici un cuvânt de a ne îndoii de curăția intențiilor sale; însă n-a fost el oare unealta unor oameni ambițioși? Și oare nu din pricina funestei lor influențe nu a urmat mărinimia și abnegația cu adevărat episcopală a unui Gură de Aur?

Ignatie a fost depus pentru a doua oară de către sinodul din Constantinopole în 861. El apelă la papa. Însă suplica sa nu a fost semnată decât de șase mitropoliți și de cincisprezece episcopi.

Legeții se reîntoarseră la Roma. Puțin timp după sosirea lor, un ambasador imperial aduse actele sinodului și o scrisoare a lui Fotie, alcătuită în acești termeni:

„Preasfântului între toți și preasfințitului frate și împreună-slujitor Nicolae, papă al vechii Rome, Fotie episcopul Constantinopolei, noua Romă:

„Nimic nu e mai cinstit și mai prețios decât dragostea, aceasta este părerea obștească adevărată de Sfintele Scripturi. Prin ea se unesc cele despărțite; luptele se sfârșesc; ceea ce este deja unit și legat îndeaproape se unește mai strâns încă; ea închide tot izvorul neînțelegerilor și certelor lăuntrice, căci <<ea nu gândește răul, toate le rabdă, toate le nădăjduiește, toate le îngăduie

și>>, după zisa preafericitului Pavel, <<niciodată nu cade>>. Ea împăciuieste pe slujitorii vinovați cu stăpânii lor, socotind a micșora greșala după slăbiciunea firii. Ea învață pe slugi a îndura cu dulceață mânia stăpânilor lor și-i mângâie de neegalitatea stării lor prin pilda acelora cari au a suferi deopotrivă în acea stare. Ea potolește mânia părinților împotriva copii lor și împotriva murmurilor acestora din urmă; ea face din iubirea părintească o armă puternică, ce le vine în ajutor și împiedică în sânul familiilor acele sfâșieri de care se îngrozește firea. Ea oprește cu înlesnire certurile ce se nasc între prieteni și-i îndeamnă a păstra bunele raporturi ale prieteniei; cât pentru cei ce au aceleași cugetări despre Dumnezeu și despre lucrurile divine, chiar de ar fi depărtați prin spațiu și nu s-ar fi văzut niciodată, ea îi unește și-i aduce într-un cuget, făcând din ei adevărați prieteni; și dacă din întâmplare unul din ei a ridicat într-un mod prea necuviincios învinuiri contra celuilalt, ea tămăduiește aceasta și îndreaptă toate, strângând iarăși legătura unirii.“

Acest tablou al binefacerilor dragostei era adresat lui Nicolae, care nu o aplicase în privința lui Fotie, și care pusese prea mare grăbire întru a-i face imputări. Patriarhul Constantinoplei continuă:

„Dragostea este aceea care m-a făcut a îndura fără durere imputările ce părinteasca Voastră Sanctitate mi-a aruncat ca niște săgeți; care m-a împiedicat de a lua cuvintele voastre ca roade ale mâniei, sau ale unui suflet lacom de injurii și de dușmăniei; care, dimpotrivă, m-a făcut a le privi ca proba unei iubiri ce nu știe ascunde nimic și a râvnei desăvârșite pentru rânduiala bisericească, râvnă care ar voi ca totul să fie desăvârșit. Căci dacă dragostea nu îngăduie de a privi chiar răul *ca rău*, cum va lăsa ea a judeca că cutare lucru este rău? Astfel este firea dragostei adevărate, încât merge până la a privi ca o binefacere chiar ceea ce ne pricinuește durere. Dar fiindcă nimic nu se opune ca între frați sau între părinți și fii să se zică adevărul — căci ce este, într-adevăr, mai prietenesc decât adevărul? — fie-mi îngăduit a vă vorbi și a vă scrie în toată libertatea, nu pentru dorința de a vă contrazice, ci cu scopul de a mă apăra.

„Desăvârșit cum sunteți, ați fi fost dator să țineți seamă mai întâi că fără voia noastră am fost târâți sub jug și, prin urmare, a avea milă de noi, în loc de a ne face imputări; a nu ne disprețui, ci a compătimi la durerea noastră. Se cuvine a avea într-adevăr pentru cei cari au fost silniciți, *milă și bunătate*, iar nu *injurii și dispreț*. Și noi am suferit o astfel de asprime, că numai Dumnezeu, care cunoaște lucrurile cele mai ascunse, știe aceasta; am fost reținut fără voia noastră; am fost păzit de aproape, spionat ca un osândit; ni s-au dat voturile fără voia noastră; ne-au făcut episcop, cu toate lacrimile noastre, plângerile, întristarea și disperarea noastră. Toată lumea știe că astfel a fost; căci lucrurile nu s-au petrecut în ascuns, iar excesul asprimii ce am suferit de la voi a fost atât de fățiș, încât toată lumea a avut cunoștință de el. Cum, oare nu trebuie a plânge și a mângâia pe cât e cu putință pe cei ce au suferit astfel de silnicie, în loc de a-i ataca, a-i batjocori, a-i încărca de injurii? Am pierdut o viață liniștită și dulce; am pierdut slava mea (fiindcă sunt unii cari iubesc slava lumească), am pierdut scumpul meu timp liber, relațiile mele, atât de curate și atât de plăcute, cu prietenii mei, acele relații unde mâhnirea, viclenia și imputările nu aveau loc. Nimeni nu mă ura: eu nu osândeam, nu uram pe nimeni, nici străini, nici pământeni; n-aveam nimic contra celor ce aveau cea mai mică legătură cu mine, cu atât mai vârtos contra prietenilor mei. N-am pricinuit niciodată nimănui o supărare care să fi dat prilejul de a mi se face

vreo muștrare, afară de primejdiile la care am fost expus pentru cauza credinței¹. Nimeni iarăși nu m-a jignit atât de amar, ca să mă fi adus în privința aceasta până la injurie. Toți erau buni pentru mine. Cât pentru purtarea mea, trebuie să păzesc tăcerea, dar fiecare va spune ceea ce ea a fost. Prietenii mei mă iubeau mai mult decât pe rudele lor; cât pentru rudele mele, ele mă iubeau mai mult decât pe ceilalți membri ai familiei, și știau că eu îi iubeam mai mult.“

Chiar înșiși dușmanii lui Fotie sunt siliți a recunoaște că viața sa era aceea a unui om devotat studiului; că avea, ca cel întâi secretar de Stat, cea mai mare cinste ce ar fi putut ambiționa. Cum se pot împăca aceste mărturisiri cu acea iubire fără frâu a episcopatului, pe care i-o atribuie? Fiecare e mai aproape de adevăr primind scrisorile sale ca adevărata expresie a simțămintelor sale. El a rezistat pe cât a putut la alegerea sa, și numai voința împăratului și aceea a lui Vardas l-au silit de a primi un scaun pe care nimeni mai bine decât el nu-l putea ocupa.

Fotie, după ce a făcut o paralelă pe atât de adevărată cât și elocventă între dulcele vieții sale de savant și grijile vieții noi, ce i se impusese, continuă astfel:

„Dar pentru ce să mai revin asupra acestor lucruri, pe care le-am scris deja? Dacă am fost crezut, mi s-a făcut nedreptate, neavând milă de mine; de n-am fost crezut, nu mi s-a făcut cea mai mică nedreptate, nedându-se crezare cuvintelor mele când spuneam adevărul. Și dintr-o parte și din alta sunt deci nenorocit. Primesc imputări de unde așteptam mângâiere și încurajare: durerea se adaugă astfel la durere. Nu trebuia, mi se zice, să vi se facă nedreptate. Dar ziceți- o aceasta celor ce mi-au făcut- o. <<Nu trebuia să vi se facă silnicie.>> Maxima este bună, dar cine merită imputarea voastră? Au nu cei ce m-au silit? Cine sunt cei ce merită milă? Au nu cei ce au fost silniciți? Aș fi nădăjduit de la dreptatea voastră să fi osândit pe cel ce ar fi lăsat în pace pe cei ce au făcut silnicie, spre a lovi pe cel ce a suferit- o.

„Canoanele Bisericii — se zice — au fost călcate, pentru că din rândul laicilor v-ați suit la vârful preoției. Dar cine le-a călcat? Cel ce a făcut silnicia, sau cel ce a fost târât cu forța și fără voia lui? Însă ar fi trebuit să te împrotivești! Dar până unde? M-am împrotivit, și mai mult chiar decât ar fi trebuit. Și de nu m-aș fi temut că voi stârni mai mari furtuni, m-aș fi împrotivit încă și până la moarte. Dar care sunt acele canoane ce se pretinde că au fost călcate? Sunt niște canoane pe care, până astăzi, Biserica Constantinopolei nu le-a primit. Se calcă canoane când cineva ar trebui să le țină; însă când ele n-au fost cunoscute, nu se săvârșește nici un păcat neținându-le în seamă.

„Am vorbit destul, și chiar mai mult decât era de folos. Căci nu pretind nici a mă apăra, nici a mă îndrepta. Cum să vreau a mă apăra, când singurul lucru pe care-l doresc este să scap de furtună și să fiu descărcat de povara ce mă apasă? Iată cât de mult am râvnit acest scaun, iată cât de mult doresc să-l păstrez. Însă dacă scaunul episcopal vă este povară astăzi, el n-a fost astfel la început. M-am suit pe el fără voia mea, șed pe el fără voia mea. Proba este faptul că de la început mi s-au făcut silnicii, că de la început am voit a-l părăsi, după cum aș voi și astăzi. Și chiar dacă a trebuit a mi se scrie unele lucruri plăcute, era cu neputință să mi se scrie cu bunățate și să fiu lăudat. Noi

¹ Fotie face aluzie aici la rezistența opusă de el împăraților iconoclaști și partizanilor lor.

am primit tot ce ni s-a zis, cu bucurie și mulțumind lui Dumnezeu, care ocârmuiește Biserica. Mi s-a zis: <<Ați fost luat din rândul laicilor, aceasta nu e o faptă lăudabilă; pentru aceasta noi suntem în nedumerire, și am amânat consimțământul nostru până la reîntoarcerea trimișilor noștri.>>¹ Era mai bine a ne scrie: <<Noi nu consimțim nicidecum, nu aprobăm, nu primim, și nu vom primi niciodată. Cel care s-a oferit pentru acest scaun, care a cumpărat episcopatul, care n-a avut pentru el adevărate voturi, este un om rău în toate privințele. Părăsește acest scaun și sarcina de păstor.>> Cel ce mi-ar fi scris așa, mi-ar fi scris lucruri plăcute, deși false în cea mai mare parte. Dar oare trebuia ca cel ce suferise nedreptate intrând în episcopat, să o sufere încă părăsindu-l? Ca cel ce fusese împins acolo cu sila, să fie împins din el cu mai multă silnicie încă? Cel ce ar avea astfel de simțăminte, astfel de cugetări, n-ar avea nici o grijă de a respinge calomnia, care n-are alt scop decât de a-i smulge scaunul episcopal. Dar destul asupra acestui subiect.“

În restul scrisorii sale, Fotie explică foarte pe larg că o Biserică nu trebuie a condamna obiceiurile alteia, cu condiția ca acele obiceiuri să nu fie protivnice nici credinței, nici canoanelor, nici sinoadelor ecumenice. El îndreptățește hirotonia sa prin această regulă, și prin pilda sfinților săi predecesori, Nectarie, Tarasie și Nichifor, ca și cea a Sfântului Amvrosie, a Sfântului Grigorie, tatăl Theologului, și a lui Thalassie din Chesaria. El arată lui Nicolae că în cel din urmă sinod, ținut în fața legaților săi, s-au primit mai multe reguli disciplinare, sugerate de el și care au părut de folos. Laudă pe papa pentru dragostea sa, pentru menținerea canoanelor, și-l felicită pentru aceasta cu atât mai mult cu cât, având *întâietatea*, pilda sa era mai puternică. Ia de aici prilej spre a-i arăta, sfârșind, că un mare număr de vinovați fug la Roma, sub cuvânt de pelerinaj, pentru a ascunde acolo crimele lor sub o falsă aparență de evlavie. Îl roagă deci să țină seama, asupra acestui punct, de canoanele care prescriu fiecărui episcop a nu primi la împărtășire decât pe cei ce au scrisori de recomandare de la însuși episcopul lor.

Acest lucru s-a imputat întotdeauna Romei, care slujea de adăpost criminalilor fățarnici. Biserica Franței scrisese adeseori papilor în același fel cum a făcut Fotie cu acest prilej.

Scrisoarea patriarhului nu putea fi plăcută lui Nicolae, căci sub forme dulci și elegante ea cuprindea unele lecții foarte juste. Fotie nu spune în ea un singur cuvânt lovitor; el nu întrebuițează titlul său onorific de patriarh *ecumenic*; recunoaște *întâietatea* scaunului Romei, dar nu lingușește de fel ambiția noii Papalități; el nu se înjosește, iar dulceața sa nu-și pierde tăria. Un astfel de luptător era mai de temut pentru Nicolae decât un om furios și ambițios. În loc de a-i disputa drepturile ce-și lua asupra unor Biserici ale patriarhatului Constantinopolei, el îi zice: „Noi vi le-am fi lăsat, dacă aceasta ar fi atârnat de la noi; însă fiindcă e vorba de țări și de hotare, aceasta este o afacere care privește Statul. Cât pentru mine, aș voi nu numai a înapoia altora

¹ Abatele Jager, în pretinsa sa *Istorie a lui Fotie* (Cart. a III-a, pag. 64, ediția 1854) a luat această analiză a scrisorii lui Nicolae ca o aserțiune a lui Fotie. El pune deci în notă: *Nouă minciună!* El pusese mai înainte, și în aceeași pagină, aceste două cuvinte: *Nerușinată minciună!* *Înseamnă a minți din nou!*, pentru a caracteriza afirmațiile lui Fotie, zicând că sta fără voia lui pe scaunul din Constantinopole și că nu aspira decât la a-l părăsi. Aceste note ale abatelui Jager sunt nedemne de un scriitor ce se respectă. Apoi, mai înainte de a imputa o a treia minciună lui Fotie, acest scriitor ar fi trebuit să-și dea osteneala de a înțelege cuvintele sale; el n-ar fi luat astfel drept o aserțiune personală a lui Fotie analiza scrisorii papei, care într-adevăr zisese că va amâna consimțământul său până la reîntoarcerea trimișilor săi.

ceea ce le aparține, dar încă a lăsa o parte din vechile dependențe ale acestui scaun. Aș fi îndatorat față de cel care m-ar descărca de o parte din povara mea.“

Nu se putea mai bine răspunde unui papă care nu cugeta decât a-și întinde puterea sa prin toate mijloacele. Însă Nicolae nu s-a folosit de această lecție, pe atât de dreaptă, cât și cumpătată. El nu voi să creadă nici pe legații săi, nici actele sinodului ce îi fură înfățișate. Declară chiar ambasadorului Leon, care fusese trimis la Roma, că el n-a trimis pe legații săi spre a depune pe Ignatie, sau pentru a recunoaște înălțarea lui Fotie; că el nu consimțise și nu va consimți niciodată nici la una, nici la alta.

Nicolae se puna astfel ca arbitru al legitimității episcopilor, uitând că, după canoane, el n-avea decât libertatea de a intra în comuniune cu unul sau cu altul. Se înțelege că, mai înainte de a intra în relație cu Fotie, avea nevoie de lămuriri clare asupra legitimității alegerii sale: însă, după legile Bisericii, legitimitatea nu atârna de voința papală, ci de judecata rostită contra lui Ignatie, și de alegerea după regulă a lui Fotie. Un sinod de trei sute optsprezece episcopi primise obștește această alegere și depunerea lui Ignatie. Legații fuseseră martori la aceasta; ei mărturiseau de cele ce văzuseră și auziseră; era prea destul, ni se pare, spre a hotărî pe Nicolae să acorde comuniunea sa unui episcop care, prin moravurile sale venerabile și prin știința sa era foarte vrednic de episcopat. Însă luând partea lui Ignatie, Nicolae face act de autoritate suverană. Această perspectivă măgulea prea mult aplecările sale, pentru ca să fi putut a se lepăda de ele. Dânsul întruni deci clerul Romei pentru a dezaproba solemn pe legații săi. Apoi adresă împăratului, lui Fotie și întregii Biserici Răsăritene scrisori care sunt tot atâtea monumente ale trufiei sale. Trebuie să le facem cunoscute, pentru ca să se poată compara doctrina lor cu doctrina celor dintâi opt veacuri și să se capete astfel încredințarea că Papalitatea părăsise doctrina din urmă, pentru a-i pune în loc un sistem autocratic pe care Biserica Răsăritului nu-l putea primi.¹ La începutul scrisorii sale către împăratul Mihail, el ia ca de la sine înțeles faptul că acest principe s-a adresat „către sfânta, Catholică și Apostolică Biserică Romană, șef (cap) al tuturor Bisericilor, care urmează în toate lucrările sale curatele autorități ale sfinților Părinți“ spre a ști cum să socotească în afacerile bisericești.

Nicolae nu lăsa să-i scape nici o ocazie întru a repeta aceste fraze sonore, ce probează tocmai contrariul celor ce afirma, căci Părinții nu le-au cunoscut nicidecum. Venind la cauza lui Ignatie, el se plânge de faptul că se rostise contra lui o hotărâre fără *poruncile sale*; că nu numai că nu se făcuse nimic din cele ce el *prescrisese*, dar încă se făcuse cu totul dimpotrivă. Deci, adaugă el, „fiindcă voi susțineți pe Fotie și respingeți pe Ignatie, fără judecata *Apostolatului Nostru*, noi voim ca să știți bine că nu primim pe Fotie și că nu osândim pe patriarhul Ignatie.“

Iată într-adevăr vorbe de stăpân. El se silește apoi a găsi diferențe de detaliu între înălțarea lui Nicolae și a lui Amvrosie, și între aceea a lui Fotie, însă aceste diferențe, chiar când s-ar primi astfel cum el le înfățișează, nu erau de natură a nimici o lege clară, privită ca absolută și nesupusă abaterii.

Scrisoarea sa *către prea înțeleptul bărbat Fotie* începe în acest mod măreț:

„După ce Domnul nostru și Răscumpărătorul lumii Iisus Hristos, care era

1 Nicol. Epist. 5 și 6.

adevărat Dumnezeu mai înainte de toți vecii, a binevoit a ieși din sânul Fecioarei pentru răscumpărarea noastră și a se arăta adevărat om în lume, el încredințat preafericitului Petru, verhovnicul apostolilor, puterea de a lega și a dezlega în cer și pe pământ, și dreptul de a deschide porțile împărăției cerești; el a binevoit a întemeia sfânta sa Biserică pe tăria credinței acestui apostol, după acest cuvânt demn de credință: <<Adevăr zic ție: tu ești Petru, și pe această piatră voi zidi Biserica mea, și porțile iadului nu o vor birui; și voi da ție cheile împărăției cerurilor; și orice vei lega pe pământ va fi legat și în ceruri, și orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat și în ceruri>>.”

Iată argumentul cel mare, pe care Papalitatea modernă s-a sprijinit totdeauna. Ea respinge pe față tâlcuirea sobornicească din predanie a acestor cuvinte dumnezeiești; ea face din drepturile date tuturor apostolilor deopotrivă un drept aparte și personal pentru Sf. Petru; ea își asumă poziția, contrar tuturor rânduielilor bisericești și în temeiul unui sacrilegiu gratuit, de unică moștenitoare a unor prerogative himerice, pretinzând, pe aceste temeuri mincinoase și șubrede, a întări clădirea autocrației sale universale. Iată pretenția opusă de Nicolae lui Fotie! Cum poate spune cineva că acest patriarh, care cunoștea desăvârșit vechimea bisericească, trebuia să se supună unei asemenea stăpâniri? Datoria sa era să protesteze, după cum a și făcut; și măcar de ar fi dat Dumnezeu ca toți episcopii Bisericii catholice să fi imitat curajul său, pe cât de tare, pe atât de cumpănit și de curat!

Iată tâlcuirea lui Nicolae la cuvintele evanghelice citate: „După această făgăduință, prin cimentul sfântului așezământ apostolic, temeliile clădirii, întocmite din pietre prețioase, începură a se înălța și, cu mila îndurării dumnezeiești, și prin râvna ziditorilor și sânguința stăpânirii apostolice, a se înălța până în vârf, ca să dureze totdeauna, fără a avea nimic a se teme de vijelia vânturilor. Preafericitul Petru, vârful apostolilor și portarul împărăției cerești, a meritat în această clădire *întâietatea*, după cum toți ortodocșii o știu și după cum am declarat- o acum.“

Nimeni, într-adevăr, dintre ortodocși, nu tăgăduiește *întâietatea* Sfântului Petru; însă această *întâietate* îi dădea oare o putere covârșitoare? Nu, răspunde predania sobornicească. Da, răspunde Nicolae, care continuă astfel:

„După dânsul (adică după Sf. Petru), *vicarii săi*, slujind lui Dumnezeu cu curăție, scăpați de umbrele întunericului care împiedecă de a merge în calea cea dreaptă, au primit într-un chip mai înalt purtarea de grijă de a paște oile Domnului, și au îndeplinit această datorie cu îngrijire. Între ei, milostivirea lui Dumnezeu cel Atotputernic a binevoit a număra și pe Smerenia Noastră; însă tremurăm la cugetarea că avem a da răspuns *înainte de toți și pentru toți* lui Iisus Hristos, când va cere seamă fiecăruia de faptele sale.

„Și fiindcă toți credincioșii cer doctrina de la această sfântă Biserică Romană, care este șeful (capul) tuturor Bisericilor, fiindcă ei îi cer păstrarea credinței, și de vreme ce cei ce sunt vrednici de ea și cari sunt răscumpărați prin harul lui Dumnezeu, îi cer iertarea păcatelor lor, trebuie ca noi, care am primit sarcina să fim băgători de seamă, să avem totdeauna ochiul asupra turmei Domnului, cu atât mai mult cu cât sunt unii cari voiesc totdeauna a o sfâșia prin mușcăături crude... Este statornicit că sfânta Biserică Romană, prin prea fericitul apostol Petru, vârful apostolilor, care a meritat a primi din gura Domnului *întâietatea Bisericilor*, este șeful (capul) tuturor Bisericilor; că la ea trebuie a se adresa, spre a cunoaște cârma și rânduiala ce trebuie a fi urmate în toate lucrurile de folos și în așezămintele bisericești pe care le menține

într- un chip neștirbit și fără greșală, potrivit regulilor canonice și sinoadelor sfinților Părinți. Din aceasta urmează că ceea ce este respins de cârmuitorii acestui scaun, din deplina lor putere, trebuie să fie respins, chiar dacă ar exista vreun obicei deosebit, și că ceea ce poruncesc ei, trebuie a fi primit cu tărie și fără zăbavă.“

Astfel Nicolae opunea autoritatea sa suverană regulilor urmate din toată vechimea de Biserică și pe care Fotie i le făcuse cunoscute. El caută apoi să găsească diferențe de detaliu între alegerile lui Nectarie, Amvrosie și Tarasie, și între cea a lui Fotie. Dar nu reușește mai bine asupra acestui punct decât în scrisoarea sa către împăratul Mihail, și trece sub tăcere celelalte pilde amintite de Fotie.

În scrisorile sale către patriarhii și credincioșii din Răsărit¹, Nicolae expune aceeași doctrină asupra autocrației sale. El *poruncește* patriarhilor Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului de a face cunoscut credincioșilor lor hotărârea scaunului apostolic.

Ignatie, apelând la Nicolae pentru sentința dată contra lui, măgulise prea mult trufia acestui papă. Va fi de ajuns, spre a proba aceasta, să arătăm subscrierea actului său de apel: „Ignatie, apăsător de tiranie, ș.c.l., *Prea Sfântului Nostru Domn, și preafericit Întâi- stătător, Patriarh al tuturor scaunelor, urmaș al Sfântului Petru, verhovnicul apostolilor, Nicolae, papă ecumenic, și preasfințiților săi episcopi și preaînțeleptei Biserici Romane universale*“². Sf. Grigorie cel Mare ar fi respins astfel de titluri ca pe tot atâtea *născociri diavolice*; am văzut- o aceasta mai sus, în scrisorile sale către Ioan Postnicul; însă Papalitatea Sfântului Grigorie cel Mare nu mai era acum: ea lăsase locul unei instituții politico- bisericești, a cărei *putere* era unica preocupare. Ignatie, măgulind ambiția lui Nicolae, nu putea decât să aibă dreptate în ochii acestui papă. Fotie, care se ținea de vechea doctrină, care privea pe episcopul Romei numai ca *întâiul* episcop, fără a- i acorda nici o autoritate personală, nu putea decât să greșească. Astfel, fără altă cercetare, Nicolae rosti anatema contra lui într- un sinod ce se ținu la Roma pe la începutul anului 863.

„*Noi îl declarăm*”, zice el, „lipsit de toată vrednicia preoțească și de toată slujba bisericească, prin puterea lui Dumnezeu cel Atotputernic, a sfinților Apostoli Petru și Pavel, a tuturor sfinților, a sinoadelor ecumenice și a *judcății, ce Sfântul Duh grăiește prin noi.*”³ El cutează a învinui în hotărârea sa pe Fotie însuși de relele tratamente al cărora obiect fusese Ignatie. Aceasta era o calomnie, scoasă din denunțările dușmanilor lui Fotie, respinse pe urmă de toți scriitorii romani ce au avut a vorbi de neînțelegerile dintre acest patriarh și Nicolae.⁴ Se vede apoi, din toate câte a făcut acest papă, că era gata să nu

1 Nicol. Epist. 1 și 4.

2 Cf. *Libel. Ignat.*, în *Colecția Sinoadelor* a lui Labbe, tom VIII. Mai mulți erudiți se îndoiesc de autenticitatea acestei piese. Nouă ne vine greu a crede că Ignatie, cu toate bunele sale raporturi cu Roma, să fi putut a se adresa papei în forma ce s- a citat.

3 *Colecția Sinoadelor*, de Labbe tom VIII.

4 N- am ținut seamă de tot ce s- a istorisit de inamicii lui Fotie în ce privește suferințele lui Ignatie, întâi pentru că aceste amănunte nu privesc chestiunea principală; în al doilea rând, pentru că aceste istorisiri sunt evident exagerate; iar în al treilea rând, pentru că istoria nu- l face răspunzător pe Fotie pentru acestea. Oare nu Ignatie și- a atras ura împăratului și a lui Vardas prin zelul său prea puțin prudent, prin procedurile sale în privința lui Grigorie al Siracuzei, prin simțămintele sale ostile către guvern? Acestea sunt tot atâtea chestiuni asupra cărora nu s- ar putea a- l dezvinovăți cu totul, chiar cu ajutorul istorisirilor partizanilor săi. Se poate chiar zice că aceste istorisiri pătimașe îl compromit prin exagerările lor. Refuzul său de a demisiona a provocat contra lui violențele curții, nu o negăm, deși amănuntele acestor

țină seamă de nici o dovadă, de nici o considerație în favoarea lui Fotie. Pentru el câțiva călugări, partizani ai lui Ignatie, cari veniseră la Roma, erau o autoritate mai mare decât un sinod compus din trei sute optsprezece episcopi, din un mare număr de clerici și de călugări, care a deliberat în fața unei mulțimi nenumărate de popor. Trebuie a recunoaște că purtarea lui Nicolae avea cu totul alt motiv decât apărarea lui Ignatie sau dreptatea cauzei sale. El se credea *păstrătorul puterii dumnezeiești și organul Sfântului Duh*. Cu acest titlu el își atribuia toate drepturile. Însă sinoadele ecumenice, pe care le chema în ajutor pentru a sprijini condamnarea sa, hotărâseră că un episcop nu poate fi nici judecat, nici osândit, decât de conaționalii săi, și nu atribuiau celui al Romei mai multă autoritate, decât celorlalți. Cât despre pretențiile lui Nicolae la autoritatea dumnezeiască, știm bine câtă greutate au, iar raționamentele sale sunt vrednice de teza ce se silea a dovedi.

Împăratul Mihail, aflând despre hotărârea sinodului din Roma, scrisese lui Nicolae o scrisoare plină de amenințări și de dispreț (864). Se înțelege de la sine că dușmanii lui Fotie o atribuie lui, sub pretext că împăratul nu cugeta decât la plăcerile sale. Argumentul li se pare hotărâtor. Nicolae răspunse împăratului din Răsărit printr-o scrisoare foarte lungă, plină de afirmații apocrife, de false raționamente și de greșale istorice din cele mai grosolane. Se vede din această scrisoare că împăratul opusese pretențiilor papale o mulțime de fapte, care reduceau întâietatea episcopilor Romei la adevăratele sale margini. Nicolae le discută cu ușurătate; raționamentele sale sunt false și confundă unele demersuri conjuncturale cu recunoașterea autorității absolute pe care și-o atribuia. Iată o pildă a falselor sale raționamente:

„Trebuie a ține seamă că Sinodul de la Nicea, precum și nici un alt sinod, n-a dat nici un privilegiu Bisericii Romane, care știa că, în persoana lui Petru, *ea meritase drepturile a toată puterea într-un chip desăvârșit și că primise ocârmuirea tuturor oilor lui Hristos*.“¹ El sprijină această părere pe o mărturisire a papei Bonifatie. „Deci”, urmează el, „să se cerceteze cu luare aminte hotărârile Sinodului de la Nicea, și se va găsi desigur că acest sinod n-a făcut nici o adăugare Bisericii Romane; ci mai ales că a luat pildă de la ea în ceea ce el dădea Bisericii Alexandriei.“ Nicolae nu adaugă că sinodul privise autoritatea scaunului roman asupra Bisericilor suburbicane ca întemeiată numai *pe obicei*, iar nu *pe drept divin*; el nu ia aminte nici atâta că, dacă se dădea Bisericii Alexandriei o putere la *fel* cu cea a Romei, se arăta prin aceasta chiar că cea din urmă n-avea nimic de drept divin, fiindcă un sinod nu poate acorda autoritate dumnezeiască.

Iată cu ce tărie de judecată răspunde Nicolae la toate întâmpinările

violente prezintă un caracter puțin propriu a le face să le admitem cu deplinătate. Însă Fotie fost- a el complice al acestor violente? Noi răspundem negativ. Mai întâi, pentru că scriitorii neparțiali nu i le atribuie nici într-un chip, și pentru că el însuși a protestat, în scrisorile sale către Vardas, contra violențelor exercitate contra adversarilor săi. Se pot citi în corespondența sa aceste scrisori demne de un mare și sfânt episcop. Au doară numai pentru Fotie o corespondență intimă nu va fi un document demn de credință? Istoricii romani pretind că el a scris scrisorile sale lui Vardas din ipocrizie. Însă scriitorii neparțiali și independenți, ce le confirmă, erau ei de asemenea ipocriți? Crede-se-va că numai inamicii lui Fotie ar fi avut privilegiul de a spune adevărul vorbind despre el? Dacă trebuie a judeca pe om după mărturia inamicilor săi, cine vreodată va fi fost nevinovat? Prin acest sistem s-ar proba că Hristos însuși a fost vrednic de moarte.

1 *Quae in Petro noverat eam totius jura potestatis pleniter meruisse et cunctarum Christi ovium regimen accepisse.*

adversarului său împotriva atotputerniciei papale.

El sfârșește deosebind cele două domenii în care trebuie să lucreze preoția și împărăția. Dacă Mihail avea nevoie a ști că nu avea nici un drept asupra lucrurilor bisericești, oare nu trebuia ca Papalitatea însăși să înțeleagă că nici ea nu avea vreun drept asupra lucrurilor vremelnice?

Biserica Răsăriteană trebuia să se ridice împotriva apucăturilor lui Nicolae. Ele erau protivnice vechiului drept. Ultramontanii sunt nevoiți a recunoaște aceasta, deși într-un chip ocolit. Un scriitor¹ care se pretinde istoric al lui Fotie, și care n-a primit ca adevărate decât cele spuse de dușmanii vădiți ai acestui patriarh, a fost totuși nevoit să se exprime astfel: „Schisma a dat la lumină doctrinele relative la întâietatea sfântului scaun. *Niciodată* prerogativele sale n-au fost mai bine statornicite decât în lupta papei Nicolae (...) împotriva schismaticilor fotieni“. Se poate crede că până în veacul al nouălea nu s-a ivit nici un prilej spre a da la lumină aceste prerogative, dacă ele într-adevăr ar fi aparținut scaunului Romei? Faptele arătate mai sus răspund cu destulă elocvență la această întrebare. Desigur, chestiuni mai însemnate decât caterisirea unui episcop se ridicaseră între Răsărit și Apus de la întemeierea Bisericii, și aceste chestiuni, în loc de a scoate la iveală autoritatea papală, o redusese la adevăratele ei margini. Însă în veacul al nouălea împrejurările se schimbă; Papalitatea jertfise vechea doctrină catholică visurilor sale ambițioase, și se folosi de toate împrejurările spre a face să treacă în obicei atotputernicia duhovnicească, pe atât de protivnică Scripturilor cât și învățăturii Părinților și Sinoadelor.

Împuternicit de vechiul drept, *Fotie* privi ca nule excomunicările lui Nicolae și continuă a-și îndeplini datoriile sale episcopale cu o râvnă și un devotament pe care dușmanii săi îl răsucesc cu o însemnată și vădită reacredință. Ei nu vor a vedea în el decât o *fiară sălbatică*, unind fățămicia cea mai adâncă cu o cruzime ce merge până la extravagantă, fără a căuta să împace aceste două caractere într-un singur om, și cu fapte ce sunt în desăvârșită contrazicere cu ele. Însă Nicolae nu putea să îndure acel dispreț față de *autoritatea lui suverană*, și se folosi de creștinarea bulgarilor pentru a reîncepe războiul împotriva lui Fotie.² Primele semințe ale creștinismului fuseseră aruncate la bulgari de către greci, pe la anul 845. În 864, Fotie conlucrează puternic la convertirea regelui Bogoris³, urmată de aceea a întreg poporului său. El adresează chiar acestui rege o foarte frumoasă învățătură asupra datoriilor principilor. Bogoris, aflat în luptă cu germanii și cu împăratul lor, Ludovic Germanicul, crezu că-l va îmblânzi cerând preoți latini pentru a instrui pe poporul său. El trimise ambasadori la Roma, în 866, puțin timp după nelegiuita excomunicare

1 Jager, *Istoria lui Fotie*, Cart. a IV-a, p. 114, ediț. 1854.

2 În acea epocă (866) împăratul Mihail a pus să fie ucis Vardas, și așeză pe Vasilie, ce-l servise în această împrejurare, în capul afacerilor. Din corespondența lui Fotie se vede că patriarhul imputase cu tărie lui Vardas violențele pe care le săvârșea contra lui Ignatie și a partizanilor săi. Când Vardas muri, Fotie scrisese împăratului, pentru a-l felicita că a scăpat de intrigile lui Vardas. Din aceste scrisori, apropiate unele de altele, rezultă că Fotie și Vardas nu erau în raporturi atât de intime încât să se poată atribui patriarhului violențele Cezarului. Însă această concluzie nu convine inamicilor lui Fotie, cari vor a face să cadă asupra acestuia din urmă toate violențele. Ei afirmă deci că Fotie a fost destul de laș pentru a incrimina pe Vardas după moartea sa, când îl lingușise în chip josnic în timpul vieții și-l folosise ca unelaltă răzbunărilor sale. Numai niște inamici și fanatici pot scrie astfel istoria; asemenea metode nu pot provoca decât dezgust în conștiințele oneste.

3 Cf. Fotie. *Epist.*, Cart. I, Epist. VIII.

aruncată împotriva lui Fotie. Nicolae nu putea zăbovi a se folosi de un atât de frumos prilej ca să-și întindă puterea în Răsărit. El trimise deci legați la regele bulgarilor cu un lung răspuns la întrebările ce primise, fără a se preocupa să știe dacă faptele cuprinse în acea consultație erau în legătură cu adevărul. El nu uită în răspunsurile sale¹ de a înălța peste măsură scaunul Romei și a înjosi pe cel al Constantinopolei. După dânsul², prin Sf. Petru scaunul Romei este *izvorul episcopatului și al apostolatului*, pentru aceasta bulgarii nu trebuie să primească episcop decât de la Roma. Așijderea de la Roma trebuie să primească doctrina. „Sf. Petru”, zice el³, „viețuiește totdeauna și prezidează pe scaunul său; el dă adevărul credinței celor ce îl caută; căci sfânta Biserică Romană totdeauna a fost fără pată și fără prihană; acela a întemeiat-o, a căruia mărturie de credință a fost deplin încuviințată.“

Papa dădu în ajutorul legaților săi din Bulgaria alți trei legați pentru Constantinopole, și însărcină pe acești din urmă cu opt scrisori, cu data de 13 Noemvrie 866; ele sunt tot atâtea monumente de slavă deșartă.⁴ El amenință pe Mihail că va pune să se ardă într-un mod infam scrisoarea ce i-a trimis împotriva prerogativelor romane, de nu o va dezaproba. Scrie clerului Constantinopolei că *depune* pe toți aderenții lui Fotie și restabilește pe partizanii lui Ignatie. Se plânge lui Vardas că a înșelat frumoasele nădejdi ce pusese în evlavia sa; face cunoscut lui Ignatie că l-a așezat pe scaunul său și că a anatematizat pe Fotie și pe părtașii săi; măgulește pe împărăteasa- mamă Theodora și se heretisește că a luat partea lui Ignatie, pe care ea însăși o sprijină; roagă pe împărăteasa Evdoxia a lua partea lui Ignatie pe lângă împăratul; îndeamnă pe toți senatorii Constantinopolei să se despartă de comuniunea cu Fotie și a se declară pentru Ignatie.

Scrisoarea sa către Fotie, care este a treia din colecție, merită o deosebită luare aminte; el îi dă numai titlul de *bărbat*: „Nicolae etc., **Viro Photio.**” Îi aruncă vina că „a călcat cu nerușinare cinstitetele canoane, hotărârile Părinților și preceptele dumnezeiești.” Îl numește *tâlhar*, *adulter*; pretinde că nu s-a ținut de însăși ale sale îndatoriri, că a cumpărat pe legați, că a surghiunit pe episcopii cari nu voiau a intra în legătură cu dânsul; spune că-l poate numi cu dreptate ucigător de oameni, viperă, noul Ham și jidov. Se reîntoarce asupra canoanelor de la Sardica și a *Decretalelor* predecesorilor săi, și isprăvește amenințându-l că îl va lovi cu o excomunicare care va dura până la moarte.

Se înțelege că o scrisoare atât de *patetică* nu putea produce decât un efect: acela de a întărâta pe Fotie să condamne pe papa.

Legaiții sosind în Bulgaria, toți preoții greci fură alungați din acea țară și se recunosc ca fără putere Taina Mirungerii săvârșite de ei. Cu aceasta se aruncă Bisericii Răsăritene insulta cea mai *grosieră*, călcându-se în picioare primele principii ale teologiei creștine. Fotie nu putu răbda nici nelegiuirea amestecată cu rătăcirea, nici apucăturile lui Nicolae. El adună la Constantinopole (867) un sinod, la care chemă nu numai pe patriarhii și pe episcopii răsăritului, ci și trei episcopi din Apus, cari se adresaseră la el pentru a dobândi sprijinul său față de despotismul lui Nicolae⁵. Erau episcopul- exarh al Ravennei și arhiepiscopii

1 Vezi aceste răspunsuri în *Colecția Sinoadelor* de Labbe, tom VIII.

2 Răspunsul LXXIII.

3 Resp. CVI.

4 Epist. Nicol. IX și urm. *Colecția Sinoadelor* de Labbe, tom VIII.

5 Vom reveni mai jos asupra circularei sale.

de Treva și de Colonia¹. Legații celor trei scaune patriarhale din Răsărit, o mulțime de episcopi, de preoți și de călugări, amândoi Împărații și membrii Senatului au fost de față la această adunare.² Se dădu citire scrisorilor lui Nicolae; cu toții de o părere l-au recunoscut nevrednic de episcopat, și se rosti asupra lui excomunicarea și anatema. Această hotărâre a fost trimisă lui Nicolae însuși prin Zaharia, mitropolitul Chalcedonului, și Theodor din Chizic. Anastasie Bibliotecarul zice că dintr-o mie de iscălituri, cu care acest document era acoperit, nu erau decât douăzeci și una adevărate. Se știe cât prețuiește mărturia acestui om. Este însă sigur că documentul a fost cunoscut în Răsărit și că sinodul din Constantinople, care mai târziu îl anulă, nu privi iscăliturile ca falsificate. Acest fapt vorbește mai puternic decât mărturia unui scriitor mincinos. Hotărârea sinodului împotriva lui Nicolae era mai canonică decât cea a lui Nicolae asupra lui Fotie, căci ea nu era decât o excomunicare, iar nu *o depunere*; orice Biserică are dreptul să despartă de la împărtășirea ei pe cei ce ea îi socotește vinovați, și să nu- i mai privească drept episcopi.

Chiar în anul în care Nicolae era excomunicat, o răscoală, ale cărei urmări aveau să fie jalnice pentru Fotie, avu loc la Constantinople. Mihail a fost ucis de Vasilie, cu care era tovarăș la împărțășie. Era firesc ca uigașul lui Vardas și al lui Mihail să se îndoiască de Fotie.³

Pe lângă aceasta, Fotie n- a primit pe ucigaș la împărtășanie. Atunci a fost

1 Nicolae avea obiceiul de a depune episcopi, chiar ai celor mai mari scaune, prin propria sa autoritate, și în contra canoanelor, după care aceștia nu puteau fi judecați decât de episcopii din aceeași provincie. Cei mai mulți nici nu luau în seamă condamnările sale. Arhiepiscopii din Treva și Colonia răspunseră la sentința lui Nicolae printr-un protest, în care îi ziceau între altele: „Fără sinod, fără cercetare canonică, fără acuzatori, fără martori, fără a ne convinge prin probe sau autorități, fără a avea mărturisirea noastră, în absența mitropoliților și episcopilor sufraganii noștri, voi ați pretins a ne condamna după fantezia voastră și cu o furie tiranică; însă noi nu primim blestemata voastră sentință, depărtată de dragostea unui părinte și unui frate, ci o disprețuim ca pe o vorbă de ocară; *vă respingem pe voi înșivă de la comuniunea cu noi*, fiindcă voi comunicați cu excomunicații; *noi ne mulțumim cu comunicarea a toată Biserica și a obștii fraților noștri*, pe cari voi îi disprețuiți și de cari vă faceți nedemn prin îngâmfarea și aroganța voastră. *Vă condamnați înșivă* condemnând pe cel ce nu ține preceptele apostolice pe care voi întâi le violați, *anulând pe cât ține de voi legile divine și sfintele canoane, și necălcând pe urmele Papilor predecesorii voștri.*“ Fotie nu scrisese niciodată lui Nicolae cu aspra energie a acestor episcopi occidentali.

2 Actele acestui sinod fură casate de un altul, ce s- a ținut la puțin timp după aceea, cu scopul reșezării lui Ignatie. Acest fapt, admis de scriitorii apuseni, n- a împiedicat pe mai mulți dintre ei de a emite ideea ridicolă că acest sinod n- ar fi avut loc și că Fotie inventase și sinodul și actele. D- l Abate Jager a adoptat această bizară idee în grosierul său pamflet contra lui Fotie, Cart. a IV- a, p. 146.

3 Vrăjmașii acestui patriarh, ce se contrazic adeseori în istorisirile lor, nu se unesc asupra timpului și împrejurărilor exilului său. Anastasie pretinde că Vasilie nu știa nimic de disputele ce existaseră între Ignatie și Fotie înainte de moartea lui Mihail, că le aflase când a fost singurul împărat și că trimise la Roma doi deputați, unul ales de Ignatie și altul de Fotie, pentru a pleda cauza fiecăruia înaintea papei. Că unul din deputați, acela al lui Fotie, se înecă pe cale; că celălalt, sosind la Roma, găsi pe papa Nicolae mort. Nichita istorisește din contră, că a doua zi chiar de moartea împăratului Mihail, Vasilie făcu a închide pe Fotie într-o mănăstire, spre a restabili pe patriarhul legitim. Câțiva scriitori occidentali s- au grăbit a primi istorisirea lui Nichita, spre a- și da ocazia de a nega autenticitatea istorisirii după care Fotie și- ar fi atras ura lui Vasilie refuzându- i împărtășania din cauza uciderii ce comisese. Se înțelege de la sine că acești scriitori pretind că un asemenea act de curaj pastoral nu era în caracterul lui Fotie. Aceasta ar fi adevărat dacă marele și savantul episcop ar fi fost așa cum îl descriu ei; dar întrucât caracterul ce îi atribuie este diametral opus caracterului său real, așa cum se arată în faptele sale autentice și în scrierile sale, ei nu fac decât a da o dovadă în plus a parțialității lor.

închis într-o mânăstire. Vasilie așeză pe Ignatie în scaun și trimise la Roma ambasadori pe cari îi însărcină cu actele sinodului ce îl excomunicase pe Nicolae. Acest papă murise, și avea acum ca urmaș pe Adrian al II-lea, care adună la Roma un sinod (868) spre a caterisi din nou pe Fotie. Trimisul împăratului aruncă la pământ, în fața lui, actele sinodului din Constantinopole, le lovi cu sabia sa și le călcă în picioare. După această faptă extravagantă, el afirmă că iscălitura stăpânului său de pe documente era falsă; că sinodul nu fusese alcătuit decât din câțiva episcopi ce se aflau din întâmplare la Constantinopole¹; că celelalte iscălituri, în număr de o mie, erau false. Oricine are tot dreptul să bănuiască buna credință a acestui fanatic. Dacă era adevărat că iscăliturile au fost false, aceasta se putea adeveri în Răsărit, iar nu la Roma. În loc de a se încredința despre un fapt atât de lesne de dovedit, sinodul Romei decise ca actele să se ardă.

Firește că asemenea măsură dă de crezut că li s-a părut mai lesne a arde actele, decât a le dovedi falsitatea. Adrian al II-lea nu lipsi, cu acest prilej, a scoate din nou la iveală autoritatea episcopului Romei. „Papa”, zice el în sinodul său², „judecă pe toți episcopii, însă noi nu știm ca cineva să-l fi judecat.“ El amintește într-adevăr de osândirea lui Honorie, însă pretinde că anatema de care a fost lovit nu era legitimă decât pentru că a fost rostită mai dinainte de însuși scaunul Romei. Afirmația este falsă, după cum am văzut mai înainte. În loc de a osândi pe Honorie, *scaunul Romei* încercase să-l apere; la început nici nu l-a pomenit între cei ce trebuia să fie osândiți, ci numai după osânda rostită de sinod s-a hotărât a rosti și el anatema.

Înainte de a se despărți, membrii sinodului Romei călcară în picioare actele care anatematizau pe Nicolae și le aruncară apoi într-un foc mare.

După această delegație, trimișii lui Vasilie se reîntoarseră la Constantinopole însoțiți de trei legați ai papei Adrian. Aceștia aveau la dânsii două scrisori, una adresată împăratului, alta lui Ignatie: „*Noi voim*”, scrie el împăratului, „ca să faceți a se aduna un sinod numeros, ce va fi prezidat de legații noștri, și în care se vor judeca persoanele după greșalele lor; în acest sinod să se ardă în public *toate exemplarele* actelor³ falsului sinod ținut împotriva sfântului scaun, și să fie oprit a se mai păstra ceva din el, sub pedeapsă de anatema.” Adrian reclamă apoi pe niște preoți romani cari merseseră la Constantinopole spre a se plânge lui Fotie de papa Nicolae. Scrisoarea către Ignatie este o învățătură asupra chipului cum trebuie să fie priviți clericii ce se declaraseră pentru Fotie și cari ar părași partida sa. Adrian alătură pe lângă aceste scrisori un formular care trebuia să fie iscălit de toți membrii sinodului, și în care se legau a-l recunoaște de *suveran pontif și papă universal*.

Sinodul a fost deschis la Constantinopole, în biserica Sfintei Sofii, la 5 Octomvrie 869. Cei trei legați ai papei, Ignatie, Thoma, episcopul Tirului, așa-zisul reprezentant al patriarhului Antiohiei, și preotul Ilie, așa-zisul reprezentant al celui al Ierusalimului, luară loc. Se aduseră episcopii cari se

1 Admițând această aserțiune ca adevărată, ar urma că celelalte semnături ar fi fost culese din afară de sinod și sub formă de adeziune. Ele n-ar avea decât mai multă valoare, fiindcă subscriitorii ar fi făcut aceasta cu o mai mare libertate.

2 *Colecț. Sinoadelor* de Labbe, tom VIII.

3 Scriitori inamici lui Fotie istorisesc cu toate acestea că nu exista decât *un exemplar* al acelui sinod, ascuns cu îngrijire de Fotie, care i-ar fi *inventat* Actele, exemplar ce ar fi fost luat, adus la Roma și ars în sinodul din acest oraș.

declaraseră contra lui Fotie. Ei erau *doisprezece* la număr. Li se îngădui să ia loc, ei formând tot sinodul la prima ședință. La a doua, *zece* din episcopii partizani lui Fotie intrară pentru a cere iertare de greșala lor. Iertarea li s-a dat îndată, și ei luară loc cu ceilalți. *Unsprezece* preoți, *nouă* diaconi și *șapte* ipodiaconi urmară pe cei zece episcopi, și li se dădu de asemenea iertare.

Alți doi episcopi sosiră la sinod la a treia ședință, așa încât adunarea era compusă din douăzeci și patru de episcopi, fără a se număra președinții. La a patra ședință doi episcopi, hirotoniți de fostul patriarh Methodie, cerură a apăra pe patriarhul Fotie, cu care ei ziceau că vor rămâne în comuniune. Sinodul nu voi să-i asculte. Patricianul Vahaner se opuse la această decizie, în numele Senatului Constantinopolei. Legații papei o mențineau, pentru cuvântul că papa se rostise astfel în ultimă instanță, și că nu mai era învoit a cerceta din nou cauza lui Fotie. Însă siliți să cedeze, ei au adăugat: „Să între dar și să asculte citindu- se hotărârea sinodală și judecata papei Nicolae. Ei caută dezvinovățire și nu vor decât a fugi de judecată.”

Dar Senatul zise: „Dacă ei ar fugi de judecată, nu ar striga: *Să ne judece!*, ci s- ar retrage.” „Să între”, au adăugat legații, „dar să stea acolo jos, la locul cel mai de pe urmă.” Senatul ceru să se aducă încă trei sau patru episcopi din partida lui Fotie. „Primim aceasta”, ziseră legații, „însă cu condiția ca ei să declare că reprezintă pe toți ceilalți și că nu vor intra decât spre a asculta scrisoarea papei Nicolae.”

Era deci lămurit că Roma nu mijlocise ținerea acestui sinod decât pentru a consfinți acolo pretinsa sa autoritate universală și suverană.

Episcopii partizani ai lui Fotie, văzând că sinodul nu voia a-i asculta, se retraseră. Numai cei doi dintâi rămaseră, făgăduind că, dacă împăratul le- ar da liberă intrare martorilor lor, vor dovedi că Nicolae se împărtășise cu ei când Fotie îi trimisese la Roma ca împuterniciți ai săi.

Libera intrare nu a fost învoită.

La a cincea ședință aduseră cu forța pe Fotie, care nu răspunse decât prin câteva cuvinte pline de demnitate, pentru a face cunoscut sinodului că nu- l recunoștea și că nu va răspunde la învinuirile ce i se imputau. În ochii săi, treizeci și trei de episcopi întruniți din porunca împăratului, dușmanul său, nu puteau pretinde să se caseze sentința celor trei sute optsprezece episcopi cari îl proclamară patriarh legitim.

În a șasea ședință, singhelul Ilie se sili a dovedi că demisia dată de Ignatie era nulă. Acest fapt este important, căci el întărește ceea ce scrisese Fotie lui Nicolae, că *predecesorul său își părăsise dregătoria*; el arată totodată că Ignatie îi înțeleșese datoria în împrejurările grele în care se afla; că el imitase mai întâi pe episcopii cei mari, cari au ales totdeauna a părăsi o dregătorie ce le era răpită, chiar cu nedreptate, decât a turbura Biserica lor. Lăsat în voia sa, Ignatie era prea virtuos spre a nu urma această cale; însă din pricina slăbiciunii caracterului său el ajunsese jucăria unor intriganți și a planurilor ambițioase ale papilor, cari adăpostiră sub virtutea lui planurile lor cele rele.

Câțiva episcopi partizani ai lui Fotie fură introduși la ședința a șasea, unde se afla și împăratul. După cuvântările rostite împotriva lor și împotriva patriarhului lor, împăratul le zise: „Ce vi se pare despre aceasta?” Ei ziseră: „Vom răspunde.” Iar unul din ei, Anthim al Chesariei Cappadochiei, a adăugat: „Împărate, noi cunoaștem dreptatea și bunătatea voastră; dați- ne cheazășie în scris că putem să arătăm liber nevinovăția noastră, și noi nădăjduim a dovedi că aceste învinuiri sunt niște vorbe goale.” Aceste cuvinte atât de smerite

întărâtare pe Împăratul, care nu dădu înscrișul cerut. Legații papei, precum și Împăratul, nu voră să asculte nici o dezvinovățire. Ei priveau pe Fotie și pe aderenții săi ca osândiți cu desăvârșire de Nicolae, deși hotărârea papei era anticanonică și arbitrară; legații repetau în tot momentul, cu un ton de mânie, că „nu trebuie să se asculte niște oameni deja osândiți; că trebuia să fie alungați din adunare, de vreme ce nu veneau acolo spre a mărturisi greșala lor și a cere iertare.” Înșiși partizanii lui Ignatie au fost expuși la vorbe amare din partea legaților de îndată ce nu voră să iscălească vestitul *formular* adus de la Roma.

Fotie și Grigorie al Siracuzei fură aduși la a șaptea ședință. Un demnitar al curții întrebându- i, în numele legaților, dacă vor să iscălească, Fotie răspunse: „Dacă ar fi ascultat ceea ce am zis mai înainte, nu ne- ar mai face această întrebare. Pocăiască- se ei înșiși de păcatul ce au săvârșit.” Acest răspuns întărâtă pe legați, cari aruncară lui Fotie vorbe josnice, după obiceiul lor. Același demnitar întrebă iarăși pe Fotie ce are a răspunde: „N- am nimic a răspunde la calomniile“, zise el. Episcopii partizani ai lui Fotie fură din nou îndemnați a se despărți de el, dar în zadar. Episcopul Iracliei răspunse chiar, arătând pe Fotie: „Cel ce va anatematiza pe acest episcop, anatema să fie!“ Ceilalți arătară aceeași energie. Ei stăruiă asupra cererii ce făcuseră deja, de a se bucura de toată libertatea întru a se apăra. Împăratul nu le opuse decât refuzul, zicând că sinodul reprezenta Biserica, fiindcă cei cinci Patriarhi erau reprezentați acolo.¹ El nu voia să vadă că un episcop, un călugăr și un preot ce pretindeau că reprezintă pe cei trei patriarhi ai Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului, fără ca nici un episcop ai acestor patriarhate să fi fost de față, și fără să se fi putut comunica cu înșiși patriarhii, nu ofereau nici o garanție. Partizanii lui Fotie răspundeau că, încă de la apostoli, canoanele dovedeau exact contrariul; că preinșii reprezentanți ai celor cinci Patriarhate nu formau Biserica care, din contra, vorbea prin mijlocirea canoanelor, urmate încă de la apostoli.

Sesiunea se termină prin anatema lui Fotie și a partizanilor săi. În următoarea ședință se arseră în plin sinod toate hârțile ce puteau compromite pe cei ce luaseră partea lui Fotie contra lui Ignatie. În fine, sinodul se termină prin câteva canoane și o mărturisire de credință. Actele fură semnate de *o sută doi* episcopi. Era puțin, mai ales când cugetă cineva că patriarhatul Constantinoplei avea atunci sub jurisdicția sa mai mult de șase sute de episcopi și că Împăratul Vasilie întrebuițase toată puterea sa pentru a forma un sinod numeros. Cea mai mare parte a episcopilor nu luă nicidecum parte la ceea ce se petrecuse la Constantinople; câțiva prieteni credincioși lui Fotie fură singurii cari se hotărâră a se duce la adunare spre a protesta contra celor ce se făceau acolo și a pune pe Împăratul în încurcătură, cerându- i a le garanta toată libertatea pentru apărare.

Un fapt vrednic de luat în seamă, și care are prin sine însuși cea mai mare însemnătate, este acela că Ignatie, care prezida alături cu legații de la Roma, păzi cea mai adâncă tăcere în tot timpul cât ținu sinodul. Se discutau înaintea lui o mulțime de chestiuni, asupra cărora numai el singur putea da lămuriri clare, precum cele ale demisiei sale și ale împrejurărilor ce o însoțiseră, ale

¹ Patriarhii Antiohiei și Ierusalimului nu aveau decât *falși* reprezentanți. Patriarhul Alexandriei nu a fost reprezentat decât la a noua sesiune. În scrisoarea sa către Împăratul el declara că nu știe nimic din discuții și se raporta la ceea ce ar face Împăratul cu episcopii și clerul său. Trimisul său a fost mai pe urmă dezavuat.

purtării lui Fotie față de dânsul, și atâtea altele. Ignatie îi lăsă să discute în contradictoriu, fără a zice un cuvânt care să poată lumina dezbaterile. Nu trebuie oare a se conchide din această tăcere că el nu știa ce hotărâre să ia în fața faptelor așa cum știa că se petrecuseră, și a părutelor motivații sub care legații romani și câțiva intriganți acopeau istorisirile lor mincinoase?

Oricare ar fi părerea ce-și formează cineva asupra acestei tăceri, ni se pare că nu poate fi privită decât într-un chip prielnic lui Fotie și istorisirilor sale asupra a tot ce se petrecuse¹. Este firesc să întrebăm pentru ce Ignatie nu a spus formal că nu-și dăduse demisia sau că ea-i fusese smulsă cu sila, fiindcă acesta era fondul chestiunii. Drept aceea, se poate zice că el demisionase într-adevăr din scaunul său, cu toată libertatea de conștiință; dar că Nicolae nevrând a primi această demisie, cum o spune el însuși, niște oameni ambițioși și dușmani personali ai lui Fotie îl îndemnară pe Ignatie să revină asupra hotărârii sale, înfățișându-i ca motiv legitim protestarea patriarhului Romei contra demisiei sale.

Ignatie însă, deși urmând sfatul Romei în ceea ce privea reșezarea sa pe scaunul Constantinopolei, nu era gata a se supune la toate pretențiile ei, după cum se vede din afacerea cu iscălirea *Formularului roman* și din dezbaterile ce au avut loc după sinod, privitoare la Biserica Bulgariei.

Mai mulți membri ai sinodului, mai mult din ură contra lui Fotie decât din convingere, iscălirea *Formularului roman*, care supunea întreaga Biserică scaunului Romei. Ei se supuseră la această pretenție spre a nu împiedica o adunare de la care așteptau roade potrivite cu dorințele lor ascunse. După închiderea adunării, ei adresară împăratului și lui Ignatie plângeri pentru iscăliturile date și cerură ca ele să nu fie trimise la Roma. Pe lângă acestea, ei protestau contra iscăliturii legaților, cari nu semnaseră decât într-un mod *restrictiv*, rezervând aprobarea papei. Cu chipul acesta, episcopul Romei păstra libertatea de a aproba sau de a casa după voința sa ceea ce se făcuse.

Nu se putea reveni asupra acestei *clauze restrictive*; însă Împăratul, spre a ieși din încurcătură cu privire de *Formular*, făcu astfel încât se furară din casa legaților, și în lipsa lor, toate iscăliturile ce s-au găsit acolo. Legații protestară, dar în zadar. Ignatie nu osândi nicidecum această faptă a Împăratului și dovedi în adunarea cu privire la Bulgaria că nu era nicidecum partizanul doctrinei cuprinse în *Formular*.

Bulgarii aflând că un sinod se ținea la Constantinopole, trimiseră acolo deputați, spre a afla dacă Biserica lor trebuie să atârne de Roma sau de Constantinopole². Împăratul chemă pe legații Romei și ai Răsăritului pentru a răspunde la această întrebare în fața lui Ignatie: „Fiindcă noi am primit de curând harul botezului”, ziseră bulgarii, „ne temem să nu ne înșelăm; pentru aceasta vă întrebăm pe voi, cari reprezentați pe Patriarhi, la care Biserica trebuie să fim supuși.“ Papa Nicolae răspunsese la această întrebare, însă hotărârea lui nu era privită decât ca a unui singur patriarh. Legații Romei pretindeau că ea era suverană și că nu trebuia să se abată de la dânsa. Legații

1 Trebuie observat că actele acestui sinod din Constantinopole, clasat de Roma în numărul sinoadelor ecumenice, nu sunt cunoscute decât de Anastasie Bibliotecarul. Actele autentice fură răpite legaților de către slavi, când se întorceau din Constantinopole și când fură prădați de către aceste hoarde. Anastasie pretinse a avea o copie exactă de pe acte, pe care le traduse în latinește la Roma. Așadar tot ce privește acest sinod se raportează la mărturia acestui om. Dacă actele, astfel cum le-a dat el, sunt atât de favorabile *în fond* lui Fotie, nu se poate crede oare că ele ar fi încă mai favorabile dacă ar fi absolutamente demne de credință?

2 Cf. *Vit. Pap. Hadr. et Epist. Hadr.* în *Colecția* lui Labbe, tom VIII.

răsăriteni nu fură de această socotință; romanii protestară că nu aveau însărcinare de a examina chestiunea ridicată de bulgari. Cu tot protestul lor, legații din răsărit judecară că trebuia să se ia o hotărâre. „De la cine ați răpit voi pământul în care locuiți”, întrebară ei pe bulgari, „și care Biserică era acolo atunci statornică?” „L-am răpit de la greci”, răspunseră ei, „și clerul grec era acolo în slujbă.” „Deci”, încheiară legații, „Biserica voastră atârnă de greci, adică de patriarhatul Constantinopolei.” „Însă de *trei* ani”, ziseră legații papei, „Roma a trimis acolo preoți latini.”

Această uzucapiune de trei ani nu putea, în ochii legaților, să aibă precădere asupra vechii stăpâniri, și ei hotărâră că Biserica din Bulgaria trebuia să fie sub jurisdicția patriarhului Constantinopolei. Ignatie a fost de aceeași socotință; însă legații romani strigau că sfântul scaun al Romei nu i-a trimis ca judecători: „*El singur*”, adăugară ei, „*are dreptul a judeca toată Biserica*. El disprețuiește socotința voastră, pe atât de lesne pe cât de ușor o dați voi.”

Când fu vorba să se osândească Fotie, această socotință avea cu totul alt preț în ochii lor. Ei casară judecata dată și rugară pe Ignatie să nu disprețuiască drepturile sfântului scaun, *care i le înapoiase pe ale sale*. Împăratul, martor al pretențiilor legaților, se mânie. Ei plecară la puțin timp după aceea și fură jefuiți pe cale de către slavi, cari le răpiră actele autentice ale sinodului.

Ca urmare a hotărârii legaților răsăriteni, bulgarii trimiseră înapoi pe episcopul și pe preoții trimiși de Roma și primiră un episcop și preoți greci. Adrian, aflând despre aceasta, scrisese Împăratului din Răsărit o scrisoare în care amenința cu excomunicarea pe Ignatie și pe episcopii pe cari i-ar trimite în Bulgaria. Nu se păstrează decât o parte dintr-o scrisoarea lui Adrian al II-lea către Ignatie. El îi vorbește ca un superior către un inferior, îi impută încălcarea canoanelor după cum erau primite la Roma, și-i zice, cu un ton amenințător, că tot o asemenea purtare a pricinuit căderea lui Fotie.

Asemenea scrisori deteră de înțeleș îndeajuns că Roma urmărise readucerea lui Ignatie nu din iubirea dreptății, ci pentru a-și înlesni prilejul de a face act de suveranitate în Răsărit. Citirea cu luare aminte a documentelor nu poate lăsa nici o îndoială în această privință. Ignatie în ochii papei era tot așa de vinovat ca și Fotie, de îndată ce nu se supunea acestei suveranități.

Adrian al II-lea muri în luna Noiembrie 872 și lui îi urmă Ioan al VIII-lea. Acest papă luă foarte în serios afacerea Bulgariei. El scrisese de două ori lui Ignatie, somându-l să renunțe la toată jurisdicția asupra acestei Biserici. Împăratul Vasilie (878) cerându-i legații pentru a lucra la liniștirea turburărilor religioase ce domneau în Răsărit de la readucerea lui Ignatie, papa se folosi de acest prilej întru a adresa acestui patriarh o a treia scrisoare, în care se exprima astfel¹: „Vă facem această a treia *avertizare canonică (cuvântul anticanonică ar fi fost mai bine ales)* prin legații noștri și prin scrisorile noastre; prin ea noi vă *poruncim* să trimiteți fără întârziere în Bulgaria oameni harnici, cari să umble prin toată țara și să strângă pe toți cei ce i-ar găsi hirotoniți de voi sau de cei ce atârnă de voi, astfel ca într-o lună să nu rămână nici episcopi, nici clerici hirotoniți de voi; căci noi nu putem suferi ca ei să *molipsească cu greșalele lor* această nouă Biserică pe care noi am întemeiat-o. Dacă nu-i veți retrage în termenul fixat”, zice el, „și dacă nu veți renunța la orice jurisdicție asupra Bulgariei, veți fi lipsit de împărtășirea cu trupul și

1 Ioann. Pap. VIII. Epist., în *Colecția* lui Labbe, tom IX.

sângele Domnului până ce *veți asculta*. Vă dau termen de două luni de la data primirii acestei scrisori. De veți rămâne îndărătnic, în neorânduiala și uzurparea voastră, atunci prin judecata lui Dumnezeu cel atotputernic, prin autoritatea preafericitelor verhovnici apostoli și prin hotărârea smereniei noastre, să fiți lipsit și alungat din vrednicia patriarhatului ce ați primit din bunăvoința noastră.”

Astfel, pentru a uzurpa jurisdicția asupra Bisericii Bulgariei, papa nu se teme a lovi, *ipso facto*, cu *excomunicare și depunere* pe un patriarh, dacă nu va asculta de *poruncile sale!* Văzutu- s- au astfel de încercări la papii celor dintâi opt veacuri?

Însă episcopii din Răsărit nu erau gata nici a recunoaște suveranitatea papală, nici a asculta de poruncile sale anticanonice. Chiar cei ce se arătaseră favorabili lui Ignatie, erau tot așa de protivnici acestui fapt ca și partizanii lui Fotie.

Ioan al VIII-lea scris episcopilor și clericilor greci din Bulgaria o scrisoare mai aspră încă decât cea adresată patriarhului Ignatie, și care începe astfel:

„Tuturor episcopilor și alți clerici greci, cotropitori ai eparhiei Bulgariei și excomunicați prin actul de față.” El le dă treizeci de zile până vor asculta de poruncile sale și făgăduiește episcopilor că le va da alte scaune dacă vor părăsi pe cele ce ocupă.

Aceasta însemna cu adevărat a lucra ca un suveran absolut. Ioan scris de asemenea regelui bulgar și comitelui Petru, care fusese trimis la Roma pe vremea papei Nicolae. Fondul scrisorilor este acela că nu trebuie a primi nimic decât de la Biserica Romană, pentru că ea este obârșia adevăratei învățături. Toate aceste scrisori fură date legaților Pavel și Evghenie. Când trimișii sosiră la Constantinople, Ignatie murise (878), și Fotie ocupa scaunul patriarhal pentru a doua oară¹.

Legaii, după oarecare împotrivire, recunoscură pe Fotie ca patriarh și ziseră că chiar papa Ioan îi trimisese la Constantinople cu însărcinarea de a anatematiza pe Ignatie și de a reazeza pe Fotie. Patriarhul Fotie și împăratul Vasilie trimiseră la papa ambasadori și scrisori². Ioan a fost înștiințat de aceasta și se arătă foarte dispus a împăciui Biserica Constantinopolei, primind cu plăcere scrisorile și pe trimiși³. După ce se făcu aceasta într- adevăr, Papa îi înapoie cu scrisori pentru împăratul și pentru Fotie. Aceste scrisori ale lui Ioan al VIII-lea conțin răspunsul cel mai hotărâtor la toate calomniile dușmanilor lui Fotie: „Luând seama”, zice el către Împăratul, „unanimitatea cu care toți patriarhii și episcopii, chiar cei ce fuseseră hirotoniți de Ignatie, s- au unit la alegerea lui Fotie, el consimte a- l recunoaște de patriarh.” Fiindcă Fotie nu așteptase această recunoaștere de la Roma spre a se reurca pe scaunul său, și privise ca neavenit sinodul adunat contra lui, papa se întinde foarte lung asupra acestei chestiuni: *că adeseori nevoia scutește de a ține regulile*. El trece

1 Nu ne- am propus a istorisi faptele lui Fotie în timpul exilului său. Trimitem deci numai la scrisorile sale pe cei ce vor voi a avea probe mai multe despre blândeța sa, despre caritatea sa și despre dibăcia cu care recăpătă bunele grații ale împăratului Vasilie. Aceste documente răspund mai mult decât suficient istorisirilor pline de ură ale inamicilor săi, istorisiri pe atât de ridicole pe cât de atroce, și care nu demonstrează, pentru omul imparțial, decât un singur lucru: ura oarbă a celor ce le- au compus. Între scrisori se află și una de la Ignatie care, înainte de a muri, ruga pe papa să- l recunoscă pe Fotie patriarh legitim. Se înțelege că inamicii lui Fotie ne asigură că scrisoarea este falsă, însă fără a o putea proba.

2 Scrisorile papei Ioan al VIII-lea în *Colecția* lui Labbe, tom IX.

3 *Colecț. Sinoadelor* a lui Hardouin, tom VI.

deci peste viciile de formă, cu atât mai mult cu cât legații predecesorului său nu iscăliseră actele sinodului decât în mod condiționat și fără aprobarea papei; el intră în amănunțimea condițiilor cu care recunoștea pe Fotie: acesta va aduna un sinod spre a-și cere iertare că s-a reurcat pe scaunul său fără un canon de iertare; va renunța la toată jurisdicția asupra Bulgariei și va primi în comuniune sa pe toți episcopii hirotoniți de Ignatie; iar dacă unii dintre ei ar refuza să intre în comuniune cu Fotie, el îi amenință cu excomunicarea.

Acești din urmă episcopi erau în foarte mic număr. Papa scrisese celor trei dușmani principali, Mitrofan, Stilian și Ioan, înfricoșându-i cu excomunicarea, și însărcinează pe legații săi, purtătorii scrisorilor, să excomunică pe toți cei ce ar refuza a recunoaște pe Fotie ca patriarh legitim, oprind pe toți, oricine ar fi, de a da crezare *calomniilor* răspândite împotriva acestui patriarh.

Fără îndoială, din respect pentru prescripțiile papei, scriitorii romani au repetat care mai de care acele calomnii ale Mitrofanilor, Stilienilor, Nichiților și ale celorlalți vrăjmași înverșunați ai lui Fotie, și n-au voit a vedea în corespondența intimă a marelui bărbat decât viclesug și fățărnicie. Ei au căutat prin toate mijloacele posibile să micșoreze însemnătatea scrisorilor lui Ioan al VIII-lea; cardinalul Baronius, în *Annalele* sale, a mers până la a pretinde că slăbiciunea *feminină* a lui Ioan în această împrejurare a dat naștere legendei **papesei Ioana**. Oricine știe că Ioan al VIII-lea, departe de a fi slab de caracter, împingea energia până la asprime; însă toate mijloacele sunt bune pentru scriitorii romani, când vor să scape de faptele și chiar de papii ale căror acțiuni nu se încadrează cum se cuvine în istorisirile sistemului lor!

Legaiții și scrisorile papei sosind la Constantinopole, se adună acolo un sinod în care se aflară trei sute optzeci și trei de episcopi, împreună cu Ilie, reprezentantul patriarhului Ierusalimului 1.

Scrisorile lui Ioan erau pline de noile doctrine ale Papalității. Acest papă pretindea în scrisorile sale că are, prin drept dumnezeiesc, grija tuturor Bisericilor, și că ținea locul Sfântului Petru, căruia i-a zis Iisus Hristos: *Paște oile mele*. El pretindea că a fost rugat să recunoască pe Fotie în vrednicia patriarhatului și chiar în tagma clericală; el îl primește, deși a uzurpat episcopatul fără știrea sfântului scaun, și cu condiția că va cere iertare în plin sinod; el îi dă iertarea în temeiul puterii ce a primit de la Iisus Hristos, prin Sf. Petru, *de a lega și dezlega toate fără deosebire*. Apoi poruncește ca Fotie să renunțe la toată jurisdicția asupra Bulgariei; *îl oprește* de a face acolo vreo hirotonie. În toate scrisorile sale el dă *porunci* și pretinde că are stăpânirea covârșitoare și din izvor dumnezeiesc.

Asemenea pretenții nu erau recunoscute în Răsărit, care se ținea de doctrina celor dintâi opt veacuri în privința Papalității. S-a înțeles că, dacă s-ar citi astfel de scrisori în sinod, toată nădejdea de pacificare s-ar rupe. Nu s-a păstrat deci decât fondul acestor scrisori; s-a scos orice cuvânt jignitor și tot ce ar putea da să se înțeleagă că papa ar voi să fie suveranul Bisericii. S-a adăugat formula de laudă obișnuită în Răsărit. Aceste scrisori fură refăcute „*de bună seamă*, cum zice Fleury¹, *în unire cu legații, cari ascultară citirea fără a se plânge despre aceasta*.” Primul dintre legați, cardinalul Petru, întrebând: „Primiți scrisoarea papei?” sinodul răspunse: „*Primim tot ce privește unirea cu Fotie și interesul Bisericii, însă nu ceea ce privește pe împăratul și provinciile sale*.” Prin aceste cuvinte, sinodul respingea pretențiile papei asupra Bulgariei.

1 Fleury, *op. cit.*, Cart. LIII, § XIII.

După această învoire aproape unanimă a patru sute de episcopi răsăriteni, se înțelege ce plângeri ar fi stârnit scrisorile papei, dacă legații n-ar fi avut înțelepciunea de a le preschimba în unire cu Fotie¹. În Răsărit se păstrase principiul, ținut de sinoadele ecumenice, ca circumscriptiile bisericești să urmeze pe cele ale imperiilor. Bulgaria, fiind o veche provincie greacă, trebuia prin urmare să atârne de patriarhatul grec, iar nu de patriarhatul latin.

Cardinalul Petru cerând ca dușmanii lui Fotie, cari fuseseră alungați, să fie rechemați, Fotie răspunse: „Împăratul n-a exilat decât *doi*, și încă nu pentru daune bisericești; noi îl rugăm să- i recheme.”

„Cum s- a reurcat patriarhul Fotie pe scaunul său?”, întrebă Petru.

Sinodul răspunse: „Cu consimțământul celor trei Patriarhi, după rugămintea împăratului; sau, mai bine zicând, supunându- se stăruințelor ce i s- au făcut și rugăminților a toată Biserica Constantinoplei.”

„Cum”, întrebă Petru, „n- au fost silnicii din partea lui Fotie? N- a lucrat el tiranicește?”

„Dimprotivă”, zise sinodul, „totul s- a petrecut cu pace și liniște.”

„Slavă Domnului!” răspunse cardinalul Petru.

Astfel, aproape patru sute de episcopi, în fața trimișilor papei și în public, rușinează pe cei câțiva calomniatori ai lui Fotie, și totuși acei calomniatori sunt încă primiți în Apus ca scriitori vrednici de credință, chiar când istorisirile lor dau probe nenumărate de o ură ce merge până la aiurare și absurd!

Când cardinalul Petru termină întrebările, Fotie luă cuvântul și grăi astfel: „Vă mărturisesc înaintea lui Dumnezeu, n- am dorit niciodată acest scaun; cea mai mare parte din cei ce sunt aici o știu bine. Întâia oară l- am luat fără voia mea, vărsând multe lacrimi, după ce mult timp m- am apărat, și în urma unei silnicii neînduplecate a împăratului care domnea atunci, însă cu consimțământul episcopilor și al clerului, cari dăduseră voturile lor fără știrea mea. M- au pus sub strajă...”

Sinodul îl întrerupse, zicând: „O știm toți, sau prin noi înșine, sau prin martori cari ne- au spus- o.”

„Dumnezeu a învoit”, urmă Fotie, „ca să fiu alungat. N- am căutat a reveni. N- am întăritat nicidecum la răscoale. Am stat liniștit, mulțumind lui Dumnezeu, și supus judecăților sale, fără a supăra urechile împăratului, fără dorință, nici nădejde, de a fi readus. Dumnezeu, care săvârșește minuni, a atins inima împăratului², nu pentru mine, ci pentru poporul său; el m- a rechemat din surghiunul meu. Însă cât timp a viețuit Ignatie, de fericită amintire, n- am putut să mă hotărâsc să- mi reiau scaunul, cu toate îndemnurile și stăruințele ce mai mulți îmi făceau în această privință.”

Sinodul zise: „Este adevărat.”

„Am voit”, urmă Fotie, „a întări pacea cu Ignatie în toate chipurile. Ne- am văzut la palat; ne- am aruncat la picioarele unul altuia și ne- am iertat unul pe altul. Când el căzu bolnav, mă chemă la el; îl vizitai de mai multe ori și îi dădui

1 Abatele Jager, în indigestul său pamflet contra lui Fotie, pretinde că scrisorile papei au fost modificate de Fotie singur. Oare legații n- ar fi protestat contra fraudei, când le- au ascultat în sinod după redacțiunea modificată? În loc de a se plânge de aceste scrisori, ei caută să se asigure în public că fiecare era satisfăcut de ele. Pe lângă acestea, ei înșiși duseră la Roma, o dată cu actele sinodului, scrisorile modificate. Papa nu protestă deloc, și ele au fost descoperite mai apoi chiar la Roma.

2 Inimiciei săi au scris că recursese la magie pentru a- l întoarce pe Vasile în favoarea sa, iar câțiva scriitori, preinși serioși, au primit această acuzare ridicolă.

toate mângâierile de care fui destoinic. El îmi recomandă persoanele ce îi erau mai scumpe, și am purtat grijă de ele. După moartea sa, împăratul îmi făcu stăruințe particulare și publice; veni el însuși la mine ca să mă îndemne să mă supun dorințelor episcopilor și clerului. Am cedat la o schimbare atât de minunată, pentru a nu mă împotivi lui Dumnezeu.“

Sinodul zise: „Așa este.”

Oare nu au mai mult preț asemenea cuvinte rostite în public, și al căror adevăr este mărturisit aproape de patru sute de episcopi, decât toate minciunile unor dușmani pătimiși?

În ședințele următoare, legații scaunelor patriarhale ale Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului dădură dovezi desăvârșit adevărate că Patriarhii lor fuseseră totdeauna în comuniune cu Fotie; că preținșii legați, ce asistaseră la sinodul din 869, sub Adrian, și cari se uniră la caterisirea lui Fotie, nu erau decât niște trimiși ai saracinilor, după cum însuși Fotie scrisese în protestarea sa contra acestei adunări. În consecință, acel sinod a fost anatematizat de către legații Romei, de către legații celorlalte scaune patriarhale din Răsărit, și de către toți episcopii cei de față.¹

Actele sinodului din anul 879 sunt pe atât de vrednice și pe atât de înalte, pe cât cele ale sinodului din 869 sunt pătimișe și nevrednice de niște adevărați episcopi. Legații lui Adrian semănau mai mult a îndrăciți, decât a judecători, dacă ne raportăm la actele păstrate de Anastasie Bibliotecarul; legații lui Ioan, din contră, arătară în toate pe atâta înțelepciune, pe câtă cumpătate². În timpul șederii lor la Constantinopole, ei îl văzură de mai multe ori pe Mitrofan, unul din dușmanii cei mai înfocați ai lui Fotie și unul din scriitorii cari slujesc de călăuză scriitorilor romani în istorisirile lor. Ei îl îndemnară a le da probe împotriva lui Fotie, însă nu putură scoate de la el decât niște vorbe deșarte. Ei îl citară la sinod, dar el refuză a se prezenta, sub falsul pretext de boală. „Nu e atât de bolnav”, ziseră legații, „încât să nu poată vorbi mult, și să zică mai nimic.“ După refuzul său de a se înfățișa, a fost anatematizat.

1 Romanii fac totuși din sinodul din 869 *al optulea ecumenic*.

2 Actele sinodului din 879 s-au găsit în original chiar la Roma, cu toate semnăturile autentice, cuprinzându-se și cele ale legaților Romei; și cu toate acestea, istoricii eclesiastici din Apus caută a da să se creadă că ele au putut fi modificate. Pe de altă parte, actele sinodului din 869 fură pierdute de către legații romani, și nu sunt cunoscute decât prin Anastasie Bibliotecarul, care pretinse a fi avut o copie de pe ele; iar istoricii eclesiastici din Apus nu vor ca cineva să se îndoiască de autenticitatea lor? Este aceasta neparțialitate? Dacă actele sinodului din 879 ar fi venit din Răsărit în Apus, ar putea exista un pretext de a le contesta autenticitatea; însă ele s-au găsit la Roma, și din arhivele Romei s-au scos pentru a fi date publicului.

VII.

Papalitatea, cea care a pricinuit dezbinarea, a menținut- o și întărit- o prin novismele sale, făcând din ea o schismă

Din faptele înfățișate, reiese că Papalitatea în veacul al nouălea a căutat să dobândească domnia asupra Bisericii și poziția de *pontificat suveran*, miezul unității și păzitorul ortodoxiei. Apărătorii săi sunt foarte departe de a tăgădui aceasta; ei pretind doar că aceste pretenții nu erau noi și, pentru a o dovedi, cheamă în folosul lor mărturiile dogmatice ale Părinților, faptele istorice bisericești din primele veacuri ale Bisericii, și chiar cuvântul lui Dumnezeu.

Am declarat de la început că scopul nostru este demonstrarea falsității afirmărilor lor în ceea ce privește cele dintâi opt veacuri ale Bisericii, ceea ce am și făcut.

Recunoaștem împreună cu ei că, începând din veacul al nouălea, papii au pretins a exercita un pontificat suveran. Am arătat cele dintâi ocazii când Roma s- a înfățișat Bisericii din Răsărit cu noile sale pretenții și am demonstrat că Biserica Răsăriteană a refuzat să le recunoască.

Nu mai este deci nici o îndoială că Papalitatea este cea care a provocat dezbinarea, vrând a impune Bisericii întregi suveranitatea sa, necunoscută celor dintâi opt veacuri ale Bisericii.

Uniunea între Papalitate și Fotie fiind, cel puțin în aparență, restabilită, Biserica Răsăritului rămase totuși departe de Roma, căci de- acum exista între ele o deosebire radicală. Pacea n- ar fi existat nici în afară, dacă scrisorile papei Ioan ar fi fost citite în ultimul sinod așa cum le scrisese. În adunarea din 869 partizanii lui Ignatie se rostiseră contra stăpânirii papale într- un chip tot atât de energic ca și Fotie și prietenii săi. Roma, la rândul ei, nu mai făcea nimic fără a afirma pretinsa sa suveranitate, fără a se pune ca miezul necesar al unității.

Controversele între Papalitate și Fotie, ca și împăcarea lor, ar fi rămas la fel de neînsemnate ca și altele mii de același fel ce se întâlnesc în istoria Bisericii, de nu ar fi ieșit la iveală o dezbinare radicală, ca urmare a instituirii Papalității. Urmărind tabloul relațiilor dintre Răsărit și Roma, vom întâlni multe încercări de împăcare între cele două Biserici din vreme în vreme. Însă întrucât Roma puneă întotdeauna ca temei recunoașterea suveranității sale, iar Biserica Răsăriteană apela totdeauna la doctrina celor dintâi opt veacuri, unirea nu a putut fi niciodată restabilită. Ea nu ar fi fost cu puțință decât cu condiția ca Papalitatea să renunțe la pretențiile sale nelegitime, sau ca Biserica Răsăritului să părăsească doctrina primară. Însă Biserica Răsăriteană înțelege că lepădarea acestei doctrine, pe lângă faptul că ar fi în sine o nelegiuire, ar avea ca urmare robirea ei față de o stăpânire osândită de Evanghelie și de învățătura sobornicească; deci ea nu poate ceda fără a se face vinovată și fără a se sinucide. La rândul ei, Papalitatea înțelege că s- ar nimici singură dacă s- ar întoarce la unitatea sobornicească cu simplul caracter al vechiului episcopat roman. Deci ea nu va renunța nicidecum la niște prerogative pe care s- a obișnuit a le privi ca ieșite din izvor dumnezeiesc. Din această pricină, ea nu numai că a provocat dezbinarea în Biserică, ci a și întreținut- o și întărit- o, prin îndărătnicia cu care a întreținut însăși pricina cea mare a dezbinării.

La această primă cauză trebuie adăugate schimbările succesive pe care ea le- a făcut, știrbind dogma ortodoxă și rânduielele disciplinare ecumenice.

Istoria novismelor sale ar fi lungă. De la instituirea autocrației sale, și până la noua dogmă a Imaculatei Concepții (neprihănită zămislire a Maicii Domnului), câte schimbări, câte modificări însemnate! Poate vom scrie această tristă istorie într-o carte aparte. Deocamdată e de ajuns să arătăm novismul cel mai grav pe care și l-a îngăduit, adică adaosul făcut Simbolului Credinței; căci acest adaos, dimpreună cu autocrația papală, a fost pricina cea mai directă a dezbinării ce există încă între Biserica Răsăriteană și cea Apuseană.

S-a pretins că discuția relativă la purcederea Sfântului Duh se urcă la o foarte înaltă vechime. Noi nu vom urma pe învățați pe acest tărâm, ci vom constata numai că ea luă oarecare avânt doar în veicul al optulea.¹

Doi episcopi spanioli, Felix din Urgel și Elipand din Toledo, învățară că Iisus Hristos era Fiul *adoptiv* al lui Dumnezeu, iar nu Cuvântul său *unic* și deoființă cu Tatăl. Rătăcirea lor pricinui unanime plângeri în Apus, mai ales în Franța, ai cărei regi stăpâneau atunci partea de miazănoapte a Spaniei. Apărătorii ortodoxiei crezură că au găsit un mijloc excelent de a combate *adoptianismul*, învățând că Fiul este în așa măsură deoființă cu Tatăl, încât Sfântul Duh *purcede de la el* la fel ca și de la Tatăl. Această formulă a fost privită ca apărătoare a ortodoxiei și a fost introdusă în Simbolul Credinței, adăugându-se deci în Crez cuvântul *Filioque* (**și de la Fiul**) după cuvintele *carele din Tatăl purcede*.

Acest adaos făcut de către o Biserică locală, ce nu putea pretinde că e fără greșală, era chiar prin aceasta în afara rânduielilor. Între altele, adaosul avea greșala de a da despre Sfânta Treime o idee opusă învățaturii Scripturilor, după care nu este în Dumnezeu decât *un principiu*, care este Tatăl, de la care izvorăște, mai înainte de toți vecii, *Cuvântul* prin naștere și Duhul prin purcedere. Întrucât calitatea de *principiu* formează caracterul deosebitor al *personalității* Tatălui, lămurit că nu se poate a o atribui *Cuvântului*, fără a-i atribui însușirea deosebitoare a unei alte Persoane Dumnezeiești. Episcopii hispano-franci, vrând a apăra în Sfânta Treime *unitatea de esență sau deoființimea*, loveau în *deosebirea personală* și amestecau însușirile cari sunt însăși temelia acestei deosebiri.

O altă greșală gravă a lor a fost luarea unei hotărâri fără a se sârgui să știe dacă cuvintele de cari se slujeau erau împuternicite de predania sobornicească. În afară de învățătura *perpetuă* și *neclintită*, episcopii nu pot da nici o altă învățătură, fără a se expune primejdiei de a cădea în rătăcirile cele mai grave.

Adevărurile dogmatice ale creștinismului ținând de însăși ființa lui Dumnezeu, adică de *Cel fără de sfârșit*, sunt neapărat *tainice*; deci nimeni nu trebuie a avea pretenția de a le propovădui de la sine însuși. Biserica însăși nu face decât a le *păstra așa cum le-a primit*. Descoperirea dumnezeiască este o *vistierie*, încredințată de Dumnezeu Bisericii sale, iar nu o sinteză filozofică, supusă preschimbărilor. Fără îndoială că episcopii hispano-franci nu avură alt scop decât de a expune dogma Sfintei Treimi într-un chip mai lămurit; însă expunerea lor, neavând caracterul *predaniilor*, ajunse a fi o rătăcire.

Scopul propus în această carte nu ne îngăduie a discuta în fond chestiunea

¹ Pare sigur că adăugirea la Crez a fost făcută de către un sinod din Toledo, în 633, și a fost confirmată de către un altul, ce se ținu în același oraș în 653. N. Alexander (*Hist. Eccl., Dissert. XXVII. in Saecul. IV*) pretinde că ea a fost admisă în sinodul de la Toledo din 589; însă s-a probat că actele acestui sinod au fost preschimbate asupra acestui punct.

purcederii Sfântului Duh¹. Trebuie să ne mărginim la istoricul adaosului roman.

Adaosul a fost primit mai întâi în Spania, prin veacul al șaptelea, într-o adunare din Toledo, și a fost primit de mai multe Biserici apusene. În 767 Constantin Copronim trimițând ambasadori la Pepin, regele francilor, acest principe îi primi într-o adunare, cunoscută sub numele de sinodul din Gentilly. Fiindcă se imputau grecilor rătăcirii cu privire de închinarea icoanelor, ambasadorii imputară francilor că au rătăcit asupra Sfintei Treimi și au adaos la Crez cuvântul *Filioque*. Nu avem amănunte ale discuției ce avu loc pe această temă; dar este sigur că adaosul era foarte puțin răspândit în Franța la sfârșitul veacului al optulea, când Elipand și Felix din Urgel învățau rătăcirile lor. Sinodul din Frioul, în 791, a crezut că ar fi bine să îi combată primind doctrina purcederii de la Tatăl și de la Fiul, însă fără a accepta adaosul *Filioque*, pentru că Părinții cari întocmiseră Crezul erau îndreptățiți a folosi doar expresia evanghelică *de la Tatăl purcede*.²

Felix din Urgel, după ce a fost osândit în mai multe sinoade, a fost surghiunit de Carol cel Mare la Lion, în 799. El răspândi fără îndoială greșalele sale în acest oraș, ivindu-se acolo discuții în chestiunea purcederii Sfântului Duh. Învățatul Alcuin scrisese atunci *fraților din Lion* o scrisoare prin care îi îndemna a se păzi atât de rătăcirile episcopului spaniol, cât și de orice *adaos* la Crez. „Preaiubiți frați”, zice el, „păziți-vă bine de sectele rătăcirii spaniole; urmați în credință pașii sfinților Părinți, și rămâneți lipiți printr-o preasfântă unire de Biserica Universală. Căci scris este: *Nu treceți hotarele puse de sfinții Părinți*; nu adăugați lucruri noi în simbolul credinței catholice, și nu primiți în slujbele bisericesti datini necunoscute vremurilor vechi.”³

Scrisoarea a fost scrisă în 804. Așadar la începutul veacului al nouălea adaosul era deja lepădat în Franța de oamenii cei mai învățați și cei mai evlavioși. Alcuin, precum se vede, osândește încă și obiceiul, ce începea să precumpănească, de a cânta Crezul la Liturghie, în loc de a-l rosti.

Adaosul la Crez avea totuși și partizani, cari după cinci ani, într-un sinod de la Alix-la-Chapelle, propuseră să se primească solemn *Filioque*. Ei întâlniră împotrivire și hotărâre să se adreseze la Roma. Leon al III-lea era atunci papă. El luă o poziție de mijloc: fără a respinge hotărât doctrina purcederii de la Tatăl și de la Fiul, el veștejește adaosul făcut la Crez⁴. Și voi chiar a protesta contra oricărui novism înaintea urmașilor viitori, punând să se sape *simbolul ortodox pe două table de argint*, pe care le atârnă în biserica Sfântului Petru, și dedesubtul cărora se puse această inscripție: *Eu Leon am pus aceste table, pentru iubirea și păstrarea credinței ortodoxe*. Deputații sinodului de la Aix-la-Chapelle avuseseră nevoie de toate resursele logicii și erudiției lor pentru a convinge pe Leon al III-lea că doctrina lor despre purcederea Sfântului Duh putea fi sobornicească. Erudiția lor șchiopăta și, prin urmare, părerile ce ei sprijineau pe dânsa nu erau nicidecum adevărate. Ei amestecau în Dumnezeu

1 Recomandăm celor ce ar avea nevoie de lămuriri asupra acestei importante chestiuni tratatul publicat de P. S. Macarie, arhiepiscop de Harkov, în a sa *Théologie Dogmatique Orthodoxe*. Acest învățat teolog a expus chestiunea și a rezumat lucrările mai multor teologi ai Bisericii Răsăritene asupra acestui subiect, într-un mod ce nu lasă nici o îndoială. Tratatul P. S. Macarie este una din cele mai savante lucrări de teologie ce am citit. (Cf. *Théologie Dogmatique Orthodoxe*, tom I, Paris, librăria Cherbuliez, 10, Rue de la Monnaie).

2 *Colecț. Sinoadelor* a lui Labbe, tom VII.

3 Alcuin. Epist. 69.

4 Sirmond. *Concil. Antiq. Gall.*, tom II.

deoființimea cu însușirea proprie *fiecărei persoane a Dumnezeirii*, purcederea esențială a *Duhului* cu misiunea *Sa în lume*¹. Leon al III-lea, deși a ascultat raționamentele lor, totuși nu s-a arătat defel părtaș al adaosului, nici chiar al cântării Crezului la slujbele bisericești.

Cu toate acestea Crezul a urmat a se cânta împreună cu adaosul în Spania și în toate laturile supuse lui Carol cel Mare. Roma nu adoptă acest obicei decât la începutul veacului al unsprezecelea (pe la 1015), la rugămintea împăratului Henric, însă pare să fi fost de aceeași părere cu celelalte Biserici Apusene în privința fondului doctrinei. Pentru aceasta Fotie putu cu dreptate să impute Bisericii Romane, cât și celorlalte Biserici din Apus, că au primit o înnoire în credință. După ce a fost depus de Nicolae, iar apoi el însuși a excomunicat pe papă, Fotie trimise îndată patriarhilor din Răsărit o scrisoare circulară în care se rostește astfel în privința chestiunii lui *Filioque*:

„Afară de josnicele greșale de care am făcut amintire, apusenii s-au silit a încălca prin tâlcuiri mincinoase și vorbe adăugite sfântul și preasfântul *Crez*, care a fost întărit de toate sinoadele ecumenice și are putere nebiruită. O, născocire diavolică! Slujindu-se de un limbaj nou, ei zic că Sfântul Duh nu purcede numai de la Tatăl, ci și *de la Fiul*. Cine a auzit vreodată un astfel de cuvânt, chiar din gura nelegiuitorilor din veacurile trecute? Unde este creștinul acela care să poată primi *două pricini* în Treime: adică Tatăl — pricină a Fiului și a Sfântului Duh; apoi Fiul — *pricină* a aceluiași Duh?

„Aceasta înseamnă a despica primul *principiu* într-o îndoită dumnezeire, înseamnă a înjosi teologia creștină până la mitologia elinilor și a batjocuri Treimea *cea mai presus de ființă și unică* în principiu (υπερουσιου και μοναρχιου ης Τριαδος). Dar cum ar putea purcede Sfântul Duh de la Fiul? Dacă purcederea pe care o are de la Tatăl este desăvârșită (și așa este, fiindcă el este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat), ce anume este purcederea de la *Fiul*, și care îi este scopul? Ea este desigur un fapt zadarnic și deșert. Apoi, dacă Duhul purcede de la Fiul, ca și de la Tatăl, pentru ce Fiul nu este el născut din Duhul ca și din Tatăl? Să o spună ei, pentru ca totul să fie nelegiuit la cei nelegiuitori, ca simțămintele lor să fie de acord cu cuvintele lor și să nu fugă dinaintea nici unei îndeletniciri rele. Să mai ținem seama și de faptul că, dacă *însușirea* Sfântului Duh se cunoaște prin aceea că el purcede de la Tatăl, așijderea însușirea Fiului constă în aceea că el este *născut* din Tatăl. Însă după cum aceștia ziceau în aiureala lor, Duhul purcede și de la Fiul; deci Duhul este deosebit de Tatăl prin însușiri mai numeroase decât Fiul, fiindcă Duhul purcezând din amândoi, are câte ceva din însușirile Tatălui și ale Fiului. Purcederea Duhului din Tatăl și din Fiul este însușirea Duhului. Dacă Duhul este mai depărtat de Tatăl decât Fiul, Fiul va fi mai apropiat decât Duhul de ființa Tatălui. Aceasta a fost rădăcina hulei cutezătoare pe care a rostit-o împotriva Sfântului Duh Machedonie, care urma fără să știe sistema și

¹ Această confuzie servește drept bază tuturor argumentelor teologilor occidentali până în ziua de astăzi. Ei sprijină eroarea lor pe mărturii unde Părinții nu vorbesc decât de *substanța* divină, comună celor trei persoane, și nu fac nici o mențiune despre caracterul esențial al *personalității* la fiecare din ele. Caracterul Tatălui este acela de a fi *principiu unic* al Fiului prin naștere și al Duhului prin *purcedere*. Astfel e învățătura Bisericii, chiar și a Bisericii Romane. Ea admite că Tatăl este *principiul unic* în Treime și că acesta e caracterul personalității sale, fără a vedea că se contrazice, făcând din Fiul *un alt principiu* în Treime prin adăugarea lui *Filioque*, fiindcă ea identifică acțiunea personală a Fiului cu cea a Tatălui în ce privește *purcederea* Sfântului Duh.

rătăcirea celor cari o propovăduiesc acum în zilele noastre.

„Pe lângă acestea, dacă totul este comun între Tatăl și Fiul, desigur că în ce privește pe Sfântul Duh, va avea și El însușiri comune, adică va fi Dumnezeu Părinte, Făcător, Atotputernic, Singurit, fără formă dinafarică, netrupesc, nevăzut și Întreg absolut. Deci dacă purcederea Duhului este comună Tatălui și Fiului, atunci Duhul va purcede și de la sine însuși, va fi propriul său principiu, *cauză și efect* în același timp. Însăși mitologia elinească nu a mers până la această închipuire în fabulele ei!

„Încă o reflecție: dacă ar fi ca numai Sfântului Duh să aibă însușirea de a avea legătură cu două principii, atunci El ar fi singurul care ar putea avea un principiu *multiplu*, iar nu unic.

„Îngăduiți- mi a adăuga că dacă din lucrurile unde există comunitate între Tatăl și Fiul trebuie a scoate pe Sfântul Duh, și dacă Tatăl ar fi una cu Fiul numai în substanță, iar nu și în *însușiri*, este așijderea necesar ca Duhul să nu aibă nimic în comun decât în ceea ce privește substanța:

„Vedeți cât de puțin sunt întemeiați partizanii acestei greșale a purta numele de creștini, pe care nu- l poartă decât pentru a înșela pe alții. Duhul a purces din Fiul! De unde ai luat acest fapt pe care- l afirmi? În ce Evanghelie ai citit tu acest cuvânt? Cărui sinod aparține această hulire?“

Fotie apelează la Scriptură și la predania sobornicească contra sistemului apusean. El adaugă că consecința acestui sistem ar fi existența a *patru* persoane sau *ipostasuri* în Dumnezeu; căci Duhul, având un *îndoit principiu*, ar fi o ființă *dublă* în ce privește personalitatea. El dezvoltă încă mai multe considerații cari dovedesc în el un spirit adânc filozofic, și căroră teologii apuseni nu au opus nimic temeinic¹. Toate raționamentele ce vin în sprijinul puterii predaniei sobornicești dovedesc într- un chip neînvinș că Bisericile particulare, chiar cu cele mai bune țintiri, nu se ating niciodată fără pedeapsă de vistieria cea sfântă a descoperirii dumnezeiești.²

Fotie ridică încă mai multe acuzații contra Bisericii Romane. El știa foarte bine că fiecare Biserică în parte poate avea rânduielile sale, și așezase acest principiu foarte temeinic tocmai spre a- l opune lui Nicolae, care voia a impune Bisericii Răsăritene rânduiala Bisericii Apusene. Însă în rânduială trebuie a deosebi regulile *apostolice*, ce au un caracter de *universalitate*, de rânduielile particulare. El pretindea deci că Biserica Romană lovea regulile *apostolice* ale rânduielilor disciplinare în trei puncte principale: 1. impunând postul și înfrânarea sâmbăta; 2. făcând din celibatul clericilor o lege generală; 3. privind

1 Oricine va fi îndată de socotința noastră dacă va voi a citi fără precugetare și cu un spirit liber de orice părtinire tratatul P. S. Macarie, de care am vorbit deja, și savanta lucrare a lui Zoernicave, care și- a consacrat toată viața studierii chestiunii ce ne preocupă în toate documentele tradiției. Lucrările unor autori precum Perrone și Jager, fără a vorbi de ale celorlalți, sunt foarte sărace când se compară cu cele ce le- am indicat. Acest din urmă scriitor pretinde a se sprijiri pe *ontologie*, pentru a proba că Tatăl este principiu *unic* în Treime, măcar că și Fiul este cu el. Mai întâi, este destul de original a apela la știința *ființei umane*, pentru a *explica Ființa Infinită*. Pe lângă aceasta, considerațiile d- lui Abate Jager și cele ale scriitorilor pe cari el se reazămă au un ușor defect, acela de a fi neinteligibile nu numai pentru cei ce le citesc, dar probabil și pentru cei ce le- au făcut. O frazeologie întunecoasă nu va fi niciodată un argument prea puternic în favoarea unei inovații.

2 Între scrisorile lui Fotie (Cart. a II- a, Epist. 24) se găsește una către mitropolitul Acvileii. El răspunde în acea scrisoare la textele latinilor, zicând că dacă se pot cita zece sau douăzeci de texte în favoarea inovației, se pot cita șase sute contra ei; de unde urmează că tradiția va fi totdeauna limpede asupra acestei chestiuni. El dezvoltă așijdirea aceleași argumente ca și în circulara sau enciclica sa.

ca fără putere Mirungerea dată de preoți după botez. Episcopul roman trimis la bulgari călcase principiile ortodoxiei până la punctul de a repeta taina Mirungerii la cei ce o primiseră de la preoții greci. Această încălcare era atât de îngrozitoare, încât chiar apusenii o trec sub tăcere!

Fotie apelează în enciclica sa la toate scaunele apostolice din Răsărit contra novismelor *italienilor*. El încheie rugându- i să se unească pe față cu sinodul al doilea de la Niceia, să- l proclame *al șaptelea ecumenic* și să se rostească împotriva novismelor acelor neamuri *barbare* din Apus cari se apucă a răsuci adevărata învățătură dogmatică.

Fotie avea într- adevăr dreptate să privească pe popoarele Apusului ca fiind prea puțin civilizate și barbare. De la năvălirea hoardelor ce întunecaseră Apusul, școlile bisericești și bibliotecile fuseseră distruse. O adâncă și josnică ignoranță stăpânea clerul. Carol cel Mare dăduse studiilor un avânt puternic dar, cu toate silințele sale și ale oamenilor de seamă ce- l ajutau, științele religioase erau încă în copilărie, și un oarecare *pedantism* le ținea locul prea adeseori. Însă păcatul pedantului este acela de a nu se îndoii de nimic. Se credea deci că s- a făcut o faptă de înaltă filozofie religioasă adăugând la Crez cuvintele de cari se plângea Fotie. Se credea că s- a definit mai bine decât la Niceia natura Sfintei Treimi, dându- se și Fiului însușirea *personală* a Tatălui, spre a dovedi că avea aceeași substanță cu dânsul. Inovatorii se sprijineau pe oarecare texte rău înțelese ale Părinților, din cari ei nu aveau decât un prea mic număr de lucrări, și se făcea astfel dintr- o falsă părere o *dogmă*, fără a ține seamă de mărturia Bisericilor Apostolice din Răsărit. Papalitatea a fost întrebată, iar papii, foarte puțin cunoscători ei înșiși, lăsându- se pe de o parte a fi înșelați prin raționamentele unor oameni pe cari îi credeau învățați, iar pe de alta, vrând a se folosi de această împrejurare pentru a face act de suverană autoritate, tăceau din gură și consfințeau novismul, deși s- au cam împotrivit la introducerea lui în Crez.

Astfel Roma suferea influența greșalei în interesul pretensei sale suveranități. Pentru aceasta Nicolae simți că Papalitatea însăși era atacată prin enciclica lui Fotie. Neștiind cum să răspundă, el se adresă la învățații cari, în Biserica Franciei, se declaraseră apărătorii novismului. Fotie nu se ocupase nicidecum de novismele latine câtă vreme ele rămaseră în Apus, și poate că nici nu le cunoștea decât într- un mod cam nedeslușit. Însă când preoții romani le răspândiră în Bulgaria, opunându- le cu mândrie doctrinei Bisericii Răsăritene și la un popor pe care Biserica Constantinopolei îl convertise la credință, el nu putu păzi tăcerea și adresă contra Bisericii Romane un act de acuzare ce va rămâne ca un protest permanent contra abuzurilor și erorilor de care ea s- a făcut vinovată.

Nicolae se umili până la a se adresa lui Hincmar, vestitul arhiepiscop de Rheims, care se opusese pretențiilor sale absolutiste. El simți că avea nevoie de acest mare teolog al Apusului pentru a sta împotriva lui Fotie. El primise învinuirile acestui Patriarh prin principele Bulgariei. „Citind această hârtie”, zice el¹, „am judecat că cei ce au dictat- o au muiat pana lor în lacul hulirii, și că în loc de cerneală s- au slujit de noroiul rătăcirii. Ei nu condamnă numai Biserica noastră, ci toată Biserica Latină, pentru că noi postim sâmbăta și pentru că învățăm că Sfântul Duh purcede de la Tatăl și de la Fiul, căci ei pretind că purcede numai de la Tatăl.“ Nicolae rezumă și alte imputări ale

1 Nicol. Epist., în *Colecția* lui Labbe, tom VIII.

grecilor. Multe din ele nu se găsesc în circulara lui Fotie către răsăriteni. „Încă și mai nebunesc”, adaugă el, „este faptul că, mai înainte de a primi pe legații noștri, ei vor a-și sili să dea o mărturisire de credință unde aceste articole și cei ce le mențin să fie anatematizați, și a prezenta scrisori canonice celui pe care ei îl numesc patriarhul lor *ecumenic*.” Prin aceasta se vede că răsăritenii, pentru a sprijini vechea credință și vechea rânduială contra novismelor romane, au alergat la toate mijloacele ce erau în puterea lor. Nu poate cineva să fie de părerea lui Nicolae, care vedea nebunie în niște măsuri cu desăvârșire legitime și *canonice*, care măsuri n-aveau decât greșala de a fi o piedică a planurilor sale ambițioase.

După ce a expus tânguiri sale contra Răsăritului, Nicolae poruncește tuturor mitropoliților să întrunească sinoade provinciale spre a răspunde la învinuirile lui Fotie și să adreseze rezultatul deliberațiilor lor lui Hincmar de Rheims, care i le va trimite. Episcopii Franței se adunară într-adevăr. Mai mulți dintre ei intrară în discuție contra răsăritenilor, îndeosebi Enea al Parisului. Ratramn, un călugăr din Corbia, a fost cel care a alcătuit lucrarea cea mai de preț. Nu se putea face mai bine într-o cauză rea. Într-o epocă în care izvoarele predaniei erau foarte rare în Apus, era greu a scoate din ele o învățătură deplină. Dascălii franci citară deci în favoarea lor numai câteva texte, din care mai multe erau scoase din scrierile apocrife. Fotie pare a face aluzie la aceste lucrări când zice, în scrisoarea sa către mitropolitul din Acvilea că dacă s-ar putea cita zece sau douăzeci de Părinți în favoarea părerii latinilor, s-ar putea cita șase sute în favoarea credinței Bisericii. Faptele istorice invocate de Ratramn în favoarea întăietății romane sunt cu totul preschimbate, din lipsa unor cunoștințe deslușite; pe deasupra, apărând întăietatea, el nu avea nicidecum intenția de a susține cauza unei *suveranități de drept divin*. Raționamentele sale și citațiile sale, ca și cele ale lui Enea, privitoare la celibatul clericilor, nu se raporta la chestiune; căci răsăritenii nu veștejeau celibatul în sine însuși, ci numai ca *lege generală* impusă clerului. Din acest punct de vedere, celibatul se abătea desigur de la rânduiala generală a Bisericii primare, și răsăritenii erau în tot dreptul atacându-l sub acest raport.

Sub Ioan al VIII-lea chestiunea purcederii Sfântului Duh ia altă întorsătură la Roma, ca și cea a înălțării lui Fotie pe scaunul patriarhal. Adaosul *Filioque*, făcut în Apus Crezului de la Nicea a fost solemn osândit în ședința a șasea a sinodului din anul 879. Legații papei, cei ai scaunelor patriarhale din Răsărit și toți episcopii se uniră la această osândire. Papa, primind actele, scrisese lui Fotie¹:

„Noi cunoaștem vuietele răuvoitoare ce vi s-au adus asupra noastră și asupra Bisericii noastre; iată pentru ce am voit a vă explica cu voi, mai înainte chiar de a-și scrie. Vă este cunoscut că trimisul vostru, explicându-se cu noi asupra Crezului, a găsit că noi îl ținem așa după cum l-am primit de la început, fără a adăuga sau a scoate ceva din el, căci noi cunoaștem aspra pedeapsă ce merită cel ce ar cuteza a se atinge de el. Astfel, pentru a vă liniști asupra acestui punct, care a fost pentru Biserică o piatră de poticnire, noi vă declarăm încă odată că nu numai că îl rostim astfel, dar că noi îndepărtăm chiar pe cei ce, în nebunia lor, au avut cutezarea a lucra altminteri decât la început, drept călcători ai cuvântului dumnezeiesc și falsificatori ai învățăturii

¹ Ioann. VIII, Epist.

lui Iisus Hristos, a Apostolilor și a Părinților cari ne-au predat Crezul prin sinoade; noi declarăm că partea lor este cea a lui Iuda, pentru că au lucrat ca și el, fiindcă dacă ei nu dau morții însuși trupul Domnului, totuși sfâșie pe credincioșii lui Dumnezeu, cari sunt mădularele Domnului, prin mijlocirea schismei, dându-i pe ei ca și pe dânșii morții veșnice, după cum a făcut nevrednicul apostol. Presupun cu toate acestea că Sanctitatea Voastră, care e plin de înțelepciune, nu poate să nu cunoască că nu e lesne de a face să se primească această părere de toți episcopii noștri și a schimba în puțin timp un obicei atât de însemnat, care a prins rădăcină de atâția ani. Pentru aceasta noi credem că nu trebuie a constrânge pe nimeni să părăsească acest adaos făcut la Crez, ci că trebuie a lucra cu cumpătate și înțelepciune, îndemnând puțin câte puțin a se părăsi de această *hulire*. Așadar cei ce ne învinuiesc că împărtășim această părere nu spun adevărul. Dar cei ce afirmă că există între noi persoane ce îndrăznesc a citi astfel Crezul nu sunt prea depărtați de adevăr. Se cuvine deci ca Frăția Voastră să nu se prea scandalizeze de noi și să nu se depărteze de sănătoasa parte a trupului Bisericii noastre, ci să lucreze cu râvnă, prin dulceața și înțelepciunea sa, la întoarcerea celor ce s-au depărtat de la adevăr, spre a merita cu noi răsplata făgăduită. Închinăciune în Domnul, frate catholic și după vrednicie cinstit!“

Ioan al VIII-lea vorbea mai ales de *adaos*; însă expresiile de care se slujește probează îndeajuns că el osândește doctrina conținută în acest adaos. Cuvântul n-ar fi fost o *hulă*, dacă ar fi exprimat un adevăr. Deci Papalitatea era schimbătoare cu privire la doctrină; ea pregeta sub Leon al III-lea; aproba dogma nouă sub Nicolae I; și o respingea ca *hulire* sub Ioan al VIII-lea.¹

După ce am constatat novismul de căpetenie al Romei, să urmărim istorisirea planurilor sale asupra Răsăritului.

Murind Ioan al VIII-lea, Marin a fost ales episcopul Romei. El fusese unul din legații lui Nicolae în Bulgaria și la sinodul din 869. Nu se putea deci aștepta ca el să urmeze linia predecesorului său. Se crede că el a fost cel care a dus la Constantinopole scrisorile lui Ioan al VIII-lea ce aprobau sinodul din 879, afară de lucrurile unde legații săi trecuseră peste împuternicirea lor. Reținerea sa era doar o formalitate, fiindcă el primise actele; știa foarte bine cum se petrecuseră lucrurile; îndemna cu modestie pe Fotie să nu-l țină de rău că a cerut de la el să facă act de supunere; și știa că acest patriarh nu voise a o face pentru cuvântul că numai vinovații trebuie să ceară iertare.² Marin nu se putea uni cu sinodul din 879 fără a osândi pe cel din 869, în care el fusese unul din președinți. Fiind deci la Constantinopole, refuză a se osândi pe sine însuși lepădând acest din urmă sinod, și împăratul Vasilie îl reținu pentru aceasta prizonier timp de o lună.

Suindu-se pe scaunul Romei (882), Marin avea de satisfăcut o ranchiună. El se grăbi a osândi pe Fotie. Însă pontificatul său dură puțin. El a fost înlocuit (884) prin Adrian al III-lea care, ca și el, osândi pe patriarhul Constantinopolei. Împăratul Vasilie scrisese acestui papă scrisori foarte energice, care n-ajunseră

1 Mai mulți scriitori occidentali au căutat a contesta autenticitatea scrisorilor lui Ioan al VIII-lea. Raționamentele lor nu pot contrabalansa faptul că scrisoarea a fost publicată după manuscrise occidentale. Dacă Răsăritenii ar fi inventat-o, după cum o pretind romanii, fără a da probe despre aceasta, ea ar fi venit din Răsărit în Apus, în timp ce ea a mers din Apus în Răsărit. Acest fapt necontestat spune mai mult decât toate dizertațiile și răspunde la toate obiecțiile.

2 Ioan VIII. Epist.

la Roma decât după moartea sa; ele fură date urmaşului său, Ștefan al V-lea (885), care fusese prietenul de aproape și credincios al lui Marin. Scrisorile împăratului erau mai ales îndreptate contra acestui din urmă papă. Ștefan îi luă apărarea. Vom cita din scrisoarea sa câteva pasaje foarte vrednice a fi luate în seamă¹: „După cum Dumnezeu”, zice el, „v-a dat suveranitatea lucrurilor vremelnice, noi de asemenea am primit de la *el*, prin Sf. Petru, verhovnicul apostolilor, *suveranitatea lucrurilor duhovnicești*... Nouă ni s-a încredințat purtarea de grijă a turmei; această purtare de grijă este cu atât mai înaltă, cu cât cerul este deasupra pământului. Ascultați ce a zis Domnul lui Petru: Tu ești Petru, etc. (...) Rog dar Evsevia Voastră de a cinsti numele și vrednicia verhovnicului apostolilor, supunându-se hotărârilor sale; căci *episcopatul în toate Bisericile pământului își trage obârșia de la Sf. Petru*, prin care noi învățăm pe toți credincioșii și le arătăm sănătoasa și nestricăcioasa doctrină.“

Iată *suveranitatea papală și infailibilitatea sa de drept dumnezeiesc*, neted promulgate. Ștefan pretinde că legații papei Silvestru la întâiul sinod de la Nicea statorniciră principiul „că întâiul scaun nu poate fi judecat de nimeni.” Această învățătură era într-adevăr vrednică de erudiția veacului! Ca urmare a doctrinei sale asupra caracterului episcopal, Ștefan pretinde că Fotie n-a fost niciodată decât *laic*, fiindcă el nu avea episcopatul său de la Roma.

„Biserica Romană”, adaugă el, „nu v-a scris oare *vouă să țineți un sinod la Constantinopole? Vă întreb: cui putea ea să scrie? Laicului Fotie?* Dacă voi ați avea un patriarh, Biserica noastră l-ar cerceta adeseori prin scrisori. Însă, vai! slăvitul oraș al Constantinopolei *este fără păstor*, și dacă iubirea ce vă purtăm nu ne-ar face a suferi cu răbdare nedreptatea făcută Bisericii noastre, am fi fost siliți a rosti contra *prevaricatoriului*² Fotie, care a vorbit atât de nevrednic contra noastră, pedepse mult mai aspre decât cele ce au fost date de către predecesorii noștri. Vorbind astfel, noi nu pretindem a lipsi de la respectul ce vi se cuvine; noi vorbim pentru apărarea noastră și pentru cea a papei Marin, care a avut aceleași simțăminte ca și papa Nicolae.“ Astfel, Nicolae lăsase moștenire lui Marin simțămintele pe care acesta din urmă le lăsase moștenire lui Ștefan. Cât despre Ioan al VIII-lea, actele sale erau cu totul neluate în seamă. Fotie nu se schimba așa de lesne ca papii, și urma regulile vechiului drept cu tot atâta cumpăt pe cât și înțelepciune.

Se vede din scrisoarea lui Ștefan al V-lea că Papalitatea nu mai era atât de sfidătoare față de împăratul din Răsărit. Imperiul Roman de Apus se dărâmasse o dată cu Carol cel Mare. Din ruinele sale se formaseră o mie de state mici neatârdate, de-a pururea în luptă unele în contra altora. Feudalitatea se organiza. Papalitatea nu mai vedea acum pe lângă ea vreun principe puternic spre a o proteja. Roma însăși era pradă certurilor mai multor partide vrăjmașe. În cursul acestui timp, musulmanii urmau înainte cotropirile lor. Opriți dinspre partea Răsăritului de către împăratul Vasilie, ei se aruncau asupra Apusului, Roma însăși fiind amenințată. Ioan al VIII-lea înțelesese că Roma ar putea dobândi de la împăratul Răsăritului mai mult ajutor decât de la niște principii dezbinați ai Apusului. Urmașii săi, mai puțin dibaci decât el, cereau aceleași ajutoare fără a jertfi nimic din meschinele lor uri personale. Se înțelege deci că n-au putut reuși.

Dacă Papalitatea ar fi fost atunci cu vederi limpezi, s-ar fi folosit de puterea

1 Steph. V. Epist. în *Colecția Sinoadelor* a lui Labbe, tom. IX.

2 Om de rea credință. (*n. trad.*)

sa în Apus pentru a răscula pe principi contra musulmanilor și a-i uni cu împăratul din Răsărit în această mare luptă. Însă ea alese mai bine a asculta de antipatiile sale contra unei Biserici ce opunea uzurpărilor sale învățătura și rânduielele Bisericii primare. Ea răsculă Apusul atât contra creștinilor din Răsărit, cât și contra musulmanilor, introducând astfel un viciu radical în acele mari mișcări de popoare cunoscute sub numele de *cruciade*. Ideea acestor expediții era mare; ea avu pentru Apus oarecari rezultate folositoare, nu tăgăduim; însă neparțialitatea istorică cere ca să se mărturisească în același timp că Papalitatea, care a provocat aceste expediții, n-a știut să le întipărească caracterul măreției pe care l-ar fi avut dacă, în loc de a le mărgini la Apus, ea ar fi unit într-o îmbrățișare frățască pe creștinii din Răsărit cu cruciații. Ea jertfi totul antipatiilor sale contra Bisericii de Răsărit.

Împăratul Vasilie muri puțin timp după ce a primit scrisoarea lui Ștefan al V-lea. Leon Filozoful, fiul lui Vasilie, îi urmă pe tronul Răsăritului. El alungă pe Fotie de pe scaunul Constantinoplei pentru a-l înlocui cu propriul său frate, Ștefan. Spre a acoperi cu un pretext oarecare această uzurpare el trimise la biserica Sfintei Sofii doi din demnitarii săi, care se suiră pe amvon și făcură în public citirea crimelor ce-i plăcea a imputa lui Fotie; apoi învinuiră pe acest patriarh că a participat la un complot al cărui scop era de a pune pe unul din rudele sale pe tron. Nu se putu găsi o singură probă în sprijinul acestei învinuiri. Atunci Leon chemă la Curte pe episcopul Stilian, dușman personal al lui Fotie, și în înțelegere cu el compuse pentru papa o scrisoare infamă (886), în care se cuprindeau toate învinuirile dușmanilor lui Fotie — învinuiri declarate drept *calomnii* de către Ioan al VIII-lea și de un sinod de patru sute de episcopi. Această scrisoare a lui Stilian este unul din principalele documente ce au servit scriitorilor Apusului în istorisirile lor asupra celei ce ei numesc *schisma răsăriteană*.¹ La întâia vedere i se înțelege valoarea. Scrisoarea lui Stilian n-a ajuns la Roma decât după moartea lui Ștefan (891). Formosus, urmașul său, răspunse că Fotie nu fusese niciodată decât *laic*; că episcopii hirotoniți de dânsul nu erau decât *laici*; că, prin urmare, el era osândit fără a mai fi fost nevoie de a-l judeca; că episcopii părtași lui trebuiau a fi tratați cu blândețe, dar numai ca *laici*.² Papa care răspundea astfel a fost dezgropat de papa Ștefan al VI-lea; cadavrul său în putrefacție a fost *citad, judecat și condamnat*. Ioan al IX-lea casă judecată lui Ștefan al VI-lea. Aceste fapte și grozavele imoralități ale papilor din acea epocă sunt acoperite de romani cu un vâl complezent. Ei n-au anateme decât pentru un mare patriarh, care prin virtuțile sale și prin știința sa teologică merită a fi pus între cei mai iluștri episcopi ai Bisericii. Nu e nici o îndoială că Fotie a murit chiar în anul când Formosus adresă lui Stilian vestita sa scrisoare contra lui, adică 891.³

Biserica Răsăritului îi cinstește în egală măsură pe Ignatie și pe Fotie. Ea a anatematizat tot ce s-a scris contra unuia sau contra altuia, fiind foarte înțeleaptă în această hotărâre. Ea a voit ca cei doi patriarhi să fie judecați prin ei înșiși și prin scrierile lor personale, fără a se raporta la alte scrieri dictate de

1 Abatele Jager zice *cu nevinovăție*: „Scrisoarea lui Stilian este un document istoric, din care am luat adeseori.” *Istor. lui Fotie.*, Cart. IX, p. 387, ediț. 1854.

2 *Colec. Sinoadelor* a lui Labbe, tomurile VIII și IX.

3 Jager, care se crede un istoric serios, spune că Fotie a murit în 891, adăugând că aceasta se întâmpla *la mai mulți ani* după scrisoarea lui Formosus. Însă acea scrisoare, ca și pontificatul lui Formosus, nu datează decât din anul 891, fiindcă Ștefan V, predecesorul său, a murit abia în acel an.

patimă. Însă Ignatie n-a scris nimic personal contra lui Fotie, și acesta din urmă în numeroasele sale scrieri n-a atacat nicidecum pe Ignatie. După readucerea lui Ignatie și împăcarea lui Fotie cu împăratul Vasilie, ei s-au văzut, s-au iertat unul pe altul, și se poate zice că Ignatie a murit în brațele lui Fotie, după cuvintele rostite de acest din urmă patriarh înaintea a patru sute de episcopi la sinodul din 879.

Este deci o dovadă de rea-credință să se invoce mărturia câtorva vrăjmași ai lui Fotie, greci de neam, sub pretext că ei au aparținut Bisericii Răsăritene. Această Biserică i-a dezaprobat; ea a avut înțelepciunea de a vesti pe credincioșii săi că toate calomniile insuflăte de ura cea mai oarbă, fie ele venite de la greci sau de la latini, nu sunt mai puțin vrednice de osândă.¹

Stilian, episcop de Neochesaria și dușman lui Fotie, rămase corespondentul Papalității după moartea acestui patriarh. Ioan al IX-lea îi scrisese în anul 900², zicându-i: „*Noi voim* ca hotărârile predecesorilor noștri să rămână neschimbate“ cu privire la patriarhia Constantinopolei; numai că acest papă nu a căutat a împăca hotărârile lui Ioan al VIII-lea cu cele ale lui Nicolae, deși amândoi erau predecesorii lui. Cinci ani după aceea curtea Romei avu oarecari raporturi cu Răsăritul pentru a osândi o nedreptate. Împăratul Leon al V-lea, însurându-se pentru a patra oară, călcă regula Bisericii Răsăritene, consfințită chiar prin legile civile. Patriarhul Nicolae îl rugă a face să se cerceteze cauza sa de către cele cinci Biserici Patriarhale. Leon păru că consimte la aceasta și scrisese lui Serghie al III-lea, papă al Romei, lui Mihail, papă al Alexandriei³, lui Simeon, patriarhul Antiohiei, și lui Ilie, patriarhul Ierusalimului. Patriarhii trimiseră legați. Împăratul îi cumpără. Episcopii credincioși fuseseră exilați; pe Nicolae îl depuseră și îl înlocuiră prin Efthimie; în fine, se dădu dispensă împăratului pentru a patra sa nuntă. Astfel Roma aprobă depunerea nedreaptă a unui patriarh care nu avea altă greșală decât de a susține regulile disciplinei Bisericii. Aceasta pentru că Roma se cărmuia în toate mai puțin după dreptate, cât după interesul său. Dacă odinioară ea luase partea lui Ignatie, o făcuse fiindcă se temea de opoziția lui Fotie asupra suveranității sale; dacă ea sacrifică atât de lesne pe Nicolae, era pentru a face act de autoritate în Răsărit. *Puterea* era unica sa preocupare. Și apoi papa Serghie nu putea fi greu de convins în privința căsătoriei nelegiuite a lui Leon, căci el însuși era amantul infamei Marosia, având din această relație adulteră un fiu care a fost papă ca și el⁴. Un astfel de papă nu putea negreșit înțelege delicateța de conștiință a patriarhului Nicolae. După moartea împăratului Leon, Efthimie a fost alungat și Nicolae readus. Acest patriarh a fost pus chiar în capul consiliului de tutelă

1 Abatele Jager a văzut o *contradicție uimitoare* în conduita Bisericii Grecești (*Istor. lui Fotie*, Cart. a IX-a, p. 392). E vina ochilor săi cari, prin efectul unui singular miraj, l-a făcut a vedea lucrurile cu totul altminteri de cum ar fi trebuit a le considera. Un istoric ce pune ca principiu că nu va asculta decât pe inamicii celui a cărui istorie voiește a scrie trebuie negreșit a găsi contradicții la cei ce au urmat o linie cu totul contrară. Rămâne întrebarea dacă este îngăduit, pentru a judeca un om, să ne raportăm exclusiv la inimiciii săi. În lucrarea D-lui abate Jager este o *contradicție* mult mai *uimitoare* decât ceea ce el impută Bisericii Grecești: *characterul diabolic* pe care el îl atribuie lui Fotie, alături de cel ce reiese din scrisorile acestui mare om, pe care le-a citat. D. Jager n-a băgat de seamă că Fotie, prin scrisorile sale, dezmințea toate acuzațiile infame pe care el le-a reinnoit contra sa.

2 *Colect. Sinoadelor* a lui Labbe, tom IX.

3 Patriarhul Alexandriei a luat titlul de *papă*, ca și cel al Romei, păstrându-și-l încă.

4 Roma era atunci guvernată de trei femei prostituate, Theodora și cele două fice ale sale, Marosia și Theodora, ce dispuneau de papalitate în favoarea amanților lor sau a copiilor lor adulterini.

a junelui împărat Constantin, supranumit Porfiroghenitul. Readus pe scaunul său, el scrisese (912) papei Anastasie al III-lea, urmașul lui Serghie, pentru a se plânge de purtarea ce avuseseră la Constantinopole legații acestuia din urmă. „Ei păreau”, zice el¹, „a fi venit de la Roma numai pentru a ne declara război, însă întrucât își atribuiau întâietatea în Biserică, s-ar fi convenit să se informeze cu îngrijire de toată afacerea și să-și scrie raportul, în loc de a consimți la osânda celor ce nu-și atrăseseră ura principelui decât pentru că au disprețuit neînfrânarea. Dar nu e de mirare că doi sau trei oameni s-au lăsat a fi luați prin surprindere; însă cine putea presupune că episcopii din Apus ar fi întărit acea nedreaptă osândă prin votul lor, fără cunoștință de cauză? Aflu că se pune înainte pretextul *dispensei*, ca și cum prin *dispensă* s-ar putea călca canoanele și autoriza desfrânarea. Dispensa, dacă nu mă înșel, are de scop a imita milostivirea lui Dumnezeu; ea întinde mâna păcătosului pentru a-l ridica, dar nu-i îngăduie a rămâne în păcatul în care a căzut.“ Această doctrină cu totul dreaptă nu era doctrina Romei. Câteodată, sub pretextul păzirii canoanelor, putea răsturna un regat întreg, precum sub Nicolae I, cu privire la căsătoria lui Hloter; după care putea *da dispensă* fără greutate în cazuri la fel de grave. Aceasta pentru că ea tindea totdeauna să așeze principiul puterii sale absolute deasupra legilor și a oamenilor. Voința sa era legea sa, și interesul suveranității sale unica sa regulă.

Patriarhul Nicolae suferi consecința intrigilor palatului; el fu alungat și readus a doua oară; pacea a fost în fine restabilită în 920, printr-un decret imperial ce aducea din nou laude rânduielii pentru care Nicolae suferise prigonire. Acest patriarh scrisese papei Ioan al X-lea, spre a reînnoi bunele relații între Bisericile Romei și Constantinopolei. Însă Ioan al X-lea se ocupa mai mult de amorurile sale adultere cu Theodora, sora Marosei, decât de afacerile Bisericii.

Vreme de un veac, nu a existat aproape nici o relație între Bisericile Romei și Constantinopolei, care nu erau mai puțin dezbinată în privința doctrinei.² În 1024, patriarhul Evstatie încercă a se face recunoscut la Roma ca șef bisericesc al Răsăritului, cu același titlu cu care papa era capul Bisericii Apusene. Trimișii săi erau aproape de a reuși, mulțumită banilor de care curtea Romei era foarte lacomă; însă intriga fu dată pe față și iscă o răscoală, mai ales în Italia. Curtea Romei nu cutează a merge mai departe. Acest fapt probează cel puțin că episcopii Romei și Constantinopolei nu erau în luptă. Cei ai Romei erau în cea mai mare parte foarte puțin vrednici de scaunul lor; îndeletnicirile politice și luptele ce domneau în cea mai mare parte din Bisericile Apusului erau de ajuns pentru a-i absorbi, și ei nu se ocupau nicidecum de Bisericile Răsăritului, unde suveranitatea lor întâlnea totdeauna piedici. Luptele reîncepură în 1053. Leon al IX-lea era atunci episcopul Romei.

Primind scrisoarea de comuniune a lui Petru, noul patriarh al Antiohiei, Leon se preface în răspunsul său a-l măguli că ocupă al treilea rang în patriarhat, nesocotind pe patriarhul Constantinopolei, cu toate hotărârile sinoadelor ecumenice care îi dăduseră al doilea rang, al treilea patriarhului Alexandriei și al patrulea celui al Antiohiei. În aceeași epocă Mihail Cerularie era patriarhul Constantinopolei; el scrisese lui Ioan, episcop de Trani, o scrisoare contra mai multor practici disciplinare sau liturgice din Biserica

1 Nicol. *Epistol.*, în *Colecția Sinoadelor*, tom IX. *Append.*

2 Nat. Alex., în *Istor. Biser.*, Dissert. IV. Saecul IX și X.

Latină.¹ Cardinalul Humbert, citind scrisoarea aceasta în casa episcopului, o traduse în latinește și o dete papei Leon al IX-lea. Acesta adresă patriarhului Constantinopolei o scrisoare foarte puțin măsurată. Patriarhul scris o a doua scrisoare contra latinilor și completă în ea învinuirile sale. Cea mai gravă era aceea a lui *Filioque* adăugat la Crez. Leon al IX-lea ar fi trebuit să răspundă liniștit la aceste învinovățiri; să dovedească că mai multe nu erau întemeiate; să îndreptățească mai multe obiceiuri latine potrivit principiului că rânduiala se poate deosebi după țări, cu condiția ca regulile apostolilor și ale sinoadelor ecumenice să fie respectate; în fine, trebuia să mărturisească că multe din învinuirile patriarhilor erau cu temei, și că el plănuiește reforma Bisericii Apusene. Însă Leon al IX-lea nu cugetă decât la atingerea ce el credea că s-a dat pretențiilor sale de șef suveran al Bisericii; el scris lui Mihail Cerularie sub impresia acestui simțământ.² După o lungă introducere asupra unității Bisericii, el pretinde că unitatea este în Biserica Romană, care a primit de la Dumnezeu, prin Sf. Petru, această înaltă prerogativă. Această Biserică, primind ca temelie pe Iisus Hristos prin Sf. Petru, este stânca nestrămutată pe care porțile iadului nu o vor birui. Nu poate fi deci nici o greșală în Biserica Romană, și numai ca urmare a îngâmfării Biserica Răsăritului a ridicat contra ei învinuiri. El atacă această Biserică pentru ereziile ce s-au născut în sânul său, însă nu bagă de seamă că o Biserică nu poate purta responsabilitatea ereziilor pe care le-a osândit; pe câtă vreme Biserica Romană era acuzată ea însăși de a fi propovăduit rătăcirea în locul învățaturii sănătoase. Cuteză a aminti împotriva vechilor episcopi ai Romei titlului de ecumenic, nebăgând de seama că papii uzurpaseră acest lucru și chiar titlul, deși nu era înscris oficial în toate actele lor; pretinde pe nedrept că întâiul sinod de la Nicea declarase că scaunul roman nu trebuie a fi judecat de nimeni și că el era șeful tuturor Bisericilor. Citează donația apocrifă a lui Constantin, pentru a dovedi puterea suverană a papei atât din punctul de vedere vremelnic cât și din punctul de vedere duhovnicesc. Crede a fi învins astfel *nerușinata deșertăciune* a celor ce contestau drepturile Papalității. Recurge la acele texte din Scriptură ce au alcătuit întotdeauna sărăcăciosul arsenal al Papalității. Afirmă că Constantinopole nu datorează decât Sfântului Scaun al doilea rang ce ocupă între Bisericile Patriarhale. Cât despre Biserica Romană, ea are un rang excepțional, și a ataca drepturile sale înseamnă a ataca Biserica întreagă, al cărei centru dumnezeiesc este ea. Numai din trufie și din gelozie poate avea cineva niște planuri atât de sacrilegii.

Acesta e rezumatul întâii scrisori al lui Leon al IX-lea către patriarhul Mihail Cerularie.

Politica învenină aceste prime discuții. Normanzii atacau Imperiul. Împăratul Constantin Monomahul, prea slab pentru a ține piept tuturor dușmanilor săi, căută să ceară ajutorul germanilor și al italienilor, și se adresă pentru aceasta papei, care avea asupra acestor popoare multă trecere. Pentru a atrage pe papa de partea lui, el îi scris că dorea cu înfocare să restabilească legăturile de prietenie, întrerupte atâta vreme, între bisericile Romei și Constantinopolei. Îl convinse și pe Patriarhul Mihail să scrie în același sens lui Leon al IX-lea. Leon trimise îndată trei legați la Constantinopole cu două scrisori, una pentru împăratul și alta pentru patriarh (1054).

1 Scrisoarea se găsește în *Annalele* lui Baronius. V. Scrisorile lui Leon IX în *Colecț. Sinoad. Nat. Alexand. Istor. Biser.*, *Synop.*, Saecul XI, c. IV.

2 Leon IX, *Epist.* în *Colecția Sinoadelor* a lui Labbe, tom IX.

El începe prin a felicita pe împăratul pentru evlavioasa dorință ce i-a împărtășit, dar curând ajunge la drepturile scaunului Romei. „Biserica Catolică”, zice el, „mamă și fecioară neprihănită, deși aleasă a umple cu mădularele sale pământul întreg, n-are totuși decât un cap, care trebuie să fie cinstit de toți. Oricine îl nesocotește, în zadar se pretinde a fi unul din mădularele ei.” Acest cap al Bisericii este Roma, a cărei putere a recunoscut-o marele Constantin prin donația sa. Și, ca episcop al Romei, el este vicarul lui Dumnezeu, însărcinat cu purtarea de grijă a tuturor Bisericilor. El caută deci a reda strălucirea scaunului Romei, care de mult timp, zice el, era cârmuit mai mult de năimiți decât de păstori. Împăratul Constantinopolei poate să-l ajute în această lucrare, înapoindu-i bunurile ce le are Biserica Romană în Răsărit și împiedicând planurile patriarhului Mihail, căruia îi impută scopuri ambițioase asupra Bisericilor Alexandriei și Antiohiei.

În scrisoarea sa către Mihail Cerularie, Leon al IX-lea arată mai întâi că a primit scrisorile ce îi scrisese acest patriarh în favoarea restabilirii păcii. „Pacea va fi”, îi zice el, „dacă nu veți căuta a trece marginile puse de Părinți.” Tot aceasta zicea și Biserica Răsăriteană papalității. Leon impută apoi lui Mihail ambiția sa, luxul său, bogățiile sale. Această imputare era ea potrivită în gura unui papă? El adaugă: „Ce hrăpire necuviincioasă, jalnică și fără de lege este a voastră când, din gură și prin scris, vă pretindeți patriarh *universal* (ecumenic).” Apoi amintește împotrivirea făcută de Sf. Grigorie acestui titlu; în fine, ajunge la pretenziile drepturi ale Bisericii Romei: „Biserica Romană nu este, după cum ziceți, o Biserică *particulară*; oare nu este ea cap și mamă? Cum ar putea fi ea astfel, dacă n-ar avea nici mădulare, nici copii? Noi credem cu tărie aceasta, și de aceea o mărturisim sus și tare; Biserica Romană este atât de puțin particulară încât, în tot universul, orice națiune care are îngâmfarea de a nu fi de părerea ei, nu poate fi mai mult privită ca făcând parte din Biserică. Ea nu mai este o Biserică, ci o adunare de eretici, o sinagogă a lui Satan... Deci cel ce voiește a se slăvi cu numele de creștin, să înceteze de a huli și de a ataca Biserica Romană; căci în zadar pretinde a cinsti pe Tatăl familiei, dacă necinstește pe soția sa!”

Este oare de mirare că Biserica Răsăritului a protestat cu energie contra acestei doctrine sacrilege? Legații lui Leon al IX, purtătorii acestor scrisori, aveau în capul lor pe cardinalul Humbert. Împăratul îi primi în chip ales, și Humbert intră îndată în discuție, căutând a face apărarea Bisericii Latine, adresând Bisericii Grecești mai multe imputări și arătând că și ea avea rânduielele ei deosebite și abuzurile sale, ca și Biserica Latină. Scrisorile sale fură traduse în grecește din porunca împăratului.

Patriarhul Mihail refuză de a sta de vorbă cu legații. El știa fără îndoială că împăratul voia cu orice preț să jertfească Biserica Greacă papalității, pentru a dobândi oarecare ajutoare pentru tronul său; scrisoarea primită de la papa îi spunea îndeajuns ce se înțelegea la Roma prin cuvântul *unire*. Legații se duseră la Sfânta Sofia în ceasul când clerul se pregătea pentru Sfânta Liturghie. Ei se plânseră cu glas mare de îndărătnicia patriarhului și puseră pe altar o *sentință de excomunicare* aruncată contra lui. Apoi ieșiră din Biserică scuturând praful de pe picioarele lor și rostind anatema contra celor ce nu ar fi în comuniune cu latinii. Toate acestea se făcură cu știrea împăratului, ceea ce explică pentru ce patriarhul nu voise a avea nici o relație cu legații. Poporul convins de tovărășia împăratului cu acești trimiși, se revoltase. În momentul primejdiei, Constantin făcu oarecari concesii. Legații protestară că hotărârea

lor de excomunicare nu fusese citită așa cum era; că patriarhul avusese în privința lor scopurile cele mai crude și cele mai perfide. Oricum ar fi, și chiar când Mihail ar fi fost vinovat de acele rele scopuri, maniera lor de a lucra n-ar fi fost nici mai demnă nici mai canonică. S-a făcut o altă imputare patriarhului Mihail: aceea că a adus contra Bisericii Latine învinuiri fără temei. Vor fi fost și exagerări; însă nu s-a voit a se lua seama că în scrisoarea sa patriarhul nu a fost decât ecoul Bisericilor din Răsărit. De când Papalitatea voise a impune autocrația sa, avusese loc o puternică reacție în toate aceste Biserici. Sub impulsunea acestui simțământ, se căutase tot ce se putea imputa acestei Biserici Romane care, în persoana episcopilor săi, se dădea drept păzitoare infailibilă a învățaturii sănătoase. Mihail Cerularie nu a fost decât interpretul acestor imputări; el n-ar fi avut niciodată destulă influență, pentru a impune plângerile sale, adevărate sau pretinse, Răsăritului creștin, și cei ce au voit a-l da drept împlinitorul schismei începute sub Fotie n-au apreciat faptele decât într-un mod superficial. Ceea ce făcu forța lui Fotie contra Papalității a fost faptul că toate Bisericile din Răsărit se găsiră cu dânsul, cu toate intrigile politice, influența împăraților, violențele papilor și ura înverșunaților săi dușmani. Aceasta făcu și forța lui Mihail Cerularie. Acest patriarh n-avea nici știința, nici geniul, nici virtuțile lui Fotie; însă el vorbi în numele Răsăritului, și Răsăritul se recunoscu în protestările sale contra novismelor Romei. Împăratul, gelos pe influența ce căpătase, îl exilă și căuta a-l depune într-un sinod, când află că a murit (1058).

După moartea patriarhului Mihail, relațiile între Roma și Constantinople deveniră mai rare încă decât înainte, cel puțin pentru o vreme. Se pomenește de un legat trimis în 1071 de papa Alexandru al II-lea, însă mai mult într-un scop politic, decât pentru motive religioase. El cugeta că împărații din Răsărit ar putea fi de mare ajutor pentru cruciade.

Grigorie al VII-lea, care se urcă curând pe scaunul Romei (1073), ridică Papalitatea la cea mai înaltă culme, profitând cu dibăcie de dezbinările provocate de feudalitate pentru a face să domine influența Bisericii personificate în episcopul Romei. Însă el nu se servi nicidecum de influența sa pentru a apropia Răsăritul de Apus; și apoi dușmănia era prea adâncă între Bisericile acestor părți, pentru ca uneltirile diplomatice ale Papalității să poată avea pe lângă împărații din Răsărit un rezultat folositor. Papalitatea răspândise în Apus ideea că grecii erau schismatici și dușmani primejdioși pentru Biserică. Răsăritenii priveau pe apuseni ca barbari, ce aveau numai numele de creștin, și cari schimbaseră credința și cele mai sfinte așezăminte ale Bisericii. De aici neîncrederea grecilor față de cruciade și violențele cruciaților în privința grecilor. Nu ne-am propus să ne întindem în această lucrare asupra acestor expediții. Trebuie numai să arătăm faptul incontestabil că cruciadele adăugară încă la ura ce exista de atâta vreme între Răsărit și Apus; și că dacă s-au făcut încercări de unire, inițiativa acestor planuri aparținu totdeauna împăraților, cari nu lucrau la aceasta decât din motive politice și din interes.

Acești împărați cugetau neîncetat la posesiunile lor din Apus. Ei aveau ochii ațintiți asupra luptelor ce existară între mai mulți papi și împărații din Apus. Aceste lupte, pe cât de vii, pe atât de îndelungate, aveau drept cauză Papalitatea care, în virtutea suveranității sale duhovnicești, pretindea a domina asupra puterii lumești. Alexie Comnen cugetă a profita din acestea. El trimise (1112) o ambasadă la Roma, vestind că ar fi gata a se duce în cel oraș

spre a primi din mâinile papei coroana imperială. Această cerere nu avu urmări, însă ea dovedește la împărații epocii o tendință pronunțată întru a se apropia de Roma, în scopuri curat politice. Manuil Comnen (1155) căută a se înțelege cu papa și cu împăratul Apusului, Frederic, contra normanzilor cari răpiseră Sicilia de la Imperiul Constantinopolei; Adrian al IV-lea trimise cu această ocazie legați la Manuil și-i însărcină cu o scrisoare pentru Vasilie, arhiepiscopul Thessalonicului, în care îndemna pe acest episcop a înlesni unirea Bisericilor.¹ Vasilie îi răspunse că nu era dezbinare între greci și latini, fiindcă aveau aceeași credință și aduceau aceeași jertfă. „Cât pentru pricinile de scandal, slabe în sine, ce ne-au depărtat pe unii de alții”, adaugă el, „Sanctitatea Voastră le va putea face să înceteze prin autoritatea sa atât de întinsă și cu ajutorul împăratului din Apus.“

Acest răspuns era pe atât de dibaci, pe cât și înțelept. Papalitatea făcuse inovații; ea se bucura în Apus de o autoritate foarte întinsă. Cine o împiedica de a se folosi de acea autoritate pentru a respinge propriile sale novisme sau pe cele pe care le îngăduise? Numai de ea atârna să înlesnească o unire deplină între ambele Biserici. Însă Papalitatea nu avea această idee de unire. Pentru ea unirea nu putea exista decât prin supunerea Bisericii Răsăritene suveranității sale. Dar Biserica Răsăritului, păstrând vechea învățătură, era în împotrivire nesfârșită față de această suveranitate uzurpată și nu era nicidecum gata a-i suferi jugul nelegiuit.

Pe când Biserica se găsea în aceste cugetări, împărații urmau politica lor. Ei păstrau bune relații cu împăratul din Apus câtă vreme acesta era în prietenie cu Papalitatea; însă de îndată ce se iscau lupte noi, ei se foloseau de ele pentru a repeta demersurile lor pe lângă papi în privința coroanei imperiale. Alexandru al III-lea fiind în război cu Frederic, Manuil Comnen îi trimise (1166) o ambasadă, însărcinată a-i face cunoscut acestui papă bunele sale intenții pentru a reuni ambele Biserici, greacă și latină, pentru ca latinii și grecii să nu formeze mai mult decât un singur popor sub un singur șef. El cerea deci pentru dânsul coroana întregului Imperiu Roman, făgăduind Bisericii Romane Italia și alte foloase materiale. Papa trimise legați la Constantinopole. Doi ani după aceea (1169) Manuil trimise din nou o ambasadă lui Alexandru, încredințându-l că va reuni Biserica greacă și cea latină dacă îi va da coroana cerută. Papa refuză, sub cuvântul turburărilor ce ar atrage această concesie. Cu tot refuzul său, se păstrară cele mai bune relații între papa și Manuil, după rugămintea căruia un cardinal ipodiaton, numit Ioan, se duse la Constantinopole pentru a lucra la unirea Bisericilor. Însă planurile lui Manuil nu erau primite de greci, cari disprețuiau pe latini nu numai pentru motive religioase, ci și din resentiment contra violențelor ce suferiseră din partea cruciaților. Astfel că, după moartea lui Manuil, latinii fură fără milă masacrați la Constantinopole (1182). Cardinalul Ioan a fost una din victime. Andronic, care provocase masacrul, a fost ales împărat. El muri curând după aceea și a fost înlocuit prin Isac Anghel, care a fost detronat de fratele său Alexie Anghel. Innocentie al III-lea era episcopul Romei (1198). De la Grigorie al VII-lea nici un papă nu avusese atâta influență în Apus. Alexie Anghel se grăbi a urma politica Comnenilor: el trimise papei ambasadori cari îi înmânară o scrisoare din partea sa și o alta din partea patriarhului Ioan Camaterie, mărturisindu-i că doreau să facă unirea Bisericilor. Innocentie

1 Adrian. IV, Epist. 7.

trimise la Constantinopole legați însărcinați cu scrisori, în care el înălța peste măsură Biserica Romană. Patriarhul însărcină pe legați cu răspunsul său, care începea astfel: „Lui Innocentie, presfântului Papă Roman și al nostru preaiubit frate în Domnul Hristos, Ioan din mila lui Dumnezeu, Arhiepiscop al Constantinopolei, patriarh al Romei noi, dragoste și pace din partea Domnului și Mântuitorului Nostru Iisus Hristos.“ Iată rezumatul scrisorii:

„Citind scrisoarea ce ați trimis Smereniei Noastre, am aprobat râvna Sanctității Voastre pentru unirea noastră unul cu altul în credință. Însă nu vă voi ascunde ceea ce m-a întristat mult în scrisoarea Voastră. Mă mir, într-adevăr, că numiți Biserica Romanilor *una și universală*, fiindcă este dovedit că Biserica este împărțită în Biserici particulare, cârmuite de păstori sub un singur și unic păstor suprem, Iisus Hristos. Ceea ce nu înțeleg încă este faptul că numiți Biserica Romanilor *mama* celorlalte Biserici. Mama Bisericilor este cea a Ierusalimului, care le întrece pe toate în vechime și în vrednicie. Nu pot deci primi învinuirea ce-mi face Sanctitatea Voastră că eu spintec haina una și fără cusătură a lui Hristos. Când se vede, pe de o parte, Biserica noastră păstrând cu sfințenie vechea doctrină asupra purcederii Sfântului Duh, și pe a voastră căzută în rătăcire asupra acestui punct, voi putea preabine a vă întreba: Care din amândouă a spintecat haina lui Hristos?

„Cu toate acestea, sunt gata a sprijini cu adevărat bunele intenții ale împăratului.“

Împăratul răspunse tot astfel papei, care replică prin două scrisori din care vom da câteva extrase; el scrie patriarhului: „Întâietatea scaunului roman a fost așezată nu de om, ci de Dumnezeu sau, ca să zic mai bine, de Dumnezeu Omul; aceasta se poate proba prin numeroase mărturii evanghelice și apostolice, întărite prin hotărârile canonice și cari dovedesc că preasfânta Biserică Romană a fost consfințită prin Sf. Petru, verhovnicul apostolilor, pentru a fi stăpâna și mama tuturor celorlalte.“ Innocentie aduce o mulțime de texte din Scripturi și le tâlcuiește după maniera sa.¹ El se miră că patriarhul nu cunoaște aceste tâlcuiri; apoi încearcă a răspunde la două întrebări puse de el: „Mă întrebați”, zice el „cum Biserica Romană este *una și universală*. Biserica universală este aceea care e întocmită din toate Bisericile, după textul literal al cuvântului grec *catholic*. În acest înțeles, Biserica Romană nu este universală, ea este numai o parte din Biserica universală, însă cea dintâi și principală, asemenea capului într-un trup; ea este astfel pentru că plinirea puterii se află acolo, și numai o parte din plinire decurge asupra celorlalte. Această Biserică *una* este deci *universală*, în înțelesul că ea are pe toate celelalte sub dânsa. După adevăratul înțeles al cuvântului, numai Biserica Romană este universală, pentru că ea este singura care a fost înălțată mai presus de celelalte... Mă întrebați cum Biserica Romană este mama Bisericilor? Ea este așa nu prin timp, ci prin vrednicie. Biserica Ierusalimului poate fi privită ca mama credinței, pentru că această credință a ieșit din sânul său; Biserica Romei este mama credincioșilor, pentru că ea a fost pusă mai presus de ei toți, prin privilegiul vredniciei sale.“ Innocentie felicită apoi pe patriarhul pentru dorința sa de unire; pe urmă adaugă că el dorește *respect și ascultare* față de Biserica Romană și față de episcopul ei ca șef al său; că îl va primi cu condiția de a fi supus, *după cum un mădular trebuie a fi supus capului*; dar, dacă va refuza *respectul și ascultarea*, el va lucra contra lui și contra Bisericii Grecești.

¹ Noi le-am fixat mai înainte adevăratul înțeles în Cap. I al acestei lucrări.

Innocentie al III-lea iubea să vorbească ca un stăpân. El se rostește în același chip în replica sa către împăratul: declară că vrea bucuros a întruni un sinod, deși constituția Bisericii nu e sinodală; că la acel sinod va chema pe patriarhul; că *dacă va voi a se supune Bisericii Romane și a da ascultarea ce îi datorează, se va face pace cu el*. Roagă pe împăratul să aibă grijă ca patriarhul să vină la sinod cu aceste gânduri; și termină scrisoarea prin amenințări.

Totuși nu le pune în aplicare, căci înțelege că pentru succesul cruciadei ce se organiza atunci trebuia să menajeze pe împăratul grec. El scrisese deci cruciaților cari părăsiseră Veneția și se îndreptau spre Constantinople: „Nimeni dintre voi să nu se laude că i-ar fi fost învoit a cotropi sau a jefui pământul grecilor, *sub pretext că nu e îndestul de supus Sfântului Scaun și că împăratul a uzurpat imperiul de la fratele său*. Orice crimă ar fi comis el sau supușii lui, nu este al vostru a judeca, și voi n-ați luat crucea pentru a răzbuna această nedreptate.“

Cruciații știau foarte bine că succesul le-ar garanta iertarea de greșale. Ei făcuseră la Veneția un tratat cu junele Alexie, fiul lui Isac și nepot al împăratului. Acest principe făgăduia, dacă cruciații i-ar da tronul răpit de unchiul său, că va supune Biserica Greacă suveranității papale și se va uni cu cruciații contra musulmanilor. Ajunși înaintea Constantinoplei, cruciații arătară poporului pe tânărul Alexie, dar înțeleseseră îndată că prin acest mijloc nu stârneau nici o simpatie. Atunci se hotărâră a-l impune orașului, pe care îl luară cu asalt. Ei înștiințară despre aceasta pe papa printr-o scrisoare, în care căutau a se apăra pentru că au atacat pe greci¹: „Crudul uzurpator al imperiului (Alexie Anghel) vorbise poporului și îl făcuse să creadă că latinii veneau spre a răpi vechea lor libertate și a-l supune puterii legilor lor și stăpânirii papei. Aceasta îi însuflețise așa în contra noastră și în contra tânărului principe, încât nu voiau de loc a ne asculta.“ Pretind apoi că ei au fost mai întâi atacați de greci; istorisesc ceea ce a făcut pentru ei bătrânul împărat Isac, în înțelegere cu fiul său Alexie, și nu uită a adăuga: „El făgăduiește încă a vă *da ascultarea* ce au dat papilor împărații catholici predecesorii săi, și de a întrebuița toată puterea sa *pentru a readuce la ascultarea Voastră Biserica Răsăriteană*.“

Unul din șefii cruciaților, Conte de Saint Paul, scria din parte-i Ducelui de Louvain: „Noi am dus atât de departe cauza Mântuitorului, încât Biserica Răsăriteană, a cărei mitropolie era odinioară Constantinople, *fiind reunită cu papa, șeful său*, dimpreună cu împăratul și tot imperiul său, *după cum ea era din vechime, se recunoaște fiica Bisericii Romane și voiește a-i da ascultare cu umilință pe viitor*. Patriarhul însuși are să meargă la Roma spre a primi pallium (mantia), și a făgăduit aceasta cu jurământ, dimpreună cu împăratul.“

Tânărul Alexie scrisese papei în același fel: „Mărturisim”, zice el, „că principala cauză care a făcut pe pelerini să ne ajute este faptul că noi am făgăduit de bună voie și cu jurământ că *vom recunoaște cu umilință pe pontiful roman de șef bisericesc a toată creștinătatea și de urmaș al Sfântului Petru, și că vom întrebuița toată puterea noastră pentru a aduce Biserica Răsăriteană la această recunoaștere*, înțelegându-se bine că această reunire va fi foarte folositoare imperiului și foarte măreață pentru noi. Vă repetăm aceeași făgăduință prin aceștia ce vi se înfățișează și cerem sfaturile voastre pentru reunirea Bisericii Răsăriteanului..”

1 Cf. Villehardouin; Cf. It. Godef., ad ann. 1203; Raynald. Annal.; Innocent. al III-lea, Epist.

Se înțelege deci că unirea nu era decât supunerea față de scaunul Romei. Cruciații și protejatul lor înțelegeau că numai astfel de făgăduieli puteau face pe Innocentie al III-lea să aprobe ceea ce la început interzisesse. Innocentie răspunde lui Alexie că aprobă simțămintele sale în privința reunirii Bisericii Răsăritene. De va fi credincios acestor făgăduințe, el îi va da tot soiul de foloase; de nu va fi credincios, el îi prezice că va cădea înaintea vrăjmașilor săi.

Innocentie răspunde apoi Cruciaților. El se teme ca nu cumva ei să fi cerut de la Alexie făgăduința de a supune Biserica Răsăritului numai pentru ca să-și spele greșala lor. „Vom judeca”, zice el, „dacă ați lucrat cu curăție, prin următoarele fapte: dacă împăratul ne va trimite scrisori anume, ca să le putem păstra ca probă autentică a jurământului său; dacă patriarhul ne va trimite o delegație solemnă pentru a recunoaște întâietatea Bisericii Romane și a ne făgădui supunere; dacă ne va cere palliumul (mantia), fără de care el nu poate îndeplini după lege îndatoririle patriarhale.“

Oare putea Biserica Răsăriteană să recunoască într-o astfel de doctrină învățătura celor dintâi opt veacuri?

Curând dezbinarea se ivi între cruciați și Alexie care, odată împărat, uită făgăduințele sale. Însă tânărul principe își înstrăinase pe greci, suindu-se pe tron cu sprijinul latinilor. El a fost deci detronat. Constantinopolul căzu în puterea unui aventurier. Cruciații hotărâră că acest om n-avea nici un drept la coroană, și că grecii trebuiau a fi cu atât mai puțin menajați, fiindcă ei *se sustrasera de la ascultarea papei*. Ei luară atunci orașul și puseră pe tronul imperial pe unul din ai lor, pe Baudouin, Conte de Flandra. Constantinopolul a fost prădat și toate bisericile sale fură *profanate, jefuite și pustiite*.

Imperiul Latin din Constantinople începu în 1204 și se sfârși în 1261. În timpul acestei perioade de aproape o jumătate de veac, ura între greci și latini luă proporții înspăimântătoare. Marchizul de Monferrat, șeful cruciadei, scrisese papei că dacă a luat Constantinopolul, era mai ales pentru *a aduce un serviciu Sfântului Scaun și pentru a readuce pe greci la ascultarea ce i se cuvenea*. „După minunata noastră biruință”, adaugă el, „n-am făcut nimic decât în vederea reunirii Bisericii Răsăritului cu sfântul Scaun; și așteptăm pentru acest sfârșit sfatul Vostru.“

Innocentie, în răspunsul său, vesteji excesele și sacrilegiile de care se făcuseră vinovați cruciații. „Grecii”, adaugă el, „cu toate relele tratamente ce suferiră de la cei ce vor a-i sili să revină la ascultarea Bisericii Romane, nu se pot hotărî la aceasta pentru că ei nu văd la latini decât crime și lucrări ale întunericului, și pentru că îi urăsc ca pe niște câini... Cu toate acestea”, zice apoi papa, „judecățile lui Dumnezeu sunt nepătrunse, pentru aceasta noi nu voim a judeca cu ușurință această afacere; se poate ca grecii să fi fost pedepsiți *cu dreptate* pentru păcatele lor, deși voi ați lucrat *cu nedreptate* vărsând ura voastră asupra lor; se poate ca Dumnezeu să vă răsplătească *cu dreptate* pentru că ați fost uneltele propriei sale răzbunări.“ Se vede din acestea că Innocentie al III-lea era destul de cumpănit pentru a face deosebiri subtile față de un oraș acoperit de sânge și de ruine. Urmarea scrisorii sale este vrednica încununare a celor precedente: „Să lăsăm”, zice el, „chestiunile îndoioase. Este sigur că voi puteți ține și apăra pământul ce l-ați câștigat prin hotărârea lui Dumnezeu; însă cu condiția că veți restitui bunurile Bisericilor și veți fi totdeauna credincioși Sfântului Scaun și Nouă.“

Suveranitatea papală era marele și unicul țel. Crimele deveneau virtuți, de

îndată ce autoritatea Sfântului Scaun era propovăduită și sprijinită.

Nemulțumit de a aproba luarea Constantinopolului, Innocentie întreprinse a stabili într-un chip solid noul imperiu. Pentru aceasta el scrisese episcopilor din Franța o circulară al cărei cuprins este următorul: „Dumnezeu, vrând a consfinți Biserica sa prin reunirea schismaticilor, a făcut să treacă imperiul grecilor *trufași, superstițioși și neascultători* la latinii cei *smeriți, evlavioși, catolici și supuși*. Noul împărat, Baudouin, invită tot soiul de oameni, clerici și laici, nobili și proști, de ambele sexe și de toată starea, a se duce în imperiul său *pentru a primi acolo bogății* după meritul și destoinicia lor. Pentru aceasta papa a poruncit episcopilor să îndemne ori pe cine a se duce, și el făgăduiește *indulgența* cruciadei celor ce vor merge spre a întări noul imperiu.”

Baudouin rugând pe papa să-i trimită clerici latini pentru a întări Biserica papală în Răsărit, Innocentie scrisese o nouă circulară episcopilor din Franța: „Trimateți”, zice el, „în acea țară cărțile ce aveți de prisos, cel puțin spre a le copia, pentru ca Biserica din Răsărit să se asemene cu cea din Apus în laudele lui Dumnezeu.” Astfel, venerabilele liturghii ale Răsăritului nu aflau har înaintea Papalității. Ea voia o Biserică nouă în noul imperiu greco-latin.

Baudouin așeză la Constantinopole un cler latin și numi canonici cari stăteau la Sfânta Sofia. Aceștia aleseră de patriarh pe venețianul Thomas Morosini. Innocentie nu găsi altă neregularitate decât faptul că a fost ales; de-aceea, în loc de a-i confirma alegerea, numi de-a dreptul pe același Thomas la patriarhat. Scrisoarea sa merită a fi citată: „Cât pentru persoana alesului”, scrisese el, „ne este de ajuns de cunoscut atât nouă cât și fraților noștri cardinali, din cauza îndelungatei petreceri ce a făcut pe lângă noi; știm că este de neam nobil și cu bune moravuri, înțelept, prevăzător și destul de învățat. Însă cercetând alegerea, n-am găsit-o *canonică*, pentru că laicii neavând nici o putere de a dispune de afacerile bisericești, patriarhul Constantinopolei nu trebuia să fie ales prin autoritatea vreunui principe secular. Afară de aceasta, clericii venețieni ce se zic canonici ai Sfântei Sofii, n-ar fi avut dreptul de a alege, nefiind așezați în această Biserică nici de noi, nici de legații sau delegații noștri. Pentru aceasta noi am casat această alegere în plin consistoriu.”

Apoi papa declară că, voind a da acelei Biserici ajutorul cu care este îndatorat, numește patriarh pe același Tomas, *în virtutea deplinătății puterii sale*.”

Nimic nu poate fi legitim în Biserică, decât prin această putere deplină: aceasta era pretenția Papalității. Innocentie ia apoi apărarea bunurilor bisericești, din care cruciații își însușiseră o parte. „Nu se cuvine nicidecum”, zice el, „ca sfântul Scaun să le dea putere asupra acestui punct. Pe lângă aceasta, fiindcă ei au făcut tratatul lor cu venețienii *pentru cinstea Bisericii Romane, după cum o zic ei mai la fiecare articol*, noi nu putea întări ceea ce se abate de la această cinste.”

Innocentie conferă lui Tomas Morosini, care nu era decât ipodiaton, diaconatul, preoția și episcopatul; apoi publică o *bulă*, în care se exprima astfel: „Prerogativa de har ce a dat Sfântul Scaun Bisericii Bizantine arată lămurit *plinirea puterii ce acest Scaun a primit de la Dumnezeu*, fiindcă Sfântul Scaun a pus această Biserică în rangul Bisericilor Patriarhale. El a scos-o ca din pulbere, a ridicat-o până la punctul de a o prefera celor ale Alexandriei, Antiohiei și Ierusalimului; a pus-o alături cu Biserica Romană, mai presus de celelalte.” Innocentie accepta *faptul* că Biserica Constantinopolei avea al

doilea rang în Biserică. Însă el îl atribuia scaunului Romei, deși acest scaun protestase contra canoanelor sinoadelor ecumenice de la Constantinopole și de la Chalcedon, care îi dăduseră fără voia sa al doilea rang. Iată cum Papalitatea, în Evul de Mijloc, preschimbă istoria spre a da probe în sprijinul pretențiilor sale.

Patriarhul grec al Constantinopolei, Ioan Camaterie se retrase în Tracia și își dădu demisia. El a fost înlocuit prin Mihail Avtorian, care încoronă pe Theodor Lascaris ca împărat al grecilor. Și unul și altul fixară reședința lor la Nicea în Vitinia.

Francezii și venețienii intrară în luptă în privința noului patriarh latin și a împărțirii bunurilor bisericești. Thomas se adresă papei, care îi răspunse printr-o lungă scrisoare, din care vom cita acest extras: „Dintre cele patru animale ce sunt împrejurul scaunului dumnezeiesc, Ezechiel pune vulturul mai sus de celelalte, *pentru că* dintre cele patru Biserici Patriarhale, figurate prin aceste animale și care sunt împrejurul sfântului Scaun *ca servitoarele sale*, cea din Constantinopole are întâietatea.”

Așadar, Roma era scaunul. Vulturul imperial însemna Constantinopole, și trebuia a fi cel întâi dintre animalele simbolice cari adorau Roma. Iată modesta idee a lui Innocentie al III-lea despre autoritatea sa. El dă astfel o origine divină întâietății Constantinopolei, pentru că ea îi venise de la sfântul Scaun, organul lui Dumnezeu. După acest început al scrisorii, papa dă lui Thomas instrucțiuni, între care vedem acestea: „Mă întrebați cum trebuie să rânduieți episcopiile în țările unde nu sunt decât greci și în cele unde sunt amestecați cu latini. În cele dintâi veți hirotoni episcopi greci, dacă veți găsi pe unii cari să vă fie credincioși și cari să voiască a primi de la voi hirotonia. În episcopiile amestecate veți hirotoni latini și-i veți prefera grecilor... De nu veți putea readuce pe greci la ritul latin, trebuie să-i suferiți întru ale lor, până ce Sfântul Scaun va porunci altminteri.“ *Aceasta a fost regula statornic urmată de Papalitate în privința grecilor uniți: a-i îngădui până va putea să-i supună.*

De la acea epocă se văzură în Răsărit, prin autoritatea papală, două Biserici catholice opuse una alteia. Schisma a fost de atunci un *fapt împlinit* (1206). După cum scria foarte bine episcopul din Thessalonic papei Adrian al IV-lea, *schisma* nu exista în realitate înainte de acea epocă. Era numai *o protestare a Bisericii Răsăritene* contra novismelor romane. Acel protest exista încă înainte de Mihail Cerularie și chiar înainte de Fotie. Ea luase sub acești patriarhi un caracter mai accentuat, pentru că Roma *inova* din ce în ce mai mult și voia a impune absolutismul său în toată Biserica; însă, în fond, schisma nu era săvârșită, după cum remarcă cu dreaptă judecată Fleury față de relațiile lui Manuel Comnen cu Alexandru al III-lea: „Nu se poate zice că în timpul său schisma grecilor a fost încă formată“¹. Această observație făcută în trecere de învățatului istoric, ce nu poate fi bănuț de parțialitate în favoarea Bisericii Răsăritene, are o însemnătate ce nu va scăpa nimănui. Din aceasta se poate conchide că nici Fotie, nici Mihail Cerularie nu făcură schisma. Cine deci a fost autorul ei?

Ar fi imposibil a arăta măcar pe unul dintre greci. Pentru noi este Papalitatea care, după ce a provocat protestele Bisericii Răsăritene și le-a întărit prin pretențiile sale autocratice, a întemeiat într-adevăr schisma. Autorul adevărat al acestei schisme *este papa Innocentie al III-lea*. Ea a fost

1 Fleury, *op.cit.*, Cart. LXXIII., §. 32.

începută prin Biserica Latină a Ierusalimului. Și a fost desăvârșită prin cea de la Constantinopole.

Iată ce mărturisește istoria adevărată și nepărtinitoare. Papalitatea, după ce a stabilit schisma, a mai întărit-o așezând episcopii latine în orașele unde erau deja așezate episcopii grecești din vremea apostolică. Când episcopii latini nu putură să-și stabilească reședința acolo, Roma le-a dat titlurile în *partibus infidelium* (în părțile necredincioșilor), ca și cum Biserica Apostolică de Răsărit n-ar avea între membrii săi decât *necredincioși*.

Innocentie al III-lea muri în 1216. Urmașii săi îi continuă opera. Cu toate acestea împărații greci de la Nicea, văzându-se pe punctul de a cădea înaintea atacurilor împăraților latini din Constantinopole, cugetară a relua politica predecesorilor lor în privința Papalității. După rugămintea împăratului Ioan Vatachie, patriarhul Gherman scrisese papei Grigorie al IX-lea (1232) o scrisoare plină de cele mai bune simțăminte.¹ El începe prin a se adresa lui Iisus Hristos *piatra din capul unghiului* care a strâns toate neamurile într-o singură Biserică; recunoaște *întâietatea de onoare* a episcopului Romei și declară că nu voiește a o contesta; apoi adaugă: „Să căutăm cu toată îngrijirea posibilă cine au fost autorii dezbinării. De suntem noi, arătați-ne răul ce am săvârșit și aplicați doctoria; de sunt latinii, noi nu putem crede că intenția voastră ar fi aceea de a rămâne în afară de moștenirea Domnului prin *ignoranță* sau printr-o criminală îndărătnicie. Toată lumea convine că dezbinarea a venit din credințe deosebite, din desființarea canoanelor, din schimbări în riturile ce ne-au venit de la Părinții noștri prin predanie. Și iarăși, toată lumea e martoră că noi cerem într-un mod rugător a ne reuni într-adevăr, după o cercetare aprofundată ce se va face, pentru ca și dintr-o parte și din alta să nu se mai arunce vinovăția de schismă.“ După ce zugrăvește tabloul nenorocirilor pe cari învinuirea de schismă le-au atras din partea cruciaților, Gherman strigă: „Au doară aceasta învață Sf. Petru când recomandă păstorilor de a păstori turma lor fără silnicie, nici tiranie? Știu că atât dintr-o parte cât și din alta noi credem că fiecare avem dreptate și că nu ne înșelăm. Ei bine! să ne raportăm la Scriptură și la Părinți.“

Gherman se adresa de asemenea și cardinalilor ce formau consiliul papei. „Îngăduiți-ne”, le scrie el, „să spunem adevărul: dezbinarea a venit de la apăsarea cea tiranică pe care voi o exercitați și de la abuzurile Bisericii Romane care, în loc de a fi mamă, este mașteră, și care calcă în picioare pe celelalte Biserici cu atât mai vârtos, cu cât ele se umilesc mai mult înaintea ei... Noi suntem scandalizați de a vă vedea dedați numai și numai la bunurile pământești, adunând din toate părțile aur și argint și făcând regatele să vă plătească tribut.“ Gherman reclamă deci o cercetare aprofundată a chestiunilor care dezbină Biserica și, pentru a face să se înțeleagă însemnătatea acestei cercetări, el arată că o mulțime de popoare sunt de acord cu dânsul.

Grigorie al IX-lea² nu urmă pe Gherman pe tărâmul în care voia a se așeza acest patriarh. El impută Bisericii Grecești că prea s-a supus puterii laice, ceea ce a făcut-o să-și piadă libertatea; însă nu spune în ce constă libertatea Bisericii. Pentru tot creștinul această libertate consta în dreptul de a păstra doctrina dumnezeiește descoperită și legile apostolice în întregimea lor.

¹ Vezi această scrisoare în *Colecția Sinoadelor* a lui Labbe, tom XI. Cf. și istoricul Matthieu. Paris.

² Grig. IX, Epist., în *Colecț. Sinoad.*, tom XI.

Din acest punct de vedere, oare nu a fost Biserica Răsăritului totdeauna mai liberă decât cea din Apus? Când o Biserică jertfește adevărul pentru a asculta ori de un împărat, ori de un papă-rege, ea nu e mai puțin servilă. Nu este oare de mirare ca Papalitatea, după ce a subjugat Biserica Latină și căuta acum a subjuga și pe cea din Răsărit, să mai vorbească de libertatea acesteia de pe urmă? Grigorie al IX-lea, în loc de a primi dezbaterea ce îi propunea Gherman, îi făgăduiește că va trimite doi dominicani și doi franciscani pentru a-i explica intențiile sale și pe cele ale cardinalilor. Acești călugări plecară într-adevăr anul următor (1233) spre Nicea și aduseră patriarhului Gherman o scrisoare în care papa compara schisma grecilor cu aceea a Samariei. Mărturisim că comparația nu prea era la locul ei.

Într-adevăr, Roma nu era nici Ierusalimul, nici Templul universal, nici păstrătoarea legii. Aceste titluri aparțineau mai curând Bisericii Răsăritene decât celei a Romei; aceasta schimbase dogmele și legiurile apostolice, pe câtă vreme cealaltă le păstra cu evlavie. În aceeași scrisoare, Grigorie al IX-lea își atribuie, ca șef al Bisericii, îndoita putere duhovnicească și vremelnică; el pretinde chiar că Iisus Hristos a dat această de pe urmă putere Sfântului Petru când i-a zis: „*pune-ți înapoi sabia ta în teacă.*” Tâlcuirea textului este vrednică de părerea ce voia el a susține! Grigorie al IX-lea termină atacând pâinea dospită ca materie a Euharistiei. „Această pâine”, zice el, „înseamnă trupul stricăcios al lui Iisus Hristos, pe câtă vreme azima înseamnă trupul său înviat și proslăvit.“

Cei patru călugări apuseni fură primiți la Nicea cu mari onoruri. Ei avură conferințe cu clerul grec asupra purcederii Sfântului Duh și a Euharistiei. Există darea de seamă despre aceste conferințe, scrisă în Apus.¹ În ea călugării își atribuie biruința, după cum se înțelege de la sine; chiar și din relatarea lor se vede că ei amestecau în Sfânta Treime ființa și personalitatea, purcederea *esențială* și trimiterea în timp a Sfântului Duh asupra Bisericii; că citară în fals Scriptura și Părinții; că nu putură da seamă de adaosul făcut la Crez; că comparară acest adaos, ce se făcuse în mod neregulamentar, și care se raporta la o nouă dogmă, cu dezvoltarea ce sinodul *ecumenic* din Constantinopole dăduse Crezului de la întâiul sinod *ecumenic* de la Nicea.

Cât pentru Euharistie, discuția a fost mai neînsemnată. Înainte de a se retrage, călugării declarară împăratului că dacă grecii voiau a se uni cu Biserica Romană, ei trebuiau a primi credința ei și a se supune autorității papei. Deci nu veniseră spre a cerceta care era adevărata credință și dacă autoritatea papală era legitimă: *unire*, în cugetarea lor, ca și în cea a papei, n-avea alt înțeles decât *supunere*. Patriarhul Gherman n-o înțelegea în acest fel; pentru aceasta el adună un sinod, spre a cerceta punctele de discordie ce existau între greci și latini.² Această adunare avu loc la Nimfea. După cum relatează chiar nunții, singurul lor triumf a fost acela de a întreba pe greci pentru ce nu mai erau supuși papei, după ce au recunoscut odinioară autoritatea sa. Dacă ar fi să-i credem pe ei, grecii se zice că au fost foarte încurcați întru a răspunde la această întrebare și păziră tăcerea. Este de ajuns o asemenea povestire pentru a putea aprecia buna credință cu care a fost întocmită istorisirea lor. Desigur, cel mai ignorant dintre greci știa că autoritatea papală nu fusese niciodată recunoscută în Răsărit. După lungi discuții asupra purcederii Sfântului Duh și asupra azimilor, împăratul chemă pe *nunții* și le zise: „Ca să ajungem la pace,

1 Ap. Rainald, ad. Ann. 1233.

2 Rainald, ad. Ann. 1233; Wading, *Annal Min.*, ad. Ann. 1233.

trebuie a face din amândouă părțile concesiilor. Lepădați deci adaosul vostru din Crez, și noi vom primi azimile voastre.“ Nunții refuzară. „Cum dar să se încheie pacea?“ zise împăratul. „Iată cum”, răspunseră nunții: „Să credeți și să învățați că nu se poate săvârși Euharistia decât cu azime, și să ardeți toate cărțile unde s-a învățat contrariul; să credeți și să învățați că Sfântul Duh purcede de la Fiul ca și de la Tatăl, și să ardeți toate cărțile unde s-a învățat contrariul. Papa și Biserica Romană nu vor tăia o iotă din credința lor; singura concesie ce vi se poate face este de a nu vă sili să cântați Crezul cu adaosul latin.“ Acesta e rezumatul răspunsului nunțiilor. Împăratul se supără. La ultima ședință a sinodului, ambele părți se despărțiră zicându-și una alteia anatema. Nu se putea aștepta decât la acest rezultat.

Aproape treizeci de ani (1269) după acest sinod, Mihail Paleologul reintra în Constantinopol și distrugea imperiul latin, care nu durase decât cincizeci și șapte de ani.

Papalitatea vedea apunând astfel cele mai scumpe speranțe ale sale. Urban al IV-lea, care ocupa scaunul din Roma, scrisese lui Ludovic al IX-lea, regele Franței, îndemnându-l a lua apărarea împăratului latin „alungat de grecii schismatici, spre rușinea Apusului.” El căută a răscula Europa întreagă și făcu a se predica o cruciadă contra lui Paleologu. Acest împărat încercă să îmblânzească pe papa, trimițându-i ambasadori și daruri, și făgăduindu-i că va lucra cu stăruință la unirea Bisericilor. Această politică, inaugurată de Comneni, și reluată de Paleologi, ajunse la două adunări solemne, al doilea sinod de la Lion și cel de Florența, în care s-a încercat a se stabili bazele unirii. Toate încercările fură fără folos, pentru că Papalitatea nu înțelegea să se discute autoritatea sa supremă și universală, nici doctrinele pe care le susținea. Climent al IV-lea o declară formal într-un proiect de unire, trimis lui Mihail Paleologul prin patru franciscani.¹ După același papă, Mihail era vinovat de dezbinarea ce exista între Biserici, pentru că el ar putea obliga pe tot clerul grec a subscrie la pretențiile Papalității dacă ar voi să întrebuițeze puterea sa. Întrebuițarea acelei puteri, spunea el, pentru a sili clerul grec, ar fi singurul mijloc de a-și asigura imperiul contra incursiunilor latinilor. Așadar, după Climent al IV-lea, interesul, forța și amenințarea erau adevăratele mijloace de a ajunge la unire. Mihail Paleologul se temea mai cu seamă de o năvălire din partea lui Carol, regele Siciliei. Aducându-și aminte că Climent al IV-lea îi scrisese că mijlocul de a se apăra contra latinilor era de a uni Bisericile, scrisese lui Grigorie al X-lea spre a-i mărturisi bunele sale dispoziții în această privință.

Nu ne-am propus a istorisi pe larg istoria relațiilor ce avură loc atunci între Grigorie și Mihail. Vom spune numai că acesta din urmă nu lucră decât într-un scop politic; că el abuză de autoritatea sa imperială pentru a decide pe câțiva episcopi să sprijine planurile sale; că prizonieri pe cei ce se împotriviră; că niște episcopi trădători, din motive interesate, făcură toate concesiile pretinse de papa; că ei fură dezaprobați de către ceilalți, cu toate grozavele prigoniri ce le atrase acea dezaprobare; în fine, că unirea, în loc de a fi stabilită prin aceste intrigi și silnicii, ajunse a fi încă mai grea.

Iată, în rezumat, istoria celor ce au avut loc la sinodul al doilea de la Lion (1274) cu privire la unirea Bisericilor, și a celor ce avură loc după sinod în sânul Bisericii Grecești. Totul este politică și n-are nici un caracter religios.

¹ Rainald., *Annal. Eccles.*; Wading., *Annal. Min.*; Pachymeros, *Hist. Orient, Cart. V*; *Colecția Sinoadelor*, tom IX.

Grigorie al X-lea promulgă la Lion pacea pe bazele puse de Climent al IV-lea. Numai că această unire nu a fost încheiată decât cu Mihail Paleologul și câțiva oameni fără principii. Biserica Răsăriteană nu luă nicidecum parte la aceasta. Roma însăși a fost atât de incredințată de acest lucru, încât Martin al IV-lea excomunică pe Mihail Paleologul pentru că și-a bătut joc de Papalitate sub pretextul unirii (1281). Andronic, care a fost împărat după Mihail (1283), renunță la o politică atât de puțin sinceră, însă ea a fost reînțelepută de Ioan Paleologul pentru sinodul din Florența.

Între aceste două adunări de la Lion și de la Florența avură încă loc oarecari conferințe între papi și împărați, dar nu duseră la nimic, pentru că Biserica Răsăritului, în loc de a se apropia de Biserica Romană, se găsea cu atât mai depărtată, cu cât Papalitatea devenea mai îngâmfată și mai pretențioasă.

Ioan Paleologul reuși cu toate acestea, întrebunțându-și și toată autoritatea, să atragă un oarecare număr de episcopi la sinodul de la Florența.

În această adunare trebuie să deosebim două perioade anumite, aceea a expunerii doctrinale și aceea a concesiilor.

Prin expunerea doctrinală s-a demonstrat că Biserica Răsăriteană era în dezacord cu Biserica Romană asupra mai multor puncte fundamentale și că ea menținea doctrina sa împotriva novismelor papale, pentru că acea doctrină îi fusese predată de către Apostoli și de Părinții din vechime.

Concesiile se găsiră în dezacord cu expunerea doctrinală. Pentru ce? Pentru că papa și împăratul din Răsărit alergaseră la toate resursele despotismului lor spre a înfrâna rezistența grecilor; pentru că papa, cu toate angajamentele sale formale, lăsa să moară de foame pe grecii cari nu ascultau de pretențiile sale, și pentru că Împăratul în același timp le făcea imposibilă reîntoarcerea în patria lor; pentru că Papalitatea știu a câștiga pentru cauza sa pe câțiva oameni ambițioși, a căror trădare o răsplăti prin pălăria de cardinal și alte onoruri. Dar cu toate mijloacele acestea, Papalitatea nu putu reuși a face să se recunoască într-un mod limpede pretinsa sa suveranitate de către sinodul de la Florența. Căci această adunare, pe când proclama suveranitatea *de drept divin*, în același timp insera în decretul său o clauză care o anula și o declara ca o uzurpare sacrilegă.

Într-adevăr, această suveranitate nu poate fi decât o uzurpare, de îndată ce se încearcă a-i determina caracterul prin raportare la sinoadele ecumenice.

*Mințitu-și-a nedreptatea ei*și în acea vestită adunare, care nu a fost decât o conjurație contra învățăturii sănătoase; care nu promulgă, sub numele de unire, decât o tranzacție minciunoasă, ruptă mai înainte de a fi încheiată; pe ai cărei partizani Biserica de Răsărit îi anatematiza, iar Biserica de Apus, reprezentată în cea mai mare parte de către sinodul de la Bâle, condamnă pe principalul autor, papa Evghenie, ca *eretic, schismatic și vrăjmaș Bisericii*.

De la trista dramă de Florența, Papalitatea n-a mai încercat a supune Biserica Răsăritului. Ea a ales mai bine a lucra ca să o dezorganizeze puțin câte puțin, spre a ajunge progresiv a o subjuga. Politica sa a fost aceasta: a respecta în aparență doctrina și riturile orientale; a profita de toate împrejurările, și mai ales de conflictele între naționalități, pentru a se insinua și a da autoritatea sa ca sprijin și ca protecție a drepturilor naționale; a se mulțumi deocamdată cu o recunoaștere vagă și nederminată a acestei autorități iar apoi, prin tot soiul de mijloace ipocrite și înșelătoare, a întări acea autoritate, pentru a abuza de ea mai pe urmă contra doctrinei și a riturilor pe care mai întâi se prefăcuse că le respectă.

Iată explicația bulelor contrazicătoare promulgate de papi în privința *uniților* tuturor Bisericilor, a greco-catolicilor din Răsărit și din Rusia, a armenilor *uniți*, a bulgarilor *uniți*, a maroniților *uniți*, etc. etc.

Dacă, după cum nădăjduim, vom publica o lucrare aparte asupra punctelor de discordie ce există între Bisericile Răsăritene și Biserica Romană, vom avea a arăta în amănuntele sale, și sprijinit pe documente, politica Papalității. Vom surprinde această politică în lucrare, în adunările de la Lion și Florența, în toate relațiile ce existară între papi și împărații Constantinopolei de la stabilirea regatelor latine din Răsărit, în bulele contrazicătoare pornite de la Roma din acea epocă până în zilele noastre.

În lucrarea de față n-am avut alt scop decât a proba: 1. că Papalitatea, începând din veacul al nouălea, a voit a impune Bisericii Universale, și în numele lui Dumnezeu, un jug necunoscut celor dintâi opt veacuri; 2. că această ambiție a provocat din partea Bisericii Răsăritului o opoziție legitimă; 3. că Papalitatea a fost prima cauză a dezbinării; 4. că ea a întărit-o și a menținut-o prin novismele sale, și mai vârtos menținând ca dogmă suveranitatea nelegitimă ce-și atribuiseră; 5. că ea a făcut prin această dezbinare o adevărată *schismă*, stabilind o *Biserică papală* chiar în sânul Bisericii Ortodoxe de Răsărit, ridicând altar peste altar și un episcopat nelegitim peste un episcopat *apostolic*.

Am probat toate aceste puncte prin fapte necontestabile. Deci cu drept cuvânt am aruncat asupra Papalității însăși acuzația de *schismă*, pe care ea o aruncă atât de liber în fața celor cari refuză a recunoaște autocrația sa și cari se ridică, în numele cuvântului lui Dumnezeu și al predaniei sobornicești, contra uzurpărilor sale și a sacrilegilor sale îndeletniciri.

Acum vom zice tot omului de bună credință: pe de o parte ai auzit Scriptura, tâlcuită după predania sobornicească; ai auzit Sinoadele Ecumenice și Părinții Bisericii; ai auzit pe episcopii Romei ai celor dintâi opt veacuri. Pe de altă parte, ai auzit pe papii următori veacului al optulea. Poți zice că învățătura unora și a altora este aceeași? Nu ești dator a recunoaște că în privința Papalității sunt două învățături contradictorii: învățătura dumnezeiască, păstrată vreme de opt veacuri chiar în sânul Bisericii Romane, și care condamnă orice idee de autocrație, de suveranitate în Biserica lui Iisus Hristos; și învățătura *papală*, care face din această autocrație o dogmă esențială și fundamentală a Bisericii, o dogmă fără de care Biserica nu poate exista, după părerea Papalității?

Care este învățătura pe care trebuie să o urmeze tot creștinul: cea a lui Dumnezeu sau cea a papei? Cea a Bisericii sau cea a curții Romei?

Trebuie să alegi între cele două. Ești pentru învățătura dumnezeiască, păstrată de Biserică? Ești creștin ortodox. Ești pentru cea a Papalității? Ești *papistaș*, dar nu ortodox. Numai acela merită această denumire, care urmează în credința sa regula predaniei sobornicești. Această predanie este opusă sistemului papal; deci nu poți fi ortodox și să primești acest sistem. Este vremea să nu ne mai jucăm cu cuvintele, ci a vorbi neted: fii *papistaș*, dacă voiești, dar atunci nu te mai numi ortodox. Voiești a fi ortodox? Atunci nu mai fii *papistaș*. Compromisul nu este posibil; ortodox și *papistaș* sunt două cuvinte ce se exclud unul pe altul.

C U P R I N S

Notă asupra ediției
Prefața traducătorului la ediția întâi
Prefața traducătorului la ediția a doua

PAPALITATEA SCHISMATICĂ

Precuvântarea autorului la a doua ediție
Introducere
I. Papalitatea
II. Autoritatea papală condamnată de cuvântul lui Dumnezeu.
III. Despre autoritatea episcopilor Romei în timpul primelor trei veacuri ale Bisericii
IV. Despre autoritatea episcopilor Romei în veacul al patrulea și al cincilea
V. Despre stăpânirea episcopilor Romei pe vremea veacurilor al șaselea, al șaptelea și al optulea
VI. Despre felul cum Papalitatea, prin noile și ambițioasele sale pretenții, a fost cauza schismei între Bisericele Răsăritene și cele Apusene
VII. Papalitatea, cea care a pricinuit dezbinarea, a menținut- o și întărit- o prin novismele sale, făcând din ea o schismă
Cuprins